

723

ΜΟΝΟΓΥΙΟΥ · ΜΟΣΚΟΒΗ · ΠΡΕΒΕΛΑΚΗ · ΦΥΛΑΚΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΑΘΗΝΑ 1976

170

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΛΕΞΗ ΔΗΜΑΡΑ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΑΒΕΡΓΙΩΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ
ΕΡΓΑΣΙΟ

Α. Ζακάρει

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

Α. Ν. ΜΟΝΟΓΥΙΟΥ
Β. Ε. ΜΟΣΚΟΒΗ
Ε. Γ. ΠΡΕΒΕΛΑΚΗ
Γ. Σ. ΦΥΛΑΚΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΗ ΚΟΛΛΕΓΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1976

Copyright 1976 by
D. N. Monoyos, V. E. Moskovis, E. G. Prevelakis,
G. S. Phylactopoulos

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΪΩΑΝΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΑΘΗΝΩΝ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΔΕΛΦΩΝ Γ. ΡΟΔΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τό σχολικό αὐτό ἐγχειρίδιο ἐντάσσεται στά πλαίσια μιᾶς γενικότερης προσπάθειας πού καταβάλλεται στό Κολλέγιο Ἀθηνῶν ἀπό τό 1950 γιά τή συστηματική διδασκαλία τῆς νέας ἐλληνικῆς. Σύμφωνα μέ τήν ἐκπαιδευτική μεταρρύθμιση τοῦ 1964, πού προέβλεπε τή διδασκαλία καί τῆς καθαρεύουσας καί τῆς δημοτικῆς, τό ἔργο ἀρχικά προγραμματίστηκε ἀπό τούς συγγραφεῖς ὡς βιβλίο δίτομο. Ὁ πρῶτος τόμος, πού κυκλοφόρησε τό 1969, πραγματεύεται τή σύνταξη τῆς καθαρεύουσας. Στόν πρόλογό του δηλώθηκε ὅτι θά ἀκολουθοῦσε καί δεύτερος τόμος γιά τή σύνταξη τῆς δημοτικῆς. Ὡστόσο, μιά καί ἡ σχετική ἐργασία συμπληρώθηκε σχεδόν ταυτόχρονα μέ τήν ἀπόφαση τῆς Πολιτείας νά καθιερώσει τή δημοτική ὡς ἐπίσημη σχολική γλώσσα, τό βιβλίο τοῦτο ἐκδίδεται ὄχι πιά ὡς δεύτερος τόμος ἀλλά αὐτοτελῶς.

Μέ τήν ἱστορική αὐτή ἀπόφαση ἕνα μεγάλο ἐθνικό πρόβλημα βρῆκε ἐπιτέλους τή λύση του. Ἡ δημοτική, βέβαια, περῶ σήμερα ἕνα μεταβατικό στάδιο καί χρειάζεται ἀκόμα πολύ δούλεμα. Ἀλλά τώρα ὑπάρχει ἡ βásiμη ἐλπίδα ὅτι, ἀκολουθώντας ὡς ζωντανός ὄργανισμός τή φυσική της ἐξέλιξη καί συνάμα πειθαρχημένη γραμματικά καί συντακτικά, δέ θά ἀργήσει νά διαμορφωθεῖ σέ ἐνιαῖο ἐκφραστικό ὄργανο τοῦ ἔθνους. Τό παιδί, μαθαίνοντας τότε τή σωστή χρήση αὐτοῦ τοῦ ὄργανου, θά εἶναι σέ θέση νά ἐκφράζει τά νοήματά του στόν προφορικό καί τό γραπτό λόγο μέ ἀμεσότητα καί ζωτάνια. Μέ τήν πηγαία καί ἀνεπιτήδευτη γλώσσα πού θά μιλεῖ καί θά ἀκούει παντοῦ γύρω του θά συνηθίσει νά σκέπτεται καί πῶ σωστά.

Ἡ διπλοσήμεντη λέξις λόγος — πού δηλώνει καί τή σκέψη καί τήν ἔκφρασή της μέ τή γλώσσα — ἀποκτᾶ ξεχωριστό βῆρος στόν τομέα τῆς σύνταξης. Μιά συντακτική περίοδος δέν εἶναι ἄθροισμα ἀπό λέξεις ἀλλά σύνθεση λέξεων σέ ὀρισμένη κάθε φορά πλοκή πού προϋποθέτει ἐνεργό καί πρωταρχική συμμετοχή τοῦ νοῦ. Ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο συμπλέκονται οἱ λέξεις γιά νά ἐκφράσουν τίς ἀναμεταξύ τους σχέσεις, δηλαδή ἡ δομή τῆς γλώσσας, εἶναι σάν ἕνας καθρεφτής τῆς συνείδησης. Θά μπορούσε νά πει κανεῖς ὅτι ἡ πνευματική ιδιοσυστασία ἑνός λαοῦ καθρεφτίζεται στό δομικό σύστημα τῆς γλώσσας του.

Μέ γνώμονα τά παραπάνω, στό βιβλίο αὐτό προβάλλεται ὁ λειτουργικός χαρακτήρας τοῦ συντακτικοῦ φαινομένου. Καταβάλλεται ἐπίσης ιδιαίτερη προσπάθεια νά ἐξαρθοῦν οἱ συντακτικές ἔννοιες αὐτές καθεαυτές, πράγμα πού ἀποτελεῖ βασική προϋπόθεση γιά τήν κατανόηση τῆς συντακτικῆς πλοκῆς σέ ὁποιαδήποτε γλώσσα. Σ' αὐτή τήν οὐσιαστικότερη προσπάθεια τοῦ λόγου εἶναι προτιμότερο νά ἐπιμένει ὁποῖος διδάσκει σύνταξη παρά στίς μικρολεπτομέρειες τῶν ἐπί μέρους κανόνων.

Ἡ περιγραφή τῶν συντακτικῶν φαινομένων καί ἡ διατύπωση τῶν σχετικῶν κανόνων ἔγιναν μέ βάση τά βοηθήματα πού ὑπάρχουν, κυρίως ὁμως μέ ὁδηγό τή ζωντανή γλωσσική πραγματικότητα. Οἱ συγγραφεῖς σεβάστηκαν τήν παράδοση ὅπου ἦταν δυνατό· ὅπου ὁμως ἡ ἀνάγκη τό ἐπέβαλλε, δέ δίστασαν καί νέες διακρίσεις νά εἰσαγάγουν (ὅπως στήν παρουσίαση τοῦ κατηγορήματος), καί νέους ὅρους νά χρησιμοποιήσουν (ὅπως τόν ὄρο διατηρούμενο ἀντικείμενο στή μετατροπή ἐνεργητικῆς σύνταξης σέ παθητική), καί τήν ἔλη νά διαρθρώσουν μέ νέο καί ἀπλούστερο τρόπο (ὅπως στίς ὑποθετικές προτάσεις). Μέ στόχο τήν ἀπλούστευση παραλείφθηκαν ἐπίσης πολὺπλοκες καί περιττές γιά τό μαθητή διακρίσεις, ὅπως στήν

περίπτωση της παράθεσης και της ἐπεξηγήσεως, ὅπου χρησιμοποιοῦνται ὁ γενικός ὅρος παραθετικός προσδιορισμός. Στόν ἴδιο στόχο ἀποβλέπει καί ἡ χρησιμοποίηση τοῦ ἐνιαίου ὅρου ὀνομαστική γενική γιά τή δήλωση τῆς ἰδιαίτερης κάθε φορά σχέσης τοῦ ἑτερόπτωτου ὀνομαστικοῦ προσδιορισμοῦ σέ πτώση γενική μέ τό ὄνομα πού προσδιορίζει.

Γιά νά φανεῖ ἐναργέστερα ἡ λειτουργία τοῦ λόγου, ἐξετάστηκε πρῶτα ἡ γενική δομή του μέσα στήν περίοδο (κεφάλαια 1-14) καί ὕστερα ὁ ρόλος τοῦ κάθε μέρους τοῦ λόγου ὅταν βρίσκεται σέ συντακτική πλοκή (κεφάλαια 15-17). Ἰδιαίτερα τονίστηκε ὅτι μιᾶ λέξη πού κανονικά ἀνήκει σέ ἕνα μέρος τοῦ λόγου μπορεῖ, ἀνάλογα μέ τή θέση της μέσα στήν περίοδο, νά παίξει τό συντακτικό ρόλο ἄλλου μέρους τοῦ λόγου.

Οἱ συγγραφεῖς ἐκφορᾶζον τίς εὐχαριστίες τους στή Διεύθυνση τοῦ Κολλεγίου Ἀθηνῶν γιά τήν ἐμπιστοσύνη πού τοῦς ἔδειξε ἀναθέτοντάς τους τήν ἐκπόνηση τοῦ συντακτικοῦ αὐτοῦ καί γιά τήν ἀπόφασή της νά ἀναλάβει τή χρηματοδότηση τῆς ἔκδοσής του.

Ἀθήνα

Σεπτέμβριος 1976

Δ.Ν.Μ. Β.Ε.Μ.

Ε.Γ.Π. Γ.Σ.Φ.

* Στό βιβλίο αὐτό ἀκολουθήθηκε ἡ ἀπλουστευμένη ὀρθογραφία πού προβλέπεται ἀπό τήν τελευταία ἐπίσημη σχολική ἔκδοση τῆς Νεοελληνικῆς Γραμματικῆς τοῦ Μανόλη Τριανταφυλλίδη (Ἀθήνα 1976).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
1. Ο ΛΟΓΟΣ	13
2. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ	16
3. Η ΠΡΟΤΑΣΗ	21
4. ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑ	25
5. ΡΗΜΑ ΣΥΝΔΕΤΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟ	29
6. ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑΤΟΣ ΜΕ ΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ	37
7. ΡΗΜΑ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ	44
8. ΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ	52
9. ΕΛΛΕΙΨΗ	71
10. ΠΑΡΑΤΑΞΗ ΚΑΙ ΥΠΟΤΑΞΗ	73
11. ΣΥΝΤΑΞΗ ΣΕ ΥΠΟΤΑΞΗ: Α'. ΕΠΗΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	78
12. ΣΥΝΤΑΞΗ ΣΕ ΥΠΟΤΑΞΗ: Β'. ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ . .	88
13. ΣΥΝΤΑΞΗ ΣΕ ΥΠΟΤΑΞΗ: Γ'. ΕΠΙΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ . .	97
14. ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ	105
15. ΤΑ ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ :	
Α'. ΤΑ ΠΤΩΤΙΚΑ	114
16. ΤΑ ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ :	
Β'. ΤΟ ΡΗΜΑ	130
17. ΤΑ ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ . .	142
ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	153
ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ	157

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ο ΛΟΓΟΣ

Λόγος είναι ή έκφραση νοημάτων με λέξεις. 'Ο λόγος είναι δύο ειδών: γραπτός και προφορικός.

Σύνταξη είναι ό τρόπος με τον οποίο συμπλέκονται οι λέξεις για να σχηματιστεί λόγος.

Συντακτικό είναι τό μέρος εκείνο της γραμματικής που εξετάζει την πλοκή των λέξεων στό λόγο καθώς και τους κανόνες σύμφωνα με τους οποίους συντάσσονται οι λέξεις.

'Οργανική μονάδα του λόγου είναι ή περίοδος, ή οποία εκφράζει τουλάχιστο ένα πλήρες νόημα, δηλαδή ένα νόημα άκέραιο και ολοκληρωμένο. Στό γραπτό λόγο ή περίοδος στό τέλος της παίρνει τελεία.

Τό παιδί τρέχει. (ένα πλήρες νόημα)

'Η ζωή είναι ωραία. (ένα πλήρες νόημα)

'Ο Νίκος ψαρεύει και ό Παύλος κολυμπά. (δύο πλήρη νοήματα)

Κάθε νόημα μέσα στην περίοδο άποτελεί πρόταση. 'Απαραίτητα στοιχεία της πρότασης είναι τό ύποκειμένο και τό ρήμα. Μιά πρόταση ή εκφράζει ένα άκέραιο νόημα και τότε μπορεί να σταθεϊ και μόνη της μέσα στην περίοδο (ανεξάρτητη πρόταση) ή συμπληρώνει τό νόημα άλλης πρότασης και γι' αυτό δέν μπορεί να σταθεϊ μόνη της μέσα στην περίοδο (έξαρτημένη πρόταση).

'Ο ουρανός συννεφιάζει (άκέραιο νόημα), και σε λίγο θα άρχισει ή βροχή (άκέραιο νόημα).

Τό λεωφορεῖο θά ξεκινήσει (ἀκέραιο νόημα) ὅταν δώσει τό σύνθημα ὁ σταθμαρχὸς (συμπλήρωση τοῦ προηγούμενου νοήματος).

Περίοδο μπορεῖ νά ἀποτελέσει καί μιὰ μονάχα πρόταση ὅταν ἐκφράζει πλήρεις νόημα.

Ἡ ομάδα μας νίκησε.

Ἡ εὐγένεια ὑποχρεώνει.

Φράση εἶναι ομάδα ἀπὸ λέξεις πού συνδέονται στενά μεταξύ τους χωρὶς νά ἀποτελοῦν πρόταση, δηλαδή χωρὶς νά ἔχουν ρῆμα.

γιά ὦρα ἀνάγκης

τά ὑπὲρ καί τά κατὰ

τό ἄστρο τῆς αὐγῆς

τέλος πάντων

ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος

πρὸ Χριστοῦ

στό πὶ καί φί

ἡ κακιά ὦρα

περασμένα μεγαλεῖα

γυαλιὰ καρφιά

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Τί εἶναι λόγος; Τί εἶναι σύνταξη; Τί εἶναι συντακτικό; Τί εἶναι περίοδος; Τί σημεῖο στίξης μπαίνει στό τέλος τῆς περιόδου; Τί εἶναι πρόταση; Τί εἶναι φράση;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Νά βοηθοῦν τά πλήρη νοήματα πού περιέχει κάθε περίοδος στήν παρακάτω ἄσκηση (προφορικά):

Ἡ οὐρανός εἶναι συννεφιασμένος. Ἡ ἥλιος βασιλεύει. Ἐρχεται ἡ νύχτα. Τά περιστέρια τσιμποῦν σπόρους, πετοῦν ἄφοβα γύρω μας, δίνουν χρώμα στήν πλατεία. Ἡ ἡμέρα τῶν ἀγώνων πλησιάζει, καί οἱ ἀθλητές προπονοῦνται ἐντατικά. Ἡ καλλιτέχνης εἶναι θνητός, ἀλλά τά ἔργα του εἶναι ἀθάνατα. Οὔτε νά δανεῖζεις οὔτε νά χρωστᾶς. Τά λόγια ξεχνιοῦνται, τά γραπτά μένουν. Τοῦ εἶχαμε ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη, καί ἕμεις μᾶς ἀπογοήτευσε. Ἡ φουρτούνα ξέσπασε, ὁ ἄερας οὐρλιάζει, τό καράβι παλεύει μέ τά κύματα, τό φορτίο μετατοπίζεται.

2. Στήν παρακάτω ἄσκηση νά βοηθοῦν οἱ προτάσεις πού ἐκφράζουν ὀλοκληρωμένο νόημα καί ἐκεῖνες πού συμπληρώνουν τό νόημα ἄλλης πρότασης (προφορικά):

Ἡ μεγάλη στιγμή ἔφτασε. Ὁ πατέρας ἀπουσίασε ἀπὸ τήν ὑπηρε-

σία του σήμερα γιατί ήταν άρρωστος. Ήρθε άμελέτητος. Σᾶς κάλεσα για νά βροῦμε λύση στό πρόβλημα πού μᾶς ἀπασχολεῖ. Τῶν φρονίμων τά παιδιά, πρὶν πεινάσουν, μαγειρεύουν. Ἀκόμη περιμένουμε ἀπάντησι. Ἡ πάστρα εἶναι μισή ἀρχοντιά. Ἐάν καί εἶχαμε εἰδοποιήσει πώς θά περνούσαμε ἀπό τό χωριό, δέ βρήκαμε τίποτε στό μοναδικό ἐστιατόριό του. Κάνε τό καλό καί ρίχ' το στό γιαλό. Ἐάν ἔχεις τύχη, διάβαινε.

3. Στήν παρακάτω ἄσκηση νά βρεθοῦν (α') οἱ φράσεις καί (β') οἱ προτάσεις (προφορικά):

τοῦ ἡλίου τό βασιλεῖμα	τό μῆλον τῆς ἔριδος
τό πουλί κελαηδεῖ	μέ ανοιχτά χαρτιά
οἱ τραγωδίες τοῦ Αἰσχύλου	ἐπειδή ἔβρεχε
ὅταν πετοῦν τά γεράκια	οἱ καημοί τῆς λιμνοθάλασσας
ὁ καλός Σαμαρείτης	μέ καλή καρδιά
μήν ἐμποδίζετε τήν κυκλοφορία	μή θυμώνεις
στενότητα χώρου	ὁ τετραγωνισμός τοῦ κύκλου
τά ἔκανε ἄνω κάτω	ὅταν πλησιάζεις στό τέρμα
στῆς νιότης τόν ἀνθρώ	ἀφοῦ δέ μετράς τά λόγια σου
ἡ ἔννοια τοῦ ὠραίου	τοῦ χρόνου τά γυρίσματα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Περίοδος είναι σύνολο από λέξεις που εκφράζει τουλάχιστο ένα πλήρες νόημα. Ή περίοδος μπορεί να είναι: απλή, σύνθετη, μεικτή, ή σύνθετη μεικτή.

Απλή λέγεται ή περίοδος που εκφράζει ένα μονάχα πλήρες νόημα.

Ο ουρανός αστράφτει.

Η αλεπού και ο λύκος είναι σαρκοφάγα.

Τό χρυσάφι και τό ασήμι είναι μέταλλα.

Σύνθετη λέγεται ή περίοδος που εκφράζει δύο ή περισσότερα πλήρη νοήματα, δηλαδή ή περίοδος που αποτελείται από δύο ή περισσότερες ανεξάρτητες προτάσεις. (σύνταξη σέ παράταξη)

Τό κουδούνι χτύπησε, μερικά ἕμως παιδιά ἐξακολουθοῦν τό παιχνίδι τους.

Τό ποτάμι ξεχείλισε, τά χωράφια πλημμύρισαν.

Τό θέατρο γέμισε, ή αὐλαία ἀνοιξε, ή παράσταση ἀρχίζει.

Μεικτή λέγεται ή περίοδος που περιέχει δύο ή περισσότερες προτάσεις από τίς ὁποῖες μία είναι ανεξάρτητη και τουλάχιστο μία είναι ἐξαρτημένη. (σύνταξη σέ ὑπόταξη)

Πρίν βγεῖ ὁ ἥλιος, οἱ ὄρειβάτες εἶχαν φτάσει στήν κορφή.

Ἄν πάρει ἀπόψε τό τηλεγράφημα και βρεῖ θέση στό νυχτερινό ἀεροπλάνο, τά μεσάνυχτα θά είναι στό σπίτι του.

Μόλο που προπονήθηκε συστηματικά κι ἀγωνίστηκε σκληρά, δέν μπόρεσε νά κερδίσει τό ἔπαθλο.

Σύνθετη μεικτή λέγεται ή περίοδος πού εἶναι καί σύνθετη καί μεικτή.

Ἡ σοδειά τῆς σταφίδας ἦταν πλούσια γιατί οἱ καιρικές συνθήκες ἦταν εὐνοϊκές, πουλήθηκε ὅμως σέ χαμηλή τιμή, καί γι' αὐτό οἱ σταφιδο- παραγωγοί δέν ἔμειναν ἱκανοποιημένοι.

Ὅταν πέρασι παραθέριζα στήν Πάτμο, ἀνέβαινα πρωί πρωί στή Χώρα γιά νά μελετήσω τά χειρόγραφα τῆς φημισμένης βιβλιοθήκης καί κατά τό μεσημέρι κατέβαινα στήν παραλία, ὅπου μέ περίμεναν οἱ φίλοι μου νά πᾶμε γιά κολύμπι.

Ἡ περίοδος μπορεῖ νά εἶναι: ἀποφαντική, προστακτική, ἐρωτηματική, ἢ ἐπιφωνηματική.

Ἀποφαντική λέγεται ή περίοδος μέ τήν ὁποία διατυπώνει κανεῖς μιὰ κρίση ἢ διαπιστώνει μιὰ πραγματικότητα.

Τό διαγώνισμα ἦταν δύσκολο.

Τά χιόνια ἔλιωσαν.

Ὁ ὄρος ἀποφαντικός (ἀπό τό ρῆμα ἀποφαίνομαι) δέν πρέπει νά συγγέεται μέ τόν ὄρο ἀποφατικός, δηλαδή ἀρνητικός (ἀπό τό ρῆμα ἀποφάσκω).

Προστακτική λέγεται ή περίοδος μέ τήν ὁποία ἐκφράζει κανεῖς διαταγή, παράκληση, σύσταση, ἢ εὐχή.

Σηκωθεῖτε.

Βοηθήστε μας.

Μή βιάζεσαι.

Νά σοῦ ζήσει.

Ἐρωτηματική λέγεται ή περίοδος μέ τήν ὁποία διατυπώνει κανεῖς μιὰ ἐρώτηση. Ἡ ἐρωτηματική περίοδος στό τέλος της παίρνει ἐρωτηματικό.

Πῶς σέ λένε;

Πότε πρωτοπάτησε ὁ ἄνθρωπος στό φεγγάρι;

Ἐπάρχουν ἐρωτήσεις ὀλιγκῆς ἀγνοίας καί ἐρωτήσεις μερικῆς ἀγνοίας. Στίς πρῶτες ή ἀπάντηση μπορεῖ νά δοθεῖ μέ

ναί ἢ μέ ὄχι· στίς δευτέρες ἢ ἀπάντησι δέν μπορεῖ νά δοθεῖ μέ ἓνα ναί ἢ μέ ἓνα ὄχι.

Πέτυχε στίς ἐξετάσεις; (ὀλιγκῆς ἀγνοίας)

Γιατί ἀπουσίασε ἀπό τή συγκέντρωση; (μερικῆς ἀγνοίας)

*Ἐπιφωνηματική λέγεται ἡ περίοδος μέ τήν ὁποία ἐκφράζει κανεῖς θαυμασμό, ἐκπληξή, ἢ ἄλλο δυνατό συναίσθημα.

*Ἡ ἐπιφωνηματική περίοδος στό τέλος τῆς παίρνει θαυμαστικό.

Τί ὥραϊος κῆπος!

Πόσο ψῆλωσε μέσα σ' ἓνα χρόνο!

Γιά δέσ καιρό πού διάλεξε ὁ Χάρος νά μέ πάρει!

Μιά ἀπλή περίοδος, εἴτε εἶναι ἀποφαντική εἴτε προστακτική εἴτε ἐρωτηματική εἴτε ἐπιφωνηματική, εἶναι ἢ καταφατική, δηλαδή θετική, ἢ ἀποφατική, δηλαδή ἀρνητική.

Τά ἔργα τοῦ Ροῦδη ἔχουν πολύ χιοῦμορ. (ἀποφαντική καταφατική)

*Ἀπαρνήθηκε τοὺς φίλους του. (ἀποφαντική καταφατική)

Ρώτα τόν τροχονόμο. (προστακτική καταφατική)

*Ἐβγαλες εἰσιτήριο γιά τήν παράσταση; (ἐρωτηματική καταφατική)

Πόσο ὥραϊα περάσαμε στοὺς Δελφούς! (ἐπιφωνηματική καταφατική)

*Ἡ βιβλιοθήκη δέν εἶναι ἀνοιχτή σήμερα. (ἀποφαντική ἀποφατική)

Μή μιλάτε στόν ὁδηγό. (προστακτική ἀποφατική)

Δέ φάνηκε ἀκόμη ὁ πατέρας; (ἐρωτηματική ἀποφατική)

Πῶς νά μήν εἴμαστε ἀνήσυχοι γιά τήν ὑγεία του! (ἐπιφωνηματική ἀποφατική)

*Ἡ ἡμιπερίοδος (ἢ τό κῶλον) ἔχει τά γνωρίσματα τῆς περιόδου μέ τή διαφορά ὅτι ἀποτελεῖ μέρος μιᾶς μεγαλύτερης περιόδου. Οἱ ἡμιπερίοδοι χωρίζονται μέ ἄνω τελεία.

Τό Α εἶναι ἴσο μέ τό Β· τό Β εἶναι ἴσο μέ τό Γ· ἄρα, καί τό Α εἶναι ἴσο μέ τό Γ.

Οἱ γενναῖοι δέ χάνουν εὐκολα τό θάρρος τους, δέν ἀπελπίζονται, δέν ἐγκαταλείπουν τόν ἀγῶνα· μένου ἀκλόνητοι στίς θέσεις τους καί ἀγωνίζονται μέ ὅλες τους τίς δυνάμεις.

Σώπασε, κυρα-Δέσποινα, μὴν κλαῖς καὶ μὴ δακρῦζεις· πάλε μὲ χρόνια, μὲ καιρούς, πάλε δικὰ μας θά 'ναι.

Ἡ ἄνω τελεία δὲ χρησιμοποιεῖται μονάχα γιὰ νὰ χωρίζει ἡμιπερίόδους· χρησιμοποιεῖται καὶ γιὰ νὰ γίνῃ διάκριση ἀνάμεσα σὲ ομάδες προτάσεων, φράσεων, ἢ λέξεων πού χωρίζονται μεταξύ τους μὲ κόμματα.

Στὴν ἀποθήκη βρίσκονται: πέντε τραπέζια ξύλινα, δύο μετάλλινα, καὶ ἓνα μὲ μαρμαρένια πλάκα· εἴκοσι καρέκλες, ἀπὸ τίς ὅποιες οἱ τρεῖς δὲν εἶναι σὲ καλὴ κατάσταση καὶ χρειάζονται ἐπισκευή· ἓνας καναπές σκεπασμένος μὲ πλαστικὸ κάλυμμα, δύο δερμάτινες πολυθρόνες, καὶ πέντε σκυριανά καθίσματα· καὶ μιὰ κασέλα σκαλιστή, πού τὴν εἶχε φέρει ὁ παππούς ἀπὸ τὴν Πόλη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Τί εἶναι περίοδος; Ποιά περίοδος λέγεται ἀπλή; Ποιά σύνθετη; Ποιά μεικτή; Ποιά σύνθετη μεικτή; Ποιά περίοδος λέγεται ἀποφαντική; Ποιά λέγεται προστακτική; Ποιά ἐρωτηματική; Ποιά ἐπιφωνηματική; Ποιά ἐρώτηση εἶναι ὀλικῆς ἀγνοίας καὶ ποιά μερικῆς; Τί ἐκφράζει κανεὶς μὲ τὴν καταφατικὴ καὶ τί μὲ τὴν ἀποφατικὴ περίοδο; Τί εἶναι ἡμιπερίοδος; Πῶς χωρίζονται μεταξύ τους οἱ ἡμιπερίοδοι;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

4. Στὴν παρακάτω ἄσκηση νὰ ἀναγνωριστοῦν: (α') οἱ ἀπλές περίοδοι, (β') οἱ σύνθετες, (γ') οἱ μεικτές, καὶ (δ') οἱ σύνθετες μεικτές (προφορικά):

Τὸ πρόβλημα εἶναι δύσκολο. Τὰ πορτοκάλια καὶ τὰ μανταρίνια δὲν ὀρίμασαν ἀκόμα. Ὁ ἐχθρὸς κλονίζεται. Στὸ θάλαμο τοῦ ἀρρώστου οἱ γιατροὶ μπαίνουν καὶ βγαίνουν. Ἡ φωτιὰ ἄρχισε ἀπὸ τὸ ἰσόγειο, μεταδόθηκε σ' ὅλη τὴν πολυκατοικία, ξαπλώθηκε στὰ διπλανά σπίτια, καὶ μόνο μὲ πολὺ κόπο σβῆστηκε ἀπὸ τὴν πυροσβεστικὴ ὑπηρεσία. "Ἄν θέλεις νὰ σὲ σέβονται οἱ ἄλλοι, πρέπει πρῶτα ἐσὺ νὰ σέβῃς τὸν ἑαυτό σου. Οἱ ἡθοποιοὶ ἐπαιζαν τόσο ζωντανὰ ὥστε οἱ θεατὲς τοὺς χειροκρότησαν μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμό. Τὰ ἔργα τοῦ ζωγράφου, πού εἶχαν προκαλέσει τόσο εὐνοϊκὰ σχόλια στὴν πατρίδα του, δὲν ἔκαμαν ἐντύπωση στὸν πολὺ κόσμο γιατί ἡ τεχνοτροπία τους ἦταν ὑπερβολικὰ ἀφηρημένη. Τὰ αἰτήματά μας ἦταν δίκαια καὶ λογικά. "Ὅταν κλεινόμαστε στὸν ἑαυτό μας καὶ ἀγνοοῦμε τὸν πόνο τῶν συνανθρώπων μας, γινόμαστε στεῖροι ἐγωιστές. Νὰ μᾶς τηλεφωνήσεις ὅταν πρόκειται νὰ μᾶς ἐπισκεφθεῖς, καὶ θὰ σὲ περιμένουμε ὅπως ὀδῆποτε. "Ὅταν σταμάτησε ἡ τρικυμία, μόνο τότε

πήγε νά ξεκουραστεῖ στήν καμπίνα του ὁ καπετάνιος. Οὔτε ἡ γυναίκα μου οὔτε ἐγώ φταίζαμε σέ τίποτε. Πότε, τέλος πάντων, θά καταλάβετε τό συμφέρον σας; Πόση συγκίνηση δοκιμάζουν οἱ ξενητεμένοι μας ὅταν γυρίζουν στήν πατρίδα! "Ἄν περάσετε ἀπό τήν Πάτρα προτοῦ νυχτώσει, νά σταματήσετε στόν "Ἄγιο Ἄνδρέα καί ν' ἀνάψετε ἕνα κερί. Δέν ἤρθα γιά νά σᾶς βάλω σέ κόπο, ἀλλά γιά νά σᾶς ξεκουράσω. Κόψε μερικά τριαντάφυλλα καί βάλ'τα στό γραφεῖο τοῦ πατέρα. Στήν ἀπογευματινή συνεδρίαση ζήτησε τό λόγο, μόνο ἂν ἔχεις νά πεῖς κάτι σημαντικό. Μήν περιμένεις ἄδικα γιατί τό τελευταῖο λεωφορεῖο ἔχει φύγει.

5. *Νά βρεθεῖ ποιές ἀπό τίς παρακάτω περιόδους εἶναι ἀποφαντικές, ποιές προστακτικές, ποιές ἐρωτηματικές, καί ποιές ἐπιφωνηματικές (προφορικά):*

Οἱ γιορτές πέρασαν γρήγορα. Πόσο νοστάλγησα τήν πατρίδα! Οἱ πηγές στέρεψαν. Πότε ἄρχισε ὁ πελοποννησιακός πόλεμος; Σηκωθεῖτε. Πῆρες ἄδεια; Ὁ ταγματάρχης ζήτησε ἐνισχύσεις. Οἱ ἀγῶνες θά συνεχιστοῦν μόλις σταματήσει ἡ βροχή. Τί καλά πού ἔκαμες νά φύγεισιν πρὶν νυχτώσει! Ἡ δακτυλογράφος του εἶναι πολύ εὐσυνείδητη. Ἄνοῦξτε τά βιβλία σας. Γιατί μιλάτε τόσο δυνατά; Ἄνεβείτε στό λεωφορεῖο. Μήν πιστεύετε στίς διαδόσεις. Θά μᾶς περιμένετε ἂν καθυστερήσουμε μερικά λεπτά; Γυρίστε τό διακόπτη. Πέτυχε στίς ἐξετάσεις του; Ὁ Μάντζαρος μελοποίησε τόν ἐθνικό ὕμνο. Νά βρεῖτε τίς ἄγνωστες λέξεις στό λεξικό. Ποῦ γενήθηκε ὁ Παλαμᾶς;

6. *Νά βρεθεῖ ποιές ἀπό τίς παρακάτω περιόδους εἶναι καταφατικές καί ποιές ἀποφατικές (προφορικά):*

Δέ ζητοῦμε ἐπιείκεια. Ἄπομακρύνθηκε ἀπό τή βάση του. Κανένας δέν ἀρνήθηκε τό λάθος του. Μή σπρώχνετε. Δέ βασίλειψε ἀκόμα ὁ ἥλιος; Οὔτε ἡ ομάδα σας οὔτε ἡ δικιά μας ἔπαιξε καλά. Μιά ἐξαίρεση δέν ἀλλάζει τόν κανόνα. Ὅσοι δέν ἔφτασαν στήν ὥρα τους ἔμειναν στό ξενοδοχεῖο τοῦ σταθμοῦ. Δέ νομίζεις ὅτι εἶναι ὥρα νά φύγουμε; Ποτέ δέν ἔφαγα λωτό.

7. *Σχηματίστε τρεῖς ἀπλές περιόδους, τρεῖς σύνθετες, τρεῖς μεικτές, καί μιᾶ περίοδο σύνθετη μεικτή.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΠΡΟΤΑΣΗ

Πρόταση είναι μιά ομάδα από λέξεις πού περιέχει υποκείμενο και ρήμα και ή εκφράζει νόημα αυτοτελές ή συμπληρώνει τό νόημα άλλης πρότασης.

‘Η έθνική ομάδα προπονεΐται. (νόημα αυτοτελές)

‘Η έθνική ομάδα προπονεΐται (νόημα αυτοτελές) για νά πάρει μέρος στους ευρωπαϊκούς αγώνες (συμπλήρωση άλλου νοήματος).

‘Η πρόταση πού εκφράζει νόημα αυτοτελές λέγεται κύρια ή ανεξάρτητη· ή πρόταση πού συμπληρώνει τό νόημα άλλης πρότασης λέγεται δευτερεύουσα ή εξαρτημένη.

‘Η άσκηση είναι δύσκολη. (κύρια)

Τί φρούτα βγάζει ό τόπος σας; (κύρια)

Θά σου στείλω τό δέμα (κύρια) μόλις βρω ταχυδρομό (δευτερεύουσα).

‘Αν πιάσει βροχή (δευτερεύουσα), κλεΐσε τά παράθυρα (κύρια).

‘Η πρόταση πού περιέχει μόνο υποκείμενο και κατηγορήμα (δηλαδή ρήμα ή ρήμα συνδετικό και κατηγορούμενο) λέγεται στοιχειώδης. Στοιχειώδης είναι και ή πρόταση πού περιέχει υποκείμενο, ρήμα, και αντικείμενο. ‘Η πρόταση πού περιέχει και άλλες λέξεις λέγεται έπαυξημένη.

‘Ο ύπνος ξεκουράζει. (στοιχειώδης)

Τό ψωμί είναι σταρένιο. (στοιχειώδης)

‘Ο κηπουρός κλαδεύει τήν τριανταφυλλιά. (στοιχειώδης)

‘Ο καθαρός άέρας ζωογονεί τόν άνθρωπο. (έπαυξημένη)

Τό νυχτερινό άεροπλάνο έφτασε στό άεροδρόμιο του ‘Ελληνικού μέ μεγάλη καθυστέρηση. (έπαυξημένη)

Μιά πρόταση μπορεί επίσης νά εκφράζει κρίση ή έπιθυ-

μία. Μέ τήν πρόταση πού ἐκφράζει κρίση γίνεται μιὰ διαπίστωσις ἢ διατυπώνεται μιὰ σκέψη. Μέ τήν πρόταση πού ἐκφράζει ἐπιθυμία διατυπώνεται ἐπιθυμία, εὐχή, ἢ προσταγή.

Ὁ θίασος ξεκίνησε (κρίση) γιά νά δώσει παραστάσεις στήν ἐπαρχία (ἐπιθυμία).

Δάνεισέ του τό βιβλίο (ἐπιθυμία) γιατί τό χρειάζεται (κρίση).

Ἡ πρόταση ἀπό τήν ὁποία παραλείπονται μιὰ ἢ περισσό-τερες λέξεις πού εἶναι ἀπαραίτητες γιά νά ὀλοκληρωθεῖ τό νόημα ἀλλά πού εὐκόλα ἐνοοῦνται ἀπό τά συμφραζόμενα λέγεται ἑλλιπής.

Πολύχρονος. (νά εἶσαι)

Ὡρα γιά ὕπνο. (εἶναι)

Ἐσύ εἶσαι γερός στά μαθηματικά, ἐνῶ ἐγώ δέν εἶμαι. (γερός στά μαθηματικά)

Τέλος, ἡ πρόταση (καί ἡ ἀπλή περίοδος) εἶναι ἢ καταφατική ἢ ἀποφατική.

Τό πλοῖο ἐλάττωσε τήν ταχύτητά του (καταφατική) γιά νά μή φτάσει στό λιμάνι νύχτα (ἀποφατική).

Δέ γεννήθηκα (ἀποφατική) γιά νά μισῶ (καταφατική), ἀλλά γιά νά ἀγαπῶ (καταφατική).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Τί λέγεται πρόταση; Ποιά πρόταση λέγεται κύρια καί ποιά δευτερεύουσα; Πῶς ἀλλιῶς λέγεται ἡ κύρια πρόταση; Πῶς ἀλλιῶς ἡ δευτερεύουσα; Ποιά πρόταση λέγεται στοιχειώδης καί ποιά ἐπαυξημένη; Ποιά πρόταση λέγεται ἑλλιπής; Ποιά καταφατική καί ποιά ἀποφατική; Πῶς λέγεται ἡ πρόταση μέ τήν ὁποία γίνεται μιὰ διαπίστωσις ἢ διατυπώνεται μιὰ σκέψη; Πῶς λέγεται ἡ πρόταση μέ τήν ὁποία ἐκφράζεται ἐπιθυμία, εὐχή, ἢ προσταγή;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

8. Στήν παρακάτω ἄσκηση νά ἀναγνωριστεῖ ποιές προτάσεις εἶναι κύριες καί ποιές δευτερεύουσες, ποιές ἐκφράζουν κρίση καί ποιές ἐπιθυμία, ποιές εἶναι καταφατικές καί ποιές ἀποφατικές (προφορικά):

Μή στέκεσαι στήν ἄκρη τοῦ βράχου γιατί θά πέσεις. Πήγαινε πύ πέρα. Ἐχουν περάσει πολλές μέρες ἀπό τότε πού τόν εἶδα. Μή βιάζεσαι. Μοῦ ἀρέσουν τά μυθιστορήματα τοῦ Ἰουλίου Βέρν. Ἀπόψε ὁ οὐρανός

είναι ξάστερος. 'Ο Πίνδαρος γεννήθηκε κοντά στή Θήβα. Σᾶς τηλεφωνῶ ἐπειδὴ ἀνησυχῶ μήπως ἀνέβηκε ὁ πυρετός του. Δέ ζεῖ ὁ ἄνθρωπος δίχως ἐλπίδα. 'Η σεληνάκατος προσεδαφίστηκε ὁμαλά. Πίστεψαν πῶς ἔλα θά πήγαιναν καλά. Δέν πληρώνεται ὅσο τοῦ ἀξίζει. "Ἐφτιασε περιδέριο ἀπὸ κοχύλια πού μάζεψε στό ἀκρογιάλι. Νά προσέχεις τούς τρόπους σου. Τά μάτια εἶναι ὁ καθρέφτης τῆς ψυχῆς. Τά σταφύλια δέν εἶναι ἀκόμα ἔριμα. 'Ο σκύλος εἶναι φίλος πιστός τοῦ ἀνθρώπου. Τό αὐτοκίνητο ἔπεσε στό χαντάκι. Δέν προσέχει τὴν ὑγεία του. Τόν εἶδα νά ξεφυλλίζει τό περιοδικό.

9. Στὴν παρακάτω ἄσκηση νά ἀναγνωριστεῖ ποιές προτάσεις εἶναι στοιχειώδεις καὶ ποιές ἐπανηξιμένες καὶ ποιές ἀπ' ὅλες αὐτές τίς προτάσεις εἶναι ἐλλιπεῖς (προφορικά):

Οἱ κερασιές εἶναι ἀνθισμένες. Τά πουλιά κελαηδοῦν. 'Ο ἀθλητὴς ρίχνει δίσκο. Τό καράβι δέ βρῆκε ἀραξοβόλι. Τό ποτάμι ξεχειλίσει. Οἱ δυνατότητές του εἶναι πολὺ περιορισμένες. 'Ο ἐπιμελητὴς σημείωσε τούς ἀπόντες. "Ἦταν τό καμάρι τοῦ χωριοῦ. Εὐκόλο νά κρίνεις τούς ἄλλους. Οἱ κυνηγοὶ τῆς περιοχῆς πέτυχαν πολλοὺς λαγούς. "Αδικος ὁ κόπος σου. Στὴ Ρούμελη εἶναι ἡ λεβεντιά καὶ στό Μοριά ἡ γνώση. Μὲ δυσκολία προχωροῦσε τό γέρικο ἄλογο. Τά τελευταῖα νέα μεταδόθηκαν ἀπὸ τό ραδιόφωνο τὰ μεσάνυχτα. Περαιστικά. Δέν ἦταν σπουδαῖος ὄρειβάτης, μόνο ὅταν ἦταν νέος, ἀλλὰ καὶ τώρα πού εἶναι ἐβδομητάρης. Διψάσαμε στό δρόμο· μὰ πού νερό; Τὴν Καθαρὴ Δευτέρα τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ πετοῦσαν στὰ χωράφια ἀετούς. Τό πρόσταγμα γιὰ στάθμευση δόθηκε ἀπὸ τό λοχαγό. Τό πανηγύρι ἄρχισε ἀπὸ τὰ ξημερώματα.

10. Νά σχηματιστοῦν στοιχειώδεις προτάσεις (καταφατικές ἢ ἀποφατικές) μὲ ὑποκείμενα τίς παρακάτω λέξεις:

ποτάμι, διαιτητής, τηλεγράφημα, στάμνα, ἀπουσίες

11. Νά σχηματιστοῦν στοιχειώδεις προτάσεις μὲ κατηγορούμενα τίς παρακάτω λέξεις:

πράσινη, χωριό, βιαστικός, ζῶο, καλορίζικο

12. Σχηματίστε ἐπανηξιμένες προτάσεις μὲ τὰ παρακάτω ῥήματα: διορίστηκε, νοσταλγήσαμε, περιπλανήθηκαν, ἔχουν μετακομίσει, ἀγοράστε

13. Νά μετατραποῦν οἱ ἀνεξάρτητες καταφατικές προτάσεις στίς παρακάτω περιόδους σέ ἀποφατικές (προφορικά):

Διαβάζω ποιήματα. Σταμάτησαν τὴν κατάλληλη στιγμή. Ξεκίνα ἀ-

μέσως. Τό αεροπλάνο έφτασε στήν ώρα του. 'Η παραλαβή τών έμπορευμάτων έγινε κανονικά. Νομίζω ότι βρήκαμε τή σωστή λύση. Πιστεύουμε ότι όλοι μας είμαστε ίσοι. Είναι λίγοι εκείνοι πού μελετούν φιλοσοφικά βιβλία. "Αν αλλάξετε δρόμο, θά φτάσετε πιά σύντομα στήν κατασκήνωση. "Έχεις τό δικαίωμα νά κρίνεις τούς άλλους. Τά θέματα πού δόθηκαν είναι πολύ εύκολα. Θά διεκδικήσει τά δικαιώματά της όταν ένηλικιωθεί. Είμαι βέβαιος ότι θά σ'ας πείσω. Παρίμενέ με ύστερα από τίς εξετάσεις. Οί έλιές κάρπισαν πολύ φέτος. "Όσοι δέν πέτυχαν θά εξεταστούν πάλι. 'Ο προϊστάμενος ύποσχέθηκε ότι θά έδινε αύξηση. Γιατί περιμένεις; "Έλα σήμερα. 'Η ομάδα προπονήθηκε τόσο πού ή νίκη της νά είναι σίγουρη.

14. Νά μετατραποῦν οἱ ἀνεξάρτητες ἀποφατικές προτάσεις στίς παρακάτω περιόδους σέ καταφατικές (προφορικά):

Μή ρίξεις άγκυρα. Δέ ζητάμε τή βοήθειά σας. "Όταν ζυπνήσει ο άρρωστος, μήν τοῦ πεις τί ειπε ο γιατρός. 'Η θέση πού διάλεξες για νά χτίσεις έξοχικό σπίτι δέν είναι πολύ δροσερή. 'Η μέρα δέν είναι κατάλληλη για ψάρεμα. Δέ ζωγραφίζει μέ μοναδικό σκοπό νά εκθέσει τά έργα του. Τό ποιήμά σου δέν ήταν από τά πιά ύμορφα πού έχεις γράψει. Δέν περιμένουμε αναγνώριση τών ύπηρεσιών μας και γι' αυτό δέν εκφράζουμε παράπονα. Οί ευχάριστες στιγμές δέν ήταν λίγες στό διάστημα τής ζωής του. 'Η καθημερινή ρουτίνα δέν τον απομάκρυνε από τά πνευματικά του ενδιαφέροντα. Δέ μελέτησα αρκετά και γι' αυτό δέν είμαι προετοιμασμένος για τίς εξετάσεις μου. Μή μαζέψετε τά πανιά πριν φτάσουμε στόν κάβο. Δέν περιμέναμ νά γίνει θαῦμα. "Όταν, γέρος πιά, γύρισε στό νησί του, δέ δυσκολεύτηκε νά βρει τό πατρικό του σπίτι. Δέ σμίλειψε τό τελευταίο έργο του μέ τή γνωστή του επιμέλεια. Κανένας δέ θέλησε νά πάρει πρωτοβουλία (άντίθετα τοῦ κανένας: κάποιος, μερικοί, όλοι). Ποτέ δέν έλεγε τήν αλήθεια. "Αν δέν επιτύχει στίς εξετάσεις, δέ θά φύγει στό έξωτερικό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑ

Δύο είναι οι κύριοι ὄροι, δηλαδή οι ὄροι πού χωρίς αὐτούς δέν μπορεῖ νά υπάρξει πρόταση: τὸ ὑποκείμενο καί τὸ κατηγόρημα.

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ

Τὸ παιχνίδι

Ἡ γῆ

Ὁ Σπερχειός

Ὁ θυρωρός

ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑ

ἄρχισε.

εἶναι σφαιρική.

εἶναι ποτάμι.

ἄνοιξε τὴν πόρτα.

Ἐπομένως ὑποκείμενο λέγεται ὁ ὄρος ὁ ὁποῖος ἐνεργεῖ, ἢ δέχεται μιὰ ἐνέργεια, ἢ βρίσκεται σέ μιὰ κατάσταση, ἢ στὸν ὁποῖο ἀποδίδεται κάποια ιδιότητα. Τὸ ὑποκείμενο μπορεῖ νά εἶναι πρόσωπο, ζῶο, πράγμα, ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἔννοια.

Ὁ γεωργός κλαδεύει τὸ ἀμπέλι.

Ὁ ὁμιλητής χειροκροτήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀκροατές.

Ἡ γερόντισσα ξεκουράζεται.

Ἡ Σκιάθος εἶναι νησί.

Τὸ ὑποκείμενο μπαίνει πάντα σέ ὀνομαστική πτώση καί εἶναι συνήθως οὐσιαστικό ἢ ἀντωνυμία. Μπορεῖ ὅμως νά εἶναι καί ἄλλο μέρος τοῦ λόγου ὅταν ἰσοδυναμεῖ μέ οὐσιαστικό. Μπορεῖ ἀκόμα νά εἶναι καί ὀλόκληρη πρόταση.

Οἱ σφουγγαράδες (οὐσιαστικό) | ξεκινοῦν.

Αὐτός (ἀντωνυμία) | φταίει.

Χαζεύει | ὁ ἀνόητος (ἐπίθετο).

Ὁ βρεμένος (μετοχή) | βροχή δέ φοβᾶται.

Τὸ ἄριστα (ἐπίρρημα) | δύσκολα κερδίζεται.

Φαίνεται | πώς θά χιονίσει (ὀλόκληρη πρόταση).

Κατηγορήμα είναι καθετί πού λέγεται για τό υποκείμενο.

Οί πρόσκοποι | τραγουδοῦν.

Ἡ νυχτερίδα | εἶναι ζῶο.

Οί πυροσβέστες | ἔσβησαν τή φωτιά.

Τά παραπάνω παραδείγματα δείχνουν πώς δέν μπορεί νά υπάρξει κατηγορήμα χωρίς ρῆμα.

Ἄν ἕνα ρῆμα ἐκφράζει ἔννοια πλήρη, δηλαδή ἔννοια πού δέ χρειάζεται νά συμπληρωθεῖ μέ ἄλλες λέξεις, καί μπορεί ἔπομένως νά σταθεῖ καί μόνο του ὡς κατηγορήμα, τό ρῆμα αὐτό λέγεται ρῆμα μέ πλήρη κατηγορήση.

Τό μωρό | κοιμᾶται.

Οί πέρδικες | πετοῦν.

Ἡ μάνα | ξαγρονῶ.

Οί μυγαλιές | δέν ἄθισαν.

Ἄν ὅμως τό ρῆμα δέν μπορεί μόνο του νά ἀποτελέσει κατηγορήμα καί χρειάζεται ὅπωςδήποτε νά συμπληρωθεῖ μέ μιᾶ ἢ περισσότερες λέξεις για νά ὀλοκληρωθεῖ τό νόημα τῆς πρότασης, τό ρῆμα αὐτό λέγεται ρῆμα μέ ἔλλιπή κατηγορήση.

Ἡ Πίνδος | εἶναι. . . .

Ἡ θάλασσα | ἦταν. . . .

Ὁ ταχυδρόμος | μοίρασε. . . .

Ὁ μαραγκός | φτιάχνει. . . .

Κάποτε τό ἴδιο ρῆμα μπορεί σέ μιᾶ περίπτωση νά ἐκφράζει πλήρη κατηγορήση καί σέ ἄλλη ἔλλιπή.

Ὁ πατέρας | διαβάζει.

Ὁ πατέρας | διαβάζει ἐφημερίδα.

Τό παιδί | φωνάζει.

Τό παιδί | φωνάζει τή μητέρα.

Οἱ θεατές | χειροκροτοῦν.

Οἱ θεατές | χειροκροτοῦν τό νικητή.

Ὁ ταμίας | πληρώνει.

Ὁ ταμίας | πληρώνει τούς ὑπαλλήλους.

Σέ πρόταση πού ἔχει ρῆμα μέ ἔλλιπή κατηγορήση, τό οὐσιαστικό ἢ τό ἐπίθετο πού εἶναι ἀπαραίτητο για νά ὀλοκλη-

ρωθεῖ τό νόημα λέγεται συμπλήρωμα. Γιά συμπλήρωμα ὁμῶς μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ καί ἄλλο μέρος τοῦ λόγου ὅταν ἰσοδυναμεῖ μέ οὐσιαστικό ἢ ἐπίθετο. Μπορεῖ ἀκόμα νά χρησιμοποιηθεῖ καί ὀλόκληρη πρόταση.

- ‘Ο Ταῦγετος | εἶναι βουνό.
- Τό ὄρφανό | στάθηκε τυχερό.
- ‘Ο θυρωρός | ἔκλεισε τήν πόρτα.
- ‘Η Σαπφώ | ἔγραψε ποιήματα.
- ‘Ο κατηγορούμενος | ζήτησε νά μιλήσει.

Κάποτε τό συμπλήρωμα μπορεῖ νά εἶναι καί ἐπίρρημα ἢ ἐμπρόθετο οὐσιαστικό.

- ‘Ο ἄρρωστος | αἰσθάνεται καλύτερα.
- Οἱ νοσοκόμες | μένουν στήν κλινική.

Τό κατηγορημα, λοιπόν, εἶναι εἴτε ρῆμα μέ πλήρη κατηγορημα, δηλαδή ρῆμα πού δέ χρειάζεται συμπλήρωση, εἴτε ρῆμα μέ ἔλλιπῆ κατηγορημα, ὅποτε χρειάζεται συμπλήρωμα. Δύο εἶναι τά κύρια εἶδη συμπληρωμάτων: τό κατηγορούμενο καί τό ἀντικείμενο, γιά τά ὅποια γίνεται λόγος παρακάτω.

- ‘Ο σκύλος | γαβγίζει.
- ‘Ο ἥλιος | βασίλεψε.
- Τό διαμέρισμα | νοικιάστηκε.
- ‘Ο Αὔγερινός | εἶναι ἀστέρι.
- ‘Η τυρόπιτα | ἦταν νόστιμη.
- ‘Η ζέστη | κατάντησε ἀφόρητη.
- ‘Ο καπετάνιος | κυβερνᾷ τό καράβι.
- Οἱ θεριστές | δεματιάζουν τά στάχυα.
- ‘Ο ἐγωιστής | δέν παραδέχεται λάθος.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποιοί ὄροι θεωροῦνται ἀπαραίτητοι γιά νά υπάρξει πρόταση; Τί λέγεται ὑποκείμενο; Τί εἶναι κατηγορημα; Τί λέγεται ρῆμα μέ πλήρη κατηγορημα; Τί λέγεται ρῆμα μέ ἔλλιπῆ κατηγορημα; Τί λέγεται συμπλήρωμα; Τί μέρος τοῦ λόγου εἶναι τό συμπλήρωμα; Ποιά εἶναι τά δύο κύρια εἶδη συμπληρωμάτων;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

15. Χωρίστε μέ κάθετη γραμμή τό υποκείμενο από τό κατηγορήμα, ύπογραμμίστε τό υποκείμενο καί γράψτε σέ παρένθεση τί μέρος τοῦ λόγου εἶναι:

Ἡ ἐλιά εἶναι δέντρο. Βούλιαζε ἡ βάρκα. Κάποιος ἔρχεται. Οἱ ἀργοπορημένοι τιμωρήθηκαν. Ὁ Πυθέας ἦταν θαλασσοπόρος. Διαδίδεται ὅτι τά νερά ἔχουν μολυνθεῖ. Ὁ φρόνιμος εἶναι προνοητικός. Μερικοὶ δέν πρόφτασαν τό τραῖνο. Τό αὔριο εἶναι ἐπίρρημα. Ἡ Χαλκιδική εἶναι χερσόνησος.

16. Ἀναγνωρίστε ποιὰ ῥήματα, ὅπως χρησιμοποιοῦνται στίς παρακάτω περιόδους, ἐκφράζουν πλήρη κατηγορήση καί ποιὰ ἔλλιπη (προφορικά):

Ἡ πηγὴ στέρεψε. Τά λουλούδια μαράθθηκαν. Τό πορτοκάλι ἦταν ξινό. Ἡ κυκλοφορία κατάντησε πρόβλημα. Ὁ κατηγορούμενος ἀθωώθηκε. Οἱ συνέταιροι μοίρασαν τά κέρδη. Δέ φάνηκε ἔξυπνος. Οἱ ὑπάλληλοι πῆραν αὐξηση. Ὁ καιρὸς ψύχρανε. Ἄλλαξε ἡ μόδα. Ἄλλαξες πουκάμισο; Τό ρολόι σταμάτησε. Τό κουδούνι σήμανε διάλειμμα. Τό δικαστήριο ἐβγαλε ἀπόφαση. Ὁ στρατιώτης ἀπολύθηκε. Ὁ δήμαρχος ὑποδέχτηκε τοὺς ξένους. Ὁ πρόεδρος κατέθεσε τόν προϋπολογισμό. Ἡ συνάντηση ἦταν ἀναπάντεχη. Ὁ κλέφτης ἔγινε ἄφαντος. Ἡ τράπεζα ἔκλεισε.

17. Σέ κάθε ῥήμα νά προστεθεῖ κατάλληλο συμπλήρωμα:

Τό νόμισμα ἀποδείχτηκε ——. Τό ἀσήμι εἶναι ——. Οἱ ἀγρότες θερίζουν ——. Ἡ παγωνιά ἔκαψε ——. Τό κατάστημα ἔμεινε ——. Ὁ πλούσιος κατάντησε ——. Ὁ ἀρχαιολόγος βρῆκε ——. Ὁ Λεωνίδας στάθηκε ——. Τό περιοδικό διέκοψε ——. Ὁ μαθητὴς ἔλυσε ——.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΡΗΜΑ ΣΥΝΔΕΤΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟ

Τό ρῆμα μέ ἔλλιπή κατηγόρηση πού χρησιμοποιεῖται γιά νά ἀποδοθεῖ στό ὑποκείμενο αὐτό πού ἐκφράζει τό κατηγορούμενο λέγεται **συνδετικό**.

Ἡ μέλισσα εἶναι ἔντομο.

Ἡ συντροφιά ἦταν εὐχάριστη.

Οἱ Ἀνδριῶτες γίνονται ναυτικοί.

Τό πιό συνηθισμένο συνδετικό εἶναι τό ρῆμα εἶμαι.

Τό σίδηρο εἶναι μέταλλο.

Ἄ Κανάρης ἦταν γενναῖος.

Εἶσαι σύμφωνος;

Κάποτε τό ρῆμα εἶμαι δέ χρησιμοποιεῖται ὡς συνδετικό ἀλλά ὡς ὑπαρκτικό, μέ τήν ἔννοια τοῦ ὑπάρχω, βροῖσκομαι.

Τά παιδιά εἶναι στήν ἐξοχή.

Στό λόφο εἶναι ἓνα ἐκκλησάκι.

Ὡς συνδετικά χρησιμοποιοῦνται καί τά ρήματα γίνομαι, μένω, ἀπομένω, βγαίνω, βροῖσκομαι, φαίνομαι, μοιάζω, καταντῶ, γεννιέμαι, πεθαίνω, καί τά παρόμοια. Ἐπίσης ὡς συνδετικά, κυρίως στόν ἀόριστο, χρησιμοποιοῦνται καί τά στέκομαι, χρηματίζω, κάνω καί τά ὅμοιά τους.

Ἄ Κώστας θά γίνει γιατρός.

Τό παιδί ἀπόμεινε ὄρφανό.

Φαίνεσαι κουρασμένος.

Ἄ φλύαρος καταντῶ ἐνοχλητικός.

Γεννήθηκε πλούσιος καί πέθανε φτωχός.

Ἐμπορος στάθηκε τυχερός.

Ὁ Κανάρης χρημάτισε πρωθυπουργός.

Ἐπίσης ὡς συνδεδετικά χρησιμοποιοῦνται καί τά ρήματα θεωροῦμαι, ἀποδείχομαι, ὀνομάζομαι, ἀνακηρύσσομαι, ἐκλέγομαι, χειροτονοῦμαι, κληρώνομαι, διορίζομαι, καί τά παρόμοια. Στήν ἐνεργητική φωνή τά ρήματα αὐτά παίρνουν γιά συμπλήρωμα ἀντικείμενο καί κατηγορηματική αἰτιατική, γιά τά ὅποια γίνεται λόγος παρακάτω.

Τό φίλμ θεωρήθηκε ἀκατάλληλο.

Ὁ θεολόγος χειροτονήθηκε παπάς.

Ὁ γιατρός κληρώθηκε ἑνορκος.

Τό μωρό βαπτίστηκε Ἄννα.

Ἡ σύνδεση τοῦ κατηγορουμένου μέ τό ὑποκείμενο γίνεται κάποτε ὄχι μέ συνδεδετικό ἀλλά μέ ρῆμα πού συνήθως φανερώνει κίνηση.

Τά γυναικόπαιδα ἀποβιβάστηκαν πρώτα.

Ὁ δρομέας ἔπεσε ἀναίσθητος.

Οἱ ὄρειβάτες προχωροῦσαν ἀμίλητοι.

Τό προσφυγόπουλο τριγυροῦσε ζυπόλυτο.

Οἱ θεατές ἔφυγαν ἐνθουσιασμένοι.

Οἱ ταξιδιώτες ἔφτασαν κατάκοποι.

Φυσικά, τά ρήματα ὅλων τῶν παραπάνω κατηγοριῶν χρησιμοποιοῦνται ὄχι μόνον ὡς συνδεδετικά ἀλλά καί ὡς ρήματα μέ πλήρη κατηγορήση.

Τό καράβι φάνηκε.

Τό μωρό βαπτίστηκε.

Οἱ ἐπισκέπτες ἔφυγαν.

Τό κατηγορούμενο ἐκφράζει μιὰ ιδιότητα πού συνήθως ἀποδίδεται στό ὑποκείμενο τῆς πρότασης. Εἶναι οὐσιαστικό ἢ ἐπίθετο. Ἀλλά καί ὅποιοδήποτε μέρος τοῦ λόγου ἢ καί ὀλόκληρη πρόταση μπορεῖ νά χρησιμεύσει ὡς κατηγορούμενο.

Ἡ Σκόπελος εἶναι νησί (οὐσιαστικό).

Τό ταξίδι ἦταν εὐχάριστο (ἐπίθετο).

Τό σακάκι ἦταν κακοραμμένο (μετοχή).

Τά συρτάρια βρέθηκαν ἄνω κάτω (ἐπίρρημα).

Ἄ γιός ἔγινε ὅ,τι εἶχε ὀνειρευτεῖ ὁ πατέρας του (πρόταση).

Τό κατηγορούμενο πού ἀναφέρεται στό ὑποκείμενο τῆς πρότασης μπαίνει σέ ὀνομαστική, ὅπως καί τό ὑποκείμενο, καί λέγεται κατηγορηματική ὀνομαστική.

Τό τραπέζι εἶναι στρογγυλό.

Ἄ αέτός εἶναι πουλί.

Τά Καμίνια εἶναι συνοικία τοῦ Πειραιᾶ.

Ἄ κατηγορία ἀποδείχτηκε ἀστήρικτη.

Ἄ Μαυροκορδάτος διορίστηκε πρεσβευτής.

Ἐνα εἶδος κατηγορηματικῆς ὀνομαστικῆς εἶναι καί τό ἐπιρρηματικό κατηγορούμενο, πού συντάσσεται μέ ρήματα ὅχι συνδετικά ἀλλά μέ ἄλλα, ὅπως αὐτά πού φανερώνουν κίνηση, γιά τά ὁποῖα ἔγινε λόγος παραπάνω. Αὐτό τό κατηγορούμενο λέγεται ἐπιρρηματικό ἐπειδή ἀναφέρεται πιά πολύ στό ρῆμα παρά στό ὑποκείμενο.

Ἄ καπετάνιος βγήκε τελευταῖος.

Ἄ γριούλα περπατοῦσε σκυφτή.

Οἱ ψάριαδες κατέβηκαν προῖνοι.

Ἄ ιδρώτας του ἔτρεχε ποτάμι.

Κάποτε τό κατηγορούμενο πού ἀναφέρεται στό ὑποκείμενο βρίσκεται σέ πτώση γενική καί λέγεται κατηγορηματική γενική. Ἄ γενική αὐτή φανερώνει συνήθως κτήση, ιδιότητα, ἢ ἀξία.

Τό σπίτι εἶναι τοῦ δασκάλου.

Ἄ κύριος εἶναι τοῦ Ὑπουργείου.

Ἄ ἦταν ἀξίας τά σκουλαρίκια;

Τό μωρό εἶναι τριῶν μηνῶν.

Ἄν οἱ παραπάνω προτάσεις θεωρηθοῦν ἐλλιπεῖς, θά μπορούσαν νά ὑπονοηθοῦν ἀντίστοιχα οἱ κατηγορηματικές ὀνομαστικές ιδιοκτησία, ἐπάλληλος, κόσμημα, ἡλικίας.

Δέν πρέπει νά γίνεται σύγχυση ανάμεσα στήν κατηγορηματική ονομαστική καί στό ἀντικείμενο (γιά τό ὅποιο γίνεται λόγος στό ἔβδομο κεφάλαιο). Ὁ καθένας ἀπό τούς δύο αὐτούς ὅρους βρίσκεται σέ διαφορετική σχέση μέ τό ὑποκείμενο: ἐνῶ ἡ κατηγορηματική ονομαστική ἐκφράζει μιᾶ ἰδιότητα τοῦ ὑποκειμένου καί μπαίνει στήν ἴδια πτώση μέ αὐτό, τό ἀντικείμενο εἶναι ἐκεῖνο πού δέχεται τήν ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου καί μπαίνει συνήθως σέ πτώση αἰτιατική. Ἔτσι, τό ὑποκείμενο καί ἡ κατηγορηματική ονομαστική συμπήπτουν στό ἴδιο πρόσωπο ἢ πράγμα, ἐνῶ τό ὑποκείμενο καί τό ἀντικείμενο εἶναι διαφορετικά πρόσωπα ἢ πράγματα.

Ἡ Κωπατῖδα ἦταν λίμνη. (κατηγορηματική ονομαστική)

Ὁ λύκος ἔφαγε τό πρόβατο. (ἀντικείμενο)

Ἄλλά τό κατηγορούμενο δέν ἀναφέρεται πάντα στό ὑποκείμενο. Πολλά ρήματα μέ ἔλλιπή κατηγορήση παίρνουν γιά συμπλήρωμα δύο αἰτιατικές ἀπό τίς ὁποῖες ἡ μιᾶ εἶναι ἀντικείμενο καί ἡ ἄλλη κατηγορούμενο τοῦ ἀντικειμένου. Αὐτοῦ τοῦ εἴδους τό κατηγορούμενο ἐκφέρεται δίχως συνδετικό, μπαίνει σέ πτώση αἰτιατική, καί λέγεται κατηγορηματική αἰτιατική.

Διόρισε τόν ἀδερφό του πληρεξούσιο.

Τούς θεωρούσαμε φίλους.

Σέ βλέπω ἀνήσυχο.

Ἔβαλε τόν κηπουρό φύλακα.

Κράτα τά μάτια ἀνοιχτά.

Ἔκαμε τό γείτονα ἐχθρό.

Τήν πάντρεψαν μικρή.

Ἐκτός ἀπό τό μονολεκτικό κατηγορούμενο, ὑπάρχει καί τό ἐμπρόθετο κατηγορούμενο, πού μπορεῖ νά ἀναφέρεται ἢ στό ὑποκείμενο ἢ στό ἀντικείμενο τῆς πρότασης.

Τό ἄγαλμα εἶναι ἀπό χαλκό.

Τά ρετάρλια ἦταν γιά ξεπούλημα.

Οί πολιορκημένοι ἦταν σέ ἀπόγνωση.

Τό δικαστήριο τόν κήρυξε σέ ἀφάνεια.

Μέ πῆραν γιά τρελό.

Ἡ μετοχή πού χρησιμοποιεῖται ὡς κατηγορούμενο μέ ρῆμα καθαρὰ συνδεδετικό εἶναι εἴτε κατηγορηματική ὀνομαστική εἴτε κατηγορηματική αἰτιατική. Σ' αὐτή τήν περίπτωση τό βάρος πέφτει στόν ὀνοματικό χαρακτήρα τῆς μετοχῆς.

Ἡ ζώπορτα ἦταν μανταλωμένη.

Ὁ γέρος πέθανε πικραμένος.

Τόν ἔφεραν δεμένο.

Τήν ἔβγαλαν ἀπό τό πηγάδι πηγμένη.

Ὅταν ὅμως ἡ μετοχή ὡς κατηγορούμενο χρησιμοποιεῖται μέ ρῆμα πού δέν εἶναι καθαρὰ συνδεδετικό, ἡ μετοχή αὐτή, εἴτε ἀναφέρεται στό ὑποκείμενο εἴτε ἀναφέρεται στό ἀντικείμενο, λέγεται κατηγορηματική μετοχή. Σ' αὐτή τήν περίπτωση ὑπερισχέει ὁ ρηματικός χαρακτήρας τῆς μετοχῆς, καί γι' αὐτό ἡ κατηγορηματική μετοχή μπορεῖ νά ἀναλυθεῖ σέ δευτερεύουσα πρόταση.

Ὁ πατέρας ἀπόψε φαινόταν πολύ κουρασμένος.

Ὁ νυχτοφύλακας βρέθηκε τραυματισμένος.

Σέ βλέπω ταραγμένο.

Βρῆκα τήν οἰκογένεια καθισμένη κοντά στό τζάκι.

Ἐκτός ἀπό τά εἶδη τῶν κατηγορουμένων πού ἀναφέρθηκαν, κατηγορηματική σχέση ἐκφράζει καί ὁ κατηγορηματικός προσδιορισμός, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται ὄχι στό ὑποκείμενο ἢ τό ἀντικείμενο ἀλλά σέ ἄλλο ὄρο τῆς πρότασης. Ὁ κατηγορηματικός προσδιορισμός εἶναι ἐπίθετο ἢ μετοχή πού ἐκφράζει μιά παραδική ιδιότητα τοῦ ὄρου πού προσδιορίζει.

Τό παιδί ἄκουε τό παραμῦθι μέ τό στόμα ἀνοιχτό.

Παρουσιάστηκε μέ ἀχτένιστα τά μαλλιά.

Περπατοῦσε μέ τό κεφάλι σκυμμένο.

Ἡ μάνα προσευχόταν μέ δακρυσμένα τά μάτια.

Δέν πρέπει νά γίνεται σύγχυση ανάμεσα στόν κατηγορηματικό προσδιορισμό καί στόν ἐπιθετικό. Ὁ ἐπιθετικός προσδιορισμός ἐκφράζει μιὰ γνωστή ιδιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ, ἐνῶ ὁ κατηγορηματικός ἐκφράζει ἕνα πρόσκαιρο γνώρισμα τοῦ οὐσιαστικοῦ, πού διαπιστώνεται σέ μιὰ ὀρισμένη περίστασι. Ὁ κατηγορηματικός προσδιορισμός μπορεῖ νά μπεῖ εἴτε πρὶν εἴτε μετὰ τό οὐσιαστικό πού προσδιορίζει ἀλλά ποτέ ἀνάμεσα στό ἄρθρο καί στό οὐσιαστικό.

Ἡ κοπέλα μέ τό θλιμμένο βλέμμα ζητοῦσε βοήθεια. (ἡ κοπέλα πού ἔχει πάντα θλιμμένο βλέμμα — ἐπιθετικός προσδιορισμός)

Ἡ κοπέλα ζητοῦσε βοήθεια μέ τό βλέμμα θλιμμένο. (ἔχοντας τό βλέμμα θλιμμένο μόνο τή στιγμή πού ζητοῦσε βοήθεια — κατηγορηματικός προσδιορισμός)

Τό ἴδιο ἰσχύει καί στήν περίπτωση τῆς κατηγορηματικῆς αἰτιατικῆς.

Εἶδα τό θολό οὐρανό. (ἐπιθετικός προσδιορισμός)

Εἶδα τόν οὐρανό θολό. (κατηγορηματική αἰτιατική)

*Ἐβαψε τήν ἄσπρη πόρτα. (ἐπιθετικός προσδιορισμός)

*Ἐβαψε τήν πόρτα ἄσπρη. (κατηγορηματική αἰτιατική)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Τί λέγεται συνδεδετικό; Ποιό εἶναι τό πύο συνηθισμένο συνδεδετικό; Ποιά σημασία ἔχει τό ρῆμα εἶμαι ὅταν δέ χρησιμοποιεῖται ὡς συνδεδετικό; Ποιά ἄλλα ρήματα χρησιμοποιοῦνται ὡς συνδεδετικά; Τί μέρος τοῦ λόγου εἶναι συνήθως τό κατηγορούμενο; Τί λέγεται κατηγορηματική ὀνομαστική; Τί εἶναι τό ἐπιρρηματικό κατηγορούμενο; Τί λέγεται κατηγορηματική γενική; Τί λέγεται κατηγορηματική αἰτιατική; Τί εἶναι τό ἐμπρόθετο κατηγορούμενο; Τί λέγεται κατηγορηματική μετοχή; Τί εἶναι κατηγορηματικός προσδιορισμός; Τί διαφορά ὑπάρχει ἀνάμεσα στόν ἐπιθετικό καί τόν κατηγορηματικό προσδιορισμό; Ποιά ἡ βασική διαφορά ἀνάμεσα στήν κατηγορηματική ὀνομαστική καί τό ἀντικείμενο;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

18. Ἀναγνωρίστε τά συνδεδετικά καί τά ρήματα πού χρησιμοποιοῦνται ὡς συνδεδετικά στίς παρακάτω περιόδους (προφορικά):

Οἱ Σπέτσες εἶναι νησί. Τά σπαρτά ἦταν μεστωμένα. Ὁ πατέρας χρημάτισε νομάρχης. Ἡ διαμονή μας στάθηκε πολύ εὐχάριστη. Οἱ θεατές παρακολουθοῦσαν ἔρθιοι τούς ἀγῶνες. Οἱ ἐργάτες ἀσφαλτόστρωσαν τό

δρόμο. 'Ο Δημόκριτος ήταν φιλόσοφος. Τά παιδιά του έμειναν όρφανά. Αισθάνομαι άρρωστος. Οί μέρες του είναι μετρημένες. 'Ο λόγος μας ξεκίνησε πρώτος. Τό τάγμα ζήτησε ένίσχυση. Οί πελάτες φαίνονται εύχαριστημένοι. Τό φεγγάρι φάνηκε στόν ήρίζοντα. 'Ο Αϊσωπος έγραψε μύθους. Τό καράβι όνομάστηκε Χίος. Οί ώρες κυλούσαν ξένιοιαστες. Οί πόρτες βρέθηκαν άνοιχτές. 'Ο Παλαμής θεωρείται έθνικός ποιητής. "Εφυγαν ικανοποιημένοι.

19. Σχηματίστε δέκα περιόδους χρησιμοποιώντας στην καθεμιά απ' αυτές ως συνδετικό διαδοχικά ένα από τά παρακάτω ρήματα:

ήταν, έγινε, άπόμειναν, σταθήκαμε, φαίνεσαι, θά διοριστεί, άποδείχτηκε, κληρώθηκε, κατάντησε, ήρθαν

20. Σχηματίστε δέκα περιόδους χρησιμοποιώντας στην καθεμιά απ' αυτές ως κατηγορηματική όνομαστική μιά από τίς παρακάτω λέξεις διαδοχικά:

λιμάνι, πρεσβευτής, άστροναύτης, δικηγόρος, τυχερός, ιδρωμένος, τελευταία, σκυφοί, λαχανιασμένος, άδιάθετος

21. Αναγνωρίστε: (α') τίς κατηγορηματικές όνομαστικές, (β') τίς κατηγορηματικές γενικές, (γ') τίς κατηγορηματικές αίτιατικές, (δ') τά εμπρόθετα κατηγορούμενα, και (ε') τά έπιρρηματικά κατηγορούμενα (προφορικά):

Προχωρούσε βιαστικός. 'Η ιστορία θεωρεί τήν έξοδο του Μεσολογίου τόλμημα ήρωικό. 'Η σύγκρουση στάθηκε θανάσιμη. 'Ο νικητής ήταν του Παναθηναϊκού. Οί κριτικοί χαρακτήρισαν τό φίλμ συναρπαστικό. Τά ψάρια είναι τής ημέρας. 'Η κυκλοφορία κατάντησε πρόβλημα. Τά σκεύη ήταν από άλουμίνιο. Οί ένορκοι κήρυξαν άθώο τόν κατηγορούμενο. 'Η έπιχείρηση βρίσκεται σέ πτώχευση. Τό ποίημα είναι του Πολέμη. 'Ο πελάτης άποδείχτηκε κακής πίστωσης. 'Ο αδερφός του ήρθε πρώτος στό διαγωνισμό. Τό στεφάνι ήταν από δάφνη. 'Η μητέρα του βγήκε από τό αεροπλάνο τελευταία. Τό μωρό πέθανε τριών μηνών. Τό πιάτο είναι πήλινο. 'Η έπιγραφή είναι τής ρωμαϊκής έποχής. 'Ο έπιθεωρητής έμεινε ικανοποιημένος. Τόν βρήκαν άναίσθητο.

22. Ξεχωρίστε τά αντικείμενα από τίς κατηγορηματικές αίτιατικές στίς παρακάτω περιόδους (προφορικά):

'Η σουπιά θολώνει τά νερά. 'Η έπιτροπή έβγαλε τό έργο άκατάλληλο. 'Η 'Εκκλησία ανακήρυξε τόν αυτοκράτορα Κωνσταντίνο άγιο. 'Ο λοχίας μαθαίνει στους στρατιώτες σκοποβολή. 'Ο ύπουργός έγκαινίασε τήν εκθε-

ση. Οί έλληνοδίκες χαρακτηήρισαν τή ρίψη άντικανονική. Του έκλεισε τήν πόρτα. Σπούδασε τό γιό του άρχιτέκτονα. Τό διοικητικό συμβούλιο τόν διόρισε έλεγκτή. 'Ο τοξότης πέτυχε τό στόχο.

23. 'Αναγνωρίστε τούς επιθετικούς καί τούς κατηγορηματικούς προσδιορισμούς στίς παρακάτω περιόδους (προφορικά):

Προχωροῦσε μέ σταθερό τό βήμα. Παρακολουθούσαμε τή συζήτηση μέ έντατική προσοχή. Οί θεατές υποδέχτηκαν τούς άθλητές μέ ζωηρά χειροκροτήματα. 'Ο ύπνοβάτης περπατοῦσε μέ ανοιχτά τά μάτια. Γιατί ήρθες μέ άδεια χέρις; 'Ορμησε μέ τό σπαθί του γυμνό. 'Η έκτόξευση δορυφόρου άπαιτεῖ πολυδάπανες προετοιμασίες. 'Ο γέρος παρακαλοῦσε μέ τά μάτια γεμάτα δάκρυα. Διακρίθηκε χάρη στήν εξαιρετική του εργατικότητα. Παρακολουθοῦσαν τήν κάθε του κίνηση μέ μάτι άγροπνο.

24. Μέ τήν καθεμίά από τίς παρακάτω λέξεις σχηματίστε δύο περιόδους, χρησιμοποιώντας την στή μιá περίπτωση ώς επιθετικό καί στήν άλλη ώς κατηγορηματικό προσδιορισμό:

ανάμμένα, κόκκινα, κλειστή, διαπεραστικό, περήφανο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑΤΟΣ ΜΕ ΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΟ ΡΗΜΑΤΟΣ

Σέ μιά πρόταση πού ἔχει ἓνα ὑποκείμενο, τό ρῆμα μπαίνει στόν ἀριθμό καί στό πρόσωπο τοῦ ὑποκειμένου.

Ὁ σκύλος γαβγίζει.

Οἱ ἀστροναῦτες ἐκπαιδεύονται.

Ἐσύ τηλεφώνησες;

Συμφωνῶ κι ἐγώ.

Σέ μιά πρόταση μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα ἐνικοῦ ἀριθμοῦ πού συνδέονται μέ τό καί ἢ πού δέ συνδέονται καθόλου μεταξύ τους, τό ρῆμα μπαίνει στόν πληθυντικό.

Ὁ Θεμιστοκλῆς καί ὁ Ἀριστείδης συμφιλιώθηκαν πρὶν ἀπό τή ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας.

Καί οἱ Ἀθηναῖοι καί οἱ Σπαρτιάτες πολέμησαν τούς Πέρσες.

Τόν Παρθενώνα δημιούργησαν ὁ Ἰκτίνος, ὁ Καλλικράτης, ὁ Φειδίππος.

Ὁ ὑπουργός καί ὁ γραμματέας του μπῆκαν στό ἀεροπλάνο.

ἀλλά:

Ὁ ὑπουργός μέ τό γραμματέα του μπῆκε στό ἀεροπλάνο.

Κάποτε σέ προτάσεις μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα ἐνικοῦ ἀριθμοῦ, τό ρῆμα, ἰδίως ὅταν προηγεῖται, μπαίνει στόν ἐνικό συμφωνώντας ἔτσι μόνο μέ τό πλησιέστερο ὑποκείμενο.

Σείστηκε στεριά καί θάλασσα.

Τόν γέλασε ὁ οὐρανός, τ' ἀστρί, καί τό φεγγάρι.

Σέ πρόταση μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα ἐνικοῦ ἀριθμοῦ πού συνδέονται μέ τό ἤ, τό γιά, ἢ τό εἶτε, τό ρῆμα μπαίνει στόν ἐνικό.

Τήν ἄδεια ἐξόδου ὑπογράφει ἡ ὁ διευθυντής ἢ ὁ γραμματέας του.
Γιά τόν ἀνήφορο θά τοῦ χρειαστεῖ γιά ἓνα μουλάρι γιά ἓνα γαϊδούρι.
Εἶτε ὁ ἴδιος εἶτε ἡ γυναίκα του ἄς πάει νά παραλάβει τό δέμα.

Ἄλλά ὅταν τό ἓνα ἀπό τά ὑποκείμενα πού ἐκφέρονται διαζευκτικά (δηλαδή πού συνδέονται μέ τό ἤ, τό γιά, ἢ τό εἶτε) βρίσκεται στόν πληθυντικό, τό ρῆμα μπαίνει στόν ἀριθμό τοῦ πλησιέστερου ὑποκειμένου.

Ἡ ὁ γραμματέας ἢ τά μέλη τῆς συνελεύσεως καθορίζουν τήν ἡμερήσια διάταξη.

Ἡ τά μέλη τῆς συνελεύσεως ἢ ὁ γραμματέας καθορίζει τήν ἡμερήσια διάταξη.

Σέ προτάσεις μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα πού βρίσκονται σέ διαφορετικά πρόσωπα καί συνδέονται μέ τό καί, τό ρῆμα μπαίνει στό πρόσωπο τοῦ ἐπικρατέστερου ὑποκειμένου. Ἐπικρατέστερο εἶναι τό πρῶτο ἀπό τό δεύτερο καί τό τρίτο πρόσωπο, καί τό δεύτερο ἀπό τό τρίτο.

Καί σύ, κι ἐγώ, κι ὅλη ἡ παρέα γυρίσαμε κατενθουσιασμένοι.

Καί σύ καί ἡ κόρη σου εἶστε καλεσμένοι μας.

Σέ προτάσεις μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα πού βρίσκονται σέ διαφορετικά πρόσωπα καί ἐκφέρονται διαζευκτικά, τό ρῆμα μπαίνει στό πρόσωπο τοῦ πλησιέστερου ὑποκειμένου.

Ἡ ἐσύ ἢ ὁ γιός σου ἄς περάσει ἀπό τό γραφεῖο μου.

Γιά ἐσεῖς γιά ἐγώ τρελάθηκα.

ΠΤΩΣΗ, ΓΕΝΟΣ, ΚΑΙ ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ

Τό κατηγορούμενο μπαίνει στήν πτώση πού βρίσκεται τό ὑποκείμενο. Καί ἐπειδή ἡ πτώση τοῦ ὑποκειμένου εἶναι ἡ ὀνομαστική, τό κατηγορούμενο μπαίνει κι αὐτό σέ πτώση ὀνομαστική (κατηγορηματική ὀνομαστική).

- Τό ταξίδι ἦταν εὐχάριστο.
- Τυχεροί στάθηκαν οἱ ψαράδες.
- Ἡ Σαντορίνη εἶναι νησί.
- Ὁ βόας εἶναι ἑρπετό.
- Τά Φῶτα εἶναι γιορτή.

Σέ πρόταση μέ ἓνα ὑποκείμενο, τό γένος καί ὁ ἀριθμός τοῦ κατηγορουμένου συμφωνοῦν μέ τό γένος καί τόν ἀριθμό τοῦ ὑποκειμένου ὑποχρεωτικά ὅταν τό κατηγορούμενο εἶναι ἐπίθετο, ἀλλά μόνο συμπτωματικά ὅταν εἶναι οὐσιαστικό.

- Τό κέρδος ἦταν ἀσήμαντο.
- Ἡ Πρέσπα εἶναι λίμνη.
- Οἱ Μύλοι εἶναι χωριό.

Κάποτε, καί ἰδίως σέ ἀποφθεγματικές φράσεις, τό ἐπιθετικό κατηγορούμενο μπαίνει σέ γένος οὐδέτερο καί στόν ἐνικό ἀριθμό ἄσχετα ἀπό τό γένος καί τόν ἀριθμό τοῦ ὑποκειμένου.

- Κακό ἡ ὄρφανια.
- Φοβερό ἡ ζήλια.

Ὅταν γίνεται χρήση πληθυντικοῦ εὐγενείας, τό κατηγορούμενο μπαίνει στόν ἐνικό.

- Εἶστε πολύ περιποιητικός.
- Σπουδάζετε καί σεῖς γιαντρός;

Σέ πρόταση μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα πού συνδέονται μέ τό καί ἢ δέ συνδέονται καθόλου μεταξύ τους, τό κατηγορούμενο μπαίνει στόν πληθυντικό.

- Ἡ μυγδαλιά καί ἡ ροδιά εἶναι δέντρα.
- Ὁ Θουκυδίδης καί ὁ Πολύβιος ἦταν ἱστορικοί.
- Ἡ Κλειώ, ἡ Εὐτέρπη, καί ἡ Θάλεια ἦταν μουσες.
- Ὁ Γοργίας, ὁ Πρωταγόρας, ὁ Πρόδικος, ὁ Ἰππίας ἦταν σοφιστές.

Σέ πρόταση μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα ἐνικοῦ ἀριθμοῦ πού συνδέονται μέ τό ἢ, τό γιά, ἢ τό εἶτε, τό κατηγορούμενο μπαίνει στόν ἐνικό.

Ἐπεύθυνος γιά τό πρῶνό ἀτύχημα θεωρεῖται ἡ ὁ μηχανικός ἢ ὁ ἐργολάβος.

Ἀρμόδιος γιά τήν ἔγκριση εἶναι εἴτε ὁ νομάρχης εἴτε ὁ ἀναπληρωτής του.

Ἀλλά ὅταν ἓνα ἀπό τά ὑποκείμενα πού ἐκφέρονται διαζευκτικά (δηλαδή πού συνδέονται μέ τό ἤ, τό γιά, ἢ τό εἶτε) βρίσκονται στόν πληθυντικό, τό κατηγορούμενο μπαίνει στόν ἀριθμό τοῦ πλησιέστερου ὑποκειμένου.

Ἡ ὁ σκηνοθέτης ἢ οἱ πρωταγωνιστές στάθηκαν αἴτιοι γιά τήν ἀποτυχία τοῦ ἔργου.

Ἡ οἱ πρωταγωνιστές ἢ ὁ σκηνοθέτης στάθηκε αἴτιος γιά τήν ἀποτυχία τοῦ ἔργου.

Σέ πρόταση μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα τοῦ ἴδιου γένους (ὁμογενή) πού συνδέονται μέ τό καί ἢ δέ συνδέονται μεταξύ τους, τό ἐπιθετικό κατηγορούμενο μπαίνει στόν πληθυντικό καί στό κοινό γένος τῶν ὑποκειμένων.

Μάνα καί κόρη ἔφυγαν ἐνθουσιασμένες.

Μάστορας καί βοηθός ἔγιναν περιζήτητοι.

Ἡ βιβλιοθήκη καί ἡ ντουλάπα εἶναι δρύινες.

Σέ πρόταση μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα διαφορετικοῦ γένους (ἑτερογενή) πού συνδέονται μέ τό καί ἢ δέ συνδέονται μεταξύ τους, ἂν τά ὑποκείμενα αὐτά εἶναι πρόσωπα, δηλαδή ἀνθρώπινα ὄντα, τό ἐπιθετικό κατηγορούμενο μπαίνει σέ ἀριθμό πληθυντικό, ὅπως ἔχει ἀναφερθεῖ, καί σέ γένος ἀρσενικό.

Ὁ Μικαύλης καί ἡ Μπουμπουλίνα στάθηκαν γενναῖοι.

Μάνα καί παιδί βρέθηκαν πεθαμένοι.

Σέ πρόταση μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα πού συνδέονται μέ τό καί ἢ δέ συνδέονται μεταξύ τους καί πού εἶναι ἑτερογενή, ὅπως στήν προηγούμενη περίπτωση, ἀλλά ὄχι πρόσωπα, τό ἐπιθετικό κατηγορούμενο μπαίνει σέ ἀριθμό πληθυντικό ἀλλά σέ γένος οὐδέτερο.

Ἐλαγός καί ἡ κουκουβάγια εἶναι νυχτόβια.

Ἐβίσκος καί ἡ παπαρούνα εἶναι κόκκινα.

Ἡ πίστη, τό θάρρος, ὁ ἐνθουσιασμός του ἦταν ἀξιοθαύμαστα.

Πρέπει νά ἀποφεύγεται ἡ ἀνάμειξη στήν ἴδια πρόταση ὑποκειμένων πού δηλώνουν πρόσωπα μέ ὑποκείμενα πού δηλώνουν ζῶα, φυτά, πράγματα, ἢ ἀφηρημένες ἔννοιες.

Σέ πρόταση μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα πού συνδέονται μέ τό ἦ, τό γιά, ἢ τό εἶτε, τό ἐπιθετικό κατηγορούμενο μπαίνει στό κοινό γένος τῶν ὑποκειμένων ὅταν τά ὑποκείμενα εἶναι ὁμογενή ἀλλά στό γένος τοῦ πλησιέστερου ὑποκειμένου ὅταν εἶναι ἑτερογενή.

Γιά ὁ φαροφύλακας γιά ὁ γιός του ἔμενε ἄγρυπνος.

Ἡ τό διαβατήριό ἢ ἡ ταυτότητά του ἦταν πλαστή.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Πῶς συμφωνεῖ τό ρῆμα μέ τό ὑποκείμενο; Σέ ποῖο ἀριθμό μπαίνει τό ρῆμα σέ πρόταση μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα ἐνικοῦ ἀριθμοῦ πού συνδέονται μέ τό καί; Σέ ποῖο ἀριθμό μπαίνει τό ρῆμα σέ πρόταση μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα ἐνικοῦ ἀριθμοῦ πού συνδέονται μέ τό ἦ, τό γιά, ἢ τό εἶτε; Σέ ποῖο ἀριθμό μπαίνει τό ρῆμα ὅταν ἕνα ἀπ' αὐτά τά ὑποκείμενα εἶναι πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ; Σέ ποῖο πρόσωπο μπαίνει τό ρῆμα σέ πρόταση μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα πού βρίσκονται σέ διαφορετικά πρόσωπα καί συνδέονται μέ τό καί; Σέ ποῖο πρόσωπο μπαίνει τό ρῆμα σέ πρόταση μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα πού βρίσκονται σέ διαφορετικά πρόσωπα καί πού ἐκφέρονται διαζευκτικά; Ὅταν τό κατηγορούμενο εἶναι ἐπίθετο, πῶς συμφωνεῖ μέ τό ὑποκείμενο; Πῶς ὅταν εἶναι οὐσιαστικό; Ὅταν γίνεται χρέση πληθυντικοῦ εὐγενείας, σέ ποῖο ἀριθμό μπαίνει τό κατηγορούμενο; Σέ ποῖο ἀριθμό μπαίνει τό κατηγορούμενο σέ πρόταση μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα πού συνδέονται μέ τό καί ἢ πού δέ συνδέονται καθόλου μεταξύ τους; Σέ ποῖο ἀριθμό μπαίνει τό κατηγορούμενο σέ πρόταση μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα ἐνικοῦ ἀριθμοῦ πού συνδέονται μέ τό ἦ, τό γιά, ἢ τό εἶτε; Σέ ποῖο ἀριθμό μπαίνει τό κατηγορούμενο ὅταν ἕνα ἀπ' αὐτά τά ὑποκείμενα εἶναι πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ; Σέ ποῖο γένος μπαίνει τό ἐπιθετικό κατηγορούμενο σέ πρόταση μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα πού δηλώνουν πρόσωπα ἑτερογενή; Σέ ποῖο γένος ὅταν τά ἑτερογενή αὐτά ὑποκείμενα δέν εἶναι πρόσωπα;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

25. Νά συμπληρωθεῖ τό κενό σέ καθεμίᾳ ἀπό τίς παρακάτω περιόδους μέ τό ῥῆμα πού βρίσκεται σέ παρένθεση ἀφοῦ τό ῥῆμα αὐτό μπεῖ στόν ἀριθμό καί στό πρόσωπο πού πρέπει:

Οἱ τουρίστες — (ἔφυγα) χθές μέ τό πλοῖο τῆς γραμμῆς. Οἱ νεο-

σύλληκτοι — (άσκοῦμαι) στή σκοποβολή κάθε πρωί. Ἐμεῖς — (ἤρθα) στήν ὥρα μας ἔσεῖς — (καθυστέρησα) ἕνα τέταρτο. Ὁ ἐργοδηγός καί οἱ ἐργάτες — (πληρώθηκα) τά μεροκάματά τους. Μετά τή δοξολογία — (θά μιλήσω) ἡ ὁ δῆμαρχος ἡ ὁ πρόεδρος τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου. Ἀνάμεσα στούς τραγικούς ποιητές τῆς ἀρχαιότητος ξεχωριστή θέση — (κατέχω) ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Εὐριπίδης. Ὁ ὑπουργός μέ τούς τεχνικούς τοῦ ὑπουργείου — (θά ἐπισκεφθῶ) τό φράγμα. Καί σύ καί οἱ συνάδελφοί σου — (θά ἀποσπασθῶ) σέ ἄλλη ὑπηρεσία. Γιά τήν ἐπένδυση τῶν τοίχων — (θά χρησιμοποιηθῶ) ἡ ὀξιά ἡ χαρτί ταπετσαρίας. Τόν καιρό τῆς κατοχῆς — (πείνασα) καί πλούσιοι καί φτωχοί. Ὁ πατέρας σου καί ἐγώ — (ἤμουν) μαζί στρατιῶτες. Τόν ἄρρωστο — (θά περιποιῶμαι) πότε ἡ κόρη του, πότε ἡ γυναίκα του. Ὁ πιλότος καί ὁ ἀσυρματιστής — (ἔμεινα) στό ἀεροπλάνο. Ὁ λόγος μέ ἐπικεφαλῆς τόν σκαπιγκτή — (προχώρησα) στό ὕψωμα. Κυρία μου, — (στάθηκα) πολύ τυχερή. Τῆ δήλωση εἰσοδήματος — (θά καταθέσω) στήν οἰκονομική ἐφορία εἴτε ὁ ἴδιος ὁ φορολογούμενος εἴτε ὁ δικηγόρος του. Σ' αὐτή τήν αἴθουσα — (ταιριάζω) κρέμ ἡ ἕνα ἀπαλό κίτρινο. Οὔτε ἡ ἐξώπορτα οὔτε ὁ φεγγίτης — (ἔχω) δακτυλικά ἀποτυπώματα. Καί σύ, κύριε μηχανικέ, καί ὁ ἐργολάβος τῆς οἰκοδομῆς — (εὐθνομαι) γιά τό ἀτύχημα.

26. *Νά συμπληρωθεῖ τό κενό σέ καθενιά ἀπό τίς παρακάτω περιόδους μέ τό οὐσιαστικό ἢ ἐπιθετικό κατηγορούμενο πού βρίσκεται σέ παρένθεση ἀφοῦ τό κατηγορούμενο αὐτό μπεῖ στήν πτώση, τόν ἀριθμό, καί τό γένος πού πρέπει:*

Τό τσακάλι, ἡ ἄλεπού, καί ὁ λύκος εἶναι — (σαρκοβόρος). Ὁ Μαλακάσης, ἡ Μυρτιώτισσα, καί ὁ Πορφύρας ἦταν — (ποιητής). Οἱ προσκυνητές καί οἱ οἰκογένειές τους ἔμειναν — (γονατιστός) μπροστά στήν εἰκόνα τῆς Παναγίας. Οἱ λόγγοι, οἱ πλαγιές, καί τά λιβάδια εἶναι — (καταπράσινος). Ἐσεῖς, κυρία μου, σταθήκατε πάντα πολύ — (καλός) ἀπέναντί μου. Ὁ Ἡφαιστος καί ἡ Ἀφροδίτη ἦταν — (θεός). Πατέρας καί μάνα φαίνονταν — (ἐνθουσιασμένος) ἀπό τήν πρόοδο τῶν παιδιῶν τους. — (Ὀμιλητής) τῆς ἡμέρας θά εἶναι γιά ὁ διευθυντής γιά ὁ ἀρχαιότερος φιλόλογος. Στούς ἀγῶνες τους κατά τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ οἱ Σουλιῶτες καί οἱ Σουλιώτισσες ἀποδείχτηκαν — (ὑπέροχος πολεμιστής). Ὁ Προκόπιος, ἡ Ἄννα ἡ Κομνηνή, καί ὁ Φραντζῆς ἦταν — (ιστορικός) τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Τά θέματα τῶν ἐξετάσεων καί οἱ ὀδηγίες δόθηκαν στούς ἐξεταζομένους — (πολυγραφημένος). Ἡ βιτρίνα μέ

τόν ιδιότυπο φωτισμό της είναι — (έντυπωσιακός). Ἡ περιγραφή τῆς τοποθεσίας καθὼς καὶ τὸ τοπογραφικὸ διάγραμμα εἶναι πολὺ — (κατατοπιστικὸς). Ἡ ὁ πρόεδρος ἢ ὅλοι μαζί οἱ σύμβουλοι θὰ εἶναι — (υπεύθυνος) γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἀποφάσεων. Τὸ πάτωμα καὶ ἡ σκάλα θὰ γίνουν — (ξύλινος). Καὶ ἡ μητέρα καὶ οἱ κόρες της ἤρθαν — (ντυμένος) μὲ τοπικὲς φορεσιές. Ὁ Ἡρακλῆς καὶ ἡ Ἀταλάντη εἶναι — (ἥρωας) τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας. Τὸ τραπεζομάνηλο, ἡ πετσέτα, καὶ ὁ δίσκος εἶναι — (πράσινος). Ἡ ἀγγελάδα, ὁ ταῦρος, καὶ τὸ πρόβατο εἶναι — (φυτοφάγος). Καὶ ἡ ἀποθήκη καὶ τὸ ἐμπόρευμα ἦταν — (ἀσφαλισμένοι).

27. *Νά προστεθεῖ τὸ κατάλληλο κατηγορηματὰ παρακάτω ὑποκείμενα:*

Ἡ Ρόδος, ἡ Σύμη, ἡ Κῶς, καὶ ἡ Κάρπαθος — —. Τὸ μπαρμπού-
 νι, ἡ μαρίδα, καὶ ὁ ροφός — —. Τὸ μίσος, ἡ ζήλια, καὶ ὁ φθόνος —
 —. Ὁ Πραξιτέλης, ὁ Σκόπας, καὶ ὁ Λύσιππος — —. Ἡ ἄνοιξη,
 τὸ καλοκαίρι, τὸ φθινόπωρο, καὶ ὁ χειμώνας — —. Ἡ Πούλια καὶ ὁ
 Αὐγερινός — —. Ἡ πλημμύρα καὶ τὸ χαλάζι — —. Ἡ τανάλια,
 τὸ σφυρί, ὁ κασμάς — —. Ἡ ρετσίνα καὶ τὸ οὔζο — —. Ὁ Ἄρι-
 στοτέλης καὶ ἡ Ὑπατία — —. Καὶ ἡ ὀρχήστρα καὶ ὁ μαέστρος —
 —. Τὰ ἐντάλματα πληρωμῆς — ἢ ὁ πρόεδρος ἢ ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς
 ἐταιρείας. Ἡ λεῦκα καὶ τὸ κυπαρίσσι — —. Ὁ βασιλιάς μὲ τὴ δω-
 δεκάδα του — στό πανηγύρι. Ὁ διευθυντῆς τῆς κλινικῆς καὶ ὅλοι οἱ
 γιατροὶ της — στοὺς ἀσθενεῖς χριστουγεννιάτικα δῶρα. Ἡ πολιομυε-
 λίτιδα, ὁ ἴκτερος, καὶ τὸ ἀλλεργικὸ ἄσθμα — —. Τὸ δολλάριο, ἡ στερ-
 λίνα, καὶ τὸ ρούβλι — —. Τὸ σύνταγμα μὲ ἐπικεφαλῆς τῆ μουσικῆ
 του — μπροστὰ ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους. Ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος —
 τὴν Ἀγία Σοφία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΡΗΜΑ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

"Όπως αναφέρθηκε, τό ρήμα μέ έλλιπή κατηγορήση, γιά νά ολοκληρώσει τήν έννοιά του, παίρνει γιά συμπλήρωμα κατηγορούμενο ή αντικείμενο.

Ἄντικείμενο εἶναι τό οὐσιαστικό πού φανερώνει τό στόχο τῆς ἐνέργειας ή ὅποια πηγάζει ἀπό τό ὑποκείμενο.

Ἡ κοπέλα πότισε τά γεράνια.

Οἱ μαστόροι ἔχτισαν τόν τοῖχο.

Θυμηθήκαμε τόν καρaboκόρη.

Τό τάγμα ζήτησε ἐνίσχυση.

Ὁ Βιργίλιος μιμεῖται τόν Ὅμηρο.

Οἱ λέξεις τά γεράνια, τόν τοῖχο, τόν καρaboκόρη, ἐνίσχυση, τόν Ὅμηρο φανερώνουν τοὺς στόχους τῆς ἐνέργειας πού ἀντίστοιχα πηγάζει ἀπό τά ὑποκείμενα ή κοπέλα, οἱ μαστόροι, ἐμεῖς, τό τάγμα, ὁ Βιργίλιος. Εἰδικότερα, τά γεράνια εἶναι ὁ δέκτης τῆς ἐνέργειας πού φανερώνει τό ρήμα πότισε. Στό δεύτερο παράδειγμα, τόν τοῖχο εἶναι τό ἀποτέλεσμα τῆς ἐνέργειας πού ἐκφράζει τό ρήμα ἔχτισαν. Στά ἐπόμενα παραδείγματα τά οὐσιαστικά τόν καρaboκόρη, ἐνίσχυση, τόν Ὅμηρο δείχνουν τά σημεῖα πρὸς τά ὅποια κατευθύνεται ή ἐνέργεια πού ἐκφράζεται ἀντίστοιχα μέ τά ρήματα θυμηθήκαμε, ζήτησε, μιμεῖται.

Τό ἀντικείμενο πού ἔχει τήν ἴδια ρίζα μέ τό ρήμα ή πού ἔχει σημασία ή ὅποια συγγενεὺς μέ τήν έννοια τοῦ ρήματος λέγεται σύστοιχο ἀντικείμενο. Αὐτό τό ἀντικείμενο σχεδόν πάντα συνοδεύεται ἀπό ἐπιθετικό προσδιορισμό.

Ζήσανε ζωή χαρισάμενη.
 Μή λές μεγάλο λόγο.
 Παίζατε σκληρό παιχνίδι.
 Δέν τρώει ανάλατο φαγητό.
 'Ο ξυλοκόπος κοιμήθηκε ύπνο βαθύ.

Τό αντικείμενο, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, είναι ουσιαστικό: πρόσωπο, ζώο, πράγμα, ή αφηρημένη έννοια. Μπορεί να είναι και αντωνυμία αντί για ουσιαστικό. Μπορεί ακόμα να είναι και κάθε άλλη λέξη ή και πρόταση όταν χρησιμοποιείται ως ουσιαστικό.

Κυνηγάει τόν κίνδυνο.
 Δέν τόν πιστέψαμε.
 Δέν τής μοιάζει τό μωρό.
 'Η τύχη ενοεῖ τούς τολμηρούς.
 "Όλοι φώναζαν μπράβο.
 'Ο δεσπότης ἔψαλε τό Χριστός 'Ανέστη.
 Τηλεγράφησαν ὅτι τό καράβι ἔφτασε.

Τά ρήματα μέ ἔλλιπή κατηγορήση πού παίρνουν αντικείμενο λέγονται μεταβατικά γιατί δείχνουν ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ υποκειμένου πηγαίνει (μεταβαίνει) σέ κάποιο στόχο. Συνήθως τά μεταβατικά ρήματα λήγουν σέ -ω. Ὑπάρχουν ὅμως καί μεταβατικά πού λήγουν σέ -ομαι.

Γράφω ποιήματα.
 Μεταχειρίζομαι λεξικά.

Ἐκτός ἀπό τά ρήματα μέ ἔλλιπή κατηγορήση, καί μερικά ἀφηρημένα ουσιαστικά πού παράγονται ἀπό ρήματα μποροῦν νά πάρουν ὀλόκληρη πρόταση ὡς αντικείμενο. Τά ουσιαστικά αὐτά συγγενεοῦν στή σημασία μέ ρήματα λεκτικά, βουλευτικά, μέ ρήματα πού σημαίνουν φόβο, καί ἄλλα, πού συντάσσονται μέ προτάσεις τοῦ ὅτι, τοῦ νά, τοῦ μήπως, ἢ μέ πλάγιες ἐρωτηματικές προτάσεις.

'Ο ἰσχυρισμός του ὅτι ὁ νόμος αὐτός ἦταν ἀντισυνταγματικός ἀποδείχθηκε ἀβάσιμος.

Τό γεγονός ὅτι στίς ἐκλογές ἔλειπα στό ἐξωτερικό ἀποδεικνύεται ἀπό τό διαβατήριό μου.

Ἡ ἐπιθυμία του νά βραβευτεῖ ἦταν φανερή.

Ὁ φόβος μήπως κάποτε ἐξαντληθοῦν οἱ φυσικοὶ πόροι δέν εἶναι ἀδι-
καιολόγητος.

Ἡ ἐρώτησή σου ἂν θά ταξιδέψει κάποτε ὁ ἄνθρωπος στόν Ἄρη δέν
ἔχει εὐκολή ἀπάντησι.

Τά ἐνεργητικά ρήματα μέ πλήρη κατηγορήσι, δηλαδή τά
ἐνεργητικά πού δέν παίρνουν ἀντικείμενο, λέγονται ἀμετάβατα.

Τά παιδιά τρέχουν.

Λάμπουν τά ἀστέρια.

ΠΤΩΣΗ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ

Τά περισσότερα μεταβατικά ρήματα παίρνουν τό ἀντικεί-
μενό τους σέ πτώσι αιτιατική. Ἡ αιτιατική εἶναι ἡ πιό συνη-
θισμένη πτώσι τοῦ ἀντικειμένου.

Ὁ ταχυδρόμος χτυπᾷ τήν πόρτα.

Οἱ πρόσκοποι ἔστησαν σκηρές.

Τό συνεργεῖο καθάρισε τό δρόμο.

Ὁ συμβολαιογράφος ἄνοιξε τή διαθήκη.

Ὑπάρχουν ὅμως καί ρήματα πού παίρνουν τό ἀντικείμενό
τους σέ πτώσι γενική.

Γράφει τῆς μητέρας του τακτικά.

Μοῦ τηλεφώνησε μετά τά μεσάνυχτα.

Δέ μοιάζει τοῦ παπποῦ του.

Τῆς μίλησε εὐγενικά.

ΑΜΕΣΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

Ὑπάρχουν καί ρήματα, ὅπως ἐκεῖνα πού ἔχουν τήν ἔννοια
τοῦ δίνω, λέγω, δείχνω, ζητῶ, διδάσκω, ρωτῶ, γεμίζω, πού
μποροῦν νά πάρουν δύο ἀντικείμενα, ἀπό τά ὅποια τό ἓνα λέ-
γεται ἄμεσο καί τό ἄλλο ἔμμεσο.

Τό ἄμεσο ἀντικείμενο συμπληρώνει πρῶτο τήν ἔννοια τοῦ ρήματος καί δέν μπορεῖ νά ἀντικατασταθεῖ μέ ἐμπρόθετο προσδιορισμό. Τό ἔμμεσο ἀντικείμενο συμπληρώνει δεύτερο τήν ἔννοια τοῦ ρήματος καί μπορεῖ συνήθως νά ἀντικατασταθεῖ μέ ἐμπρόθετο προσδιορισμό.

Ἡ πεθερά χάρισε τῆς νύφης χρυσό σταυρό. (στή νύφη)

Γέμισα τό πιθάρι λάδι. (μέ λάδι)

Ὁ ξενοδόχος τοῦ ζήτησε τό διαβατήριο. (ἀπ' αὐτόν)

Τό ἄμεσο ἀντικείμενο βρίσκεται πάντα σέ αἰτιατική πτώση. Τό ἔμμεσο βρίσκεται ἤ σέ γενική ἤ σέ αἰτιατική, ὅπως φαίνεται καί ἀπό τά παραπάνω παραδείγματα. Ὡς ἔμμεσο ἀντικείμενο πολύ συχνά χρησιμοποιεῖται ἡ προσωπική ἀντωνυμία.

Τοῦ ἔδειξε τό δρόμο.

Δέν τῆς ἔστειλε γράμμα.

Μοῦ ζήτησε συχώρηση.

Ποιός σοῦ πλήρωσε τό εισιτήριο;

Δέ μᾶς κράτησε κακία.

Θά σᾶς διδάξει λατινικά.

Τούς αὔξησε τό μεροκάματο.

Τόν πρόσταξε νά φύγει.

Τοῦ τηλεγράφησε ὅτι ἔρχεται.

ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΣΕ ΠΑΘΗΤΙΚΗ

Ἐνα νόημα πού ἐκφράζεται μέ σύνταξη ἐνεργητική μπορεῖ νά ἀποδοθεῖ καί μέ σύνταξη παθητική. Στήν ἐνεργητική σύνταξη χρησιμοποιεῖται ρῆμα μεταβατικό πού ἀκολουθεῖται ἀπό ἀντικείμενο. Τό ὑποκείμενο στήν ἐνεργητική σύνταξη εἶναι τό στοιχεῖο πού ἐνεργεῖ, ἐνῶ στήν παθητική εἶναι ὁ δέκτης ἢ τό ἀποτέλεσμα τῆς ἐνέργειας.

Ὁ Κανάρης πυρπόλησε τήν τουρκική ναυαρχίδα. (ἐνεργητική σύνταξη)

Ἡ τουρκική ναυαρχίδα πυρπολήθηκε ἀπό τόν Κανάρη. (παθητική σύνταξη)

“Όταν ή ενεργητική σύνταξη μετατρέπεται σε παθητική, τό αντικείμενο τοῦ μεταβατικοῦ ρήματος γίνεται υποκείμενο τοῦ παθητικοῦ, καί τό υποκείμενο τοῦ μεταβατικοῦ γίνεται προσδιορισμός πού ἐκφέρεται μέ τήν πρόθεση ἀπό καί αιτιατική. Ὁ ἐμπρόθετος αὐτός προσδιορισμός, γιά τόν ὑποῖο γίνεται λόγος στό ἐπόμενο κεφάλαιο, ὀνομάζεται προσδιορισμός τοῦ ποιητικοῦ αἰτίου.

Ὁ ταξιτζής βρήκε τό δαχτυλίδι της.

Τό δαχτυλίδι της βρέθηκε ἀπό τόν ταξιτζή.

Ὁ πυροσβέστης ἔσωσε τά δίδυμα.

Τά δίδυμα σώθηκαν ἀπό τόν πυροσβέστη.

Ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας μου φύτεψε αὐτές τίς μυγδαλιές.

Αὐτές αἱ μυγδαλιές φυτεύτηκαν ἀπό τό μακαρίτη τόν πατέρα μου.

Σέ προτάσεις μέ δύο αντικείμενα, ἄμεσο καί ἔμμεσο, τό ἕνα γίνεται υποκείμενο ἐνῶ τό ἄλλο εἴτε μένει ἀμετάβλητο εἴτε μετατρέπεται σε ἐμπρόθετο προσδιορισμό. Τό αντικείμενο πού μένει ἀμετάβλητο ὅταν ή ενεργητική σύνταξη μετατρέπεται σε παθητική λέγεται διατηρούμενο αντικείμενο.

Ἡ ὑπηρεσία δέν τοῦ ἔδωσε διαβατήριο.

Δέν τοῦ δόθηκε διαβατήριο ἀπό τήν ὑπηρεσία. (διατηρούμενο αντικείμενο)

Δέ δόθηκε διαβατήριο σ' αὐτόν ἀπό τήν ὑπηρεσία. (ἐμπρόθετος προσδιορισμός)

Ὁ γυμναστής διδάσκει τοὺς μαθητές τό μάθημα τῆς ὑγιεινῆς.

Οἱ μαθητές διδάσκονται τό μάθημα τῆς ὑγιεινῆς ἀπό τό γυμναστή. (διατηρούμενο αντικείμενο)

Τό μάθημα τῆς ὑγιεινῆς διδάσκεται στοὺς μαθητές ἀπό τό γυμναστή. (ἐμπρόθετος προσδιορισμός)

Ὁ παππούς χάρισε τῆς ἐγγονῆς ἕνα οἰκόπεδο.

Στήν ἐγγονή χάριστηκε ἀπό τόν παππού ἕνα οἰκόπεδο. (ἐμπρόθετος προσδιορισμός)

Οἱ συγγενεῖς θά εἰδοποιήσουν τό Νίκο νά φύγει.

Ὁ Νίκος θά εἰδοποιηθεῖ ἀπό τούς συγγενεῖς *νά φύγει*. (διατηρούμενο ἀντικείμενο)

Ὅταν τό ἔμμεσο ἀντικείμενο εἶναι ἡ προσωπική ἀντωνυμία τοῦ, τῆς, τούς, τότε συνήθως μένει ἀμετάβλητο ὡς διατηρούμενο ἀντικείμενο.

Δέν τούς δόθηκε ἡ εὐκαιρία πού περίμεναν.

Σέ προτάσεις μέ ἀντικείμενο καί κατηγορηματική αἰτιατική, τό ἀντικείμενο γίνεται ὑποκείμενο καί ἡ κατηγορηματική αἰτιατική μετατρέπεται σέ κατηγορηματική ὀνομαστική.

Ἡ νονά βάρφτισε τό μωρό Παναγιώτη.

Τό μωρό βαρφτίστηκε ἀπό τή νονά Παναγιώτης.

Ἡ πρώτη οἰκουμενική σύνοδος χαρακτήρισε τόν Ἄρειο αἰρετικό.

Ὁ Ἄρειος χαρακτηρίστηκε αἰρετικός ἀπό τήν πρώτη οἰκουμενική σύνοδο.

Σέ προτάσεις μέ μεταβατικά ρήματα πού λήγουν σέ -ομαι, ἡ ἐνεργητική σύνταξη συνήθως δέ μετατρέπεται σέ παθητική. Στίς λίγες περιπτώσεις πού χρησιμοποιεῖται παθητική σύνταξη, τό μεταβατικό σέ -ομαι ἀποδίδεται εἴτε μέ περίφραση εἴτε μέ ρῆμα συνώνυμο.

Ὁ γιατρός ἐπισκέπτεται κάθε πρῶι τούς ἀρρώστους.

Κάθε πρῶι οἱ ἀρρώστοι δέχονται τήν επίσκεψη τοῦ γιατροῦ.

Πρῶτος ὁ σκύλος μας αἰσθάνθηκε τό σεισμό.

Ὁ σεισμός ἔγινε αἰσθητός πρῶτα ἀπό τό σκύλο μας.

Ὅλη ἡ Κάλυμνος ὑποδέχτηκε τούς σφουγγαράδες μέ ἐνθουσιασμό.

Οἱ σφουγγαράδες ἔγιναν δεχτοί μέ ἐνθουσιασμό ἀπό ὅλη τήν Κάλυμνο.

Ἡ μάνα περιποιεῖται τό μωρό.

Τό μωρό δέχεται τίς περιποιήσεις τῆς μάνας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Τί εἶναι ἀντικείμενο; Ποιό ἀντικείμενο λέγεται σύστοιχο; Τί μέρος λόγου εἶναι τό ἀντικείμενο; Ποιά ρήματα λέγονται μεταβατικά; Σέ τί λήγουν τά μεταβατικά ρήματα; Ποιά εἶναι ἡ πιό συνηθισμένη πτώση τοῦ ἀντικειμένου; Ποιό ἀντικείμενο λέγεται ἔμμεσο; Ποιός εἶναι ὁ ρόλος τοῦ ὑποκειμένου στήν ἐνεργητική σύνταξη, ποιός

στήν παθητική; Τί μεταβολές γίνονται όταν μετατρέπεται ή ενεργητική σύνταξη σε παθητική; Τί λέγεται διατηρούμενο αντικείμενο; Σέ προτάσεις με αντικείμενο και κατηγορηματική αιτιατική, ποίος όρος μετατρέπεται σε υποκείμενο του παθητικού ρήματος;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

28. Σέ καθεμιά από τίς παρακάτω περιόδους νά προστεθεῖ στό ρήμα κατάλληλο συμπλήρωμα και νά αναφερθεῖ τό είδος κάθε συμπληρώματος (προφορικά):

‘Ο βιβλιοθηκάριος τακτοποίησε —. ‘Η περσινή χρονιά ἦταν —. Οἱ γεωργοί περιμένουν —. ‘Η χορωδία ἔφαλε —. Τόν θεωροῦσα —. Τοῦ ζήτησε —. Τό ἔγγόνι μοιάζει —. ‘Η φωτιά προκάλεσε —. ‘Ο παπάς διάβασε —. Τό χτύπημα ἦταν —. Οἱ δικαστές ἔβγαλαν —. ‘Η ομάδα μας βγήκε —. Τό συνέδριο διέκοψε — του. Τόν λένε —. Οἱ ἔθνικές μας ἐνδυμασίες εἶναι —. Τοῦ ζήτησε —. Δώστε μας —. ‘Η γάτα κυνηγᾷ —. Τό δυνατό φῶς θαμπώνει —. ‘Ο κυνηγός χτύπησε —.

29. Στίς παρακάτω περιόδους νά ἀναγνωριστοῦν τά σύστοιχα ἀντικείμενα, ὅπου ὑπάρχουν (προφορικά):

‘Ο Ρήγας ἔσπειρε τό σπόρο τῆς λευτεριᾶς. ‘Η φύση τῆς χάρισε πολλά χαρίσματα. ‘Ο ψάλτης ἔφαλε τό χειρουργικό. Φάγαμε πολύ φαί. ‘Ο σημαντωρός ἔδωσε τό σῆμα γιά ἀναχώρηση. Ζοῦσε ζωῆ ἄνετη. Κοιμήθηκε τόν ὕπνο τοῦ δικαίου. Χόρεψαν τοπικούς χορούς. ‘Ο γυρολόγος πουλοῦσε χαλιά. Τραγουδοῦν κλέφτικα τραγοῦδια.

30. Στήν καθεμιά από τίς παρακάτω περιόδους νά ἀναγνωριστεῖ τό ἀντικείμενο (προφορικά):

‘Ο μαραγκός ἔβαλε τά κουφώματα. Μήν τοῦ δίνεις σημασία. Ζητήστε ὕ,τι θέλετε. Περιμένω τόν ταχυδρόμο. Πιστεύω ὅτι μοῦ λέτε τήν ἀλήθεια. ‘Ο ἀθλητής ἔσπασε τό ρεκόρ στή λιθοβολία. Μήν ἔχεις πάρε δῶσε μ’ αὐτό τόν ἄνθρωπο. Αὔριο θά ἐπισκεφθοῦμε τήν ἔκθεση. “Ας συζητήσουμε τό θέμα μέ ψυχραιμία. Τά μεσάνυχτα ἔφαλαν τό Χριστός Ἀνέστη. ‘Η παράσταση τῆς Ἀντιγόνης εἶχε μεγάλη ἐπιτυχία. ‘Η βροχή ματαίωσε τήν παρέλαση. Τράβα με, κι ἄς κλαίω. Θυμᾶται τά περασμένα μέ νοσταλγία. ‘Ο δήμαρχος ἀναδάσωσε τό λόφο. Πρόσεχε τοὺς τρόπους σου. Ἀπό τό ἄθροισμα βγάλε τέσσερα. Παρέδωσε τή δῆλωση. Ἀρνήθηκε νά ἀπαντήσει. Χρειάζεστε ψυγεῖο.

31. Μέ τό καθένα ἀπό τά παρακάτω ρήματα σε -ομαι νά σχηματιστεῖ περίοδος πού νά περιέχει ἀντικείμενο:

βαριέμαι, μεταχειρίζομαι, δέχομαι, θυμούμαι, ντρέπομαι

32. Σέ καθεμιά από τίς παρακάτω περιόδους νά αναγνωριστει τό ἔμμεσο ἀντικείμενο (προφορικά):

‘Ο σταθμάρχης σφύριξε τοῦ ὁδηγοῦ νά ξεκινήσει. ‘Ο ζωγράφος χάρισε τοῦ φίλου του ἕνα ὠραῖο πίνακα. Τό πταισματοδικεῖο τοῦ ἔβαλε πρόστιμο. ‘Ο καιρός μᾶς στέρησε τή χαρά τοῦ πανηγυριοῦ. ‘Ο παππούς ἔστειλε τοῦ ἐγγονοῦ του ἕνα ποδήλατο. Οἱ καλεσμένοι τῆς εὐχάθησαν χρόνια πολλά. ‘Ο προϋστάμενος τοὺς ἔδωσε διήμερη ἄδεια. ‘Ο Παῦλος τηλεφώνησε τῆς κόρης του ὅτι θά καθυστεροῦσε. Οἱ λιμενικές ἀρχές δέν ἔδωσαν τοῦ καπετάνιου ἄδεια γιά ἀναχώρηση. ‘Ο μαθητής ἔστειλε τοῦ δασκάλου του χριστουγεννιάτικη κάρτα.

33. Μέ καθένα ἀπό τά παρακάτω ρήματα νά σχηματιστει περίοδος ποῦ νά περιέχει ἄμεσο καί ἔμμεσο ἀντικείμενο:

γράφω, δανείζω, διδάσκω, δίνω, δωρίζω, μῆνῶ, παραγγέλλω, πληροφοροῦ, στέλνω, τηλεφωνῶ

34. Στίς παρακάτω περιόδους νά μετατραπει ἡ ἐνεργητική σύνταξη σέ παθητική:

‘Ο Γέρος τοῦ Μοριᾶ νίκησε τό Δράμαλη στά Δερβενάκια. ‘Ο Καποδίστριας ἔκοψε τά πρῶτα κέρματα τῆς νεώτερης Ἑλλάδας. ‘Ο Ἄινστάν διατύπωσε τή θεωρία τῆς σχετικότητας. ‘Ο Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης κήρυξε τήν ἐπανάσταση στίς Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες. ‘Ο Δαβίδ κατέτρώπωσε τό Γολιάθ. ‘Ο Παπανικολής πυρπόλησε μιά τούρκικη φρεγάτα στήν Ἐρεσό. ‘Ο Ἐντισον κατασκεύασε τόν πρῶτο ἠλεκτρικό λαμπτήρα. Ἀποικιοί ἀπό τά Μέγαρα ἔδρυσαν τό Βυζάντιο. ‘Ο ἑλληνικός στρατός ἀπελευθέρωσε τά Γιάννενα τό 1913. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τοῦ ἔδωσε ὑποτροφία.

35. Στίς παρακάτω περιόδους νά μετατραπει ἡ παθητική σύνταξη σέ ἐνεργητική:

‘Ο Πολύφημος τυφλώθηκε ἀπό τόν Ὀδυσσεά. Τό αἶνιγμα τῆς Σφίγγας λύθηκε ἀπό τόν Οἰδίποδα. Ἡ Καπέλα Σιζτίνα φιλοτεχνήθηκε ἀπό τό Μιχαήλ Ἀγγελό. Ἡ Ἐθνική Τράπεζα ἰδρύθηκε ἀπό τό Γεώργιο Σταυρο. Πολλά κάστρα χτίστηκαν στήν Ἑλλάδα ἀπό τοὺς Βενετούς. Ἡ διώρυγα τοῦ Σουέζ ἀνοίχτηκε ἀπό τό Γάλλο Λεσσέψ. ‘Ο ἔθνικός ὕμνος μελοποιήθηκε ἀπό τό Νικόλαο Μάντζαρο. Ἡ Ἀργώ ναυπηγήθηκε ἀπό τόν Ἰάσονα. ‘Ο Προμηθεύς ἀνεβάστηκε φέτος ἀπό τό Ἐθνικό Θέατρο. ‘Ο Ἅγιος Στέφανος λιθοβολήθηκε ἀπό τό φανατισμένο πλῆθος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

ΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

“Όπως ειπώθηκε και στο τέταρτο κεφάλαιο, δύο είναι οι κύριοι όροι που χωρίς αυτούς δεν μπορεί να υπάρξει πρόταση ή περίοδος: τό υποκείμενο και τό κατηγορημα. Όταν οι δύο αυτοί όροι δε συνοδεύονται από άλλες λέξεις, λέγονται **άπλο υποκείμενο και άπλο κατηγορημα**.

Τό σκυλί | γάβγιζε.

Συνήθως όμως τό άπλο υποκείμενο ή τό άπλο κατηγορημα ή και τά δύο συνοδεύονται και από άλλες λέξεις.

Τό μαύρο σκυλί | γάβγιζε όλη νύχτα.

Τό άπλο υποκείμενο μαζί με τίς λέξεις που τό συνοδεύουν λέγεται **έπαυξημένο υποκείμενο**. Επίσης, τό άπλο κατηγορημα μαζί με τίς λέξεις που τό συνοδεύουν λέγεται **έπαυξημένο κατηγορημα**. Η περίοδος ή ή πρόταση που περιέχει έπαυξημένο υποκείμενο, ή έπαυξημένο κατηγορημα, ή και τά δύο έπαυξημένα λέγεται **άντίστοιχα έπαυξημένη περίοδος ή έπαυξημένη πρόταση**.

Στά παρακάτω παραδείγματα τό άπλο ή τό έπαυξημένο υποκείμενο χωρίζεται από τό άπλο ή τό έπαυξημένο κατηγορημα με κάθετη γραμμή: τό άπλο υποκείμενο και τό άπλο κατηγορημα είναι τυπωμένα με πλάγια στοιχεία.

Τό κουλούρι | ήταν φρέσκο.

‘Ο κηπουρός | κλαδύει τίς τριανταφυλλίες.

Τό νέο στατιστικό δελτίο του Βιομηχανικού ‘Επιμελητηρίου | θα κυκλοφορήσει στο τέλος της έρχόμενης εβδομάδας.

Ἡ δυστυχησμένη μάνα | ἄκουσε τήν τρομερή εἶδηση γιά τό παιδί της
στήν πρωινή ἐκπομπή.

| Δῶσε μου τό λεξικό.

| Ἀποδείχτηκε πιστός φίλος.

Ὅπως φαίνεται ἀπό τά παραπάνω παραδείγματα, ὅποια-
δήποτε πρόταση, μικρή ἢ μεγάλη, χωρίζεται σέ δύο μόνο τμή-
ματα: τό τμήμα τοῦ ὑποκειμένου καί τό τμήμα τοῦ κατηγο-
ρήματος.

Συνήθως τό ὑποκείμενο προηγεῖται, καί ἀκολουθεῖ τό κα-
τηγόρημα.

Τό ἔγγραφο | ἦταν πλαστό.

Ἡ καινούρια δακτυλογράφος | γράφει σωστά καί γρήγορα.

| Σέ καλοῦν στό τηλέφωνο.

Ὅταν τό ὑποκείμενο ἀκολουθεῖ τό κατηγορημα, ἡ πρότα-
ση βρίσκεται σέ ἀντίστροφη σύνταξη. Στά παρακάτω παρα-
δείγματα τό ὑποκείμενο, ἀπλό ἢ ἐπαυξημένο, εἶναι τυπωμένο
μέ πλάγια γράμματα.

Ἐπεσε | ἀστροπελέκι.

Στό περιβόλι μας φύτεωσαν | πολλά κυκλάμυνα.

Πρῶτος καί καλύτερος σερβιρίστηκε ὅπως πάντα | αὐτός.

Οἱ λέξεις πού κάνουν μιᾶ ἀπλή περίοδο ἢ ἀπλή πρόταση
ἐπαυξημένη λέγονται **προσδιορισμοί** ἐπειδή ἄμεσα ἢ ἕμμεσα
προσδιορίζουν τήν ἔννοια τοῦ ἀπλοῦ ὑποκειμένου ἢ τοῦ ἀπλοῦ
κατηγορήματος. Ἀντίθετα μέ τά συμπληρώματα, οἱ προσ-
διορισμοί μποροῦν νά παραλειφθοῦν χωρίς ἡ περίοδος ἢ ἡ
πρόταση νά χάσει τό βασικό της νόημα.

Τό ἀμαξοστάσιο τῆς Ἡλεκτρικῆς Ἑταιρείας Μεταφορῶν στήν Καλ-
λιθέα | πῆρε φωτιά τίς πρωινές ὥρες τῆς 25 Αὐγούστου 1943 ἀπό σα-
μποτάζ μιᾶς ἀντιστασιακῆς ομάδας.

Ἄν στό παραπάνω παράδειγμα παραλειφθοῦν οἱ προσ-
διορισμοί τοῦ ἀπλοῦ ὑποκειμένου, τῆς Ἡλεκτρικῆς Ἑται-
ρείας Μεταφορῶν στήν Καλλιθέα, καθώς καί οἱ προσδιορισμοί

τοῦ ἀπλοῦ κατηγορήματος, τίς προωνές ὥρες τῆς 25 Αὐγούστου 1943 ἀπό σαμποτάζ μιᾶς ἀντιστασιακῆς ομάδας, τό ὑπόλοιπο τμήμα τῆς περιόδου, Τό ἀμαξοστάσιο πῆρε φωτιά, ἐξακολουθεῖ καί μόνο του νά ἐκφράζει τό βασικό νόημα.

Ἐκτός ἀπό τό ἀπλό ὑποκείμενο καί τό μονολεκτικό κατηγορήμα, προσδιορισμό μπορεῖ νά πάρει καί τό κατηγορούμενο ἢ τό ἀντικείμενο. Προσδιορισμό μπορεῖ ἐπίσης νά πάρει καί ἄλλος προσδιορισμός.

Ἐλάς τῆς Ἀθήνας | πανηγυρίζει. (προσδιορισμός ὑποκειμένου)

Ἐκφωνητής | μιλοῦσε καθαρά. (προσδιορισμός κατηγορήματος)

Ἡ Ἀφροδίτη | ἦταν ἡ θεά τῆς ὁμορφιάς. (προσδιορισμός κατηγορηματικῆς ὀνομαστικῆς).

Ἐψαράς | ἔπιασε ἓνα τεράστιο χταπόδι. (προσδιορισμός ἀντικειμένου)

Τό μήνυμα | ἔφτασε πολύ ἀργά. (προσδιορισμός προσδιορισμοῦ)

Οἱ προσδιορισμοί εἶναι δύο εἰδῶν: ὀνομαστικοί καί ἐπιρρηματικοί. Ὁ ὀνομαστικός προσδιορισμός προσδιορίζει ὄνομα, συνήθως οὐσιαστικό. Ὁ ἐπιρρηματικός προσδιορισμός προσδιορίζει ρῆμα, ἢ ἐπίρρημα, ἢ ἐπίθετο.

Τοῦ ἔφερε εὐχάριστα νέα. (προσδιορισμός οὐσιαστικοῦ)

Μίλησε ἀπερίσκεπτα. (προσδιορισμός ρήματος)

Βλέπει τοὺς φίλους του πολύ σπάνια. (προσδιορισμός ἐπιρρηματος)

Τό πρόβλημα ἦταν ἀρκετά εὐκολο. (προσδιορισμός ἐπιθέτου)

ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

Ὁ ὀνομαστικός προσδιορισμός μπορεῖ νά εἶναι ἐπίθετο ἢ οὐσιαστικό.

Τό ἐπίθετο πού προσδιορίζει οὐσιαστικό ὁμοιόπτωτα (στήν ἴδια πτώση) ἐκφράζοντας μόνιμη ιδιότητά του λέγεται ἐπιθετικός προσδιορισμός.

Ἐκαλός καρaboκῶρης στή φουρτούνα φαίνεται.

Πῆρε τό στραβό δρόμο.

ἘὉ Ὀμηρος εἶναι ἐπικός ποιητής.

Ὡς ἐπιθετικός προσδιορισμός μπορεί νά χρησιμοποιηθεῖ καί ἄλλο μέρος τοῦ λόγου ὅταν παίζει ρόλο ἐπιθέτου.

ἌΟ ὑπονοητός διοικητής ἐπιθεώρησε τὰ ἀρδευτικά ἔργα. (οὐσιαστικό)

ἌΑπαγορεύεται τό κολύμπι σέ μολυσμένα νερά. (μετοχή)

ἌἘμεινε στούς πέντε δρόμους. (ἀριθμητικό)

ἌΤέτοια καταστροφή δέν ἔχει ξαναγίνει. (ἀντωνυμία)

ἌἩ πίσω πόρτα ἔμεινε ἀνοιχτή. (ἐπίρρημα)

Συνήθως ὁ ἐπιθετικός προσδιορισμός μπαίνει μπροστά ἀπό τό οὐσιαστικό πού προσδιορίζει. Μπορεῖ ὅμως καί νά ἀκολουθεῖ χωρίς ἄρθρο ἢ μέ ἐπανάληψη τοῦ ἄρθρου ὅταν τό οὐσιαστικό εἶναι ἕναρθρο.

ἌΖήτησε γινωμένα σταφύλια.

ἌΖήτησε σταφύλια γινωμένα.

ἌἈγνάντευε τήν πλατιά θάλασσα.

ἌἈγνάντευε τή θάλασσα τήν πλατιά.

ἌἘπιθετικός προσδιορισμός εἶναι καί ὁ ἐμπρόθετος προσδιορισμός πού ἀναφέρεται σέ οὐσιαστικό.

ἌἩ θέση χρειάζεται ἀνθρωπο μέ πείρα.

ἌΤό σπίτι του βρίσκεται σ' ἕνα δρόμο δίχως ὄνομα.

ἌΣτό χωριό ἐγκαταστάθηκαν πρόσφυγες ἀπό τόν Πόντο.

ἌΖητοῦμε δακτυλογράφο μέ γνώσεις ἀγγλικῆς.

Μερικοί ἐπιθετικοί προσδιορισμοί ἔχουν ἀπό τήν πολλή χρήση οὐσιαστικοποιηθεῖ καί χρησιμοποιοῦνται χωρίς τὰ οὐσιαστικά πού προσδιόριζαν, π.χ. οἱ πλούσιοι (ἄνθρωποι), ὁ ἄρρωστος (ἄνθρωπος), ὁ λαβωμένος (στρατιώτης), ἡ λυγερή (κοπέλα), τὰ πετρελαιοφόρα (πλοῖα), ἡ ὑδρόγειος (σφαίρα), ἡ πρωτεύουσα (πόλη), ἡ χαρακτηριστική (τέχνη), τὰ δίδυμα (ἀδέρφια), τὰ λαδερὰ (φαγητά), ἡ Μεσόγειος (θάλασσα).

ἌἘπίθετο ἢ μετοχή πού ἀναφέρεται σέ οὐσιαστικό ἐμπρόθετου προσδιορισμοῦ ἐκφράζοντας παροδική του ιδιότητα λέγεται κατηγορηματικός προσδιορισμός. Γιά τόν κατηγορηματικό προσδιορισμό βλ. καί σ. 33.

Κοιμήθηκε μέ τό παράθυρο κλειστό.

Τό καράβι ἔφτασε μέ τή σημαία του μεσίστια.

Ἡ γάτα κοίταζε τό σκύλο μέ σηκωμένες τίς τρίχες της.

Τήν ἀποχαιρέτησε μέ τά μάτια βουρκωμένα.

Παρόμοιος μέ τόν ἐπιθετικό εἶναι καί ὁ παραθετικός προσδιορισμός. Ὁ προσδιορισμός αὐτός εἶναι ὄνομα, οὐσιαστικό ἢ ἐπίθετο, πού προσδιορίζει ὁμοιόπτωτα οὐσιαστικό γιά νά ξεκαθαρίσει ἢ γιά νά ἐπεξηγήσει καί νά ἐξειδικεύσει τήν ἐννοιά του. Ὁ παραθετικός προσδιορισμός μπαίνει συνήθως ὕστερα ἀπό τό οὐσιαστικό πού προσδιορίζει.

Ὁ Ραφαλιᾶς, ὁ βουτηχτής, θαύμαζε τόν κόσμο τοῦ βυθοῦ.

Ὁ Ἀρίσταρχος ὁ ἀστρονόμος δίδαξε πρῶτος ὅτι ἡ Γῆ κινεῖται γύρω ἀπό τόν Ἥλιο.

Ἡ συντροφιά, πάντα εὐθυμη καί ζωηρή, ξεκίνησε γιά βαρκάδα.

Τά Ζαγοροχώρια, ἄλλοτε πλούσια καί ξακουστά, εἶναι τώρα ἀραιωκατοικημένα.

Πολλές φορές ὁ παραθετικός προσδιορισμός συνοδεύεται καί ἀπό ἄλλους ὁμοιόπτωτους ἢ ἑτερόπτωτους προσδιορισμούς. Ὁ παραθετικός προσδιορισμός μαζί μέ τούς προσδιορισμούς του λέγεται παραθετική φράση.

Ὁ Μπαταριᾶς, ὁ ξακουστός τραγουδιστής, μάγευε μέ τά τραγούδια του τούς νιούς στό Μεσολόγγι.

Ὁ Κώστας Κρυστάλλης, ὁ ποιητής τοῦ βουνοῦ καί τῆς στάνης, πέθανε πολύ νέος.

Ὁ Παῦλος Μελάς εἶχε ἕνα πάθος, τήν ἀγάπη γιά τήν πατρίδα.

Ὁ ὁμιλητής ἀνέλυσε τό ἔργο τοῦ Ἀριστοφάνη, τοῦ μεγαλύτερου κωμικοῦ ποιητῆ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας.

Ἀκόμα καί ὀλόκληρη πρόταση ὅταν ἰσοδυναμεῖ μέ οὐσιαστικό μπορεῖ νά χρησιμεύσει ὡς παραθετικός προσδιορισμός. Μιά τέτοια πρόταση λέγεται παραθετική πρόταση.

Ἕνα σκοπό εἶχε, νά ἐπιτύχει.

Αὐτό του τό ἐλάττωμα, νά μήν μπορεῖ νά στεριώσει σέ μιᾶ δουλειά, στάθηκε μεγάλο ἐμπόδιο στή σταδιοδρομία του.

Κάποτε ὁ παραθετικός προσδιορισμός εἰσάγεται μέ τό δη-
λαδή, *παραδείγματος χάρι, κ.τ.ῶ.*

Στό τέλος ἔκαμε αὐτό πού ἤθελε, δηλαδή ἔγινε ἀεροπόρος.

Φυτέψαμε πολλά μυριστικά, μ' ἄλλα λόγια, *δυσόμους, μαντζουράνες, λουίζες, καί βασιλικούς.*

Ἐο παραθετικός προσδιορισμός μπορεῖ νά ἀναφέρεται καί
σέ ἀντωνυμία πού ἰσοδυναμεῖ μέ οὐσιαστικό, σέ ἄλλο μέρος
τοῦ λόγου πού παίρνει τή θέση οὐσιαστικοῦ, ἤ καί σέ οὐσια-
στική πρόταση.

Ἐσεῖς, οἱ πῶ ψηλοὶ τῆς ομάδας, θά μπεῖτε στήν πρώτη γραμμή.

Οἱ δύο τους, ὁ πρόεδρος καί ὁ γραμματέας, ἀνέβηκαν στήν ἐξέδρα.

Τό νά μιλά κανεῖς σέ συνεδρίαση χωρίς τήν ἄδεια τοῦ προέδρου, συ-
νήθεια πολύ κακή, δημιουργεῖ μεγάλη σύγχυση.

Ἐο παραθετικός προσδιορισμός μπαίνει ἀνάμεσα σέ κόμ-
ματα. Κόμματα δέ χρειάζονται μόνο στήν περίπτωση πού συν-
δέεται τόσο στενά μέ τό οὐσιαστικό ὥστε νά ἀποτελεῖ μέ αὐτό
ἐνιαῖο νόημα.

Ἐ μιά ἀπό τίς τρεῖς ἀδερφές του, ἡ μικρότερη, σπούδασε ἀρχαιολο-
γία.

Ἐ Λορέντζος Μαβίλης, ὁ περίφημος γιά τά σονέτα του ποιητής, σκο-
τώθηκε στόν πρῶτο βαλκανικό πόλεμο.

Ἐ Ρήγας ὁ Βελεστινλής μαρτύρησε γιά τή λευτεριά.

Κάποτε ὁ παραθετικός προσδιορισμός βρίσκεται πρῖν ἀπό
τό οὐσιαστικό στό ὅποιο ἀναφέρεται προσδιορίζοντάς το προ-
καταβολικά κατά κάποιον τρόπο. (προεξαγγελτική παράθεση)

Λαχταροῦσε νά ξαναδεῖ τό χωριό του, τοὺς συγγενεῖς, καί τό κυριό-
τερο, τό γέρο πατέρα του.

Ἐονοματικός προσδιορισμός εἶναι καί τό οὐσιαστικό πού
προσδιορίζει ὄνομα (οὐσιαστικό ἤ ἐπίθετο) ἑτερόπρωτα σέ
πτώση γενική. Ἐ γενική αὐτή λέγεται ὀνοματική γενική.

Τά παράθυρα τοῦ γραφείου ἔμειναν ἀνοιχτά.

Δέν ἄντεξε στόν καημό τοῦ χωρισμοῦ.

Ἡ ὀνομαστική γενική βρίσκεται κάθε φορά σέ εἰδική σχέση μέ τό ὄνομα πού προσδιορίζει ἐκφράζοντας κτήση, ιδιότητα, αἰτία, ἀξία, χρόνο, τόπο, κ.τ.λ.

ἡ ταβέρνα τοῦ μπαρμπα-Γιάννη (κτήση — γενική κτητική)
 ὁ Δόν Κιχώτης τοῦ Θεοβάντες (δημιουργία)
 τά ἐγγόνια τοῦ Κολοκοτρώνη (καταγωγή)
 ἡ μυρωδιά τῆς κανέλας (προέλευση)
 γραβάτα τῆς μόδας (ιδιότητα)
 γραμματόσημο τῆς δραχμῆς (ἀξία)
 σωλήνας τῆς μιᾶς ἴντσας (μέτρο)
 ἡ χαρά τῆς ἐπιτυχίας (αἰτία)
 ἡ τέχνη τοῦ Μεσαίωνα (χρόνος)
 ἡ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου (τόπος)
 μικρότερός της (σύγκριση)
 ὁ τελευταῖος τους (μέρος τοῦ ὅλου — γενική διαιρετική)
 ἡ ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου (γενική ὑποκειμενική: τό δικαστήριο ἀποφάσισε)
 εὐεργέτης τοῦ ἔθνους (γενική ἀντικειμενική: εὐεργέτησε τό ἔθνος)
 τό κλείσιμο τῆς πόρτας (γενική, ὑποκειμενική ἢ ἀντικειμενική, ἀνάλογα μέ τό νόημα: ἡ πόρτα ἐκλείσει ἢ ἐκλείσαν τήν πόρτα)

Ὅπως ἀναφέρθηκε, ἐκτός ἀπό τά οὐσιαστικά, μέ ὀνομαστική γενική συντάσσονται καί μερικά ἐπίθετα.

ὑπεύθυνος τοῦ φωτισμοῦ
 αἴτιος καταστροφῆς
 ἀξίος τῆς τύχης του
 ἀνάξιος ἐμπιστοσύνης
 ἀντάξιος τοῦ πατέρα του
 ἔνοχος φόνου
 ἐλεύθερος ὑποχρεώσεων

Ἐπίσης, τά ἐπίθετα καί οἱ μετοχές γεμάτος, ὅλος, πλημμυρισμένος, φορτωμένος, κ.τ.ῶ. συντάσσονται μέ ἓνα εἶδος ἀντικειμενικῆς ἢ ὀνομαστικῆς αἰτιατικῆς.

γεμάτος ἐλπίδες
 ὅλος χαρά
 φορτωμένη λουλούδια

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

Λέξεις πού προσδιορίζουν ρήμα ονομάζονται επίρρηματικοί προσδιορισμοί.

Ἔφυγαν βιαστικά.

Θά σᾶς ξαναδοῦμε αὔριο.

Τή χειροκρότησαν μέ ἐνθουσιασμό.

Ἡ κόρη του σπούδασε στή Γαλλία.

Ἡ πολυκατοικία θά ἔχει τελειώσει τήν ἀνοιξη.

Ἐπίρρηματικός προσδιορισμός μπορεῖ ἐπίσης νά προσδιορίζει ἐπίρρημα ἢ ἐπίθετο ἀλλά ποτέ οὐσιαστικό.

Τό τηλεγράφημα ἔφτασε πολύ ἀργά.

Δέ μιλοῦσε ἀρετά καθαρά.

Εἶναι λιγάκι ἰδιότροπος.

Ἡ ἀποστολή ἦταν ἐξαιρετικά ἐπικίνδυνη.

Ἐπίρρηματικός προσδιορισμός ἐκφέρεται κυρίως μέ: (α') ἐπίρρημα (ἀπρόθετο, ἐμπρόθετο, ἢ ἀναδιπλωμένο), (β') αἰτιατική (ἀπρόθετη, ἐμπρόθετη, ἢ ἀναδιπλωμένη), (γ') ἐπίρρηματική φράση, ἢ (δ') μετοχή.

Μή μιλάτε δυνατά.

Σπάνια τόν βλέπουμε.

Ἐδῶ ἔγινε τό δυστύχημα.

ἀπρόθετο ἐπίρρημα

Φύγε ἀπό μέσα.

Πολλά μποροῦν νά συμβοῦν ὡς αὔριο.

Ἔχω νά τοῦς δῶ ἀπό πέτσι.

ἐμπρόθετο ἐπίρρημα

Καθίσαμε στό θέατρο πλάι πλάι.

Σκουπίσε τά πόδια σου καλά καλά.

Ἔφαγε γογγόρα γογγόρα καί ξεκίνησε.

ἀναδιπλωμένο ἐπίρρημα

Ξεκίνησαν τήν αὐγή.

Ἡ τάξη τους πήγε ἐκδρομή.

Τό καλοκαίρι θά πάει στό χωριό του.

ἀπρόθετη αἰτιατική

Παραθερίζει σέ κατασκήνωση.

Θά φύγει μέ ἀεροπλάνο.

Πέθανε ἀπό συγκοπή.

ἐμπρόθετη αἰτιατική

<i>Φασούλι φασούλι γεμίζει τό σακούλι.</i>	} αναδιπλωμένη αίτιατική
<i>Μέ τό χεράκι της τό κέντησε βελονιά βελονιά.</i>	
<i>Θά βρεῖς τό κλαδευτήρι στό συρτάρι μέσα μέσα.</i>	
<i>Μέρα μέ τή μέρα φούντωνε ἡ τριανταφυλλιά.</i>	} ἐπιρρηματική φράση
<i>"Όλοι μας πεινάσαμε τότε λίγο πολύ.</i>	
<i>'Ό ράφτης τοῦ γύρισε τό πανωφόρι μέσα ἔξω.</i>	
<i>Τοῦ ἀποκρίθηκε γελώντας.</i>	} μετοχή
<i>Τρώγοντας ἔρχεται ἡ ἄρεξη.</i>	
<i>Χτύπησε παίζοντας χιονιές.</i>	

Μέ ἐπιρρηματικούς προσδιορισμούς ἰσοδυναμοῦν καί οἱ δευτερεύουσες ἐπιρρηματικές προτάσεις.

Δέ μελέτησα γιατί ἤμουν ἄρρωστος.

Μόλις φτάσεις, τηλεφώνησέ μου.

'Επιρρηματική σχέση ἐκφράζει καί τό ἐπιρρηματικό κατηγορούμενο ἐπειδή, ἐκτός ἀπό τό ὑποκείμενο, ἀναφέρεται καί στό ρῆμα. (Βλ. σ. 31.)

'Ό γιατρός πέρασε βιαστικός.

Περπατοῦσε ξυπόλυτος.

'Ό ἐπιρρηματικός προσδιορισμός μπορεῖ νά ἐκφράσει τίς παρακάτω ἐπιρρηματικές σχέσεις: (α') τόπο, (β') χρόνο, (γ') τρόπο, (δ') ποσό ἢ βαθμό, (ε') ἀναφορά, καί (ς') αἴτιο.

Οἱ πρωτόγονοι ζοῦσαν σέ σπήλαια. (τόπος)

'Η ἀνεμότρατα γύρισε τά χαράματα. (χρόνος)

'Ό κόσμος ἄκουε προσεκτικά. (τρόπος)

Πολύ τόν κούρασε ὁ ἀνήφορος. (βαθμός)

Γιά μένα, τά ποιήματά του δέν ἔχουν καμιά ἀξία. (ἀναφορά)

Τό χωριό καταστράφηκε ἀπό σεισμό. (αἴτιο)

ΤΟΠΟΣ

"Έλα ἐδῶ. (ἀπρόθετο ἐπίρρημα)

Περίμενε ἔξω. (ἀπρόθετο ἐπίρρημα)

Μᾶς χαιρέτησε ἀπό μακριά. (ἐμπρόθετο ἐπίρρημα)

Κινήσαμε γιά πάνω. (ἐμπρόθετο ἐπίρρημα)
 Θά βρεις τά λεξικά κάτω κάτω. (ἀναδιπλωμένο ἐπίρρημα)
 Βρήκε θέση μπροστά μπροστά. (ἀναδιπλωμένο ἐπίρρημα)
 Δέν πάει ακόμα σχολείο. (ἀπρόθετη αίτιατική)
 Θά βρίσκομαι σπίτι μου ὅλο τό πρωί. (ἀπρόθετη αίτιατική)
 Μένει σέ πολυκατοικία. (ἐμπρόθετη αίτιατική)
 Κουνήσου ἀπό τή θέση σου. (ἐμπρόθετη αίτιατική)
 Ψαρεύαμε γιαλό γιαλό. (ἀναδιπλωμένη αίτιατική)
 Πήγαινε τοίχο τοίχο. (ἀναδιπλωμένη αίτιατική)
 Κουνηγόνταν στήν πλατεία πέρα δῶθε. (ἐπιρρηματική φράση)
 "Ασπρισε τό σπίτι μέσα ἔξω γιά τή Λαμπρή. (ἐπιρρηματική φράση)
 "Όπου ψάξεις θά τόν βρεις. (δευτερεύουσα πρόταση)
 "Όπου λαλοῦν πολλά κοκόρια, ἀργεῖ νά ξεμερώσει. (δευτερεύουσα πρόταση)

Μέ τόν ἐπιρρηματικό προσδιορισμό τοῦ τόπου ἐκφράζεται εἴτε στάση εἴτε κίνηση. Στή δεύτερη περίπτωση, μπορεῖ νά ἐκφράζεται κατεύθυνση, προέλευση, διέλευση, κίνηση μέσα σέ ἕνα τόπο, ἢ ἐπαναλαμβανόμενη κίνηση. "Όλες αὐτές οἱ τοπικές σχέσεις λαμβάνονται εἴτε κυριολεκτικά εἴτε μεταφορικά.

Ἐργάζεται στήν Πάτρα. (στάση)
 Πηγαίνει στήν Πάτρα. (κατεύθυνση)
 Ἐφτασε ἀπό τήν Πάτρα. (προέλευση)
 Πέρασε ἀπό τήν Πάτρα πηγαίνοντας στήν Ἰολυμπία. (διέλευση)
 Τριγυροῦσε στούς δρόμους τῆς Πάτρας. (κίνηση μέσα σέ τόπο)
 Γυροῦσαν ἀπό πόρτα σέ πόρτα λέγοντας τά κάλαντα. (ἐπαναλαμβανόμενη κίνηση)
 Βρίσκεται σέ ἀπόγνωση. (στάση μεταφορικά)
 Γλίτωσε ἀπό πολλά βάσανα. (κίνηση μεταφορικά)

Σέ ὀρισμένες φράσεις (ὅπως στή δήλωση τοῦ τόπου ὅπου γράφεται ἕνα γράμμα, ἢ ἐκδίδεται ἕνα βιβλίο, ἢ ἀποστέλλεται μιὰ ἐπιστολή) γίνεται χρήση μιᾶς ἐπιρρηματικῆς ὀνομαστικῆς πού πῆρε τή θέση μιᾶς παλαιότερης ἐμπρόθετης πλάγιας πτώσης.

ἸΑθήνα, 15 Μαρτίου 1976 (ἐν ἸΑθήναις)
 Κύριον Χ, ὁδός Πινδάρου (εἰς ὁδόν)

Κωστή Παλαμῆ, *Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου*, Ἀθήνα 1950 (ἐν ᾿Αθήναις)

ΧΡΟΝΟΣ

Τόν θυμόμαστε πάντα μέ ἀγάπη. (ἀπρόθετο ἐπίρρημα)
 Σπάνια κατέβαινε στήν πόλη. (ἀπρόθετο ἐπίρρημα)
 Ἐκείνη ἀπό αὐτοῦ ἰσχύει τό νέο δρομολόγιο. (ἐμπρόθετο ἐπίρρημα)
 Κανείς τους δέ φάνηκε ὡς τώρα. (ἐμπρόθετο ἐπίρρημα)
 Ξεκίνησε νοοῖς νοοῖς. (ἀναδιπλωμένο ἐπίρρημα)
 Πότε πότε λέει κι αὐτός μιὰ κουβέντα. (ἀναδιπλωμένο ἐπίρρημα)
 Προτιμᾷ νά μελετᾷ τή νύχτα. (ἀπρόθετη αἰτιατική)
 Πληρώνεται τήν πρώτη τοῦ μήνα. (ἀπρόθετη αἰτιατική)
 Θά λείπει ὡς τά μεσάνυχτα. (ἐμπρόθετη αἰτιατική)
 Τόν γνώρισα πρῶν ἀπό τόν πόλεμο. (ἐμπρόθετη αἰτιατική)
 Πιάσανε δουλειά στήν ἀνασκαφή πρῶι πρῶι. (ἀναδιπλωμένη αἰτιατική)

Γυρνᾷ ἀπό τά χωράφια βράδν βράδν. (ἀναδιπλωμένη αἰτιατική)
 Ἐπ' ἐδῶ κι ἐμπρός τό κατάστημα θά εἶναι ἀνοιχτό καί τό ἀπόγεμα.
 (ἐπιρρηματική φράση)
 Ὁ παππούς πέθανε ἐδῶ καί πενήντα χρόνια. (ἐπιρρηματική φράση)
 Παίζοντας ποδόσφαιρο, ἔσπασε δύο δάχτυλα. (μετοχή)
 Θά ἔχασα τά κλειδιά μου βγαίνοντας ἀπό τό αὐτοκίνητο. (μετοχή)
 Μή διακόπτετε τούς ἄλλους ὅταν μιλοῦν. (δευτερεύουσα πρόταση)
 Μόλις τόν εἶδε, σηκώθηκε ὄρθιος. (δευτερεύουσα πρόταση)

Ἐκτός ἀπό τήν ἀπρόθετη αἰτιατική, πολύ σπάνια χρησιμοποιεῖται καί μιὰ ἀπρόθετη γενική σέ ἐκφράσεις ὅπως τοῦ χρόνου, τῶν Φώτων, τοῦ Ἄι-Δημήτρη, τοῦ Ἄι-Γιαννοῦ.

Παίρνει τό δίπλωμά του τοῦ χρόνου.
 Τῶν Βαῖων τρώνε ψάρι.

ΤΡΟΠΟΣ

Ταξίδεψαν στή Γαλλία μαζί. (ἀπρόθετο ἐπίρρημα)
 Δυστυχῶς δέν μπορούσε νά γίνει ἀλλιῶς. (ἀπρόθετο ἐπίρρημα)
 Στρώθηκαν στό φαγοπότι γιά καλά. (ἐμπρόθετο ἐπίρρημα)
 Τόν εἶχε ἀπό κοντά. (ἐμπρόθετο ἐπίρρημα)
 Ἀγάλια ἀγάλια γίνεται ἡ ἀγουρίδα μέλι. (ἀναδιπλωμένο ἐπίρρημα)

Μᾶς πλησίασε δειλά δειλά. (ἀναδιπλωμένο ἐπίρρημα)

Στήν κατοχή, πέθανε ὁ κόσμος ἄραδα ἀπό τήν πείνα. (ἀπρόθετη αἰτιατική)

Ἔφυγε τρεχάλα. (ἀπρόθετη αἰτιατική)

Μέ ἰδρωτά βγάζει τό μεροκάματο. (ἐμπρόθετη αἰτιατική)

Παντρειά μέ τό στανιό δέ γίνεται. (ἐμπρόθετη αἰτιατική)

Ἔκαμε τήν περιουσία του δραχμή δραχμή. (ἀναδιπλωμένη αἰτιατική)

Σταλαματιά σταλαματιά γεμίζει ἡ στάμνα ἡ πλατιά. (ἀναδιπλωμένη αἰτιατική)

Τά κατῆφερε μιά χαρά. (ἐπιρρηματική φράση)

Συνενοηθήκαμε στά ἀγγλικά κουτσά στραβά. (ἐπιρρηματική φράση)

Χτυποῦσε τήν καμπάνα φωνάζοντας «φωτιά». (μετοχή)

Παιζογελώντας ἀνέβαινε στά κατάρτια. (μετοχή)

Ντύσου ὅπως θέλεις. (δευτερεύουσα πρόταση)

Ἔλα καθὼς εἶσαι. (δευτερεύουσα πρόταση)

Ἐκτός ἀπό τήν αἰτιατική, σπάνια χρησιμοποιεῖται γιά τή δήλωση τοῦ τρόπου καί μιά ἐπιρρηματική γενική σέ ἐκφράσεις ὅπως τοῦ φάρδους, τοῦ μάκρους, τῆς προκοπῆς, τῆς μόδας, τοῦ κάκου, τοῦ κεφαλιοῦ του.

Τοῦ κάκου προσπάθησε νά τόν πείσει.

Αὐτός ὅπωςδήποτε θά κάμει τοῦ κεφαλιοῦ του.

Ἔκοψε τοῦ φάρδους τό ὕψωμα γιά τίς κουρτίνες.

Παρόμοιες μέ τόν τρόπο εἶναι οἱ ἔννοιες τοῦ ὄργανου, τοῦ μέσου, τῆς συνοδείας.

Ἄνοιξε τό συρτάρι μέ ἀντικλεῖδι. (ὄργανο)

Ὁ Μανόλης μέ τά λόγια χτίζει ἀνώγια καί κατώγια. (μέσο)

Μᾶς κουβαλήθηκε ἡ κουμπάρα μέ ὄλο της τό σοῦ. (συνοδεία)

Ὅπως φαίνεται ἀπό τά παραπάνω παραδείγματα τοῦ τόπου, τοῦ χρόνου, καί τοῦ τρόπου, οἱ ἐπιρρηματικές αὐτές σχέσεις ἐκφέρονται μέ ὅλους τοὺς τρόπους πού ἀναφέρθηκαν στή σ. 59. Οἱ σχέσεις τοῦ ποσοῦ, τῆς ἀναφορᾶς, καί τοῦ αἰτίου ἐκφέρονται μέ μερικούς μόνο ἀπό τοὺς τρόπους αὐτούς.

ΠΟΣΟ Ή ΒΑΘΜΟΣ

- Σήμερα διασκεδάσαμε λιγάκι. (ἐπίρρημα)
 Ἄρκετά ταλαιπωρηθήκαμε στό ταξίδι. (ἐπίρρημα)
 Τρέξαμε μίλια γιά νά τόν προφτάσουμε. (αἰτιατική)
 Ὀλόκληρη περιουσία ἐκτιμήθηκε ὁ πίνακας. (αἰτιατική)
 Λίγο πολύ ὅλοι βγήκαμε ζημιωμένοι. (ἐπιρρηματική φράση)
 Πάνω κάτω διακόσοι σκοτώθηκαν στή μάχη. (ἐπιρρηματική φράση)
 Ἄς μείνει ὅσο θέλει. (δευτερεύουσα πρόταση).

ΑΝΑΦΟΡΑ

- Μίλησε γιά τή μόλινση τοῦ περιβάλλοντος. (ἐμπρόθετη αἰτιατική)
 Γιά τόν Ἄναξαγόρα, ὁ ἥλιος ἦταν λίθος. (ἐμπρόθετη αἰτιατική)
 Κατά τή γνώμη του, ὁ πίνακας δέν εἶναι γνήσιος. (ἐμπρόθετη αἰτιατική)
 Εἶναι ξεφτέρι στά μαθηματικά. (ἐμπρόθετη αἰτιατική)
 Κατά μάνα, κατά κόρη, κάνανε καί γιό Ζαφείρη. (ἐμπρόθετη αἰτιατική)
 Ἄπό ποιήση δέν ἔχει ἰδέα. (ἐμπρόθετη αἰτιατική)
 Θά ἤθελα νά προσθέσω κάτι σχετικά μέ τά παραπάνω. (ἐπιρρηματική φράση)
 Σύμφωνα μέ τή διαθήκη του, τό ἀγρόκτημα θά γίνεи γεωργική σχολή. (ἐπιρρηματική φράση)
 Ὅσο γιά τά εἰσιτήρια, θά φροντίσω ἐγώ. (ἐπιρρηματική φράση)
 Τί φταίω ἐγώ πού δέν κράτησε τό λόγο του; (σέ τί φταίω)

ΑΙΤΙΟ

Τό αἴτιο διακρίνεται σέ ποιητικό, ἀναγκαστικό, καί τελικό.

Τό ποιητικό αἴτιο χρησιμοποιεῖται στήν παθητική σύνταξη καί φανερώνει τό στοιχεῖο πού ἐνεργεῖ. Ἄπαντᾷ στό ἐρώτημα: ἀπό ποιόν ἢ ἀπό τί; Στήν οὐσία, δηλαδή, τό ποιητικό αἴτιο εἶναι τό ὑποκείμενο ἐνεργητικῆς σύνταξης πού πῆρε τή μορφή ἐμπρόθετου ἐπιρρηματικοῦ προσδιορισμοῦ στήν παθητική σύνταξη. (Βλ. σ. 48.)

Ἡ Ἁγία Σοφία χτίστηκε ἀπό τόν Ἀνθέμιο καί τόν Ἰσίδωρο. (ἐμπρόθετη αἰτιατική)

Τραυματίστηκε ἀπό ἀδέσποτη σφαίρα. (ἐμπρόθετη αἰτιατική)

Ἀπό τό χριστιανισμό διδάχτηκε τό «ἀγαπάτε ἀλλήλους». (ἐμπρόθετη αἰτιατική)

Τό ἀναγκαστικό αἴτιο φανερώνει αἰτία καί ἀπαντᾷ στό ἐρώτημα: γιά ποιό λόγο, ἀπό ποιά αἰτία, ἤ γιατί;

Πέθανε ἀπό χολέρα. (ἐμπρόθετη αἰτιατική)

Ἡ τροχαία τοῦ ἔβαλε πρόστιμο γιά παράνομη στάθμευση. (ἐμπρόθετη αἰτιατική)

Τά δημόσια γραφεῖα ἔκλεισαν λόγω πένθους. (ἐπιρρηματική φράση)

Μή μπορώντας νά ζήσει στήν πόλη, γύρισε στό χωριό του. (μετοχή)

Ἔμεινε στό κρεβάτι ἐπειδή ἦταν κλονημένος. (δευτερεύουσα πρόταση)

Τό τελικό αἴτιο φανερώνει σκοπό καί ἀπαντᾷ στό ἐρώτημα: γιά ποιό σκοπό;

Ἔδωσε τήν περιουσία του γιά φιλανθρωπικά ἔργα. (ἐμπρόθετη αἰτιατική)

Ἐργάστηκε σκληρά γιά χάρη τῶν παιδιῶν του. (ἐπιρρηματική φράση)

Θά πάει στή Θεσσαλονίκη γιά νά ἐπισκεφθεῖ τήν ἔκθεση. (δευτερεύουσα πρόταση)

Ἀπό τά παραπάνω βγαίνει τό συμπέρασμα ὅτι πολλοί ἐπιρρηματικοί προσδιορισμοί εἶναι ἐμπρόθετοι. Ἀλλά ὅλοι οἱ ἐμπρόθετοι προσδιορισμοί δέν εἶναι ἐπιρρηματικοί. Ὁ ἐμπρόθετος πού προσδιορίζει ρῆμα εἶναι ἐπιρρηματικός, ἀλλά ὁ ἐμπρόθετος πού προσδιορίζει οὐσιαστικό εἶναι ὀνοματικός, δηλαδή ἐπιθετικός. (Βλ. σ. 55.)

Τό φλυτζάνι μέ τό σπασμένο χερουλί εἶναι στό ἀριστερό ντουλάπι. (ὀνοματικός)

Τῆς δώρισε ἓνα βάζο ἀπό ἀλάβαστρο. (ὀνοματικός)

Μήν πίνετε ἀπό ραγισμένο φλυτζάνι. (ἐπιρρηματικός)

Τούς ὑποχρέωσε μέ τά ὥραϊα του δῶρα. (ἐπιρρηματικός)

Ὁ ἐπιρρηματικός προσδιορισμός, ἔκτος ἀπό τόν τόπο, χρόνο, τρόπο, βαθμό, ἀναφορά, καί αἴτιο, μπορεῖ νά ἐκφράζει καί

Άλλες επιρρηματικές σχέσεις, δηλαδή προέλευση, κατανομή, σύμπραξη, εξαίρεση, κ.τ.λ.

Τό ἰταλικό ἀλφάβητο προέρχεται ἀπό τό λατινικό. (προέλευση)

Πῆραν ἕλα τὰ ἀδέρφια ἀπό ἓνα οἰκόπεδο. (κατανομή)

Οἱ Ἀθηναῖοι μαζί μέ τούς Πλαταιεῖς νίκησαν τούς Πέρσες στό Μαραθώνα. (σύμπραξη)

Ἐκτός ἀπό τούς τραυματίες, ἔλοι πῆραν μέρος στή μάχη. (ἐξαίρεση)

Ἐπιρρηματικός εἶναι καί ὁ ἐμπρόθετος προσδιορισμός στόν ὁποῖο, ὅπως ἀναφέρθηκε, μπορεῖ νά ἀναλυθεῖ τό ἔμμεσο ἀντικείμενο.

Τά λέει τῆς πεθερᾶς γιά νά τ' ἀκούει ἡ νύφη. (ἔμμεσο ἀντικείμενο)

Τά λέει στήν πεθερά γιά νά τ' ἀκούει ἡ νύφη. (ἐπιρρηματικός προσδιορισμός)

Τήν πρωτομαγιά θά γεμίσω τό σπίτι λουλούδια. (ἔμμεσο ἀντικείμενο)

Τήν πρωτομαγιά θά γεμίσω τό σπίτι μέ λουλούδια. (ἐπιρρηματικός προσδιορισμός)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποιά περίοδος λέγεται ἐπαυξημένη; Ποιά εἶναι τὰ τμήματα ἀπό τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται ὁποιαδήποτε περίοδος ἢ πρόταση; Πῶς ὀνομάζονται οἱ λέξεις πού κάνουν μιᾶ ἀπλή περίοδο ἢ πρόταση ἐπαυξημένη; Ποιοί προσδιορισμοί ὀνομάζονται ὀνοματικοί καί ποιοί ἐπιρρηματικοί; Ποιός ὀνοματικός προσδιορισμός λέγεται ἐπιθετικός; Ποιά ἡ διαφορά του ἀπό τόν κατηγορηματικό; Ποιός ὀνοματικός προσδιορισμός λέγεται παραθετικός; Τί λέγεται παραθετική φράση καί τί παραθετική πρόταση; Πῶς ὀνομάζεται ἡ γενική πού προσδιορίζει ὄνομα ἑτερόπτωτα; Τί μπορεῖ νά δηλώνει ἡ ἑτερόπτωτη αὐτή γενική; Τί μέρος τοῦ λόγου μπορεῖ νά προσδιορίζει ὁ ἐπιρρηματικός προσδιορισμός; Ποιές εἶναι οἱ κυριότερες σχέσεις πού ἐκφράζονται μέ ἐπιρρηματικό προσδιορισμό; Πῶς ἐκφέρονται οἱ ἐπιρρηματικοί προσδιορισμοί; Ποιά εἶναι τὰ εἶδη τοῦ ἐπιρρηματικοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ αἰτίου, καί τί φανερώνει τό κάθε εἶδος; Στή μετατροπή παθητικῆς σύνταξης σέ ἐνεργητική, σέ ποιό συντακτικό ὄρο μεταβάλλεται τό ποιητικό αἶτιο;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

36. Νά χωριστεῖ μέ κάθετη γραμμῆ τό ἐπαυξημένο ὑποκείμενο ἀπό τό ἐπαυξημένο κατηγορήμα καί νά ὑπογραμμιστεῖ τό ἀπλό ὑποκείμενο καί τό ἀπλό κατηγορήμα:

Οἱ γενναῖοι ἄνδρες τοῦ τρίτου λόγου πολέμησαν μέ ἥρωισμό καί αὐ-

ταπάρνηση. 'Ο πολυταξιδεμένος γερο-καπετάνιος γοήτευε τά παιδιά τῆς γειτονιάς μέ τίς ἱστορίες του. Οἱ εὐτυχησμένες μέρες τῆς ζωῆς του ἦταν πολύ λίγες. Τό τεράστιο στάδιο γέμισε ἀπό πολύ νωρίς μέ χιλιάδες ἀνυπόμονους θεατές. Μελετήσαμε ἀποβραδὶς. 'Η χτεσινή νεροποντή προξένησε μεγάλες ζημιές στήν ἀπλωμένη σταφίδα. 'Η φετινὴ του ἐπίδοση δέ θεωρήθηκε ἱκανοποιητικὴ ἀπὸ τὸ σύλλογο τῶν καθηγητῶν. Τόσο γρήγορα ξεχάσατε τίς ὑποσχέσεις σας; Τά πολύχρωμα ἀγριολούλουδα στέλιζαν τὸν ἀπέραντο κάμπο. Οἱ βιαστικές του ἐνέργειες ἀποδείχτηκαν ἀπὸ τὰ γεγονότα ὀλότελα περιττές.

37. Νά βρεθοῦν οἱ προσδιορισμοὶ καὶ νά ἀναφερθεῖ ποιοὶ ἀπλὸ ὑποκειμενο ἢ ποιοὶ ἀπλὸ κατηγορήματα προσδιορίζει ὁ καθένας τους (προφορικά):

Τὸ καινούριο γήπεδο θά εἶναι ἔτοιμο σέ τρεῖς ἐβδομάδες. Οἱ προσκυνητές ἀπὸ τὰ γύρω χωριά ἀνεβαίνουν στό μοναστήρι μέ τὰ πόδια ἢ μέ τὰ ζῶα. "Ὅλες οἱ τριανταφυλλίες τοῦ πίσω κήπου χρειάζονται κάθε μέρα πότισμα. 'Ο καινούριος ἰδιοκτήτης θά κάμει γενικὴ ἐπισκευὴ στό διαμέρισμα. Πολλοὶ ἀπόφοιτοὶ τῆς Μεγάλῃς τοῦ Γένους Σχολῆς πρόσφεραν σημαντικές ὑπηρεσίες στόν ἑλληνισμό. Μέ κατάνυξη ἀκολούθησε ἕλος ὁ κόσμος τὴν περιφορά τοῦ ἐπιταφίου. "Ὑστερα ἀπὸ πολλές περιπέτειες ἡ ζωὴ του κύλησε εἰρηνικά. 'Η βασίλισσα τῶν Φαιάκων Ἀρήτη ἄκουε τίς περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεά μέ πολλή συγκίνηση. Οἱ μεγάλες προσδοκίες θά γίνουν σύντομα πραγματικότητες. Οἱ ἐπίσημοι καλεσμένοι θά φτάσουν ἀπὸ τὸ Μόναχο μέ τὸ ἀπογευματινὸ ἀεροπλάνο.

38. Νά ἀναγνωριστεῖ ποιοὶ ἀπὸ τοὺς παρακάτω προσδιορισμοὺς εἶναι κατηγορηματικοὶ καὶ ποιοὶ ἐπιθετικοὶ (προφορικά):

'Ο Ἀινστάιν ἦταν καὶ καλὸς μουσικός. 'Οδηγοῦσε τὸ αὐτοκίνητο μέ τὰ φῶτα σβησμένα. Οἱ Σπαρτιάτες ἔτρωγαν σέ δημόσια συσσίτια. Τὸ σακάκι μέ τὰ κίτρινα κουμπιά κρέμεται στή ράχη τῆς καρέκλας. Ἀγόρασε σίδιι στὰ Κάτω Λιόσια. 'Η χτεσινὴ ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου ἦταν τελεσίδικη. Πῆρε κατὰ λάθος τὰ γυαλιὰ μέ τὸ σπασμένο σκελετό. 'Η βάρκα παράδερνε στ' ἄνοιχτά μέ σπασμένα τὰ κουμπιά. 'Η καλὴ μέρα ἀπὸ τὴν αὐγὴ φαίνεται. Τὸ πολὺ τὸ «Κύριε ἐλέησον» τὸ βαριέται κι ὁ παπὰς. 'Εμφανίστηκε στή δεξίωση μέ τὰ μαλλιὰ του ἀχτένιστα. 'Η γλαμύδα στερεωνόταν στόν ἀριστερὸ ὄμο μέ πόρπη. 'Επιτροπὴ ἀπὸ ἐμπειρογνώμονες καθόρισε τὴν ἀποζημίωση. Παλαίψανε στὰ μαρμαρένια ἀλώνια. Τὸ παρθυρὸ του ἔβλεπε στήν αὐλὴ μέ τὰ γεράνια. Τί παράξενα λόγια! 'Ο Ὀδυσσεάς βγήκε στή στεριά μέ τὸ κορμί καταπληγωμένο. Μὴν πίνετε νερὸ

ἀπ' αὐτό τό πηγιάδι. Πότε κυκλοφοροῦν οἱ ἀπογευματινές ἐφημερίδες; Ἡ γάτα χίμιζε μέ σηκωμένες τίς τρίχες.

39. *Νά ἀναγνωριστεῖ ποιοί ἀπό τούς παρακάτω προσδιορισμούς εἶναι ἐπιθετικοί καί ποιοί παραθετικοί (προφορικά):*

Ἄσπ' Ἰωάννης Καποδίστριας, ὁ κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδας, γεννήθηκε στήν Κέρκυρα. Ὁ λόρδος Βύρων πέθανε στό Μεσολόγγι τό 1824. Ἡ Σμύρνη, ἡ φημισμένη πρωτεύουσα τῆς Ἰωνίας, πυρπολήθηκε τό 1922. Ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς εὐεργέτησε μέ πολλούς τρόπους τήν Ἀθήνα. Ἡ Κλεοπάτρα, ἡ βασίλισσα τῆς Αἰγύπτου, ἐγκατέλειψε τόν ἀγώνα στήν πιό κρίσιμη στιγμή τῆς ναυμαχίας. Θυμᾶμαι μέ νοσταλγία τά πιό εὐτυχημένα χρόνια τῆς ζωῆς μου, τά παιδικά. Στήν πυρκαϊά ἔχασε ἕλα του τά ἔγγραφα, τό σπίτι του, καί τό φοβερότερο, τό μονάκριβό του παιδί. Ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ, ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ἀποδεκάτισε τή στρατιά τοῦ Δράμαλη στά Δερβενάκια. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ ἐξ Ἀπορρήτων χρημάτισε μέγας διερχομένους. Φάγαμε ψωμί σταρένιο.

40. *Νά ἀναγνωριστοῦν οἱ ὀνοματικῆς γενικῆς καί νά δηλωθεῖ ἡ εἰδική σχέση (κτήση, δημιουργία, κ.τ.λ.) πού ἐκφράζει ἡ καθεμί (προφορικά):*

Ὁ Δορυφόρος τοῦ Πολύκλειτου θεωρήθηκε «κινῶν» στή γλυπτική. Ὁ γιός τοῦ Εὐριπίδη ἦταν ἐπίσης τραγικός ποιητής. Ἡ κατάκτηση τῆς Σελήνης εἶναι ἓνα ἀπό τά μεγαλύτερα ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνθρώπου. Στήν παραθαλάσσια ταβέρνα φάγαμε μπαρμποῦνια τῆς ὥρας. Τό σακάκι μου θέλει σιδέρωμα. Ὁ καθέννας τους τράβηξε ἓνα λαχνό. Ἡ ἔθνοσυνέλευση τῆς Τροιζήνας τίμησε μέ ψήφισμα τόν Κοραή. Ὁ Νταβίντσι εἶναι ἓνας ἀπό τούς πιό μεγαλοφυεῖς ἐκπροσώπους τῆς Ἀναγέννησης. Ἡ λύπη τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἦταν ζωγραφισμένη στό πρόσωπό του.

41. *Νά σχηματιστοῦν περίοδοι πού νά περιέχουν δέκα ὀνοματικῆς γενικῆς διαφορετικῶν εἰδῶν.*

42. *Νά ἀναγνωριστοῦν οἱ προσδιορισμοί καί νά δηλωθεῖ ποιοί ἀπό αὐτούς εἶναι ὀνοματικοί καί ποιοί ἐπιρρηματικοί (προφορικά):*

Μελετοῦσε ἕλη τή νύχτα. Ἀγάλια ἀγάλια γίνεται ἡ ἀγουρίδα μέλι. Μή βάλεις στό πλυντήριο τό τραπεζομάντηλο μέ τά χρωματιστά λουλούδια. Ὁ πύργος τῆς Πίζας γέρνει ἐπικίνδυνα. Τό τετράδιο μέ τίς σημειώσεις μου βρέθηκε στό πάνω ράφι, ἄκρη ἄκρη. Ὁ ὑπεύθυνος τῆς σκηνῆς εἰδοποίησε νά χτυπήσει ἀμέσως τό τελευταῖο κουδούνι. Δύο μεγάλοι θεοί, ὁ Ποσειδῶνας καί ὁ Πλούτωνας, ἦταν ἀδερφοί τοῦ Δία. Ἀπό τότε ἔπαψε

νά μᾶς ἐνοχλεῖ στό τηλέφωνο πρῶι πρῶι. Πέρασε στήν ἀντικρινή ἀκτὴ κολυμπώντας. Πολύ σύντομα θά τόν δοῦμε καί πρωταθλητὴ στό ἄλλα εἰς ὕψος. Τώρα τελευταῖα, μέ τήν ἀρρώστια του, ἔχει γίνει ὑπερβολικά ἰδιότροπος. Βγαίναμε περίπατο στήν προκουμαία τό βραδάκι. Ἐπὶ τῆ βικασύνη του ἔφυγε δίχως τὰ κλειδιά τοῦ μαγαζιῶ. Στά νιάτα του ἦταν ἀφταστος στή σκοποβολή. Ἡ κοινότητα ἔλαβε μέτρα γιά τήν καθαριότητα τῶν δρόμων. Ἀποκλείστηκε ἀπό τοὺς ἀγῶνες ἀπὸ τήν ἑλληνόδικη ἐπιτροπή. Γλίττησε περπατώντας στό χιονισμένο μονοπάτι.

43. *Νά σχηματιστοῦν δύο περίοδοι γιά καθεμί ἀπὸ τίς παρακάτω τοπικές σχέσεις: στάση, κατεύθυνση, προέλευση, διέλευση, καί κίνηση μέσα σ' ἓνα τόπο.*

44. *Νά ἀναγνωριστοῦν οἱ ἐπιρροητικοὶ προσδιορισμοὶ καί νά δηλωθεῖ ποιά σχέση (τόπον, χρόνον, τρόπον, ποσοῦ ἢ βαθμοῦ, ἀναφορᾶς, αἰτίου) ἐκφράζει ὁ καθένας (προφορικά):*

Σύμφωνα μέ ἓνα ἀρχαῖο μῦθο, τόν ἀγῶνα δρόμου στήν Ὀλυμπία τόν καθιέρωσε ὁ Ἡρακλῆς. Στούς ἀγῶνες τῆς Ὀλυμπίας, τὰ πρῶτα χρόνια, τό πλῆθος στεφάνωνε μέ κλαδί ἀγριελιάς ἐκεῖνον πού εἶχε ξεπεράσει τοὺς ἄλλους στό τρέξιμο. Στήν ἀρχαιότητα, οἱ ἀθλητὲς ἀγωνίζονταν ἐντελῶς γυμνοί. Ὁ Οἰδίποδας, ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν στή Θήβα, σκότωσε κατὰ λάθος τό Λαῖο. Μετά τό κυλώνειο ἄγος, οἱ Ἀθηναῖοι κάλεσαν ἀπὸ τήν Κρήτη τόν Ἐπιμενίδη γιά τόν καθαρισμὸ τῆς πόλεως του. Γιά τήν ἐξόντωση τῆς Λερναίας Ὑδρας, ὁ Ἡρακλῆς βοηθήθηκε ἀπὸ τόν Ἰόλαο. Στόν Αἴαντα τοῦ Σοφοκλῆ, ὁ ἥρωας τῆς τραγωδίας παρυσιάζεται ἀπὸ τόν ποιητὴ νά αὐτοκτονεῖ ἀπὸ θλίψη γιά τήν ἀδικία πού τοῦ ἐγίνε. Ὁ Δίας συχνά λατρευόταν στίς κορφές τῶν βουνῶν ὅπως ὁ Προφήτης Ἡλίας σήμερα. Στήν Ἰλιάδα, ἡ Ἀθηνᾶ μέ τή σοφία της νίκησε σέ μάχη τόν Ἄρη, πού ἦταν πολὺ πιὸ δυνατός. Ὁ Θησεύς βγήκε ἀπὸ τό Λαβύρινθο μέ τὴ βοήθεια τῆς Ἀριάδνης.

45. *Νά σχηματιστοῦν ἀπὸ δύο περίοδοι μέ: (α') ἀπλό ἐπίρρομα, (β') ἐμπρόθετο ἐπίρρομα, (γ') ἀναδιπλωμένο ἐπίρρομα, (δ') ἀπρόθετη αἰτιατική, καί (ε') ἐμπρόθετη αἰτιατική.*

46. *Νά σχηματιστοῦν δέκα περίοδοι μέ ἐπιρροητικούς προσδιορισμούς ἀπὸ τοὺς ὁποίους πέντε νά ἀναφέρονται σέ ῥημα, τρεῖς σέ ἐπίθετο, καί δύο σέ ἐπίρρομα.*

47. *Γιά κάθε προσδιορισμό: (α') νά δηλωθεῖ ἂν εἶναι ὀνομαστικός ἢ ἐπιρροηστικός, (β') νά ἀναφεροθεῖ ἢ λέξη πού προσδιορίζει, καί (γ') νά*

δηλωθεῖ ἢ εἰδικὴ σημασία ἢ ἡ ὀνομασία πού μπορεῖ νά ἔχει (προφορικά):

Τό Ναύπλιο ἀπέχει ἀπό τό Ἄργος δώδεκα χιλιόμετρα. Οἱ πετρελαιοπηγές τῆς Μέσης Ἀνατολῆς ἐπηρέασαν ἀποφασιστικά τίς τύχες τῶν λαῶν τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Οἱ ὡς χτέες ἐγκάρδιοι φίλοι ψυχράθηκαν ἀπό μιὰ ἀσήμαντη ἀφορμή. Σέ μερικά ἀνδρα νησιά, ἡ χρήση τοῦ νεροῦ τό καλοκαίρι γίνεται πολύ μετρημένα. Στήν ἀρχαιότητα, ἕνα ἀπό τά πιό γνωστά ἐλληνικά ἱερά ἦταν τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Ἐκεῖ, ἐκτός ἀπό τή λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνα, γινόταν μέ τή μαντική καί πρόβλεψη τοῦ μέλλοντος. Τήν πανάρχαια ἐποχή, στό χωρίς μνημειακά οἰκοδομήματα ἱερό τῆς Δωδώνης, οἱ χρησμοί δίνονταν ἀπό τοὺς ἱερεῖς ἀνάλογα μέ τό θρόισμα τῶν φύλλων τῆς ἱερῆς βαλανιδιάς. Ἡ γάτα τοῦ γείτονα λιαζόταν νοχελικά στή γκρίζα ξερολιθιά. Οἱ πύργοι, χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ τοπίου τῆς Μάνης, ὀρθώνονται ἐπιβλητικοί σ' ὅλη τήν περιοχή.

48. *Νά σχηματιστοῦν πέντε περίοδοι πού ἢ καθεμίᾳ τους νά περιέχει ἕνα ἐμπρόθετο ἐπιρωηματικό προσδιορισμό καί πέντε περίοδοι πού ἢ καθεμίᾳ τους νά περιέχει ἕνα ἐμπρόθετο ὀνοματικό (ἐπιθετικό) προσδιορισμό.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΕΛΛΕΙΨΗ

Ἐλλειψη εἶναι τό φαινόμενο πού χαρακτηρίζεται ἀπό τήν παράλειψη ἑνός ἢ περισσότερων συντακτικῶν ὄρων οἱ ὁποῖοι ἐννοοῦνται ἀπό τά συμφραζόμενα.

Περίοδος ἢ πρόταση πού παρουσιάζει ἔλλειψη ὀνομάζεται ἔλλιπής.

Τά μάτια της ἦταν γαλανά, τά μαλλιά της ὀλόξανθα. (ἦταν)

Καιρός νά τό διαλύσουμε. (εἶναι)

Στό καλό. (πήγαινε)

*Ὁρθιοι, παιδιά. (σταθεῖτε)

Ἄδερφός μου πῆρε προαγωγή, ἐγώ δέν πῆρα ἀκόμα. (προαγωγή)

Ἄ καιρός χτές ἦταν βροχερός, ἐνῶ σήμερα δέν εἶναι. (ὁ καιρός βροχερός)

*Ἄλλοτε πήγαινα συχνά στό θέατρο· τώρα πιά δέν πηγαίνω. (συχνά στό θέατρο)

Νέος ἀκόμα, εἶχε πάει στήν Ἰαπωνία. ("Ὅταν ἦταν)

Μέ ρώτησαν ἂν ὑπηρετήσα στό ναυτικό ἢ στήν ἀεροπορία. (ἂν ὑπηρετήσα)

Ἡ Ἐλένη εἶναι πιό ὀμορφη ἀπό τή Μαρία, ἀλλά ἡ Μαρία εἶναι πιό ἐξυπνη. (ἀπό τήν Ἐλένη)

Συνέφιασε. (ὁ οὐρανός)

Εὐχαριστῶ. (ἐγώ, σᾶς)

Τό σπίτι κατεδαφίστηκε γιατί ἦταν ἐτοιμόρροπο. (τό σπίτι)

Ἡ πιό συνηθισμένη ἔλλειψη εἶναι ἡ παράλειψη τοῦ ὑποκειμένου στό πρῶτο ἢ στό δεύτερο πρόσωπο ἐπειδή τό ὑποκείμενο φανερώνεται ἀπό τήν κατάληξη τοῦ ρήματος. Μπαίνει μόνο ὅταν πρόκειται γιά ἔμφραση ἢ ἀντιδιαστολή.

- "Ερχομαι άμέσως. (έγώ)
 Δέ συμφωνοῦμε μέ τή γνώμη σας. (έμεῖς)
 Τί κάνεις; (έσύ)
 Προσέχετε τό σκαλοπάτι. (έσεῖς)
 Τί φταίω έγώ άν είχε καθυστέρηση τό τραῖνο; (έμφραση)
 "Όταν έσεῖς πηγαίνατε, έμεῖς έρχόμαστε. (άντιδικαστολή)

Στό λόγο, προφορικό ή γραπτό, καμιά φορά ὄχι μόνο επιτρέπεται αλλά και επιβάλλεται νά παραλειφθοῦν λέξεις απαραίτητες για τή συντακτική πληρότητα τῆς περιόδου. Έτσι ὁ λόγος γίνεται πυκνότερος και φυσικότερος.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Τί λέγεται έλλειψη; Γιατί κατά κανόνα παραλείπεται τό ὑποκείμενο στό πρῶτο και στό δεύτερο πρόσωπο; Πότε δέν παραλείπεται; Τί προσδίδει στό λόγο ή έλλειψη όταν χρησιμοποιεῖται εὐστοχῶ;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

49. *Νά αναφερθοῦν οἱ λέξεις πού ἔχουν παραλειφθεῖ στίς παρακάτω ἑλλιπείς περιόδους (προφορικά):*

Στό χωριό μας ὁ τρύγος ἀρχίζει ἀντή τή βδομάδα· στά γύρω χωριά, σέ λίγες μέρες. Ἡ ομάδα μας διάλεξε ἀρχηγό τόν Κώστα, ή δική τους τό Σταῦρο. Ἐγώ ἐτοιμάζομαι για ἐξετάσεις, κι ἐσύ για ταξιδάκι. Ἡ Παναγια μαζί σου. Τό ποδήλατό μου εἶναι ἀκόμα πιό παλιό κι ἀπό τό δικό σου. Καλό ταξίδι. Θά πᾶτε περίπατο; Θά πᾶμε. Χτύπησε μεσάνυχτα. Κάθε ἐμπόδιο για καλό.

50. *Νά μετατραποῦν οἱ παρακάτω περίοδοι σέ ἑλλιπείς:*

Εἶναι ὥρα νά πᾶμε για ὕπνο. Παρακαλῶ δώστε μου νά δῶ τό εἰσιτήριο σας. Σᾶς εὐχομαι νά περάσετε καλό Σαββατοκύριακο. Καθίστε ὄλοι στίς θέσεις σας. Πόσο πουλιέται τό ἀρνί; Γιῶργο, σέ καλοῦν στό τηλέφωνο. Ἡ Σοφία εἶναι ὁμορφη κοπέλα, αλλά ή Μαρία εἶναι ἀκόμη πιό ὁμορφη κοπέλα ἀπό τή Σοφία. Παρακαλῶ νά μπεῖτε ὄλοι στή σειρά. Ἐσεῖς ἔχετε τακτικό εἰσόδημα, ἐνῶ αὐτός δέν ἔχει τακτικό εἰσόδημα. Ὅλη ή συντροφιά ἤξερε νά κολυμπᾶ, μόνο ὁ βαρκάρης δέν ἤξερε νά κολυμπᾶ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

ΠΑΡΑΤΑΞΗ ΚΑΙ ΥΠΟΤΑΞΗ

Σύνταξη σέ παράταξη εἶναι ἡ σύνταξη στήν ὁποία παραθέτονται ἀσύνδετα ἢ συνάπτονται μέ παρατακτικούς συνδέσμους *ἀνεξάρτητες* (κύριες) προτάσεις.

Βλέπε, ἄκου, σάπα. (ἀσύνδετη παράταξη)

Ὁ Κοραῆς γεννήθηκε στή Σμύρνη, σπούδασε στό Μομπελιέ, πέθανε στό Παρίσι. (ἀσύνδετη παράταξη)

Ὁ Ἡρόδοτος περιέγραψε τή ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας, καί ὁ Αἰσχύλος τή δραματοποίησε. (παράταξη μέ σύνδεσμο)

Ἔκαμε πολλά λεφτά, μά δέν τά χάρηκε. (παράταξη μέ σύνδεσμο)

Μάζεψε τά βιβλία του, τά ἔβαλε στή σάκα, φίλησε τή μητέρα του, καί ξεκίνησε γιά τό σχολεῖο. (παράταξη ἐν μέρει μόνο ἀσύνδετη)

Οἱ σύνδεσμοι πού χρησιμοποιοῦνται στό συντακτικό φαινόμενο πού λέγεται παράταξη, δηλαδή οἱ παρατακτικοί σύνδεσμοι, εἶναι:

οἱ συμπλεκτικοί *καί, οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ, οὔτε-οὔτε, μήτε-μήτε*

οἱ ἀντιθετικοί *ἀλλά, μά, ὅμως, καί ὅμως, παρὰ, ὠστόσο, μολαταῦτα, μόνο πού, ὄχι μόνο-ἀλλά καί, κ.τ.λ.*

οἱ διαζευκτικοί ἢ διαχωριστικοί *ἢ, ἢ-ἢ, εἶτε-εἶτε, γιά-γιά καί*

οἱ συμπερασματικοί *λοιπόν, ἄρα, ὥστε.*

Πληρώσαμε καί φύγαμε. (καταφατική συμπλεκτική παράταξη)

Οὔτε τόν εἶδα οὔτε τόν ξέρω. (ἀποφατική συμπλεκτική παράταξη)

Μήτε νά δανεῖξεις μήτε νά παίρνεις δανεικά. (ἀποφατική συμπλεκτική παράταξη)

Μπήκε Ἀπρίλης, ἀλλά κάνει ἀκόμα ψύχρα. (ἀντιθετική παράταξη)

“Οχι μόνο δέ μελετᾷ, ἀλλά καί χαζεύει τήν ὥρα τοῦ μαθητήματος. (ἀντιθετική παράταξη)

Φτάνει τό τραῖνο στήν ὥρα του ἢ ἔχουμε καθυστέρηση; (διαζευκτική παράταξη)

“Η εἶναι κουφός ἢ κάνει πώς δέν ἀκούει. (διαζευκτική παράταξη)

“Η νυχτερινή πτήση ματαιώθηκε· μείναμε λοιπόν ἀναγκαστικά στό ἀεροδρόμιο. (συμπερασματική παράταξη)

“Ο ὑδράργυρος εἶναι μέταλλο, ἀλλά δέν εἶναι σῶμα στερεό· ἄρα ὑπάρχουν καί μέταλλα μὴ στερεά. (συμπερασματική παράταξη)

“Ο φούρνος δέ βγάζει ἀῤῥιο ψωμί· ὥστε καλὰ ἔκαμες καί ἀγόρασες δύο καρβέλια. (συμπερασματική παράταξη)

Ἐκτός ἀπό τή συνηθισμένη σημασία του, ὁ παρατακτικός καί ἔχει καί ἄλλες εἰδικές σημασίες.

Δέν πῆρε γράμμα του καί εἶναι πολύ στενοχωρημένη. (καί = καί γι' αὐτό)

“Ανθρωποι εἶμαστε καί κάνουμε σφάλματα. (καί = καί ἐπομένως)

Ἐγώ σοῦ μιλῶ, καί σύ κοιτάξεις ἔξω ἀπό τό παράθυρο. (καί = ἐνῶ)

“Ἐχε ὑπομονή, καί ὅλα θά διορθωθοῦν. (καί = καί τότε)

Ἄλλά ὁ καί δέ χρησιμοποιεῖται πάντα ὡς παρατακτικός σύνδεσμος. Κάποτε ἰσοδυναμεῖ μέ αἰτιολογικό, εἰδικό, τελικό, συμπερασματικό, ἢ ἐνδοιαστικό σύνδεσμο ἢ μέ ἀναφορική ἀντωνυμία· δηλαδή εἰσάγει πρόταση δευτερεύουσα, καί ἡ σύνταξη, ἐνῶ φαίνεται ὅτι βρίσκεται σέ παράταξη, στήν πραγματικότητα εἶναι σέ ὑπόταξη.

Μὴν ἀνακατεύεσαι σέ ξένες ὑποθέσεις καί θά βρεῖς τόν μπελά σου. (καί = γιατί)

Βλέπω καί νύσταξες. (καί = ὅτι)

Θά σοῦ τηλεφωνήσω καί θά σοῦ πῶ τά νέα. (καί = γιά νά)

Πῶς ἔγινε καί μᾶς θυμήθηκες; (καί μᾶς θυμήθηκες = ὥστε νά μᾶς θυμηθεῖς)

Πρόσεξε καί θά γλιστρήσεις. (καί = μήπως)

Στή γωνιά εἶναι ἓνας φούρνος καί βγάζει ἐπτάζυμο ψωμί. (καί = ὁ ὁποῖος)

Τό φαινόμενο τῆς παράταξης μπορεῖ νά ὑπάρξει καί μέσα

σέ υπόταξη. Μπορεί δηλαδή μέ παρατακτικούς συνδέσµους νά συνδέονται ὄχι μόνο κύριες ἀλλά καί ὁμοειδεῖς δευτερεύουσες προτάσεις.

Ἄν σοῦ ἀρέσει τό οἰκόπεδο καί ἔχεις τά χρήµατα, ἀγόρασέ το.

Εἶναι πολύ στενοχωρηµένη γιατί δέν πῆρε γράµµα ἀπό τό μεγάλο της γιό καί γιατί ὁ μικρότερος δέν ἔγραψε καλά στίς ἐξετάσεις.

Σύνταξη σέ υπόταξη εἶναι ἡ σύνταξη στήν ὁποία ἀπό μία ἢ περισσότερες κύριες προτάσεις μιᾶς περιόδου ἐξαρτῶνται μία ἢ περισσότερες δευτερεύουσες προτάσεις.

Οἱ ἀμυγδαλιές ἀνθίζουν πρὶν µπεῖ ἢ ἄνοιξη.

Ὅταν τελειώσεις τή δουλειά σου, πάρε τό σκάκι καί ἔλα σπῖτι γιά νά παίξουμε µιά παρτίδα.

Οἱ δευτερεύουσες προτάσεις διακρίνονται: σέ ἐπιρρηµατικές, πού ἀναφέρονται στό ρῆµα ἄλλης πρότασης καί ἰσοδυναµοῦν μέ ἐπιρρηµατικό προσδιορισµό· σέ οὐσιαστικές, πού, ὅπως τά οὐσιαστικά, χρησιµεύουν ὡς ὑποκείμενα, κατηγορούµενα, ἀντικείμενα, ἢ παραθετικοί προσδιορισµοί· καί σέ ἐπιθετικές, πού ἀναφέρονται σέ οὐσιαστικά ἢ ἀντωνυµίες καί ἰσοδυναµοῦν μέ ἐπιθετικούς προσδιορισµούς.

Ἐπειδή βιαζόταν, ζέχασε τό πορτοφόλι του. (ἀπό τή βιασύνη του — ἐπιρρηµατική)

Ἐφυγε γιά τό χωριό του μόλις ἀπολύθηκε ἀπό τό στρατό. (ἀμέσως µετά τήν ἀπόλυσή του — ἐπιρρηµατική)

Δέν προβλέπεται ὅτι θά ἀλλάξει ὁ καιρός. (ἀλλαγὴ τοῦ καιροῦ — οὐσιαστική)

Ζητᾶ νά τόν βοηθήσεις. (τή βοήθειά σου — οὐσιαστική)

Οἱ μαθητές πού δέν προσέχουν στό μάθηµα συνήθως ἔχουν κενά στίς γνώσεις τους. (οἱ ἀπρόσεκτοι — ἐπιθετική)

Ἐσύ, πού ξέρεις ἀγγλικά, µετάφρασε µου αὐτό τό γράµµα. (ὁ ἀγγλοµαθής — ἐπιθετική)

Μιά δευτερεύουσα πρόταση µπορεῖ νά προσδιορίζει ὄχι μόνο κύρια ἀλλά καί ἄλλη δευτερεύουσα πρόταση. Αὐτό ὅµως

δέ σημαίνει ότι μπορεί να υπάρξει περίοδος δίχως κύρια πρόταση.

Ἐπειδὴ δὲν πῆρα μαζί μου ἀρκετά χρήματα ὅταν βγήκα γιὰ ψώνια, δὲν μπόρεσα νὰ ἀγοράσω περισσότερα φρούτα.

Ἦταν τόσο πολλά αὐτοκίνητα στους γύρω δρόμους πού δὲ βρήκα θέση γιὰ νὰ παρκάρω.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Τί είναι σύνταξη σέ παράταξη; Ποιά εἶδη συνδέσμων χρησιμοποιούνται στήν παρατακτική σύνταξη; Ποιοί είναι οἱ συμπλεκτικοί σύνδεσμοι; Ποιοί οἱ ἀντιθετικοί; Ποιοί οἱ διαζευκτικοί; Ποιοί οἱ συμπερασματικοί; Τί είναι σύνταξη σέ ὑπόταξη; Σέ ποιές κατηγορίες διακρίνονται οἱ δευτερεύουσες προτάσεις; Μέ τί ἰσοδυναμοῦν οἱ ἐπιρρηματικές προτάσεις; Μέ τί οἱ οὐσιαστικές; Μέ τί οἱ ἐπιθετικές;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

51. *Νά ἀναγνωριστεῖ τό εἶδος τῆς παράταξης (προφορικά):*

Κοιμᾶται μέ τίς κότες καί ζυπνᾷ τά ζημερώματα. Ἡ θά πάω στήν ὥρα μου ἢ δέ θά πάω καθόλου. Οὔτε μιᾶ οὔτε μᾶς κοιτάζει. Φάγαμε, ἤπιαμε, τραγουδήσαμε, χορέψαμε. Πῆγα στήν ἀγορά, μά δὲν ψώνισα τίποτα. Δέ μᾶς τηλεφώνησε ἄρα δέ θά ἔχει φτάσει ἀκόμα. Κάθε πρωί βγαίνει στόν κῆπο, κόβει ἕνα λουλούδι, καί τό πηγαίνει στή δασκάλα του. Ὑπάρχει ἔλλειψη ἀπό καύσιμα; πρέπει λοιπόν νὰ κάνουμε οἰκονομία στή θέρμανση. Ὁχι, μόνο δὲν ἤρθε, ἀλλά καί δὲν εἰδοποίησε. Κάθε Αὐγούστο, εἴτε φεύγει στό ἐξωτερικό εἴτε παραθερίζει μέ τούς δικούς του στή Σύμη.

52. *Νά σχηματιστοῦν: (α') δύο περίοδοι πού νά περιέχουν προτάσεις σέ ἀσύνδετη παράταξη, (β') δύο περίοδοι μέ προτάσεις πού νά συνδέονται μέ συνδέσμους συμπλεκτικούς, (γ') δύο μέ ἀντιθετικούς, (δ') δύο μέ διαζευκτικούς, καί (ε') δύο μέ συμπερασματικούς.*

53. *Νά βρεθεῖ ἡ εἰδική σημασία τοῦ καί σέ καθενιά ἀπό τίς παρακάτω περιόδους (προφορικά):*

Μέ τήν ἀρρώστια σου ἔχεις μείνει πίσω, καί πρέπει τώρα νά μελετᾷς περισσότερο. Ἐφτασε ἡ νύφη, καί ὁ κουμπάρος δέ φάνηκε ἀκόμα. Λίγη προσοχή χρειάζεται, καί ἡ λύση θά ἔρθει μόνη της. Στό τέλος τοῦ παρουσιάστηκε μιᾶ εὐκαιρία, καί τήν ἄρπαξε. Ὁ κόσμος τό ἔχουν τούμπανο, καί σύ κρυφά καμάρι. Θά ἔχασε τό λεωφορεῖο καί δὲν ἤρθε στήν ὥρα του. Βλέπω καί διαφωνεῖς. Ἡ τελευταία παγωνιά ἔκαψε τά ἔσπεριδοειδή, καί δέ βρισκεις λεμόνι στήν ἀγορά. Ἄσε με νά καθίσω, καί εἶμαι κουρασμένη. Τί ἔπαθε αὐτός καί φωνάζει ἔτσι;

54. *Νά αναγνωριστοῦν οἱ ἐπιρρηματικές, οἱ οὐσιαστικές, καί οἱ ἐπιθετικές προτάσεις (προφορικά):*

Μόλις χτύπησε τό κουδούνι, ἔτρεξαν ὅλοι στήν ἀλλή. Ὁ Ὀδυσσεύς τιμωρήθηκε ἀπό τόν Ποσειδῶνα ἐπειδή τύφλωσε τόν Πολύφημο. Ὁ γιός του, πού ἔχει εἰδικευθεῖ στά ἠλεκτρονικά, ἐργάζεται στήν τηλεόραση. Ἐμαθα ὅτι πῆρε προαγωγή. Ἡ κυρα-Μαριγώ μᾶς ἔλεγε παραμύθια καθώς ἔπλεκε. Ἐσύ, πού σήκωσες τό χέρι σου, πές μας τί θέλεις. Ὅποιος βιάζεται σκοντάφτει. Ἄν πρόσεχες, θά τό καταλάβαινες ἀμέσως. Μήν τοῦ δίνεις ὅ,τι ζητᾷ. Ἐκεῖνος πού θά λύσει πρῶτος τό πρόβλημα θά πάρει τό βραβεῖο.

55. *Νά σχηματιστοῦν τέσσερις περίοδοι μέ ἐπιρρηματικές, τρεῖς μέ οὐσιαστικές, καί τρεῖς μέ ἐπιθετικές προτάσεις.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

ΣΥΝΤΑΞΗ ΣΕ ΥΠΟΤΑΞΗ

Α'. ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

“Όπως ειπώθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, ή επιρρηματική πρόταση αναφέρεται στο ρήμα τής κύριας πρότασης (ή και άλλης δευτερεύουσας) και ισοδυναμεί με επιρρηματικό προσδιορισμό. Οί επιρρηματικές προτάσεις διακρίνονται σέ: αιτιολογικές, τελικές, αποτελεσματικές, υποθετικές, ένδοτικές, και χρονικές. Επίσης υπάρχουν και αναφορικές προτάσεις με επιρρηματικό χαρακτήρα.

“Όταν ή επιρρηματική πρόταση βρίσκεται πριν από την κύρια πρόταση, χωρίζεται από αυτή με κόμμα· όταν βρίσκεται ύστερα από αυτή, δέ χωρίζεται με κόμμα.

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

“Η αιτιολογική πρόταση φανερώνει αίτια σέ σχέση με την κύρια πρόταση.

Οί αιτιολογικές προτάσεις εισάγονται με τούς αιτιολογικούς συνδέσμους επειδή, γιατί, διότι και με λέξεις ή φράσεις όπως πού, αφού, εφόσον, ότι, γιά νά, μιά πού όταν αυτές χρησιμοποιούνται ως αιτιολογικοί σύνδεσμοι.

Οί αιτιολογικές προτάσεις εκφέρονται με έγκλιση όριστική, δυνητική, ή πιθανολογική· ή υποτακτική μπορεί νά χρησιμοποιηθεῖ μόνο σέ προτάσεις πού εισάγονται με τό γιά νά.

Πλάγιασε χωρίς επειδή ήταν κουρασμένος. (όριστική)

Ἐφοῦ ἐσύ ἔκαμες τό λάθος, ἐσύ πρέπει καί νά τό ἐπανορθώσεις. (ὀριστική)

Ἦταν κατασυγινημένος πού θά ἔβλεπε ἐπιτέλους τήν Ἁγία-Σοφία. (δυνητική)

Δέ φάνηκε ἀκόμα στό μαγαζί γιατί θά ξενόχτησε πάλι. (πιθανολογική)

Γιά νά καθυστερήσεις ἐσύ, χάσαμε ἐμεῖς τό λεωφορεῖο. (ὕποτακτική)

ΤΕΛΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ἡ τελική πρόταση φανερώνει τέλος, δηλαδή σκοπό, σέ σχέση μέ τήν κύρια πρόταση.

Οἱ τελικές προτάσεις εἰσάγονται μέ τούς τελικούς συνδέσμους γιά νά, νά, ὥστε νά καί μέ φράσεις ὅπως μέ τό σκοπό νά, ἔτσι πού νά.

Οἱ τελικές προτάσεις ἐκφέρονται μέ ὑποτακτική.

Ἐργάζεται μέρα νύχτα γιά νά τελειώσει τή διατριβή του ὡς τά Χριστούγεννα.

Πῆγε στό συμβολαιογραφεῖο νά ὑπογράψει τό πληρεξούσιο.

Θά φροντίσει γιά εἰσιτήρια ἀπό σήμερα ὥστε νά ἐξασφαλίσουμε καλές θέσεις.

Θά κλονίσω ἔτσι πού νά μὴν περιμένεις καθόλου.

Ἡ τελική πρόταση ἐκφέρεται καί μέ ὀριστική, σέ χρόνο παρατατικό ἢ ὑπερσυντέλικο, ὅταν δηλώνεται σκοπός ἀνεκπλήρωτος.

Γιά νά ἄρχιζε τό χτίσιμο τόν Αὐγούστο, ἔπρεπε νά εἶχε ζητηθεῖ ἄδεια πολύ νωρίτερα.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ἡ ἀποτελεσματική πρόταση φανερώνει ἀποτέλεσμα σέ σχέση μέ τήν κύρια πρόταση.

Οἱ ἀποτελεσματικές προτάσεις εἰσάγονται μέ συνδέσμους ἢ φράσεις ὅπως ὥστε, ὥστε νά, πού, πού νά, γιά νά, σέ τρόπο

πού, σέ τρόπο πού νά, ἔτσι πού, ἔτσι πού νά. Συχνά ἡ ἀποτελεσματική πρόταση προεξαγγέλλεται ἀπό λέξεις ὅπως τόσος, τέτοιος, τόσο, πού ὑπάρχουν στήν κύρια πρόταση.

Οἱ ἀποτελεσματικές προτάσεις ἐκφέρονται μέ ὀριστική, δυνητική, καί πιθανολογική ἢ ὑποτακτική μορεῖ νά χρησιμοποιοθεῖ μόνον σέ προτάσεις πού εἰσάγονται μέ φράσεις ὅπως ὥστε νά, πού νά, γιά νά, σέ τρόπο πού νά, ἔτσι πού νά.

Τούς τά εἶπε τόσο ξεκάθαρα ὥστε δέν τούς ἔμεινε καμιά ἀμφιβολία. (ὀριστική)

Κινέζικα σοῦ μίλησε ὥστε δέν κατάλαβες τί σοῦ εἶπε; (ὀριστική)

Στήν Ἰταλία περάσαμε τόσο εὐχάριστα πού μέ χαρά θά πήγαίνα καί τοῦ χρόνου. (δυνητική)

Περπατᾷ τόσο σιγά πού δέ θά ἔφτασε στό σπίτι της ἀκόμα. (πιθανολογική)

Εἶναι πιά ἀρεκέτά καλά ὥστε νά μορεῖ νά ἀναλάβει ὑπηρεσία ἀπό αὔριο. (ὑποτακτική)

Εἶναι πάρα πολύ εὐχάριστη αὐτή ἡ εἰδηση γιά νά γίνει πιστευτή. (ὑποτακτική)

Ὁ σύνδεσμος ὥστε, πού ὡς ἀποτελεσματικός εἰσάγει δευτερεύουσα ἐπιρρηματική πρόταση, δέν πρέπει νά συγχέεται μέ τό συμπερασματικό ὥστε, πού εἰσάγει κύρια πρόταση.

Ἦταν τόσο κουρασμένος ὥστε ἀμέσως τόν πήρε ὁ ὕπνος. (ἀποτελεσματικός)

Τό τρίγωνο εἶναι ἰσογώνιο ὥστε καμιά του γωνία δέν εἶναι ὀρθή. (συμπερασματικός)

ΥΠΟΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ἐποθετική εἶναι ἡ δευτερεύουσα πρόταση πού περιέχει τόν ὄρο ἀπό τόν ὁποῖο ἐξαρτᾶται ἂν ἀληθεύει τό νόημα τῆς κύριας πρότασης. Ἐποθετική πρόταση ὀνομάζεται καί ὑπόθεση ἢ κύρια, ἀπόδοση καί οἱ δύο μαζί ὀνομάζονται ὑποθετικός λόγος.

Ἐν μοῦ γράψεις (ὑπόθεση), θά πάρεις ἀμέσως ἀπάντηση (ἀπόδοση).

Θά φύγω μόνος (ἀπόδοση) ἐάν ἀργήσεις (ὑπόθεση).

Οί υποθετικές προτάσεις εισάγονται μέ τούς υποθετικούς συνδέσμους *άν, εάν* μέ φράσεις όπως *έκτός εάν, μέ τόν όρο ότι (νά)* καθώς και μέ τούς συνδέσμους *άμα, εφόσον, σάν, είτε - είτε* όταν χρησιμοποιούνται μέ υποθετική σημασία.

*Αν δουλέψεις, θά φάς.

Θά πάμε όπωσδήποτε έκτός εάν χιονίσει.

Δέχονται τήν ανακωχή μέ τόν όρο νά γίνει ανταλλαγή αιχμαλώτων.

*Αμα δέ σ' άρέσει, μήν τό αγοράσεις.

Είτε μείνει είτε φύγει, ή γιορτή θά γίνει.

Ή υπόθεση μπορεί νά αναφέρεται στό παρόν, στό παρελθόν, ή στό μέλλον.

*Αν δέ συμφωνείς, πές μου τίς αντιρρήσεις σου. (παρόν)

*Αν δέν είχε πουλήσει τό οικόπεδο, θά τό έδινε τώρα στήν κόρη του. (παρελθόν)

*Αν επιστρέψω νορίς, θά πάμε όλοι μαζί στό θέατρο. (μέλλον)

Οί υποθέσεις πού αναφέρονται στό παρόν ή στό παρελθόν είναι δύο ειδών: ή άδέσμευτη και ή αντίθετη του πραγματικού. Άδέσμευτη λέγεται ή υπόθεση στην οποία αυτός πού τή διατυπώνει δέν παίρνει θέση άν αληθεύει ή δέν αληθεύει τό νόημά της. Αντίθετη του πραγματικού λέγεται ή υπόθεση στην οποία αυτός πού τή διατυπώνει ύπονοεί ότι τό νόημά της βρίσκεται σέ αντίθεση μέ τήν πραγματικότητα.

*Αν αυτό τό νόμισμα είναι πράγματι άρχαίο, έχει μεγάλη αξία. (άδέσμευτη υπόθεση: τό νόμισμα μπορεί νά είναι άρχαίο και μπορεί νά μήν είναι)

*Αν ήμουν παντοδύναμος, θά σοϋ χάριζα τόν ουρανό μέ τ' άστρα. (υπόθεση αντίθετη του πραγματικού: είναι γνωστό ότι δέν είμαι παντοδύναμος)

Οί υποθέσεις πού αναφέρονται στό μέλλον είναι επίσης δύο ειδών: ή άδέσμευτη και ή υπόθεση τής αμφίβολης πραγματοποίησης. Στην άδέσμευτη υπόθεση πού αναφέρεται στό μέλλον, αυτός πού τή διατυπώνει δέν παίρνει θέση σχετικά μέ

τήν πιθανότητα νά συμβεῖ ἢ νά μή συμβεῖ αὐτό πού ἐκφράζει ἡ ὑπόθεση. Στήν ὑπόθεση τῆς ἀμφίβολης πραγματοποίησης αὐτός πού τή διατυπώνει ἀφήνει νά ἐννοηθεῖ ὅτι θεωρεῖ τήν πραγματοποίησή της ἀμφίβολη. Ἡ ἀμφίβολία αὐτή μπορεῖ νά εἶναι μικρή ἢ μεγάλη.

Ἄν βρέξει, θά καταστραφεῖ ἡ ἀπλωμένη σταφίδα. (ἀδέσμευτη ὑπόθεση: μπορεῖ νά βρέξει καί μπορεῖ νά μή βρέξει)

Ἄν κέρδιζα τό λαχειο στήν αὐριανή κλήρωση, θά ἀγόραζα σπίτι στή Μύκονο. (ὑπόθεση ἀμφίβολης πραγματοποίησης: ὑπονοεῖται ὅτι ἡ πιθανότητα νά μοῦ πέσει τό λαχειο εἶναι μικρή)

Ἐπίθεση πού ἀναφέρεται στό παρόν ἢ στό παρελθόν ἐκφέρεται μέ ὀριστική.

Ἄν κρυώνεις, νά κλείσω τό παράθυρο. (ἀδέσμευτη ὑπόθεση στό παρόν)

Ἄν εἶχα τώρα μιὰ βάρκα, θά ἐβγαίνα γιά ψάρεμα. (ὑπόθεση ἀντίθετη τοῦ πραγματικοῦ στό παρόν)

Ἄν ἐσπείρε, θά θερίσει. (ἀδέσμευτη ὑπόθεση στό παρελθόν)

Ἄν μέ εἶχες ἀκούσει, δέ θά εἶχες τώρα φασαρίες. (ὑπόθεση ἀντίθετη τοῦ πραγματικοῦ στό παρελθόν)

Ἐπίθεση πού ἀναφέρεται στό μέλλον, ἂν εἶναι ἀδέσμευτη, ἐκφέρεται μέ ὑποτακτική· ἂν εἶναι ἀμφίβολης πραγματοποίησης, μέ ὀριστική.

Ἄν τό θυμηθῶ, θά σοῦ φέρω ἀπογευματινὴ ἐφημερίδα. (ἀδέσμευτη ὑπόθεση στό μέλλον — ὑποτακτική)

Ἄν ἐβρισκε μιὰ μέρα τούς τίτλους ἰδιοκτησίας τοῦ παπποῦ του, θά ἀποκοῦσε μιὰ τεράστια περιοχή στήν Ἑκάλη. (ὑπόθεση ἀμφίβολης πραγματοποίησης στό μέλλον — ὀριστική)

Ὁ ἴδιος τρόπος πού χρησιμοποιεῖται γιά νά ἐκφραστεῖ ἡ ὑπόθεση τῆς ἀμφίβολης πραγματοποίησης μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ καί σέ διατυπώσεις πού ἐκφράζουν ἰδιαίτερη εὐγένεια.

Θά σᾶς χρωστοῦσα μεγάλη χάρη ἂν περνούσατε γιά λίγο ἀπό τό γραφεῖο μου.

Οἱ ἐπιρρηματικές προτάσεις πού εἰσάγονται μέ τίς φρά-

σεις *σάν νά καί λές καί εἶναι ἐπίσης* ὑποθετικές. Ἡ ὑπόθεση σ' αὐτές τίς προτάσεις εἶναι ἀντίθετη τοῦ πραγματικοῦ.

Τόν ἀγαποῦσε *σάν νά ἦταν γιός της*. (Τόν ἀγαποῦσε ὅπως θά τόν ἀγαποῦσε *ἐάν ἦταν γιός της*.)

Τρῶει μέ ἀπληστία *λές καί ἔχει μείνει μέρες νησιτικός*.

Σάν νά μὴν τοῦ ἔφταναν ὅλα του τὰ βάσανα, ἔχει τώρα νά φροντίζει καί τήν ἄρρωστη γειτόνισσα.

ΕΝΔΟΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ἡ ἐνδοτική πρόταση φανερώνει ἐναντίωση ἢ παραχώρηση σέ σχέση μέ τήν κύρια πρόταση.

Οἱ ἐνδοτικές προτάσεις εἰσάγονται μέ τούς ἐναντιωματικούς συνδέσμους *ἄν καί, μολονότι, μόλο πού, καί μέ τό σύνδεσμο ἐνῶ*, ὅταν ἔχει ἐναντιωματική σημασία, καί ἐκφέρονται μέ ὀριστική.

Μολονότι κρατοῦσε ὀμπρέλα, ἔγινε μούσκεμα. (ἐναντίωση)

Μολονότι ἦταν πολύ ἀπασχολημένος, μᾶς δέχτηκε ἀμέσως. (παραχώρηση)

Ἄν καί δουλεύει σκληρά, δέν τελειώνει ποτέ τίποτε στήν ὥρα του.

Δέν ἀδυνατίσε μόλο πού μῆνες τώρα κάνει αὐστηρή δίαιτα.

Ἐνῶ ἔχει τόσα λεφτά, μετράει καί τή δεκάρα.

Ἐκτός ἀπό τίς καθαυτό ἐνδοτικές προτάσεις, ὑπάρχουν καί οἱ ἐνδοτικές ὑποθετικές πού εἰσάγονται μέ τούς συνδέσμους ἢ τίς φράσεις *καί ἄν, καί ἄν ἀκόμα, ἀκόμα καί ἄν, καί νά, καί ἄς* καί ἐκφέρονται ὅπως καί οἱ καθαρές ὑποθετικές.

Καί νά τό δεῖς μέ τὰ ἴδια σου τὰ μάτια, μὴν τό πιστέψεις. (ἀδέσμευτη)

Καί πατέρας του νά ἦταν, δέ θά τόν ἀγαποῦσε τόσο πολύ. (ἀντίθετη τοῦ πραγματικοῦ)

Καί τήν ἀλήθεια νά μᾶς ἔλεγε τώρα πιά, δέ θά τόν πιστεύαμε. (ἀμφίβολης πραγματοποίησης)

ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ἡ χρονική πρόταση φανερώνει χρόνο, δηλαδή τό πότε συντελεῖται αὐτό πού ἐκφράζει ἢ κύρια πρόταση.

Οἱ χρονικές προτάσεις εἰσάγονται μέ χρονικούς συνδέσμους ἢ φράσεις, ὅπως: ὅταν, σάν, ἐνῶ, ὅσο, καθώς, ἐφόσον, ὅποτε, ἅμα, μόλις, ἀφοῦ, ἀφότου, ὥσπου (νά), ὥσῳτου (νά), πρὶν (νά), προτοῦ (νά), ὅσο πού (νά), ἀπό τότε πού, ὅσες φορές, μέχρι πού (νά).

Ἡ χρονική πρόταση μπορεῖ νά ἐκφράζει ἢ τό διαρκές, ἢ τό στιγμιαῖο, ἢ τό ἐπαναλαμβανόμενο.

Ἔσο ζοῦσε ὁ πατέρας, μέναμε στήν Κηφισιά. (διάρκεια)

Ἀπό τότε πού ξευτεύτηκε, δέν ἔχουμε πάρει νέα του. (διάρκεια — ὀρίζεται ἀπό τήν ἐναρξή της)

Σέ περιμέναμε στή στάση ὥσπου πέρασε καί τό τελευταῖο λεωφορεῖο. (διάρκεια — ὀρίζεται ἀπό τή λήξη της)

Τήν ἀναγνώρισε μόλις τήν εἶδε. (στιγμιαῖο)

Κάθε φορά πού τρώει θαλασσινά, παθαίνει ἀναφυλαξία. (ἐπαναλαμβανόμενο)

Σέ σχέση μέ τήν κύρια πρόταση, ἡ χρονική φανερώνει ἢ τό ταυτόχρονο ἢ τό ἑτερόχρονο.

Σκόνταψε καθώς ἀνέβαινε στό λεωφορεῖο. (ταυτόχρονο)

Τόν κάλεσαν στήν ὑπηρεσία του προτοῦ τελειώσει ἡ ἀδειά του. (ἑτερόχρονο)

Διορίστηκε ἀφοῦ πρῶτα πῆρε τό δίπλωμά του. (ἑτερόχρονο)

Ἢ χρονική πρόταση ἀναφέρεται στό παρελθόν ἢ στό παρόν, ἐκφέρεται μέ ὀριστική ἢ δυνητική· ὅταν ἀναφέρεται στό μέλλον, μέ ὑποτακτική ἢ μέ μέλλοντα ὀριστικῆς.

Ἢταν ἀκούαμε τίς σειρήνες, τρέχαμε στά καταφύγια. (παρελθόν — ὀριστική)

Εἶχαμε συμφωνήσει νά φωτογραφίσω τούς νεόνυμφους ἐνῶ θά ἔβγαιναν ἀπό τήν ἐκκλησία. (παρελθόν — δυνητική)

Ἄκουε μουσική καθώς ζωγραφίζει. (παρόν — ὀριστική)

Θά παραλάβεις τό αὐτοκίνητό σου μόλις ὑπογράψεις τό συμβόλαιο.
(μέλλον — ὑποτακτική)

Ὅταν θά πᾶς στήν Κάλυμνο, φέρε μου ἕνα σφουγγάρι μέ κοχύλια.
(μέλλον — μέλλοντας).

Οἱ σύνδεσμοι πρὶν καί προτοῦ συντάσσονται πάντα μέ ὑποτακτική ἐπειδή, ἀκόμη καί ὅταν ἀναφέρονται στό παρελθόν, πράγματι ἀφοροῦν χρονικό σημεῖο μεταγενέστερο (μελλοντικό) ἀπό τό χρονικό σημεῖο πού δείχνει τό ρῆμα τῆς κύριας πρότασης.

Ἐφυγε προτοῦ τελειώσει ἡ παράσταση.

Ἡ τριανταφυλλιά μαράθηκε πρὶν ἀνθίσει.

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ἡ ἐπιρρηματική ἀναφορική πρόταση φανερώνει τόπο, τρόπο, ἢ ἀναφορά σέ σχέση μέ τήν κύρια πρόταση.

Πήγαινε ὅπου θέλεις. (τόπος)

Κάμε ὅπως νομίζεις. (τρόπος)

Μιλᾶ ὁλοένα γιά ὅσα πέρασε στόν πόλεμο. (ἀναφορά)

Ἡ ἐπιρρηματική ἀναφορική πρόταση προσδιορίζει ρῆμα καί πρέπει νά διακρίνεται ἀπό τήν ἐπιθετική ἀναφορική πρόταση, ἢ ὅποια προσδιορίζει οὐσιαστικό.

Μεῖνε ὅπου βρίσκεσαι. (ρῆμα — ἐπιρρηματική)

Τό γήπεδο πού ἐγκαινιάστηκε χτές βρίσκεται στήν εἴσοδο τοῦ χωριοῦ. (οὐσιαστικό — ἐπιθετική)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποιές προτάσεις λέγονται ἐπιρρηματικές καί σέ ποιὰ εἶδη διακρίνονται; Τί φανερώνει ἡ αἰτιολογική πρόταση; Πῶς, δηλαδή μέ ποιούς συνδέσμους ἢ φράσεις, εἰσάγονται οἱ αἰτιολογικές προτάσεις καί μέ ποιές ἐγκλίσεις ἐκφέρονται; Τί φανερώνει ἡ τελική πρόταση; Πῶς εἰσάγονται καί πῶς ἐκφέρονται οἱ τελικές προτάσεις; Τί φανερώνει ἡ ἀποτελεσματική πρόταση; Πῶς εἰσάγονται καί πῶς ἐκφέρονται οἱ ἀποτελεσματικές προτάσεις; Τί περιέχει ἡ ὑποθετική πρόταση; Τί λέγεται ὑποθετικός λόγος; Πῶς εἰσάγονται οἱ ὑποθετικές προτάσεις; Τί λέγεται ἀδέσμευτη ὑπόθεση πού ἀναφέρεται στό παρόν ἢ στό παρελθόν; Τί λέγεται ἀδέσμευτη ὑπόθεση πού ἀναφέρεται στό

μέλλον; Τι λέγεται υπόθεση αντίθετη του πραγματικού; Τι λέγεται υπόθεση αμφίβου-
λης πραγματοποίησης; Πώς εκφέρεται ή υπόθεση που αναφέρεται στο παρόν ή στο
παρελθόν; Πώς εκφέρεται ή υπόθεση που αναφέρεται στο μέλλον; Τι φανερώνει ή έν-
δοτική πρόταση; Πώς εισάγονται και πώς εκφέρονται οι ενδοτικές προτάσεις; Πώς
εισάγονται και πώς εκφέρονται οι ενδοτικές υποθετικές προτάσεις; Τι φανερώνει ή
χρονική πρόταση; Πώς εισάγονται οι χρονικές προτάσεις; Ποιές χρονικές έννοιες μπο-
ρεί να εκφράσει μια χρονική πρόταση μόνη της; Ποιές σε σχέση με την κύρια; Πώς
εκφέρονται οι χρονικές προτάσεις; Με ποιά έγκλιση συντάσσονται οι σύνδεσμοι πριν
και προτού και για ποιο λόγο; Τι φανερώνει ή επιρρηματική αναφορική πρόταση; Τι
προσδιορίζει;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

56. *Νά σχηματιστούν δέκα περίοδοι από τις οποίες τέσσερις νά περιέχουν αιτιολογικές προτάσεις, τέσσερις νά περιέχουν τελικές προτάσεις, και οι υπόλοιπες δύο νά περιέχουν άποτελεσματικές προτάσεις.*

57. *Νά σχηματιστούν δύο περίοδοι που νά περιέχουν τόν τελικό σύνδεσμο ώστε νά, δύο που νά περιέχουν τόν άποτελεσματικό ώστε (νά), και μία που νά περιέχει τό συμπλεγματικό σύνδεσμο ώστε.*

58. *Νά αναγνωριστεί τί είδους υπόθεση περιέχεται σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους (προφορικά):*

"Αν σου ζητήσει συγγνώμη, πρέπει νά τόν συχωρέσεις. Θα σγκώνονταν οί τρίγες τής κεφαλής του αν ήταν τώρα εδώ και έβλεπε αυτή τήν άκαταστασία. "Αν συναντήσεις καμιά δυσκολία, τηλεφώνησέ μου. "Αν περάσει από τή Ζυρίχη, θά μείνει στου πεθερού του; Είτε μείνει είτε φύγει πριν τελειώσει ο μήνας, θά πληρώσει όλόκληρο τό νοίκι. "Αν τό όστρακο ήταν πράγματι μυκηναϊκό, έπρεπε νά τό φυλάξεις. Θα μέ γλιτώνες από πολλές φροντίδες αν μου τά έλεγες όλα αυτά χτές. "Εκαμε πώς ξαφνιάστηκε σαν νά τό άκουε για πρώτη φορά. "Αν θέλεις νά συζητήσουμε με ήσυχία, έλα νά τά πούμε τό βραδάκι. Θα σάς ένοχλοΰσε αν άνοιγα λίγο τό παράθυρο; Δέ θά σου γράψω έκτός αν συμβεί τίποτε τό έξαιρετικό. "Αν ήμουν στό σπίτι όταν πέρασε, θά του έδινα τήν όμπρέλα του. "Αν τά κοσμήματά της έχουν κλαπεί, θά βρίσκονται τώρα θαμμένα σε κάποιο άπόμερο χωράφι. Είναι άποφασισμένος, αν άποτύχει και αυτή του ή προσπάθεια, νά ξαναγυρίσει στό κτήματά του. Θα ήταν πολύ ευγενικό εκ μέρους σου αν έκανες πώς δέ σε πείραζαν τά λόγια του. "Αν έχει μελετήσει, θά περάσει με καλό βαθμό. "Αν άποδειχτεί ότι είναι ένοχος, ο πατέρας του θά πεθάνει από ντροπή. Δέχτηκε νά του δανείσει τό αυτοκίνητο με τόν όρο νά του τό επιστρέψει πολύ νωρίς τήν άλλη μέρα. "Αν ήξερα ότι δέν είχε θέρμανση

τό ξενοδοχείο, δέ θά κρατοῦσα δωμάτιο. "Αν ψέκασαν τίς ἐλιές, ἡ συγκομιδή θά εἶναι φέτος καλή.

59. *Νά σχηματιστοῦν δέκα περίοδοι ὡς ἐξῆς: δύο μέ ἀδέσμευτη ὑπόθεση πού νά ἀναφέρεται στό παρόν, δύο στό παρελθόν, καί δύο στό μέλλον· δύο μέ ὑπόθεση ἀντίθετη τοῦ πραγματικοῦ· καί δύο μέ ὑπόθεση ἀμφίβολης πραγματοποίησης.*

60. *Νά σχηματιστοῦν τρεῖς περίοδοι πού νά περιέχουν ἐνδοτικές προτάσεις καί δύο πού νά περιέχουν ἐνδοτικές ὑποθετικές προτάσεις.*

61. *Νά σχηματιστοῦν πέντε περίοδοι πού νά περιέχουν χρονικές προτάσεις ὡς ἐξῆς: (α') μία πού νά ἐκφράζει τό ταυτόχρονο στιγμιαῖο καί μία τό ἐτερόχρονο στιγμιαῖο, (β') μία πού νά ἐκφράζει τό ταυτόχρονο διαρκές καί μία τό ἐτερόχρονο διαρκές, καί (γ') μία πού νά ἐκφράζει τό ταυτόχρονο ἐπαναλαμβανόμενο.*

62. *Στίς παρακάτω περιόδους νά ἀναγνωριστεῖ τό εἶδος καθεμιᾶς ἐπιρρηματικῆς πρότασης καθὼς καί ἡ ὑποδιαίρεσή του ἂν ὑπάρχει.*

Λυποῦμαι πολύ ἂν σᾶς ἔθιξα μέ τά λόγια μου. Πῆγε στήν Ἄγγλία γιά νά σπουδάσει ναυπηγός. Κάνεις τόσο θόρυβο πού θά ξυπνήσεις τό μωρό. Κερδίσαμε τό παιχνίδι ἂν καί δέν εἶχαμε μεγάλες ἐλπίδες. Πλάγιασε νορίς γιατί ἦταν κουρασμένος. Θυσιάστηκαν αὐτοί γιά νά ζήσουμε ἐμεῖς ἐλευθεροί. Καί τοῦ πουλιοῦ τό γάλα νά τοῦ πήγαινες, πάλι δέ θά ἦταν εὐχαριστημένος. Μόλις ἄρχισε τό κανονίδι, ἔτρεξαν ὄλοι στό χαράκωμα. Κρατᾶ μία πόζα λές καί εἶναι κανένας σπουδαῖος. Ἄφοῦ δέν ὑποχωρεῖς, θά ὑποστεῖς τίς συνέπειες. "Αν σ' ἀρέσει, μπαρμπα-Λάμπρο, ξαναπέρνα ἀπό τήν Ἄνδρο. "Οπου ἀκοῦς πολλά κεράσια, κράτα καί μικρά καλάθια. Οἱ κόκοροι λαλοῦν πρὶν ξημερώσει. "Αν ἤμουν μάγος, θά χάριζα σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τό χαμόγελο. "Οσο καί ἂν δέν ἀντέχω πιά σέ συγκινήσεις, στῆς ἐγγονῆς μου τό γάμο θά πάω. "Οπως στρώσεις θά κοιμηθεῖς. Φρόντισε γιά πετρέλαιο ἀπό τώρα ὥστε νά ἔχεις θέρμανση τό χειμώνα. Πόσο θά χαίροταν ἡ μάνα του ἂν ἐπαιρνε ὁ Βαγγέλης τήν ὑποτροφία! Δέ δίνει ὑποσχέσεις γιά νά μή δεσμεύεται. Θά σοῦ ἔκανε πολύ κόπο ἂν μοῦ ἔφερνες ἓνα μικρό δέμα ἀπό τή Θεσσαλονίκη;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

ΣΥΝΤΑΞΗ ΣΕ ΥΠΟΤΑΞΗ

Β'. ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ἡ οὐσιαστική πρόταση, ὅπως ἀναφέρθηκε, ἰσοδυναμεῖ μέ οὐσιαστικό, καί γι' αὐτό μπορεῖ νά χρησιμεύσει ὡς ἀντικείμενο, ὑποκείμενο, κατηγορούμενο, ἢ παραθετικός προσδιορισμός.

Μοῦ ἔχει γράψει ὅτι φτάνει ἀπόψε. (ἀντικείμενο)

Θέλει νά φύγει. (ἀντικείμενο)

Ἄνησχεῖ μήπως χάσει τό τραῖνο. (ἀντικείμενο)

Κόψε ὅσα κεράσια θέλεις. (ἀντικείμενο)

Ρώτησέ τον τί ὥρα εἶναι. (ἀντικείμενο)

Διαδίδεται ὅτι θά ἀναβληθοῦν οἱ ἀγῶνες. (ὑποκείμενο)

Πρέπει νά ὀδηγεῖς πιά προσεκτικά. (ὑποκείμενο)

Θά γίνεῖ ὅ,τι θελήσεις. (ὑποκείμενο)

Ἡ εἰρήνη εἶναι ὅ,τι ὀλοὶ ποθοῦμε. (κατηγορούμενο)

Ὁ γιαντρός τοῦ σύστησε καί τοῦτο, νά γυμνάζεται κάθε πρωί. (παραθετικός προσδιορισμός)

Οἱ οὐσιαστικές προτάσεις ἐκφέρονται μέ ἔγκλιση ὀριστική, δυνητική, πιθανολογική, ἢ ὑποτακτική.

Βλέπω πῶς δέν ἔχεις ὄρεξη. (ὀριστική)

Τοῦ ἔγραψε ὅτι θά πῆγαυε στό Μέτσοβο τά Χριστούγεννα. (δυνητική)

Πιστεύω ὅτι θά ἔφτασε στήν ὥρα του. (πιθανολογική)

Κοίταξε μὴν ἀργήσεις. (ὑποτακτική)

Οἱ οὐσιαστικές προτάσεις διακρίνονται σέ: (α') προτάσεις τοῦ ὅτι, (β') προτάσεις τοῦ νά, (γ') προτάσεις τοῦ μήπως, (δ') οὐσιαστικές ἀναφορικές προτάσεις, καί (ε') πλάγιες ἐρωτηματικές προτάσεις.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΤΙ

Ἡ πρόταση πού εἰσάγεται μέ τόν εἰδικό σύνδεσμο ὅτι ἢ πώς ἢ πού (ἢ ὅποια λέγεται καί εἰδική) χρησιμεύει ὡς ἀντικείμενο: (α') ρήματος λεκτικοῦ (π.χ. λέγω, τηλεφωνῶ, ἰσχυρίζομαι), δοξαστικοῦ (π.χ. νομίζω, πιστεύω, θαρρῶ), γνωστικοῦ (π.χ. γνωρίζω, ξέρω, πληροφοροῦμαι), αἰσθητικοῦ (π.χ. αἰσθάνομαι, βλέπω, ἀκούω), καί δεικτικοῦ (π.χ. δείχνω, δηλώνω, προσποιῶμαι). (β') οὐσιαστικοῦ πού συγγενεῖ στή σημασία μέ ρῆμα πού ἀνήκει σέ μιά ἀπό τίς παραπάνω κατηγορίες (π.χ. ὁ ἰσχυρισμός ὅτι, ἡ πληροφορία ὅτι, ἡ γνώμη ὅτι). καί (γ') περιφραστικοῦ κατηγορήματος μέ τό ἐπιθετικό κατηγορούμενο βέβαιος ἢ ἄλλο παρόμοιο (εἶμαι βέβαιος ὅτι, εἶμαι σίγουρος ὅτι).

Εἶπε ὅτι ἦταν κουρασμένος.

Θαυρῶ πώς ἔχει δίκιο.

Τόν πληροφορήσαν ὅτι τό τραῖνο θά εἶχε καθυστέρηση.

Θυμᾶσαι πού μᾶς τά ἔλεγε;

Μέ χαρά βλέπω ὅτι συμφωνεῖς μαζί μου.

Προσποιήθηκε πώς εἶχε πονοκέφαλο.

Ἵ ἰσχυρισμός του ὅτι ἐμεῖς φέρουμε τήν εὐθύνη δέ στέκεται.

Εἶμαι βέβαιος πώς ὅλα θά πᾶνε καλά.

Πρόταση τοῦ ὅτι μπορεῖ νά χρησιμεύσει καί ὡς ὑποκείμενο: (α') τριτοπρόσωπου ρήματος (π.χ. λέγεται ὅτι, φαίνεται ὅτι, ἔχει διαδοθεῖ ὅτι). (β') περιφραστικοῦ κατηγορήματος μέ ἐπίθετο σέ οὐδέτερο γένος ὡς κατηγορούμενο (π.χ. εἶναι βέβαιο ὅτι, εἶναι λυπηρό ὅτι, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι). καί (γ') περιφραστικοῦ κατηγορήματος μέ οὐσιαστικό ὡς κατηγορούμενο (π.χ. εἶναι ἀλήθεια ὅτι, εἶναι ψέμα πώς, εἶναι κρίμα πού).

Φαίνεται ὅτι θά βρέξει.

Εἶναι ὀλοφάνερο πώς δέ μᾶς λέει τήν ἀλήθεια.

Εἶναι κρίμα πού ἔχασες μιά τόσο ὠραία παράσταση.

Πρόταση τοῦ ὅτι μπορεῖ νά χρησιμεύσει καί ὡς κατηγορούμενο.

Τό λάθος του ἦταν ὅτι φάνηκε πολύ εὐπιστος.

Τέλος, πρόταση τοῦ ὅτι μπορεῖ νά χρησιμεύσει καί ὡς παραθετικός προσδιορισμός οὐσιαστικοῦ ἢ δεικτικῆς ἀντωνυμίας.

Οἱ παράλογες ἀξιώσεις του, ιδιαίτερα ὅτι ζήτησε τήν καταβολή δόκληρου τοῦ ποσοῦ πρὶν ἀπὸ τήν ὑπογραφή τοῦ συμβολαίου, στό τέλος ματαίωσαν τήν ἀγορά τοῦ ἀκινήτου.

Τούς τόνισε καί τοῦτο, ὅτι ἡ κατάσταση ἦταν κρίσιμη.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΝΑ

Ἡ πρόταση πού εἰσάγεται μέ τό νά (ἢ ὁποῖα λέγεται καί βουλευτική) χρησιμεύει ὡς ἀντικείμενο: (α') ρήματος βουλευτικοῦ (π.χ. θέλω, ζητῶ, ἀπαιτῶ), ἐφετικοῦ (π.χ. ἐπιθυμῶ, ποθῶ, λαχταρῶ), δυνητικοῦ (π.χ. μπορῶ, καταφέρνω, κατορθώνω), κελευστικοῦ (π.χ. διατάζω, παραγγέλλω, συμβουλεύω), ἀπαγορευτικοῦ (π.χ. ἀπαγορεύω, ἐμποδίζω), αἰσθητικοῦ (π.χ. νιώθω, αἰσθάνομαι, βλέπω), καί ἄλλης σημασίας (π.χ. συνηθίζω, προσπαθῶ, ξεχνῶ, ὀρκίζομαι, βιάζομαι, λογαριάζω): (β') οὐσιαστικοῦ πού συγγενεῖ στή σημασία μέ ρῆμα πού ἀνήκει σέ μιά ἀπό τίς παραπάνω κατηγορίες (π.χ. ἡ ἀπαίτηση νά, ἡ ἐπιθυμία νά, ἡ ἀνάγκη νά): καί (γ') περιφραστικοῦ κατηγορήματος μέ ἐπιθετικό κατηγορούμενο (π.χ. εἶμαι πρόθυμος νά, εἶμαι ἔτοιμος νά, εἶμαι ἱκανός νά).

Δέ θέλει νά τοῦ ἀντιμιλοῦν.

Λαχτάρησε νά φάει φρέσκο ψάρι.

Δέν μπορῶ νά ἐξηγήσω τή στάση του.

Σέ συμβουλευῶ νά κοιμᾶσαι μέ τό παράθυρο ἀνοιχτό.

Τίποτε δέ σέ ἐμποδίζει νά ξαναδοκιμάσεις.

*Ἐπιοσε νά τόντσιμπα μιά μέλισσα.

Μήν ξεχάσεις νά πάρεις τά κλειδιά μαζί σου.

*Αποκλείεται ἡ πιθανότητα νά βρεθεῖ νερό σ' αὐτό τό χωράφι.

Εἶναι ἱκανός νά μᾶς κάμει μεγάλη ζημιά.

Πρόταση του *νά* μπορεί ακόμα *νά* συνταχτεί με τις προθέσεις *άντί*, *χωρίς*, και *δίχως*. Σ' αυτή τήν περίπτωση, ή ουσιαστική πρόταση του *νά* και ή πρόθεση αποτελούν μαζί επιρρηματικό προσδιορισμό.

Ἄντί νά μελετᾶ, αὐτός παίζει.

*Ἐφυγε δίχως νά ζητήσῃ ἄδεια.

Πρόταση του *νά* μπορεί *νά* χρησιμεύσει και ως υποκείμενο: (α') ἀπρόσωπου ή τριτοπρόσωπου ρήματος (π.χ. πρέπει, συμφέρει, μέλει, πρόκειται, ἀρκεῖ, ἀποκλείεται) και (β') περιφραστικού κατηγορήματος με επίθετο σε οὐδέτερο γένος ως κατηγορούμενο (π.χ. εἶναι σωστό *νά*, εἶναι πιθανό *νά*, εἶναι ὠραῖο *νά*) ή με οὐσιαστικό ως κατηγορούμενο (π.χ. εἶναι ντροπή *νά*, εἶναι ἀμαρτία *νά*, εἶναι ἀνάγκη *νά*).

Πρέπει με κάθε τρόπο νά ἀποφύγουμε αὐτή τήν περιπέτεια.

*Ἀποκλείεται νά ἀθωωθῆ.

Εἶναι ἐπικίνδυνο νά ὀδηγεῖς τή νύχτα δίχως φῶτα.

*Ὁραῖο νά βλέπεις τά παιδιά σου νά προοδεύουν.

Εἶναι καλύτερο (ἀλλά και: καλύτερα) νά μήν ταξιδέψῃς νύχτα μόνος του.

Εἶναι ντροπή νά παρουσιαστεῖς σ' αὐτή τήν κατάσταση.

Θά εἶναι τιμῆ μας νά σᾶς ἔχουμε αὔριο στή συντροφιά μας.

Σε περιόδους σάν τήν παρακάτω ή πρόταση του *νά* εἶναι ἀντικείμενο τοῦ οὐσιαστικοῦ κίνδυνος. Θά μπορούσε ὅμως *νά* θεωρηθῆ και ως υποκείμενο τῆς ἀπρόσωπης ἔκφρασης ὑπάρχει κίνδυνος.

*Ἐπάρχει κίνδυνος νά καταστραφεῖ ή σοδειά.

Πρόταση του *νά* χρησιμεύει και ως κατηγορούμενο πού ἀναφέρεται: (α') στό υποκείμενο και (β') σε ἀντικείμενο ρήματος ὅπως εἶναι τό βλέπω, ἀκούω, νιώθω, βρίσκω, συλλαμβάνω, διορίζω, ἐκλέγω, φαντάζομαι.

Αὐτό τό παιδί εἶναι νά τό χαίρεσαι.

*Ἡ δυσκολία ἦταν νά περάσουν τά στενά.

Τόν είδα νά φεύγει βιαστικός.

Βρήκαν τούς φύλακες νά κάθονται γύρω από τή φωτιά.

Δέν τή φαντάζομαι νά διαβάξει άστυνομικά μυθιστορήματα.

Τέλος, πρόταση τοῦ νά χρησιμεύει καί ὡς παραθετικός προσδιορισμός οὐσιαστικοῦ ἢ δεικτικῆς άντωνυμίας.

Ἐπέμεινε στήν άξίωσή του, δηλαδή νά πληρώσει ὁ πωλητής τά συμβολαιογραφικά.

Ἰδιαίτερα σοῦ συνιστῶ καί τοῦτο, νά ἔχεις μιά έξουσιοδότηση μαζί σου.

Τό ρῆμα ἔχω, ὅταν άκολουθεῖται άπό πρόταση τοῦ νά, παίρνει τή σημασία άλλοτε τοῦ ὀφείλω καί άλλοτε τοῦ δικαιούμαι.

*Ἐχω νά μάθω εἴκοσι άνόμαλα ρήματα. (ὀφείλω)

*Ἐχω νά εἰσπράξω χίλιες δραχμές. (δικαιούμαι)

Μέ κατάλληλο χρονικό προσδιορισμό καί πρόταση τοῦ νά, τό ἔχω παίρνει μιá ιδιότυπη σημασία: στόν ένεστῶτα έκφράζει συνεχιζόμενη διάρκεια, στόν παρατατικό διάρκεια πού ἔχει λήξει.

Οἱ δικοί του ἔχουν δυό μῆνες νά πάρουν γράμμα του. (διάρκεια πού συνεχίζεται: άκόμη δέν πῆραν γράμμα του)

Εἶχα χρόνια νά φάω τόσο νόστιμη φασολάδα. (διάρκεια πού ἔχει λήξει: ὕστερα από χρόνια ἔφαγα μιá πολύ νόστιμη φασολάδα)

Ἡ πρόταση πού εισάγεται μέ τό νά στό παρακάτω παράδειγμα δέν είναι οὐσιαστική άλλά τελική, δηλαδή έπιρρηματική.

*Ἐχεις άκριβῶς σαράντα λεπτά νά προφτάσεις τό άεροπλάνο. (γιά νά προφτάσεις. . .)

Πολλά ρήματα πού συντάσσονται μέ πρόταση τοῦ ὅτι μποροῦν, μέ τήν ἴδια ἢ διαφορετική σημασία, νά συνταχτοῦν καί μέ πρόταση τοῦ νά.

*Ορκίζομαι νά πῶ τήν άλήθεια.

Ὁρκίζομαι ὅτι θά τηρήσω κατά γράμμα τήν υπόσχεσή μου.

Λέει πώς δέν αισθάνεται καλά.

Λέει νά μείνει σήμερα στό κρεβάτι.

Προτάσεις βέβαια σάν τίς παρακάτω δέν εἶναι δευτερεύουσες οὐσιαστικές ἀλλά κύριες:

Νά κλείσω τό παράθυρο;

Νά τό κλείσεις.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΗΠΩΣ

Ἡ πρόταση πού εισάγεται μέ τό *μήπως* ἢ *μή(ν)* ἢ νά *μή(ν)* (ἢ ὅποια λέγεται καί ἐνδοιαστική) χρησιμεύει ὡς ἀντικείμενο ρήματος πού ἐκφράζει ἢ ὑποδηλώνει φόβο ἢ ἀνησυχία, ἢ οὐσιαστικοῦ μέ παρόμοια σημασία.

Φοβᾶται μήπως τοῦ κόψουν τό νερό.

Πρόσεχε μή σοῦ πέσει τό ποτήρι.

Κοίταξε νά μήν κρυολογήσεις πάλι.

Οἱ δικοί του ἔτρεμαν μήπως αὐτό τό ταξίδι δέ θά τοῦ ἐβγαίνει σέ καλό.

Ὅλη νύχτα τήν ἔτρωγε ἡ ἀνησυχία μήπως δέν κλείδωσε τήν πόρτα.

Τόν βασανίζει ἡ ὑποψία μήπως ἡ ἀρρώστια της εἶναι ἀθεράπευτη.

Στό παρακάτω παράδειγμα ἡ πρόταση τοῦ *μήπως* εἶναι ἀντικείμενο τοῦ οὐσιαστικοῦ φόβος. Θά μπορούσε ὅμως νά θεωρηθεῖ καί ὡς ὑποκείμενο τῆς ἀπρόσωπτης ἐκφρασης *ὑπάρχει φόβος*.

Ὑπάρχει φόβος μήπως δέ βρῶ τό δρόμο;

Μπορεῖ ἀκόμα πρόταση τοῦ *μήπως* νά χρησιμεύσει καί ὡς κατηγορούμενο.

Ἡ ἀνησυχία του ἦταν μήπως δέ θά τοῦ ἔδιναν τήν ἄδεια.

Τέλος, πρόταση τοῦ *μήπως* μπορεῖ νά χρησιμεύσει καί ὡς παραθετικός προσδιορισμός οὐσιαστικοῦ ἢ δεικτικῆς ἀντωνυμίας.

Τόν βασανίζει μιά φοβερή ύποψία, μήπως δηλαδή τά χαρτονομίσματα πού τού έδωσαν είναι πλαστά.

Ἄνησυχῶ καί γι' αὐτό, μήπως δέ βρεθεῖ ἡ διαθήκη.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ἡ οὐσιαστική ἀναφορική πρόταση εἰσάγεται μέ ἀναφορική ἀντωνυμία καί χρησιμεύει ὡς ὑποκείμενο, κατηγορούμενο, ἀντικείμενο, ἢ παραθετικός προσδιορισμός.

Ὅποιος δέ θέλει νά ζυμώσει πέντε μέρες κοσκινίζει. (ὑποκείμενο)

Ἐδῶ ὑπάρχει ὀτιδήποτε ζητήσεις. (ὑποκείμενο)

Ἡ προσφώνησή του ἦταν ὅ,τι ταίριαζε στήν περίσταση. (κατηγορούμενο)

Αὐτός, παιδί μου, εἶναι ὅ,τι ἀκριβῶς φαντάζεσαι. (κατηγορούμενο)

Θά πῶ ὅ,τι μοῦ κατεβεί ἐκεῖνη τή στιγμή. (ἀντικείμενο)

Πάρε ὅσα θέλεις. (ἀντικείμενο)

Εὐχαρίστως θά δεχτῶ τήν ἀπόφαση τῆς συνέλευσης, ὅ,τι δηλαδή ἐγκρίνει ἡ πλειοψηφία. (παραθετικός προσδιορισμός)

Πάρε ἐπιτέλους μιά ἀπόφαση, ὁποιαδήποτε σοῦ φαίνεται πιό σωστή. (παραθετικός προσδιορισμός)

ΠΛΑΓΙΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ἡ πλάγια ἐρωτηματική πρόταση εἰσάγεται μέ ἐρωτηματική ἀντωνυμία ἢ ἐπίρρημα, μέ τό ἄν ἢ εἰάν, μέ τό μήπως, μέ τό γιατί, ἢ μέ ἄλλη ἐρωτηματική λέξη ἢ φράση καί χρησιμεύει συνήθως ὡς ἀντικείμενο ἀλλά καί ὡς ὑποκείμενο, κατηγορούμενο, ἢ παραθετικός προσδιορισμός.

Μέ ρώτησε ποιός τόν ζήτησε στό τηλέφωνο. (ἀντικείμενο)

Δέν ξέρω ποῦ βρίσκεται. (ἀντικείμενο)

Δέν ἀποφασίσαμε ἀκόμα ἄν θά ταξιδέψουμε τό καλοκαίρι. (ἀντικείμενο)

Ρώτησα μήπως εἶχε κανείς σπύρτα. (ἀντικείμενο)

Δέν ἔχει ἀνακοινωθεῖ ποιοί ἔχουν πετύχει. (ὑποκείμενο)

Τό πρόβλημα εἶναι ποῦ θά διανοκτερεύσουμε. (κατηγορούμενο)

Στό ἐρώτημα αὐτό, ποιός ἦταν ὁ πραγματικός ἔνοχος, δέ δόθηκε ποτέ ἀπάντηση. (παραθετικός προσδιορισμός)

“Όπως φαίνεται από τὰ παραπάνω παραδείγματα, ἡ πλάγια ἐρωτηματική πρόταση ἐξαρτᾶται ἀπὸ ρῆμα πού ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ ρωτῶ, ξέρω, ἀγνοῶ, ἀναρωτιέμαι, ἀπορῶ ἢ ἀπὸ οὐσιαστικό μὲ παρόμοια σημασία.

Ὁ πλάγιος λόγος ἐξετάζεται στὸ δέκατο τέταρτο κεφάλαιο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Μέ τί ἰσοδυναμεῖ μιά οὐσιαστική πρόταση; Ποιά εἶναι τὰ εἶδη τῶν οὐσιαστικῶν προτάσεων; Ποιά μπορεῖ νά εἶναι ἡ χρήση μιᾶς οὐσιαστικῆς πρότασης; Πῶς εἰσάγεται τὸ κάθε εἶδος οὐσιαστικῆς πρότασης; Ποιᾶς σημασίας ῥήματα παίρνουν ὡς ἀντικείμενο πρόταση τοῦ ὅτι; Ποιᾶς σημασίας παίρνουν πρόταση τοῦ νά; Ποιᾶς σημασίας πρόταση τοῦ μήπως; Ποιᾶς σημασίας ῥήματα παίρνουν ὡς ἀντικείμενο πλάγια ἐρωτηματική πρόταση;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

63. *Νά ἀναγνωριστεῖ τὸ εἶδος καί ὁ συντακτικὸς ρόλος κάθε οὐσιαστικῆς πρότασης (προφορικά):*

Σέ ρωτῶ πῶς λέγεσαι. Δέ συμφέρει πιά νά καλλιεργοῦμε σιτάρι στὸ κτῆμα. Δέν ἐξυπηρετεῖ κανένα σκοπὸ ἢ ἀπόφασή του νά παραιτηθεῖ. Εἶδα τὸ μαντρόσκυλο νά ὀρμᾷ καταπάνω της. Ἡ διαταγὴ τῆς μεραρχίας ἦταν νά ἐπιτεθοῦμε τὰ ξημερώματα. Φοβοῦμαι μήπως σέ παρεξηγήσει γι' αὐτὴ σου τὴ φάρσα. Λέγεται ὅτι θά αὐξήθοῦν τὰ ταχυδρομικὰ τέλη. Ἐπιμένει νά ἔρθει μαζί μας. Τοῦτο μόνο νά προσέξεις, νά μὴ σέ πάρει ὁ ὕπνος. Δέ νομίζεις ὅτι τώρα πιά εἶναι ἀργά γιὰ μιά τέτοια πρωτοβουλία; Ὁ φύλακας τὸν ἔπιασε νά μπαίνει ἀπὸ τὸ παράθυρο. Ψηφίζουν μόνο ὅσοι ἔχουν ἐκλογικὸ βιβλιάριο. Ὅτι ἢ γῆ περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο δέν ἀμφισβητεῖται πιά. Τὸ ἐρώτημα εἶναι ποιὸς ἦταν ὁ ἠθικὸς αὐτουργός. Διάλεξε ὅ,τι θέλεις. Ἡ κατηγορία αὐτή, ὅτι τὰ ἔγγραφα ἦταν πλαστά, δέν ἀποδειχτήκε στή δίκη. Δέν εἶναι ἀκόμη γνωστὸ ποιοὶ θά προταθοῦν φέτος γιὰ τὰ βραβεῖα Νόμπελ. Ἡ πρόγνωση τῆς Μετεωρολογικῆς Ὑπηρεσίας εἶναι ὅτι θά χιονίσει ἀπόψε. Βασκνίζεται ἀπὸ μιά τρομερὴ φοβία, μήπως μολυνθεῖ ἀπὸ τὰ πράγματα πού ἀγγίζει, καί γι' αὐτὸ διαρκῶς πλένει τὰ χέρια του. Κατηγορούμενο εἶναι ὅ,τι ἀποδίδεται ὡς χαρακτηρισμὸς ἢ ιδιότηθα στὸ ὑποκείμενο.

64. *Νά σχηματιστοῦν δέκα περίοδοι πού ἢ καθεμιά τους νά περιέχει μιά οὐσιαστικὴ πρόταση. Ἀπὸ τίς οὐσιαστικῆς αὐτῆς προτάσεις οἱ πέντε νά εἶναι ἀντικείμενα, οἱ τρεῖς ὑποκείμενα, μιά κατηγορούμενο, καί μία παραθετικὸς προσδιορισμὸς.*

65. *Νά σχηματιστοῦν δέκα περίοδοι πού ἢ καθεμίά τους νά περιέχει μία οὐσιαστική πρόταση ὡς ἐξῆς:*

- (α') *πρόταση τοῦ ὅτι ὡς ἀντικείμενο δοξαστικοῦ ρήματος,*
- (β') *πρόταση τοῦ νά ὡς ἀντικείμενο βουλητικοῦ ρήματος,*
- (γ') *πρόταση τοῦ μήπως ὡς ἀντικείμενο ρήματος πού ἐκφράζει φόβο,*
- (δ') *πρόταση τοῦ ὅτι ὡς ἀντικείμενο λεκτικοῦ ρήματος,*
- (ε') *πρόταση τοῦ ὅτι ὡς ὑποκείμενο τριτοπρόσωπον ρήματος,*
- (ς') *πρόταση τοῦ νά ὡς ὑποκείμενο ἀπρόσωπον ρήματος,*
- (ζ') *πρόταση τοῦ νά ὡς κατηγορούμενο τοῦ ἀντικειμένου,*
- (η') *οὐσιαστική ἀναφορική πρόταση ὡς ὑποκείμενο,*
- (θ') *πλάγια ἐρωτηματική πρόταση ὡς ἀντικείμενο, καί*
- (ι') *πρόταση τοῦ νά ὡς ἀντικείμενο οὐσιαστικοῦ μέ κλενυστική σημασία.*

66. *Νά ἀναφερθεῖ ἂν καθεμίά ἀπό τίς παρακάτω δευτερεύουσες προτάσεις εἶναι ἐπιρρηματική ἢ οὐσιαστική καί νά προσδιοριστεῖ τό εἶδος της (προφορικά):*

Μεῖνε ὅπου βρίσκεσαι. "Αν δέν ἔπαιρνα γράμμα της, θά ἔφευγα ἀμέσως γιά τό Λονδίνο. Δέν ξέρω ἀκόμη πόσους θά ἔχουμε στό τραπέζι. "Αν καί εἶχε πάρει ὅλες τίς προφυλάξεις, δέν ἀπέφυγε τή γρίπη. Πρίν ἀπό λίγο μοῦ τηλεφώνησαν ὅτι εἶχε πάλι πυρετό. Πρόκειται νά χειρουργηθεῖ αὐτές τίς μέρες. Χάρηκα πολύ πού πήρες ἐπιτέλους τή μεγάλη ἀπόφαση. "Ὅποιος πρόλαβε τόν Κύριο εἶδε. Ἡ κυρα-Μαριγώ σιγοτραγουδοῦ καθῶς πλέκει. Αὐτός κάνει ὅ,τι τοῦ κατέβει. Προχωροῦσε δίχως νά ξέρει τό δρόμο. Καί μάντης ἂν ἦμουν, δέ θά εἶχα προβλέψει πτήσεις στό διάστημα. Ἡ εἶδηση ὅτι θά καθυστεροῦσα ἔφτασε πολύ ἄργά. Μόλις χτυπήσει τό κουδούνι γιά διάλειμμα, τρέχουμε ὅλοι στήν αὐλή. Ὑπομέναμε ὅλες του τίς παραξενιές ἔτσι πού δέ στέκεται πιά κανένα του παράπονο. Σέ μία ἐλεύθερη πολιτεία ψηφίζεις ὅποιον θέλεις. Ἄνησυχῶ μήπως δέν εἶναι καλά ὕστερα ἀπό τή χτεσινή κούραση. "Αν ἔκαμες τό χρέος σου, μή στενοχωριέσαι. Βρίσκω αὐτή τή γνώμη του, ὅτι ὑπάρχουν καί ἄνθρωποι ἀλάθητοι, τελείως ἀπαράδεκτοι. Δέν τόν θεωρῶ ἱκανό νά κάμει μία τέτοια ἀπρέπεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

ΣΥΝΤΑΞΗ ΣΕ ΥΠΟΤΑΞΗ

Γ'. ΕΠΙΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ἐπιθετική εἶναι ἡ ἀναφορική πρόταση πού προσδιορίζει οὐσιαστικό ἢ ἀντωνυμία καί ἰσοδυναμεῖ μέ ἐπιθετικό προσδιορισμό. Στίς παρακάτω ταυτόσημες περιόδους ρόλο ἐπιθετικοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ οὐσιαστικοῦ τόποι ἐκτελεῖ, στό πρῶτο παράδειγμα, ἓνα ἀπλό ἐπίθετο, στό δεύτερο, ἓνας ἐμπρόθετος προσδιορισμός, καί στό τρίτο, μιᾶ ἀναφορική πρόταση:

Οἱ ἄνδρoι τόποι εἶναι ἄγονοι. (ἐπιθετική λέξη)

Τόποι δίχως νερό εἶναι ἄγονοι. (ἐπιθετική φράση)

Τόποι πού δέν ἔχουν νερό εἶναι ἄγονοι. (ἐπιθετική πρόταση)

Στό τρίτο παράδειγμα ἡ ἐπιθετική πρόταση προσδιορίζει οὐσιαστικό. Μπορεῖ ὅμως, ὅπως εἰπώθηκε, νά προσδιορίζει καί ἀντωνυμία.

Ἐσú, πού ξέρεις γερμανικά, μετάφρασε μας αὐτό τό γράμμα.

"Ὅλες οἱ ἐπιθετικές προτάσεις εἶναι ἀναφορικές· ἀλλά ὅλες οἱ ἀναφορικές δέν εἶναι ἐπιθετικές. "Ὅταν ἡ ἀναφορική πρόταση προσδιορίζει, ὡς ἐπίθετο, ὅρο ἄλλης πρότασης, εἶναι ἐπιθετική. "Ὅταν ὅμως ἐκτελεῖ ρόλο οὐσιαστικοῦ, δηλαδή εἶναι ὑποκείμενο, ἀντικείμενο, κατηγορούμενο, ἢ παραθετικός προσδιορισμός, τότε εἶναι οὐσιαστική. Ἐνδεικτική εἶναι ἡ διάκριση πού γίνεται στό λόγο ἀνάμεσα στήν ἀντωνυμία ὀποιος, πού εἰσάγει οὐσιαστική ἀναφορική πρόταση, καί στήν ἀντωνυμία ὁ ὁποῖος, πού εἰσάγει ἐπιθετική.

Οί κυριότερες άντωνυμίες πού εισάγουν ούσιαστικές αναφορικές προτάσεις είναι *όποιος, όποιοσδήποτε, ό,τι, ότιδήποτε, όσος, όσοσδήποτε, εκείνος πού, εκείνος ό όποιος, αυτός πού, αυτός ό όποιος, όπου*. Οί άντωνυμίες πού εισάγουν επιθετικές αναφορικές προτάσεις είναι *ό όποιος, πού, και όπου* (ή *όπού*).

Όποιος φυλάει τά ρούχα του έχει τά μισά. (ούσιαστική)

Τόν βοήθησε πολύ και ένας θεός του, ό όποιος μάλιστα του κληροδότησε και τή βιβλιοθήκη του. (επιθετική)

Ρωτούσε όποιον συναντούσε στό δρόμο της. (ούσιαστική)

Ρώτησα τόν κύρ Γιάννη, τόν όποιο συνάντησα τυχαία στό δρόμο. (επιθετική)

Διάλεξε ό,τι σου άρέσει. (ούσιαστική)

Τό ρολόι του, πού τό αγόρασε στην Έλβετία, του κόστισε ένα σωρό λεφτά. (επιθετική)

Όπού του μέλλει νά πνιγεί ποτέ του δέν πεθαίνει. (ούσιαστική)

Στόν τόπο όπου πολέμησαν έχει στηθεί μνημείο. (επιθετική)

Ή λέξη στην όποία αναφέρεται ή επιθετική πρόταση λέγεται **όρος αναφοράς**. Στά επόμενα παραδείγματα όρος αναφοράς είναι ή λέξη *μαθήτριες*. Ή αναφορική άντωνυμία *ό όποιος, ή όποία, τό όποιο, συμφωνεί μέ τόν όρο αναφοράς της ως πρός τό γένος και τόν αριθμό*. Ή πτώση της όμως εξαρτάται από τό συντακτικό της ρόλο μέσα στην αναφορική πρόταση.

Οί μαθήτριες *οί όποιες* άρίστευσαν θά πάρουν ύποτροφία. (υποκείμενο τής δευτερεύουσας)

Οί μαθήτριες *τίς όποιες* διδάσκω φέτος είναι όλες τελειόφοιτες. (άντικείμενο)

Οί μαθήτριες *των όποίων* τό επώνυμο αρχίζει από Α έως και Κ θά εξεταστούν στη μεγάλη αίθουσα. (ονοματική γενική)

Οί μαθήτριες *γιά τίς όποιες* σάς μίλησα κατάρχονται όλες από την Κύπρο. (εμπρόθετος προσδιορισμός)

Σχετικά μέ τό γένος και τόν αριθμό τής άντωνυμίας *ό όποιος, όταν αυτή αναφέρεται σέ δύο ή περισσότερους όρους ά-*

ναφορᾶς, ἐφαρμόζονται οἱ κανόνες γιὰ τὴ συμφωνία τοῦ κατηγορουμένου μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα. (Βλ. σσ. 39-41.)

Οἱ ἐργάτες καὶ οἱ ἐργάτριες στοὺς ὁποίους εἶχε δοθεῖ ἄδεια εἰδοποιήθηκαν νά γυρίσουν ἀμέσως στίς θέσεις τους.

“Ὅπως εἰπώθηκε παραπάνω, ὁ ὅρος ἀναφορᾶς εἶναι κανονικά μιὰ λέξη: οὐσιαστικό ἢ ἀντωνυμία. Κάποτε ὅμως ἡ ἐπιθετική πρόταση ἀναφέρεται σέ ὀλόκληρη πρόταση ὅπως στά παρακάτω παραδείγματα. Σ’ αὐτές τίς περιπτώσεις πρόκειται γιὰ ἔλλειψη ὅπου παραλείπεται ἓνα οὐσιαστικό, ὅπως πρῶγμα, γεγονός, περίπτωση.

Διαβάζει ἀρχαίους συγγραφεῖς στό πρωτότυπο, πού τό βρισκω θαυμάσιο γιὰ τόσο μικρό παιδί.

Πῆρε τίς περισσότερες ψήφους, πού κανεῖς δέν τό περίμενε.

Ψιθύριζε διαρκῶς τήν ὥρα τῆς ὀμιλίας, πού δείχνει τοὺς κακοὺς του τρόπους.

Σέ περιπτώσεις σάν τίς παρακάτω, ἀντί τῆς ἄκλιτης ἀντωνυμίας πού, εἶναι προτιμότερο νά χρησιμοποιεῖται ἡ ἀντωνυμία ὁ ὁποῖος μέ τήν κατάλληλη πρόθεση.

Πάρε τό κλειδί πού (μέ τό ὁποῖο) ἀνοίγουμε τήν ἐξώπορτα.

‘Ο φίλος μου πού (γιὰ τόν ὁποῖο) σοῦ ἔλεγα εἶναι στό νοσοκομεῖο.

Τό μανάβικο πού (ἀπό τό ὁποῖο) ψωνίζω δέν εἶχε σήμερα πατάτες.

‘Η λέσχη πού (στήν ὁποία) σύχαζα ἔχει κλείσει.

Οἱ ἐπιθετικές ἀναφορικές προτάσεις εἶναι δύο εἰδῶν: οἱ περιοριστικές καὶ οἱ προσθετικές.

‘Η περιοριστική ἀναφορική πρόταση ἐξειδικεύει (περιορίζει) τήν ἔννοια τῆς λέξης στήν ὁποία ἀναφέρεται. Στόν προφορικό λόγο, πρὶν ἀπό τήν περιοριστική ἀναφορική πρόταση, δέ γίνεται παύση στή φωνή· στό γραπτό λόγο, μιὰ τέτοια πρόταση δέν μπαίνει ἀνάμεσα σέ κόμματα.

‘Ο ἄνθρωπος εἶναι τό μόνο ζῶο πού γελά.

Πάστες πού ἔχουν ξινίσει εἶναι ἐπικίνδυνες.

Τά νομίσματα τά ὁποῖα ἔχει στή συλλογή του εἶναι κίβδηλα.

Ἡ περιοριστική ἀναφορική πρόταση τὰ ὅποια ἔχει στή συλλογή του ἐξειδικεύει τήν ἔννοια τῆς λέξης νομίσματα ξεχωρίζοντας τὰ νομίσματα πού ἔχει στή συλλογή του ἀπό τὰ νομίσματα γενικά. "Ὅλα τὰ νομίσματα δέν εἶναι κίβδηλα· κίβδηλα εἶναι ὅσα αὐτός ἔχει στή συλλογή του.

Ἡ προσθετική ἀναφορική πρόταση ἀπλῶς προσθέτει στόν ὄρο ἀναφορᾶς ἓνα στοιχεῖο πού δέν εἶναι ἀπαραίτητο καί πού θά μπορούσε νά παραλειφθεῖ χωρίς νά ἀλλάξει τό νόημα. Ἡ προσθετική ἀναφορική πρόταση μπαίνει πάντα ἀνάμεσα σέ κόμματα.

Ὁ πατέρας μου, πού μᾶς τηλεφώνησε ἀπό τήν Πάτρα τό προῖ, παράγγειλε νά τοῦ στείλουμε τό παλτό του.

Ἡ ὁδός Ἀκαδημίας, πού εἶναι μιά ἀπό τίς κεντροκότερες ἀσθηρίες τῆς Ἀθήνας, ἔχει γίνει μονόδρομος.

Ἡ στίξη τῶν ἀναφορικῶν προτάσεων ἀπαιτεῖ προσοχή. Ἰδιαιτέρα στίς ἐπιθετικές ἀναφορικές προτάσεις, λανθασμένη στίξη μπορεῖ νά μεταβάλλει τό νόημα τῆς περιόδου.

Οἱ ἀγρότες τῆς περιοχῆς, πού τὰ πορτοκάλια τους καταστράφηκαν ἀπό τόν παγετό, θά ἀποζημιωθοῦν ἀπό τό κράτος. (προσθετική)

Οἱ ἀγρότες τῆς περιοχῆς πού τὰ πορτοκάλια τους καταστράφηκαν ἀπό τόν παγετό θά ἀποζημιωθοῦν ἀπό τό κράτος. (περιοριστική)

Στήν πρώτη περίπτωση, καταστράφηκαν τὰ πορτοκάλια ὅλων τῶν ἀγροτῶν τῆς περιοχῆς· ἐπομένως θά ἀποζημιωθοῦν ὅλοι. Στή δεύτερη περίπτωση, δέν καταστράφηκαν τὰ πορτοκάλια ὅλων τῶν ἀγροτῶν τῆς περιοχῆς· συνεπῶς θά ἀποζημιωθοῦν μόνο ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων καταστράφηκαν τὰ πορτοκάλια.

Ἡ οὐσιαστική ἀναφορική πρόταση δέ χωρίζεται μέ κόμματα ὅταν εἶναι ὑποκείμενο, ἀντικείμενο, ἤ κατηγορούμενο· χωρίζεται μόνο ὅταν εἶναι παραθετικός προσδιορισμός.

Ὅποιος πεινά στόν ὕπνο του καρβέλι βλέπει. (ὑποκείμενο)

Τοῦ χάρισαν μιά ἀριθμομηχανή, ἔ,τι δηλαδή ἦταν ἀπαραίτητο γιά τή δουλειά του. (παραθετικός προσδιορισμός)

“Όπως εισώθηκε, ή λέξη πού άλλοτε, ως σύνδεσμος, εισάγει επιρρηματική πρόταση και άλλοτε, ως άντωνυμία, εισάγει επιθετική πρόταση. Τό είδος τής πρότασης εξαρτάται από τό νόημα πού θέλει νά εκφράσει εκείνος πού μιλεῖ ή γράφει. Ὑπάρχουν ὡστόσο και περιπτώσεις προτάσεων οἱ ὁποῖες, ἄν και εισάγονται μέ λέξεις σάν τίς πού και ὁ ὁποῖος, ἔχουν ἐνδιάμεσο χαρακτήρα, δηλαδή νόημα διφορούμενο. Οἱ προτάσεις αὐτές λέγονται μεικτές ἀναφορικές.

Τά ἔχει μέ τό τηλέφωνο πού δέν τόν ἀφήνει νά ἡσυχάσει.

Ἐδῶ τό πού σαφῶς σημαίνει ἐπειδή· ἐπομένως ή δευτερεύουσα πρόταση εἶναι ἐπιρρηματική (αιτιολογική).

Φόρεσα σκυῦρο κοστούμι (,) πού ἦταν κατάλληλο γιά τήν περίσταση.

Ἄν θέλω νά πῶ ὅτι φόρεσα ἕνα κατάλληλο γιά τήν περίσταση σκυῦρο κοστούμι, ή δευτερεύουσα πρόταση εἶναι ἐπιθετική· ἄν ὅμως θέλω νά ἐξηγήσω ὅτι φόρεσα κοστούμι σκυῦρο ἐπειδή αὐτό ἀπαιτοῦσε ή περίσταση, τότε ή δευτερεύουσα πρόταση εἶναι ἐπιρρηματική.

Θά προσλάβει στό ξενοδοχεῖο του δέκα ἀκόμα ὑπαλλήλους και μία γλωσσομαθή γραμματέα ή ὁποῖα νά τοῦ κρατᾷ τήν ἀλληλογραφία μέ τό ἐξωτερικό. (. . . γιά νά τοῦ κρατᾷ. . .)

Ἐδῶ ή δευτερεύουσα πρόταση, μολοντί εισάγεται μέ τήν ἀναφορική άντωνυμία ή ὁποῖα, δέν εἶναι καθαρή ἀναφορική ἀλλά μεικτή.

Ὡς ἀνακεφαλαίωση στή σύνταξη σέ ὑπόταξη τονίζεται ὅτι (α') ή ἐπιρρηματική πρόταση προσδιορίζει κατηγορημα και ἰσοδυναμεῖ μέ ἐπιρρηματικό προσδιορισμό, (β') ή ἐπιθετική προσδιορίζει οὐσιαστικό ή, σπανιότερα, άντωνυμία και ἰσοδυναμεῖ μέ ἐπιθετικό προσδιορισμό, και (γ') ή οὐσιαστική ἀντιστοιχεῖ μέ οὐσιαστικό, χρησιμεύοντας ὡς ὑποκείμενο, ἀντικείμενο, ή κατηγορούμενο, και μπορεῖ νά προσδιορίζει ἄλλο οὐσιαστικό μόνο ὡς παραθετικός προσδιορισμός.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ποιές προτάσεις λέγονται επιθετικές; Πώς εισάγονται; Πώς εισάγονται οι ουσιαστικές αναφορικές προτάσεις; Πώς λέγεται η λέξη στην οποία αναφέρεται η επιθετική πρόταση; Ός προς τί συμφωνεί με αυτή τη λέξη ή αντωνυμία ο όποιος (ή όποία, τό όποίο); Ποιά είναι τά είδη τών επιθετικῶν προτάσεων καί σέ τί διαφέρουν μεταξύ τους; Ποιές επιθετικές προτάσεις δέ χωρίζονται μέ κόμμα από τόν ὄρο αναφοράς; Πώς γίνεται ἡ στίξη στίς ουσιαστικές αναφορικές προτάσεις; Ποιές προτάσεις λέγονται μεικτές αναφορικές; Τί προσδιορίζει ἡ ἐπιρρηματική πρόταση καί μέ τί ἰσοδυναμεί; Τί ἡ ἐπιθετική καί μέ τί ἰσοδυναμεί; Μέ τί ἀντιστοιχεῖ ἡ ουσιαστική πρόταση καί ὡς τί χρησιμεύει;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

67. Στίς παρακάτω περιόδους νά ἀναγνωριστεῖ τό εἶδος κάθε επιθετικῆς πρότασης καί νά δηλωθεῖ πού πρέπει νά τεθοῦν κόμματα (προφορικά):

Μαθητές πού δέν προσέχουν στό μάθημα συναντοῦν συνήθως δυσκολίες στήν προαγωγή τους. Δύο ναῦτες πού ἔτυχε τότε νά βρίσκονται στήν προκυμαία ἔπεσαν στή θάλασσα γιά νά τόν σώσουν. Καλοῦνται γιά μετεκπαίδευση τεχνίτες πού ἔχουν εἰδικότητα στίς τηλεπικοινωνίες. Ὁδηγοί πού δέν τηροῦν τούς κανόνες ὀδικῆς κυκλοφορίας προξενοῦν δυστυχήματα. Ὁ ὑπάλληλος πού ἐξέτασε τό θέμα σας μέ διαβεβαιώνει ὅτι τό ἀδίκημα ἔχει παραγραφεῖ. Νά ὁ ἀδερφός μου ὁ Λευτέρης γιά τόν ὅποιο μιλούσαμε χτές. Νά παρουσιαστοῦν στό γιατρό ὅλοι οἱ μαθητές πού δέν ἔχουν μορφοποιηθεῖ. Τό παλτό μου βρίσκεται στήν πρώτη ντουλάπα τοῦ διαδρόμου πού εἶναι συνήθως κλειδωμένη. Τό μεγάλο μου παιδί πού εἶναι τελειόφοιτος τοῦ λυκείου θά δώσει ἐξετάσεις στή Νομική. Τό παγώνι πού εἶναι τόσο ἄμορφο πούλι δέν ἔχει ὠραία φωνή.

68. Νά σχηματιστοῦν τέσσερις περίοδοι πού νά περιέχουν επιθετικές προτάσεις ἀπό τίς ὁποῖες οἱ δύο νά εἶναι περιοριστικές καί οἱ δύο προσθετικές.

69. Νά βροθεῖ ἡ διαφορά τοῦ νοήματος ἀνάμεσα στίς περιόδους κάθε ζεύγους (προφορικά):

Οἱ εἰκόνες τοῦ λευκώματος πού εἶναι ἐγχρωμες δημοσιεύτηκαν μέ ἄδεια τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου.

Οἱ εἰκόνες τοῦ λευκώματος, πού εἶναι ἐγχρωμες, δημοσιεύτηκαν μέ ἄδεια τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου.

Οἱ ἀποθήκες τῆς πολυκατοικίας πού βρίσκονται στό ὑπόγειο ἔχουν πολλή ὑγρασία.

Οί αποθήκες τῆς πολυκατοικίας, πού βρίσκονται στό ὑπόγειο, ἔχουν πολλή ὑγρασία.

Τά πλοῖα τῆς ἐταιρείας μας πού ἔκαναν φέτος κρουαζιέρες στή Μεσόγειο εἶχαν μεγάλη κέρδη.

Τά πλοῖα τῆς ἐταιρείας μας, πού ἔκαναν φέτος κρουαζιέρες στή Μεσόγειο, εἶχαν μεγάλη κέρδη.

Τά σύνορα τῶν δύο ἐπαρχιῶν τά ὅποια ἀκολουθοῦν τήν κατεύθυνση τοῦ ποταμοῦ ἔχουν μήκος εἴκοσι δύο χιλιόμετρα.

Τά σύνορα τῶν δύο ἐπαρχιῶν, τά ὅποια ἀκολουθοῦν τήν κατεύθυνση τοῦ ποταμοῦ, ἔχουν μήκος εἴκοσι δύο χιλιόμετρα.

70. Στίς παρακάτω περιόδους νά ἀναγνωριστοῦν οἱ ἀναφορικές οὐσιαστικές καί οἱ ἀναφορικές ἐπιθετικές προτάσεις (προφορικά):

"Ὅποιος θέλει τά πολλά χάνει καί τά λίγα. Θά δοθεῖ βραβεῖο σέ κεῖνον πού θά λύσει πρῶτος τό πρόβλημα. Τό Ψυχικό, πού εἶναι προάστιο τῆς Ἀθήνας, ἀπέχει ἕξι χιλιόμετρα ἀπό τό κέντρο τῆς πόλης. Τῆς πρότεινε ἕνα ταξίδι στή Φλωρεντία, ὅ,τι δηλαδή λαχταροῦσε ἀπό μικρή. Νέοι πού ἔχουν ἐπακιδευτεῖ στά ἠλεκτρονικά βρίσκουν εὐκολα δουλειά. Τόν ἀγάπησαν ὅσοι τόν γνώρισαν. Ὁ Παυλάκης ἔγινε ὅ,τι εἶχε ποθῆσει ἡ μάνα του. Ὁ Πλάτων, πού ἦταν φιλόσοφος, ἔγραψε καί ποιήματα. Πάρε μαζί σου μόνο ὅσα χρήματα θά χρειαστεῖς. Ἐχασε τό ρολόι πού τοῦ εἶχε χάρισει ἡ γυναίκα του.

71. Νά ἀναγνωριστεῖ ὁ συντακτικός ρόλος τῆς ἀναφορικής ἀντωνυμίας σέ κάθε δευτερεύουσα πρόταση (προφορικά):

Τό σκυλί πού δέ μᾶς ἀφήνει νά κοιμηθοῦμε εἶναι τῆς γειτόνισσας. Τά πορτοκάλια πού ἔφερες ἦταν ξινά. Τό σπίτι στό ὁποῖο γεννήθηκες ἔχει κατεδαφιστεῖ. Πνίγηκαν ὅσοι δέν ἤξεραν κολύμπι. Ὁ φούρνος τοῦ κύρ Γιάννη, ἀπό τόν ὁποῖο ψωνίζαμε, ἔχει κλείσει. Τό οἰκόπεδο γιά τό ὁποῖο σοῦ εἶχα μιλήσει πουλήθηκε. Λέει ὅ,τι τοῦ κατέβει. Δέν εἶμαι πιά ἐκεῖνος πού ἤξερες. Θυσιάστηκε γιά ὅ,τι πίστευε. Ὁ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλη, πού βρίσκεται στό μουσεῖο τῆς Ὀλυμπίας, εἶναι ἀπό μάρμαρο.

72. Νά δηλωθεῖ γιά καθεμίαν δευτερεύουσα πρόταση ἂν εἶναι ἐπισημαστική, οὐσιαστική, ἢ ἐπιθετική (προφορικά):

Πῆγε στήν Ἰκαρία γιά νά κάμει λουτροθεραπεία. Μπῆκαν στήν αἴθουσα μόνο ὅσοι εἶχαν πρόσκληση. Θά ἔχει φτάσει τό ἀεροπλάνο στό Παρίσι ἂν ἔφυγε στήν ὥρα του. Μοῦ ἔφερε τά γραμματόσημα πού μοῦ εἶχε

ύποσχεθεῖ. Τόν εἶδα στόν ὕπνο μου, κάτι πού δέν τό περίμενα ὕστερα ἀπό τόσα χρόνια. Σᾶς ζητῶ συγγνώμη πού ἄργησα. Στήν τελευταία μας συνεδρίαση, πού ἔγινε προχτές, ὑπογράψαμε καί τά πρακτικά. "Ὅποιος βιάζεται σκοντάφτει." Ἦταν τόσο θυμωμένος πού δέν ἤξερε τί ἔλεγε. Πότισα τά λουλούδια πού εἶναι στό μπαλκόνι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ευθύς λέγεται ὁ λόγος στὸν ὅποιο οἱ λόγοι κάποιου ἐκφέρονται, γραπτὰ ἢ προφορικά, μὲ τρόπο ἄμεσο.

Τὸ τοπικὸ τραῖνο θά καθυστερήσει μισή ὥρα.

Πότε κλείνουν τὰ καταστήματα;

Κλείσει τὸ παράθυρο.

Πόσο ἔχω νοσταλγήσει τὸ χωριό μου!

Εὐθύς λόγος λέγεται ἐπίσης ἐκεῖνος στὸν ὅποιο τὰ λόγια κάποιου ἐπαναλαμβάνονται ὅπως ἀκριβῶς εἰπώθηκαν ἢ γράφτηκαν. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση τὰ λόγια πού ἐπαναλαμβάνονται αὐτολεξεῖ συνάπτονται μὲ ῥῆμα, συνήθως λεκτικό, τὸ ὅποιο προηγεῖται, ἢ ἀκολουθεῖ, ἢ παρεμβάλλεται.

Ὁ σταθμάρχης εἶπε: «Τὸ τοπικὸ τραῖνο θά καθυστερήσει μισή ὥρα.»

«Τὸ τοπικὸ τραῖνο θά καθυστερήσει μισή ὥρα,» εἶπε ὁ σταθμάρχης.

«Τὸ τοπικὸ τραῖνο,» εἶπε ὁ σταθμάρχης, «θά καθυστερήσει μισή ὥρα.»

Ὁ λόγος πού ἐπαναλαμβάνεται αὐτολεξεῖ ἀρχίζει μὲ κεφαλαῖο γράμμα καὶ μπαίνει μέσα σέ εἰσαγωγικά. Ἡ πρόταση πού συνάπτεται μὲ εὐθύ λόγο χωρίζεται ἀπ' αὐτόν μὲ διπλή τελεία ὅταν προηγεῖται ὅταν ἀκολουθεῖ ἢ παρεμβάλλεται, χωρίζεται μὲ κόμμα ἢ κόμματα.

Ὁ λόγος πού ἐπαναλαμβάνεται αὐτολεξεῖ ἀποτελεῖ, σέ σχέση μὲ τὴν εἰσάγουσα πρόταση, ἀντικείμενο τοῦ ῥήματός της. Ὄταν ἡ εἰσάγουσα πρόταση βρίσκεται σέ παθητικὴ σύνταξη, τότε εἶναι ὑποκείμενό του.

Τοῦ εἶπα: «Εἶμαι θυμωμένος μαζί σου.» (ἀντικείμενο)

Στόν τάφο του γράφτηκε: «Χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!» (ὑποκείμενο)

Πλάγιος λόγος λέγεται ἐκεῖνος στόν ὁποῖο τά λόγια κάποιου μεταδίδονται ὄχι πάντα ὅπως ἀκριβῶς εἰπώθηκαν ἢ γράφτηκαν ἀλλά μέ ὀρισμένες μεταβολές, διατυπωμένα σέ πρόταση οὐσιαστική πού ἐξαρτᾶται ἀπό ρῆμα συνήθως λεκτικό.

Σοῦ ἐπαναλαμβάνω: «Δέν ἔχεις καιρό γιά χάσιμο.» (εὐθύς λόγος)

Σοῦ ἐπαναλαμβάνω ὅτι δέν ἔχεις καιρό γιά χάσιμο. (πλάγιος λόγος)

Τότε, ὁ ἄντρας της τῆς ἔγραψε: «Ἡ μητέρα σου εἶναι ἄρρωστη.» (εὐθύς λόγος)

Τότε, ὁ ἄντρας της τῆς ἔγραψε ὅτι ἡ μητέρα της ἦταν ἄρρωστη. (πλάγιος λόγος)

Ὁ πλάγιος λόγος προέρχεται ἀπό λόγο εὐθύ πού εἶναι διατυπωμένος μέ τρόπο ἀποφαντικό, ἢ ἐρωτηματικό, ἢ προστακτικό, ἢ ἐπιφωνηματικό.

Σέ προειδοποιῶ: «Ὁ δρόμος εἶναι ἀδιάβατος.» (περίοδος ἀποφαντική)

Σέ προειδοποιῶ ὅτι ὁ δρόμος εἶναι ἀδιάβατος.

Σέ ξαναρωτῶ: «Ποῦ εἶναι τά κλειδιά;» (περίοδος ἐρωτηματική)

Σέ ξαναρωτῶ πού εἶναι τά κλειδιά.

Τοῦ εἶπε: «Πάψε τήν γχοῖνια.» (περίοδος προστακτική)

Τοῦ εἶπε τά πάψε τήν γχοῖνια.

Κάθε φορά πού τόν βλέπω, μοῦ λέει: «Πόσο λαχταρῶ τό χοιριό μου!» (περίοδος ἐπιφωνηματική)

Κάθε φορά πού τόν βλέπω, μοῦ λέει πόσο λαχταρῶ τό χοιριό του.

Στό δεύτερο παράδειγμα ἡ δευτερεύουσα πρόταση πού εἶναι τά κλειδιά καλεῖται πλάγια ἐρώτηση.

Ὅταν μετατρέπεται εὐθύς λόγος διατυπωμένος μέ τρόπο ἀποφαντικό σέ λόγο πλάγιο, παρατηροῦνται οἱ παρακάτω μεταβολές: (α') παραλείπονται τά εἰσαγωγικά, (β') παραλείπε-

ται ἡ διπλή τελεία (ἢ τὸ κόμμα ἢ τὰ κόμματα ὅταν ἡ εἰσάγουσα πρότασις ἀκολουθεῖ ἢ παρεμβάλλεται), (γ') ὁ εὐθύς λόγος μετατρέπεται σέ δευτερεύουσα οὐσιαστική πρότασις πού εἰσάγεται μέ τὸ σύνδεσμο ὅτι ἢ πῶς, (δ') μεταβάλλεται τὸ πρόσωπο τοῦ ῥήματος καί τῆς ἀντωνυμίας ὅταν τὸ ἀπαιτεῖ τὸ νόημα, (ε') ἐφαρμόζονται οἱ κανόνες γιά τήν ἀκολουθία τῶν χρόνων, γιά τήν ὁποία γίνεται λόγος παρακάτω, καί (ς') μερικές λέξεις μετατρέπονται ἀνάλογα μέ τὸ νόημα, π.χ.

αὐτός	σέ	ἐκεῖνος
ἐδῶ	σέ	ἐκεῖ
τόρα	σέ	τότε
σήμερα	σέ	ἐκείνη τή μέρα
αὔριο	σέ	τήν ἐπόμενη (ἢ τήν ἄλλη) μέρα
χτές	σέ	τήν προηγούμενη μέρα
πέρσι	σέ	τόν προηγούμενο χρόνο

Ἄντωνης λέει: «Γράφω στή μητέρα μου τακτικά.»

Ἄντωνης λέει ὅτι γράφει στή μητέρα του τακτικά.

Ἄντων ἦταν στήν Ἀγγλία, μᾶς ἔγραφε: «Ἐδῶ περνοῦ θαυμάσια.»

Ἄντων ἦταν στήν Ἀγγλία, μᾶς ἔγραφε ὅτι ἐκεῖ περνοῦσε θαυμάσια.

Εἶπε: «Πήγαμε πέρσι στήν ἐκθεση τῆς Θεσσαλονίκης.»

Εἶπε ὅτι τόν προηγούμενο χρόνο εἶχαν πάει στήν ἐκθεση τῆς Θεσσαλονίκης.

ἀλλά:

Μᾶς εἶπε χτές: «Πήγαμε πέρσι στήν ἐκθεση τῆς Θεσσαλονίκης.»

Μᾶς εἶπε χτές ὅτι πῆγαν (ἢ εἶχαν πάει) πέρσι στήν ἐκθεση τῆς Θεσσαλονίκης.

Τά παραπάνω ἰσχύουν καί γιά τή μετατροπή ἐρωτηματικῶν περιόδων ἀπό εὐθύ λόγο σέ πλάγιο μέ τή διαφορά ὅτι παραλείπεται τὸ ἐρωτηματικό, καί ἡ ἐρώτηση ὀλιγκῆς ἀγνοίας (βλ. σ. 17) εἰσάγεται μέ τὸ ἄν, ἐάν, ἢ κάποτε μέ τὸ μήπως.

Μέ ρωτᾶ: «Θά πᾶς στό θέατρο;»

Μέ ρωτᾶ ἄν θά πάω στό θέατρο.

Τόν ρώτησα: «Μπήκαν νερά στό ύπόγειο;»

Τόν ρώτησα μήπως είχαν μπει νερά στό ύπόγειο.

“Ολοι ρωτοῦσαν: «Ποῦ θά παρκάρουμε τά αυτοκίνητα;»

“Ολοι ρωτοῦσαν ποῦ θά πάρκαραν τά αυτοκίνητα.

‘Ο καθηγητής τόν ρώτησε: «Γιατί ἀπουσίασε χτές;»

‘Ο καθηγητής τόν ρώτησε γιατί είχε ἀπουσιάσει τήν προηγούμενη.

Εὐθεία ἐρώτηση πού ἐκφέρεται σέ ὑποτακτική μετατρέπεται σέ πλάγια μέ τή βοήθεια μιᾶς δευτερεύουσας πρότασης πού παρεμβάλλεται.

Ρωτῶ: «Νά φύγω;»

Ρωτῶ ἄν πρέπει νά φύγω.

Ρωτῶ ἄν εἶναι ὦρα νά φύγω.

Οἱ κανόνες γιά τίς ἀποφαντικές περιόδους ἰσχύουν καί γιά τίς προστακτικές μέ τή διαφορά ὅτι ἡ δευτερεύουσα οὐσιαστική πρόταση εἰσάγεται μέ τό μόριο νά καί ἐκφέρεται σέ ὑποτακτική.

Μοῦ εἶπε: «Κλειδώσε τήν πόρτα.»

Μοῦ εἶπε νά κλειδώσω τήν πόρτα.

Τοῦ φώναξε: «Ἐλα ἐδῶ.»

Τοῦ φώναξε νά πάει ἐκεῖ.

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

‘Ο χρόνος τοῦ ρήματος δευτερεύουσας πρότασης πολύ συχνά καθορίζεται ἀπό τό χρόνο τοῦ ρήματος τῆς κύριας ἀπό τήν ὁποία ἐξαρτᾶται ἡ δευτερεύουσα. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται ἀκολουθία τῶν χρόνων.

Ἐπομένως, ὅταν μετατρέπεται εὐθύς λόγος σέ πλάγιο, ὁ χρόνος τοῦ ρήματος τῆς εἰσάγουσας κύριας πρότασης παίξει βασικό ρόλο.

“Όταν τό ρῆμα τῆς εἰσάγουσας πρότασης βρίσκεται σέ χρόνο ἐνεστώτα, μέλλοντα, ἢ παρακείμενο, ὁ χρόνος τοῦ ρήματος

τοῦ εὐθέος λόγου, στή μετατροπή του σέ πλάγιο, μένει ἀμετάβλητος.

Λέει: «Μελετῶ (θά μελετῶ, μελέτησα) τά μαθήματά μου.»

Λέει ὅτι μελετᾷ τά μαθήματά του.

Λέει ὅτι θά μελετᾷ τά μαθήματά του.

Λέει ὅτι μελέτησε τά μαθήματά του.

Θά πεῖ στόν καθηγητή: «Μελετῶ (θά μελετῶ, μελέτησα) τά μαθήματα μου.»

Θά πεῖ στόν καθηγητή ὅτι μελετᾷ τά μαθήματά του.

Θά πεῖ στόν καθηγητή ὅτι θά μελετᾷ τά μαθήματά του.

Θά πεῖ στόν καθηγητή ὅτι μελέτησε τά μαθήματά του.

Μᾶς ἔχει πεῖ: «Μελετῶ (θά μελετῶ, μελέτησα) τά μαθήματά μου.»

Μᾶς ἔχει πεῖ ὅτι μελετᾷ τά μαθήματά του.

Μᾶς ἔχει πεῖ ὅτι θά μελετᾷ τά μαθήματά του.

Μᾶς ἔχει πεῖ ὅτι μελέτησε τά μαθήματά του.

Ρωτᾷ ἄν πῆρες τό γράμμα του.

Θά σέ ρωτήσῃ ὡποσδήποτε ἄν πῆρες τό γράμμα του.

Πολλές φορές ἔχει ἐκφράσῃ τήν ἀμφιβολία ἄν πῆρες τό γράμμα του.

Ἢ ὅταν τό ρῆμα τῆς εἰσαγωγῆς πρότασης βρίσκεται σέ χρόνο τοῦ παρελθόντος, δηλαδή σέ παρατατικό, ἀόριστο, ἢ ὑπερσυντέλικο, ὁ χρόνος τοῦ ρήματος τοῦ εὐθέος λόγου, στή μετατροπή του σέ πλάγιο, συνήθως μεταβάλλεται.

Ἢ ἐνεστώτας τοῦ εὐθέος λόγου μετατρέπεται στόν πλάγιο σέ παρατατικό ἢ ἀόριστο ἀνάλογα μέ τό νόημα.

Ἢ παππούς ἔλεγε μέ περηφάνεια: «Εἶμαι ἀπόγονος ἀγωνιστῶν τοῦ '21.»

Ἢ παππούς ἔλεγε μέ περηφάνεια ὅτι ὑπῆρξε ἀπόγονος ἀγωνιστῶν τοῦ '21.

Εἶπε: «Ἐχω ἄλλη δουλειά αὐτή τή στιγμή.»

Εἶπε ὅτι εἶχε ἄλλη δουλειά ἐκείνη τή στιγμή.

Μᾶς εἶχε πεῖ προτοῦ φύγει: «Τά χαρτιά μου βρίσκονται στό πάνω συρτάρι.»

Μᾶς εἶχε πεῖ προτοῦ φύγει ὅτι τά χαρτιά του βρίσκονταν στό πάνω συρτάρι.

Ἄλλά, ὅταν ἡ πρόταση τοῦ εὐθέως λόγου ἐκφράζει μιὰ ἀναμφισβήτητη ἀλήθεια ἢ μιὰ κατάσταση πού συνεχίζεται, στή μετατροπή της σέ πλάγιο, ὁ ἐνεστώτας της παραμένει ἀμετάβλητος.

Εἶπε: «Ὁ Ἄρης ἀνήκει στό δικό μας ἡλιακό σύστημα.»

Εἶπε ὅτι ὁ Ἄρης ἀνήκει στό δικό μας ἡλιακό σύστημα.

Μᾶς τηλεγράφησε τό πρωί: «Περνῶ θαυμάσια ἐδῶ.»

Μᾶς τηλεγράφησε τό πρωί ὅτι περνῶ θαυμάσια ἐκεῖ.

Ὁ παρακείμενος τοῦ εὐθέως λόγου, στόν πλάγιο, εἴτε μετατρέπεται σέ ὑπερσυντέλικο ἢ ἀόριστο, εἴτε μένει ἀμετάβλητος, ἀνάλογα μέ τό νόημα.

Ὅταν τόν εἶδα πρὶν ἀπό ἓνα μήνα, μοῦ εἶπε: «Ἀκόμη δέν ἔχω βγάλει διαβατήριο.»

Ὅταν τόν εἶδα πρὶν ἀπό ἓνα μήνα, μοῦ εἶπε ὅτι ἀκόμη δέν εἶχε βγάλει διαβατήριο.

Ἡ μητέρα εἶπε: «Ἐγὼ πληρώσει τό λογαριασμό.»

Ἡ μητέρα εἶπε ὅτι εἶχε πληρώσει τό λογαριασμό.

Ἡ μητέρα εἶπε ὅτι πλήρωσε τό λογαριασμό.

Ἡ μητέρα εἶπε ὅτι ἔχει πληρώσει τό λογαριασμό.

Ὁ μέλλοντας τοῦ εὐθέως λόγου, στόν πλάγιο, ἢ μετατρέπεται σέ χρόνο δυνητικῆς ἐγκλισης ἢ μένει ἀμετάβλητος, ἀνάλογα μέ τό νόημα.

Μᾶς τηλεφώνησε τήν περασμένη Τρίτη: «Θά ἔρθω αὔριο.»

Μᾶς τηλεφώνησε τήν περασμένη Τρίτη ὅτι θά ἐρχόταν τήν ἐπομένη.

Μᾶς τηλεφώνησε πρὶν ἀπό λίγο: «Θά ἔρθω αὔριο.»

Μᾶς τηλεφώνησε πρὶν ἀπό λίγο ὅτι θά ἔρθει αὔριο.

Ἀπό τούς παρελθοντικούς χρόνους, ὁ ἀόριστος τοῦ εὐθέως λόγου, στόν πλάγιο, μετατρέπεται σέ ὑπερσυντέλικο ἢ μένει ἀμετάβλητος· ὁ παρατατικός καί ὁ ὑπερσυντέλικος μένουν ἀμετάβλητοι.

Ἐλεγε μέ περηφάνεια: «Ὁ πατέρας μου πολέμησε στό ἀλβανικό μέτωπο.»

Ἔλεγε μέ περὴφάνεια ὅτι ὁ πατέρας του εἶχε πολεμήσει (πολέμησε) στό ἀλβανικό μέτωπο.

Εἶπε: «Πρὶν ἀπό τόν πόλεμο παραθερίζαμε στήν Κηφισιά.»

Εἶπε ὅτι πρὶν ἀπό τόν πόλεμο παραθερίζαν στήν Κηφισιά.

Εἶπε: «Εἶχα ἐπιστρατευτεῖ πρὶν ἀπό τήν κήρυξη τοῦ πολέμου.»

Εἶπε ὅτι εἶχε ἐπιστρατευτεῖ πρὶν ἀπό τήν κήρυξη τοῦ πολέμου.

Μετατροπή εὐθέος λόγου σέ πλάγιο

Χρόνος ρήματος				
εισάγουσας		εὐθέος	πλάγιο	
παροντικός ἢ μελλοντικός	ἐνεστώτας παρακείμενος μέλλοντας	ὅποιοσδήποτε χρόνος	ὁ χρόνος τοῦ εὐθέος λόγου ἀμετάβλητος	
			παρελθοντικός	παρατατικός ἀόριστος ὑπερσυντέλικος
παρακείμενος	ὑπερσυντέλικος ἢ ἀόριστος			
μέλλοντας	χρόνος δυναμικῆς ἐγγίσισης			
ἀόριστος	ὑπερσυντέλικος			
παρατατικός ὑπερσυντέλικος	ὁ χρόνος τοῦ εὐθέος λόγου ἀμετάβλητος			

Μέ λίγα λόγια, σύμφωνα μέ τόν παραπάνω πίνακα, ὅταν τό ρῆμα τῆς εισάγουσας πρότασης βρίσκεται σέ χρόνο παροντικό ἢ μελλοντικό, ὁ χρόνος τοῦ ρήματος τοῦ εὐθέος λόγου, στή μετατροπή του σέ πλάγιο, μένει ἀμετάβλητος. Ἄλλά, ὅταν τό ρῆμα τῆς εισάγουσας πρότασης βρίσκεται σέ χρόνο

παρελθοντικό, ὁ χρόνος τοῦ ρήματος τοῦ εὐθέως λόγου, στή μετατροπή του σέ πλάγιο, εἴτε μεταβάλλεται εἴτε μένει ἀμετάβλητος, ἀνάλογα μέ τό νόημα.

“Όταν ὁ εὐθύς λόγος ἀποτελεῖ μεικτή περίοδο, στή μετατροπή του σέ πλάγιο, ἰσχύουν οἱ κανόνες τῆς ἀκολουθίας τῶν χρόνων γιά κάθε πρόταση.

Μοῦ εἶπε τότε: «Θά σέ πληρώσω αὐριο μόλις πάω λεφτά.»

Μοῦ εἶπε τότε ὅτι θά μέ πλήρωσε τήν ἐπομένη μόλις θά ἐπαινω λεφτά.

Μέ ρώτησε: «Ἐξακολουθεῖς νά ἀνησυχεῖς πού δέν πῆρες ἀκόμη γράμμα;»

Μέ ρώτησε ἄν ἐξακολουθοῦσα νά ἀνησυχοῦ πού δέν εἶχα πάει ὡς τότε γράμμα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Τί λέγεται εὐθύς λόγος; Τί λέγεται πλάγιος λόγος; Ποιές μεταβολές παρατηροῦνται στίς ἀποφαντικές περιόδους ὅταν ὁ εὐθύς λόγος μετατρέπεται σέ πλάγιο; Ποιές στίς ἐρωτηματικές περιόδους; Ποιές στίς προστακτικές; Τί σημαίνει ἀκολουθία τῶν χρόνων; Τί γίνεται στό χρόνο τοῦ ρήματος τοῦ εὐθέως λόγου, στή μετατροπή του σέ πλάγιο, ὅταν τό ρῆμα τῆς εἰσαγωγίας πρότασης βρίσκεται σέ χρόνο παροντικό ἢ μελλοντικό; Τί γίνεται ὅταν τό ρῆμα τῆς εἰσαγωγίας βρίσκεται σέ χρόνο παρελθοντικό; Ποιός γενικός κανόνας μπορεῖ νά διατυπωθεῖ γιά τήν ἀκολουθία τῶν χρόνων; Πῶς ἐφαρμόζεται ὁ κανόνας τῆς ἀκολουθίας τῶν χρόνων ὅταν ὁ εὐθύς λόγος ἀποτελεῖ μεικτή περίοδο;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

73. Νά μετατραπῆ ὁ εὐθύς λόγος σέ πλάγιο:

Εἶναι ὁ Νίκος στό τηλέφωνο καί λέει: «Στέλιο, τό φάκελο μέ τόν κλητήρα.» Ὅταν τόν δῶ, θά τοῦ πῶ ξεκάθαρα: «Πάρε τά λεφτά σου καί φύγε.» Ὁ Λουδοβίκος 14' ἔλεγε: «Τό κράτος εἶμαι ἐγώ.» Χτές μᾶς εἶπε: «Φέτος εἶμαι δευτεροετής τῆς Νομικῆς.» Πέρσι, παίρνοντας ἀπολυτήριο ἀπό τό στρατό, μᾶς ἔγραψε: «Ἐχω ὑπηρετήσει ἀκριβῶς τριάντα μῆνες.» Μόλις τόν ἐξέτασε χτές ὁ γιατρός, τόν ρώτησε: «Μήπως ἔχεις φάει τίποτε ξινισμένο;» Μᾶς φώναξε τότε: «Εἶναι ὦρα γιά φαγητό.» Καθώς ἀνέβαινε στό Παλαμήδι, ἔλεγε: «Στά νιάτα μου ἀνέβαινα δυό δυό αὐτά τά σκαλοπάτια.» Ὁ καθηγητής τόνισε: «Κάθε σῶμα συστέλλεται ἢ διαστέλλεται ἀνάλογα μέ τή θερμοκρασία.» Τήν παραμονή τῆς πρωτομαγιάς εἶπε: «Απόψε θά ξεκινήσουμε γιά τοὺς Δελφούς.»

74. Στίς παρακάτω περιόδους νά προστεθοῦν τά σημεῖα στίξης καί

νά ἀντικατασταθοῦν τὰ μικρά γράμματα μέ κεφαλαία, ὅπου χρειάζε-
ται:

Μιά παροιμία λέει τῶν φρονίμων τὰ παιδιά πρὶν πεινάσουν μαγει-
ρεύουν

Ὁ σταθμάρχης φώναξε τό τραῖνο θά ξεκινήσει σέ ἓνα λεπτό

Ἔχεις λεφτά μαζί σου γιά τό εἰσιτήριο τόν ρώτησε ἡ μητέρα του

Θά σᾶς τηλεγραφήσω μᾶς εἶπε μόλις φτάσω στό Λονδίνο

Πρόσεχε τοὺς τρόπους σου στό φαγητό τοῦ ἔλεγε ἡ γιαγιά

Πῶς θά ἦθελα νά εἶχα ἓνα ποτήρι κρύο νερό ἔλεγε καθώς βιάδιζε στό

λαιοπύρι

Μὴν ξεχάσεις πάλι τοῦ φώναξε νά πάρεις μαζί σου ἀδιάβροχο

Πότε ἔγινε ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν ρώτησε ὁ καθηγητής

Ὁ Σωκράτης δίδασκε ἡ ἀρετὴ εἶναι γνώση

Θά σοῦ χαρίσω ἓνα αυτοκίνητο μοῦ ἔλεγε πρὶν ἀπὸ τὴν κλήρωση ἂν
μοῦ πέσει ὁ πρῶτος λαχνός

75. Ὁ εὐθὺς λόγος τῆς προηγούμενης ἄσκησης νά μετατραπεῖ σέ
πλάγιο.

76. Νά μετατραπεῖ τό παρακάτω κείμενο σέ εὐθύ λόγο:

Στὴ χτεςινή συνέντευξή του μέ τοὺς δημοσιογράφους, ὁ διάσημος
θεατρικός συγγραφέας εἶπε ὅτι εἶναι ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὴ χώρα μας,
πού τὴν επισκέπτεται γιά πρώτη φορά. Τόσο ἡ Ἀθήνα ὅσο καὶ τὰ νησιά,
τόνισε, τὸν συγκίνησαν ιδιαίτερα. Πρόσθεσε ἀκόμα ὅτι ἡ Ἀκρόπολη τοῦ
φάνηκε ἀνώτερη ἀπὸ κάθε περιγραφή καί, ὅταν τὴν ἀντίκρισε, ἔνωσε βα-
θύτερα τὴν προσευχὴ πού εἶχε γράψει γι' αὐτὴν ὁ Ἐρνέστος Ρενάν.

Ἐνας δημοσιογράφος τὸν ρώτησε τότε ἂν εἶχε ἔρθει μόνο γιά νά γνω-
ρίσει τὴν Ἑλλάδα. Σ' αὐτό ἀποκρίθηκε ὅτι ἦρθε καὶ γιά νά παρευρεθεῖ
στὴν πρεμιέρα τοῦ ἔργου του, πού θά δοθεῖ στό Νέο Θέατρο. Καί, χαμο-
γελώντας, παρατήρησε ὅτι περίμενε μέ ἀνυπομονησία τίς ἀντιδράσεις τοῦ
ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ, πού εἶχε ἀκούσει ὅτι ἦταν πολὺ ἀπαιτητικὸ.

Ἄλλος δημοσιογράφος τοῦ ἔθεσε τό ἐρώτημα ἂν σκοπεύει νά δώσει
διάλεξη, καὶ ἐκεῖνος βεβαίωσε ὅτι, πρὶν φύγει ἀπὸ τό Λονδίνο, εἶχε ἀνα-
λάβει ὑποχρέωση νά μιλήσει γιά τό Σαίξπηρ. Πρόσθεσε ὅτι εἶχε ἀσχολη-
θεῖ ιδιαίτερα μέ τό Σαίξπηρ, πού τὸν τοποθετεῖ πλάι τοὺς ἀρχαίους ἑλ-
ληνες τραγικούς.

Ἐκλείσε τὴ συνέντευξη λέγοντας ὅτι ἐλπίζει νά μᾶς ἐπισκεφθεῖ ξανά
σύντομα καὶ ὅτι θά ἦταν πολὺ εὐτυχής ἂν μπορούσε νά περάσει κάποτε
ἔνα ὀλόκληρο καλοκαίρι στὴν Κρήτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΤΑ ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ

Α'. ΤΑ ΠΤΩΤΙΚΑ

Στά προηγούμενα κεφάλαια εξετάστηκε ο λόγος από τή σκοπιά τῆς δομῆς του μέσα στήν περίοδο. Ἀλλά τό λόγο τόν συγκροτοῦν λέξεις πού διακρίνονται σέ δέκα εἶδη, τά ὅποια ὀνομάζονται μέρη τοῦ λόγου. Τά μέρη τοῦ λόγου εἶναι: τό ἄρθρο, τό οὐσιαστικό, τό ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία, ἡ μετοχή, τό ρῆμα, τό ἐπίρρημα, ἡ πρόθεση, ὁ σύνδεσμος, καί τό ἐπιφώνημα. Παρακάτω ἐξετάζεται ὁ ρόλος τοῦ κάθε μέρους τοῦ λόγου ὅταν βρίσκεται σέ συντακτική πλοκή.

Ἡ ἔνταξη καί ἡ θέση τῆς λέξης μέσα στό λόγο, πού καθορίζουν καί τή συντακτική της λειτουργία, ἔχουν τέτοια σημασία ὥστε μιὰ λέξη πού κανονικά ἀνήκει σέ ἓνα μέρος τοῦ λόγου μπορεῖ νά παίξει τό συντακτικό ρόλο ἄλλου μέρους τοῦ λόγου.

Μόλις ἤρθε, στρώθηκε στή δουλειά. (σύνδεσμος)

Ἀπό τόν πολύ θόρυβο μόλις ἀκουγόταν. (ἐπίρρημα)

Ὅσο διαρκεῖ ἡ ἐπιδημία, δέ θά γίνονται ἀθλητικά. (σύνδεσμος)

Ὅσο μπόι τοῦ λείπει, τόση ἐξυπνάδα ἔχει. (ἀντωνυμία)

Εἶναι βαριά ἄρρωστος. (ἐπίρρημα)

Μή σηκώνεις βαριά πράγματα. (ἐπίθετο)

Δέν κράτησε τήν ὑπόσχεση πού μᾶς εἶχε δώσει. (ἀντωνυμία)

Εἶναι στενοχωρημένος πού δέν πῆρε ἀκόμη γράμμα. (σύνδεσμος)

Τό κράτος διέθεσε μεγάλα ποσά γιά ἐπιστημονική ἔρευνα. (πρόθεση)

Γιά παπάς, παπάς γιά ζευγάς, ζευγάς. (σύνδεσμος)
Γιά δές λεβεντιά! (μόριο)

ΤΟ ΑΡΘΡΟ

Τό ἄρθρο συμφωνεῖ μέ τό προσδιοριζόμενο ὡς πρός τό γένος, τόν ἀριθμό, καί τήν πτώση.

ὁ ἐργάτης τῆς θάλασσας τούς κήπους

Ἐπάρχουν δύο εἰδῶν ἄρθρα: τό ὀριστικό καί τό ἀόριστο.

Τό ὀριστικό ἄρθρο (ὁ, ἡ, τό) ἐξειδικεύει αὐτό πού προσδιορίζει.

Ζητῶ τήν ἀγγλομαθῆ δακτυλογράφο. (τή γνωστή ἀγγλομαθῆ δακτυλογράφο)

Ζητῶ ἀγγλομαθῆ δακτυλογράφο. (μιά ὁποιαδήποτε ἀγγλομαθῆ δακτυλογράφο)

Τό ὀριστικό ἄρθρο στόν ἐνικό ἀριθμό πολλές φορές, ἀντί νά ἐξειδικεύει, γενικεύει, δηλαδή δηλώνει ὀλόκληρο τό γένος, τήν κατηγορία, ἢ τήν τάξη αὐτοῦ πού προσδιορίζει.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι θνητός. (ἔλοι οἱ ἄνθρωποι)

Ἡ συκιά εἶναι δέντρο φυλλαβόλο. (ἔλες οἱ συκιές)

Ὁ πολίτης πρέπει νά ὑπακούει στούς νόμους. (ἔλοι οἱ πολίτες)

Κανονικά τό ὀριστικό ἄρθρο προσδιορίζει οὐσιαστικό· μπορεῖ ὅμως νά προσδιορίζει καί ἄλλο μέρος τοῦ λόγου (ἢ καί ὀλόκληρη πρόταση), ὅποτε τό οὐσιαστικοποιεῖ.

Ὅλοι οἱ συγκατάκοι μας, καί οἱ ἐπάνω καί οἱ κάτω, εἶναι ἄνθρωποι ἤσυχτοι.

Μιλοῦσε πάντα ἀπό τή σκοπιὰ τοῦ ἐγώ καί ἔχι τοῦ ἐμεῖς.

Ἄς ἀφήσουμε τά ζήτω κι ἄς στρωθοῦμε στή δουλειά.

Ἄπό μικρός ζητοῦσε νά μάθει τό πῶς καί τό γιατί.

Ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀλήθειας στάθηκε πάντα τό πιστεῖω του.

Κανείς πιά δέν ἐγκρίνει αὐτό τόν τρόπο τοῦ σκέπτεσθαι.

Σ' αὐτή ταιριάζει τό τραβία με κι ἄς κλαίω.

Τό ἀόριστο ἄρθρο (ἕνας, μιά, ἕνα) ἀναφέρεται στό προσ-

διοριζόμενο κατά τρόπο άόριστο, δηλαδή δίχως νά τό εξειδικεύει.

*Μιά φορά κι έναν καιρό ἦταν μιά βασιλοπούλα. . .
Κοντά στή στάνη μας ἦταν τό καλύβι ενός βοσκοῦ.
Τότε ἀκούστηκε ἡ φωνή μιᾶς γειτόνισσας.*

Ἡ άοριστία ἐκφράζεται ἐπίσης δίχως ἄρθρο ἢ μέ κάποια άόριστη άντωνυμία (κάποιος, κανένας, λίγος, μερικοί, κάτι, κ.τ.λ.).

*Δέν ἔχει ταξιδέψει μέ ἀεροπλάνο.
Στήν ἀγορά σήμερα δέν υπῆρχαν πατάτες.
Πῆγε στή γραμματεία γιά κάποια βεβαίωση.
Ἄνοιξε τό παράθυρο νά πάρουμε λίγο ἀέρα.
Μερικοί ἐπιβάτες ἀναγκάστηκαν νά κοιμηθοῦν στό κατάστρωμα.
Πῆγα στήν τράπεζα γιά νά ἐξαργυρώσω κάτι ἐπιταγές.
Ἄκουσες τίποτα νέα;*

Τό άόριστο ἄρθρο χρησιμοποιεῖται ἐπίσης σέ όρισμένες περιπτώσεις γιά νά ἐξαρθεῖ μιά ιδιότητα.

Ἐνας στρατιώτης δέν ἐγκαταλείπει ποτέ τή θέση του. (ό καλός στρατιώτης)

Αὐτό τό πρόβλημα μόνο ένας Ἄνιστάν θά μπορούσε νά τό λύσει. (ένas σοφός σάν τόν Ἄνιστάν)

Οὔτε ένας Ἐφιάλτης δέ θά ἔβλαπτε τόσο τήν πατρίδα του. (προδότης σάν τόν Ἐφιάλτη)

Μόνο ένας θάνατος δέ γιαιτρεύεται. (ό θάνατος, πού εἶναι κάτι ἀνεπανόρθωτο)

ΤΟ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ

Στήν όνομαστική, τό ουσιαστικό χρησιμεύει ως: (α') υποκείμενο, (β') κατηγορηματική όνομαστική, (γ') παραθετικός προσδιορισμός τοῦ υποκειμένου ἢ τῆς κατηγορηματικῆς όνομαστικῆς, (δ') ἐπιρρηματικό κατηγορούμενο, καί (ε') ἐπιρρηματικός προσδιορισμός.

Τό παιδί κλαίει. (υποκείμενο)

Ἡ δουλειά δέν εἶναι ντροπή. (κατηγορηματική όνομαστική)

Ὁ Βύρων, ὁ μεγάλος ἄγγλος ρομαντικός ποιητής, πέθανε στό Μεσολόγγι. (παραθετικός προσδιορισμός ὑποκειμένου)

Τό Αἰγαῖο εἶναι πέλαγος, ἡ θάλασσα πού γέννησε τόν ἔλληνα ναυτικό. (παραθετικός προσδιορισμός κατηγορηματικῆς ὀνομαστικῆς)

Ἔφυγε στά ξένα μωρό καί μᾶς γύρισε παλικάρι. (ἐπιρρηματικά κατηγορούμενα)

Θά συναντηθοῦμε ἡ ὦρα ἔξι. (ἐπιρρηματικός προσδιορισμός)

Στήν αἰτιατική, τό οὐσιαστικό, ὅταν βρίσκεται σέ συνάρτηση μέ μεταβατικό ρῆμα, χρησιμεύει ὡς ἀντικείμενό του.

Ὁ κυνηγός σκότωσε ἓνα ἀγριογούρουνο. (ἀντικείμενο)

Ὁ δάσκαλος αὐτός ἔμαθε τά παιδιά μας γράμματα. (ἔμμεσο ἀντικείμενο)

Ἐξῆσε ἡσυχῆ ζωή. (σύστοιχο ἀντικείμενο)

Σέ συνάρτηση μέ ρῆμα, τό οὐσιαστικό σέ αἰτιατική μορφή νά χρησιμεύσει καί ὡς ἐπιρρηματικός προσδιορισμός.

Ἄδικα μπῆκε φυλακή. (ἐπιρρηματικός προσδιορισμός τόπου)

Θά ξεκινήσουμε τήν ἀγνή. (ἐπιρρηματικός προσδιορισμός χρόνου)

Τό οἰκόπεδό του ἀπέχει χιλιόμετρα ἀπό τή θάλασσα. (ἐπιρρηματικός προσδιορισμός ποσοῦ)

Ἡ παρέα βγῆκε περίπατο. (ἐπιρρηματικός προσδιορισμός σκοποῦ)

Σέ συνάρτηση μέ ὁμοιόπτωτο οὐσιαστικό, τό οὐσιαστικό σέ αἰτιατική χρησιμεύει ὡς κατηγορηματική αἰτιατική ἢ ὡς παραθετικός προσδιορισμός τοῦ ἀντικειμένου.

Βάφτισαν τό ἀνιψάκι μου Ἀλέξανδρο. (κατηγορηματική αἰτιατική)

Τό πρῶο εἶδα στό δρόμο τόν κύρ Νικόλα, τόν παλιό μας κηπουρό. (παραθετικός προσδιορισμός τοῦ ἀντικειμένου)

Σέ συνάρτηση μέ πρόθεση, τό οὐσιαστικό σέ αἰτιατική χρησιμεύει ὡς ἐμπρόθετος ἐπιρρηματικός προσδιορισμός ἢ ὡς ἐμπρόθετος ἐπιθετικός προσδιορισμός.

Δουλεύει ἀπό τό πρῶο ὡς τό βράδυ. (ἐμπρόθετος ἐπιρρηματικός προσδιορισμός)

Ταξίδεψε σέ τόπους μακρινούς. (ἐμπρόθετος ἐπιρρηματικός προσδιορισμός)

Σέ ζήτησε ἡ κοπέλα μέ τά ξανθά μαλλιά. (ἐμπρόθετος ἐπιθετικός προσδιορισμός)

Ὁ φίλος του ἀπό τήν Πόλη μετέφραζε ἔγγραφα ἀπό τά τουρκικά. (ἐμπρόθετος ἐπιθετικός προσδιορισμός)

Τέλος, τό οὐσιαστικό σέ αἰτιατική βρίσκεται κάποτε σέ συνάρτηση καί μέ ἐπιφώνημα ἢ ἄλλο ἄκλιτο μέρος τοῦ λόγου.

Κρίμα τή λεβεντιά του!

Μά τήν ἀλήθεια!

Βρέ τόν κατεργάση!

Στή γενική, τό οὐσιαστικό σέ συνάρτηση μέ ρῆμα χρησιμεύει ὡς ἀντικείμενό του.

Σ' αὐτό δέν ἔμοιασε καθόλου τῆς μάνας της. (ἀντικείμενο)

Χάρισε τῆς κόρης του μιά παλιά ροδίτικη φορεσιά. (ἔμμεσο ἀντικείμενο)

Σέ συνάρτηση μέ ὄνομα (οὐσιαστικό ἢ ἐπίθετο), τό οὐσιαστικό σέ γενική χρησιμεύει ὡς ὀνομαστική γενική.

Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς στεγάζεται στά Παλαιά Ἀνάκτορα.

Δέν ἐκδόθηκε ἀκόμη ἡ ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου.

Εἶναι ἄξιος τῆς τύχης του.

Θά ἔρθω τό ἀπόγεμα ἂν εἶμαι ἐλεύθερος ὑπηρεσίας.

Σέ συνάρτηση μέ πρόθεση, τό οὐσιαστικό σέ γενική χρησιμεύει ὡς ἐμπρόθετος ἐπιρρηματικός προσδιορισμός ἢ ὡς ἐμπρόθετος ἐπιθετικός προσδιορισμός.

Μετά χαρῆς θά σέ ξαναδοῦμε στό φτωχικό μας. (ἐμπρόθετος ἐπιρρηματικός προσδιορισμός)

Τόν ὀδήγησαν στόν ἀνακριτή διά τῆς βίας. (ἐμπρόθετος ἐπιρρηματικός προσδιορισμός)

Τά ἐπί μέρους θέματα δέ συζητήθηκαν. (ἐμπρόθετος ἐπιθετικός προσδιορισμός)

Ὁ ἐπί τῆς ἐθιμοτυπίας ὑπάλληλος ὕρισε τίς θέσεις τῶν ἐπισήμων. (ἐμπρόθετος ἐπιθετικός προσδιορισμός)

Ὅπως φαίνεται ἀπό τά παραπάνω παραδείγματα, ὁ ἐμπρόθετος σέ γενική προσδιορισμός εἶναι κυρίως κατάλοιπο

ἀπό λόγιες ἐκφράσεις. Στή δημοτική ἔχουν μείνει πολλές τέτοιες ἐκφράσεις, ὅπως: ἐπί τουρκοκρατίας, ἐπί τόπου, διά ξηρᾶς, πρό καιροῦ, πρό Χριστοῦ, ἐκ τῶν προτέρων, ὑπέρ πατρίδος.

Καί χωρίς πρόθεση, τό οὐσιαστικό σέ γενική χρησιμεύει ὡς ἐπιρρηματικός προσδιορισμός σέ μερικές συνηθισμένες ἐκφράσεις:

Θά τά ξαναποῦμε τοῦ χρόνου.

Δός μου κάτι νά φάω γιατί πεθαίνω τῆς πείνας.

Ντύνεται πάντα τῆς μόδας.

Ἐκφράσεις ὅπως τῶν Φώτων, τοῦ Ἄι-Νικόλα, τῆς Ἀναλήψεως εἶναι ἐλλειπτικές, στίς ὁποῖες παραλείφθηκε ἡ λέξη γιορτή ἢ μέρα.

Ἡ δοτική πτώση δέν ὑπάρχει στή δημοτική. Ὅρισμένα οὐσιαστικά σέ δοτική πού ἐξακολουθοῦν νά χρησιμοποιοῦνται σήμερα εἶναι λέξεις ἢ στερεότυπες ἐκφράσεις πού προέρχονται ἀπό τή λόγια παράδοση, π.χ. ἐν γνώσει, ἐν μέρει, ἐν ὄψει, ἐν σώματι, ἐν τούτοις, ἐπ' αὐτοφώρῳ, σὺν τῷ χρόνῳ, δυνάμει, θέσει, λόγῳ, τοῖς μετρητοῖς, παρουσία, φύσει, δόξα τῷ Θεῷ, ἐλέω Θεοῦ, καλῇ τῇ πίστει.

Ὁ σκοπός φώναζε: «Ἐχθρός ἐν ὄψει.»

Τά ἐγκαίνια ἔγιναν παρουσία τοῦ ὑπουργοῦ.

Στήν κλητική, τό οὐσιαστικό δέν ἔχει συντακτική σχέση μέ τήν πρόταση μέσα στήν ὁποία βρίσκεται. Χρησιμοποιεῖται ὡς προσφώνηση, γιά κάλεσμα, ἢ ἐπιφωνηματικά.

Σ' εὐχαριστῶ, φίλε μου, γιά τήν προθυμία σου.

Ἔ παιδιά, ἐλάτε πύ κοντά.

Τυχερό ἄνθρωπε!

ΤΟ ΕΠΙΘΕΤΟ

Τό ἐπίθετο χρησιμεύει ὡς: (α') ἐπιθετικός προσδιορισμός, (β') κατηγορηματική ὀνομαστική, (γ') κατηγορηματική αἰ-

τιατική, (δ') ἐπιρρηματικό κατηγορούμενο, (ε') κατηγορηματικός προσδιορισμός, καί (ς') παραθετικός προσδιορισμός.

* Ἐλυσε τῇ δύσκολῃ ἄσκησιν. (ἐπιθετικός προσδιορισμός)

* Ἡ ἄσκησις ἦταν δύσκολη. (κατηγορηματική ὀνομαστική)

Θεωρῶ τὴν ἄσκησιν δύσκολη. (κατηγορηματική αἰτιατική)

Γύρισε ἀπὸ τὸ ταξίδι ἄρρωστος. (ἐπιρρηματικό κατηγορούμενο)

Κοιμᾶται μὲ ἀνοικτὸ τὸ παράθυρο. (κατηγορηματικός προσδιορισμός)

* Ὁ παππούς, σβέλτος μὲ ἔλα τὰ χρονάκια του, ἄνοιξε τὸ χορὸν. (παραθετικός προσδιορισμός)

Τὸ ἐπίθετο, ὅταν εἶναι ἐπιθετικός προσδιορισμός, συνήθως μπαίνει πρὶν ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸ πού προσδιορίζει. Μπορεῖ ὅμως κάποτε καί νά ἀκολουθεῖ.

* Ὁ καλὸς καπετάνιος στή φουρτούνα φαίνεται.

* Ὁ καλὸς ὁ καπετάνιος στή φουρτούνα φαίνεται.

* Ὁ καπετάνιος ὁ καλὸς στή φουρτούνα φαίνεται.

* Ἐνας καλὸς λόγος δέν κοστίζει τίποτε.

* Ἐνας λόγος καλὸς δέν κοστίζει τίποτε.

* Ἦταν φιλάργυρος ἄνθρωπος.

* Ἦταν ἄνθρωπος φιλάργυρος.

Ὅπως οἱ ἐπιθετικές ἀναφορικές προτάσεις, ἔτσι καί τὰ ἐπίθετα ὡς ἐπιθετικοὶ προσδιορισμοὶ εἶναι δύο εἰδῶν: τὰ περιοριστικά καί τὰ προσθετικά.

ἡ εὐφορῆ (προσθετικό) θεσσαλική (περιοριστικό) πεδιάδα

Τὰ περιοριστικά ἐπίθετα δέ χωρίζονται μεταξὺ τους μὲ κόμμα.

ἓνα δείγμα τῆς πρώιμης ἀρχαϊκῆς ἀττικῆς ἀγγειογραφίας

Χρειαζέται ἰδιαιτέρη προσοχὴ στή στίξιν τῶν ἐπιθέτων.

Παλαιότερα εἶχαν γίνει καί ἄλλες, ἀνεπιτυχεῖς, προσπάθειες νά κοπεῖ διώρυγα σ' αὐτὴ τῇ χερσόνησο.

Παλαιότερα εἶχαν γίνει καί ἄλλες ἀνεπιτυχεῖς προσπάθειες νά κοπεῖ διώρυγα σ' αὐτὴ τῇ χερσόνησο.

Στὴν πρώτη περίπτωσις ἡ στίξις δείχνει ὅτι οἱ προηγού-

μενες προσπάθειες υπῆρξαν ἀνεπιτυχεῖς, δὲν προδικάζει ὅμως ὅτι καὶ αὐτὴ θὰ ἀποτύχει. Στὴ δευτέρη περίπτωση ἡ ἔλλειψη στίξης φανερώνει ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ προσπάθεια ἀπέτυχε ὅπως καὶ οἱ προηγούμενες.

Ὅταν ὑπάρχουν περισσότερα ἀπὸ ἓνα ἐπίθετα ὡς ἐπιθετικοὶ προσδιορισμοί, καὶ τὸ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τόσο στενὰ δεμένο μὲ τὸ οὐσιαστικὸ πού προσδιορίζει ὥστε νὰ ἀποτελεῖ μαζί του μία ἔννοια, τότε τὸ ἐπίθετο αὐτὸ μπαίνει τελευταῖο στὴ σειρά, ἀμέσως πρὶν ἀπὸ τὸ οὐσιαστικόν.

μιά γνωστὴ ναυτιλιακὴ ἐταιρεία
ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ
ὁ νέος ποινικὸς κώδικας
τὰ ἀναφαίρετα ἀνθρώπινα δικαιώματα

Χρειάζεται ἰδιαίτερη προσοχὴ σὲ ἐκφράσεις σὰν τίς παρακάτω:

οἱ πρῶτοι τρεῖς μῆνες τοῦ χρόνου (ὄχι: οἱ τρεῖς πρῶτοι μῆνες τοῦ χρόνου)

τὰ τελευταῖα τέσσερα γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου (ὄχι: τὰ τέσσερα τελευταῖα γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου)

Η ΑΝΤΩΝΥΜΙΑ

Ἡ ἀντωνυμία, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐτυμολογία τῆς λέξης, παίρνει μέσα στό λόγο τὴ θέση ὀνόματος καὶ ἐκτελεῖ τὴ συντακτικὴ λειτουργία οὐσιαστικοῦ ἢ ἐπιθέτου.

Ἐγὼ θὰ ὑπαγορεύω, καὶ ἐσεῖς θὰ γράφετε. (ὑποκείμενα)

Ὅποιος βιάζεται σκοντάφτει. (ὑποκείμενο)

Αὐτὸ ἀποκλείεται. (ὑποκείμενο)

Ὁ κίνδυνος ἦταν τέτοιος πού ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν ἄμεσα μέτρα. (κατηγορηματικὴ ὀνομαστικὴ)

Τὸν ἔδιωξε. (ἀντικείμενο)

Ἐύπησέ τους. (ἀντικείμενο)

Τοὺς πῆραν τὴν ἄδεια τοῦ ὁδηγοῦ. (ἔμμεσο ἀντικείμενο)

Δῶσε μου τὸ βιβλίο. (ἔμμεσο ἀντικείμενο)

Θά προεδρεύσει ὁ ἀρχαιότερος, ἐσύ. (παραθετικός προσδιορισμός)
 Τό σπίτι μου βρίσκεται πλάι στό σταθμό. (γενική ὀνομαστική)
 Δέ μᾶς ἐπεισαν τά ἐπιχειρήματά τους. (γενική ὀνομαστική)
 Ἐκεῖνο τό παράθυρο μένει πάντα κλειστό. (ἐπιθετικός προσδιορισμός)
 Δουλεύει γιά μᾶς. (ἐμπρόθετος ἐπιρρηματικός προσδιορισμός)

Οἱ ἐγκλιτικοί τύποι τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας (μου, σου, του) δέν πρέπει νά συγχέονται μέ τούς ἀντίστοιχους τύπους τῆς κτητικῆς.

Δώσε μου (προσωπική) τό βιβλίό μου. (κτητική)
 Φέρε της (προσωπική) τά γυαλιά της. (κτητική)

Η ΜΕΤΟΧΗ

Τό μέρος τοῦ λόγου πού λέγεται μετοχή πῆρε αὐτή τήν ὀνομασία ἐπειδὴ στήν ἀρχαία ἐλληνική γλώσσα ὅλοι οἱ τύποι τῆς μετοχῆς μετεῖχαν στή φύση καί τοῦ ἐπιθέτου καί τοῦ ῥήματος. Ὡς ἐπίθετο ἡ μετοχή εἶχε πάντα γένος, ἀριθμό, καί πτώση· ὡς ῥῆμα εἶχε χρόνο καί διάθεση καί μπορούσε νά πάρει ὑποκείμενο, συμπλήρωμα, καί προσδιορισμό.

Στή δημοτική ὑπάρχουν τρεῖς τύποι μετοχῆς: (α') μέ κατάληξη -οντας (-ώντας), (β') μέ κατάληξη -μένος, -μένη, -μένο, καί (γ') μέ κατάληξη -όμενος, -όμενη, -όμενο (-ούμενος, -άμενος).

Πέρασε ὅλη τή μέρα γράφοντας.

Ἡ Ἐλένη μου φαίνεται στενοχωρημένη.

Συγκαιρόμενος μέ τόν προηγούμενο, ὁ νέος κανονισμός εἶναι πιό ἀστηρής.

Ἡ μετοχή σέ -οντας (-ώντας):

(α') Εἶναι ἐνεργητική μετοχή καί φανερώνει κάτι πού γίνεται ταυτόχρονα μέ τό σημακνόμενο ἀπό τό ῥῆμα τῆς πρότασης.

Μᾶς ἤρθε κλαίγοντας καί φεύγει γελώντας.

Συζητώντας καί λέγοντας ἀστεῖα περάσαμε τήν ὥρα μας.

(β') Ἀντίθετα μέ τίς ἄλλες μετοχές, δέν ἔχει ἐπιθετικό χαρακτήρα· ἔχει τήν ἴδια κατάληξη σέ ὅλα τά γένη, τούς ἀριθμούς, καί τίς πτώσεις.

Ἡ Πηνελόπη περίμενε τόν Ὀδυσσεά ὑφαίνοντας.

Τά παιδιά μαθαίνουν παίζοντας.

(γ') Ὡς ρηματικός τύπος μπορεῖ νά πάρει ὑποκείμενο, συμπλήρωμα, καί προσδιορισμό.

Ἡ γιγιά (ὑποκείμενο), ἀνεβαίνοντας βιαστικά (προσδιορισμός) τά σκαλοπάτια (ἀντικείμενο), σκόνταψε καί χτύπησε.

(δ') Χρησιμοποιεῖται ὡς ἐπιρρηματικός προσδιορισμός πού δείχνει τρόπο, χρόνο, αἰτία, ἢ ἄλλη ἐπιρρηματική σχέση.

Ἡ κοπέλα ἔρθε τρέχοντας. (τρόπος)

Μᾶς ὑποδέχτηκαν γελώντας. (τρόπος)

Πηγαίνοντας στό Σούνιο χτές, εἶδαμε στό δρόμο ἓνα ἀναποδογυρισμένο αὐτοκίνητο. (χρόνος)

Μήν ἀντέχοντας τήν ζενιτιά, γύρισε στό χωριό του. (αἰτία)

Θέλοντας, μὴ θέλοντας, θά μᾶς ἀκολουθήσεις. (ὑπόθεση ἐνδοτική)

Ἡ μετοχή σέ -μένος, -μένη, -μένο:

(α') Εἶναι παθητικός παρακείμενος καί φανερώνει κάτι τό συντελεσμένο.

Τοῦ ἔδωσα ἓνα σημείωμα σέ σφραγισμένο φάκελο.

(β') Ὡς ἐπίθετο ἔχει γένος, ἀριθμό, καί πτώση καί ἐκτελεῖ ὅλες τίς συντακτικές λειτουργίες τοῦ ἐπιθέτου.

Ὁ Παλαμᾶς ἔγραψε ποιήματα γιά τίς χαμένες πατρίδες. (ἐπιθετικός προσδιορισμός)

Εἶναι ὀλόψυχα ἀφοσιωμένος στή δουλειά του. (κατηγορηματική ὀνομαστική)

Τή βρῆκα πολύ ἀδονατισμένη. (κατηγορηματική αἰτιατική)

Βλέπω μᾶς ἔρθετε πεινασμένος. (ἐπιρρηματικό κατηγορούμενο)

(γ') Ὡς ρηματικός τύπος, ἐκτός ἀπό ὑποκείμενο, μπορεῖ νά πάρει καί προσδιορισμό.

Εἶπε λόγια βγαλμένα ἀπό τήν καρδιά του.

Ἡ μετοχή σέ -όμενος, -όμενη, -όμενο (-ούμενος, -άμενος) εἶναι παθητικός ἐνεστώτας καί ἔχει περιορισμένη χρήση.

Οἱ ἐργαζόμενες γυναῖκες ἔκαμαν ἔρανο γιά τούς σεισμοπαθεῖς.
 Τό παρεχόμενο ἀπό τό ἀσφαλιστικό ταμεῖο ἐπίδομα αὐξήθηκε.
 Θυμᾶται τά χαρούμενα φοιτητικά του χρόνια.
 Μελετοῦσαν στό τραμάμενο φῶς τοῦ καντηλιῦ.

Πολλές μετοχές ἔχουν οὐσιαστικοποιηθεῖ, π.χ.: τά πλεούμενα, τά πετάμενα, τά βρισκόμενα, τά προεπούμενα. Ὑπάρχουν ἐπίσης πολλές οὐσιαστικοποιημένες μετοχές πού προέρχονται ἀπό τήν καθαρεύουσα. Τέτοιες εἶναι τό μέλλον, τό παρόν, ἡ καθαρεύουσα, ὁ ἐπιλαχών, τό παρελθόν, τό καθεστώς, ὁ ἡγούμενος, ὁ κατηγορούμενος, ὁ προϊστάμενος, τά περιεχόμενα, ὁ ἐπιτετραμμένος.

Ὑπάρχουν ἀκόμη καί μερικές μετοχές τῆς καθαρεύουσας πού ἐξακολουθοῦν νά χρησιμοποιοῦνται ἐπιθετικῶς, π.χ.: τό φλέγον ζήτημα, τά ἐπείγοντα προβλήματα, ἐπείγουσα ἀνάγκη, τρέχοντα ἔξοδα, οἱ διάττοντες ἀστέρες.

Ὅπως εἰπώθηκε παραπάνω, ἡ μετοχή σέ -οντας χρησιμοποιεῖται μόνο ἐπιρρηματικά· οἱ μετοχές, ὅμως, σέ -μένος καί -όμενος ἔχουν καί ἐπιθετική καί ἐπιρρηματική χρήση.

Ἄγώρασε μεταχειρισμένο αὐτοκίνητο. (ἐπιθετική χρήση)

Ἡ συνεδρίαση θά γίνει τήν ἐπόμενη ἐβδομάδα. (ἐπιθετική χρήση)

Ἐκνευρισμένος ἀπό τή στάση του, δέν μπόρεσα νά κλείσω μάτι. (ἐπιρρηματική χρήση)

Κρινόμενος μέ κάποια ἐπιείκεια, θά μπορούσε νά προαχθεῖ. (ἐπιρρηματική χρήση)

Ὅταν ἡ μετοχή ἔχει ἐπιθετικό χαρακτήρα, μπορεῖ νά ἀναλυθεῖ σέ ἐπιθετική ἀναφορική πρόταση. Ὅταν ἔχει ἐπιρρηματικό χαρακτήρα, μπορεῖ ἀνάλογα μέ τή σημασία τῆς νά ἀναλυθεῖ σέ ἐπιρρηματική πρόταση· ἡ τροπική μετοχή δέν ἀναλύεται σέ πρόταση, μπορεῖ ὅμως νά μετατραπεῖ σέ ἐμπρόθετο ἐπιρρηματικό προσδιορισμό. Ὅταν σπάνια ἔχει κατη-

γορηματικό χαρακτήρα, μπορεί νά αναλυθεῖ σέ πρόταση τοῦ νά.

Τοῦ πούλησαν νοθευμένο λάδι. (πού εἶχε νοθευθεῖ)

Περιμένοντας τό λεωφορεῖο, εἶδα τήν ἀδερφή του. (ἐνῶ περίμενα)

Μήν μπορώντας νά κοιμηθῶ, σηκώθηκα ἀπό τά χαράματα. (ἐπειδή δέν μποροῦσα νά κοιμηθῶ)

Τόν ἀποχαιρέτησε κλαιόντας. (τροπική μετοχή: δέν ἀναλύεται σέ πρόταση· μπορεί ὅμως νά μετατραπεῖ σέ: μέ κλάματα)

Εἶδα τό γέρο καθισμένο στόν ἴσιο τοῦ πλατάνου. (νά κάθεται)

Στίς περιπτώσεις πού ἡ μετοχή μπορεί νά ἀναλυθεῖ σέ δευτερεύουσα πρόταση, ἡ στίξη ἀκολουθεῖ τοὺς κανόνες πού ἰσχύουν γιά τίς δευτερεύουσες προτάσεις.

Περιμένοντας στήν οὐρά, διάβαζε τήν πρωινή ἐφημερίδα.

Ἡ γιαγιά ἔλεγε τά παραμύθια τῆς πλέκοντας πάντα κάτω.

Τά πλυμένα ρούχα, ἀπλωμένα στόν ἥλιο, στέγνωσαν σέ λίγη ὥρα.

Συνήθως ἡ μετοχή εἶναι συνημμένη, δηλαδή συνδέεται συντακτικῶς μέ τό ὑποκείμενο, ἢ σπανιότερα μέ τό ἀντικείμενο, τοῦ ρήματος τῆς πρότασης στήν ὁποία ἀνήκει.

Ἐνθουσιασμένοι οἱ περιηγητές ἀπό τή φιλοξενία, εὐχαρίστησαν μέ θερμά λόγια τό δήμαρχο.

Ρωτώντας κανείς, πηγαίνει καί στήν Πόλη.

Σπάνια ἡ μετοχή σέ -οντας εἶναι ἀπόλυτη, δηλαδή ἔχει δικό της ὑποκείμενο καί δέ συνδέεται συντακτικῶς μέ ὄρο τῆς πρότασης στήν ὁποία ἀνήκει. Ἡ χρήση ὅμως αὐτῆς τῆς μετοχῆς καλό εἶναι νά ἀποφεύγεται.

Βγαίνοντας ὁ ἥλιος, ξεκινήσαμε γιά τό χωράφι.

Ἐλάχιστες τυποποιημένες ἐκφράσεις, ὅπως Θεοῦ θέλοντος, καιροῦ ἐπιτρέποντος, πού ἀκόμη χρησιμοποιοῦνται κάποτε, εἶναι ὑπολείμματα ἀπό τήν καθαρεύουσα, στήν ὁποία ἡ ἀπόλυτη μετοχή μπαίνει σέ πτώση γενική. (γενική ἀπόλυτος)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Γιατί ἡ ἔνταξη καὶ ἡ θέση μιᾶς λέξης μέσα στό λόγο ἔχουν ἰδιαιτέρη σημασία; Πῶς συμφωνεῖ τό ἄρθρο μέ τό οὐσιαστικό στό ὅποιο ἀναφέρεται; Σέ τί χρησιμεύει τό ὀριστικό ἄρθρο; Ποιά εἶναι τό ὀριστικό ἄρθρο; Πῶς ἄλλωθς ἐκφράζεται ἡ ὀριστία; Σέ τί χρησιμεύει τό οὐσιαστικό ὅταν βρίσκεται σέ πτώση ὀνομαστική; Σέ τί ὅταν βρίσκεται σέ πτώση αἰτιατική; Σέ τί ὅταν βρίσκεται σέ πτώση γενική; Ποιές εἶναι οἱ συντακτικές χρήσεις τοῦ ἐπιθέτου; Ποιά μέρη τοῦ λόγου μπορεῖ νά ἀντικαταστήσει μέσα στήν πρόταση ἡ ἀνωνομία; Πῶς ἐξηγεῖται ἡ ὀνομασία τοῦ μέρους τοῦ λόγου πού λέγεται μετοχή; Ποιές εἶναι οἱ καταλήξεις τῆς μετοχῆς; Μέ ποιά μετοχή ἐκφράζεται κάτι πού γίνεται ταυτόχρονα μέ τό σημαινόμενο ἀπό τό ρῆμα τῆς πρότασης; Μέ ποιά κάτι τό συντελεσμένο; Ποιά μετοχή ἔχει μόνο ἐπιρρηματικό χαρακτήρα; Ποιές ἔχουν καί ἐπιθετικό καί ἐπιρρηματικό χαρακτήρα; Τί συντακτικές λειτουργίες ἐκτελεῖ ἡ μετοχή σέ -μένος; Σέ ποιά εἶδη προτάσεων μπορεῖ νά ἀναλυθεῖ ἡ μετοχή; Ποιά εἶδος μετοχῆς δέν μπορεῖ νά ἀναλυθεῖ σέ δευτερεύουσα πρόταση; Ποιά μετοχή καλεῖται συνημμένη καί ποιά ἀπόλυτη;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

77. Σέ καθενιά ἀπό τίς παρακάτω περιόδους νά συμπληρωθεῖ, ὅπου χρειάζεται, τό κενό (ἢ τά κενά) μέ τό κατάλληλο ὀριστικό ἄρθρο (προφορικά):

— ὕδραργυρος εἶναι — μέταλλο. Κάνε ὅ,τι σοῦ ὑπαγορεύει — συνειδησῆ σου ἄν δέ θέλεις νά ἔχεις — τύψεις ἀργότερα. — ἐπιδημία παρουσιάζει — ὄψη. Πέθανε ἀπό — συγκοπή. Δέν εἶναι — ψάρι — δελφίνι. — πρωθυπουργός τότε ἦταν — Τρικούπης. — "Ἑλληνας ἔχουν δημιουργήσει — παράδοση στή ναυτιλία. — "Ὀλυμπος καί — Κίσαβος, — δύο βουνά, μαλώνουν. — ζήλια εἶναι ἀρρώστια. — σικιά εἶναι — δέντρο φυλλοβόλο. Πρώτη φορά σήμερα ταξιδεύει μέ — ἐλικόπτερο. Ζήτησαν — βοήθεια ἀπό — "Ἄμηση Δράση. — φιλότιμος ἄνθρωπος δέν ἀνέχεται — ταπεινώσεις. — γράφο εἶναι ρῆμα. — μαθητής δίχως — μολύβι μοιάζει μέ — στρατιώτη δίχως — ὄπλο. Ζητᾶμε — δικαιοσύνη. Ζητεῖται — γαλλομαθῆς σερβιτόρος. "Ἀκούσαμε ὅλα — ὑπέρ καί — κατά γιά τή νέα θεωρία. Παίρνει πάντα — καφέ του δίχως — ζάχαρη. Δέν μπορεῖς νά ταξιδιψέεις δίχως — διαβατήριο. "Ὅλα — τετράγωνα εἶναι — τετράπλευρα. — Σελήνη δέν περιβάλλεται ἀπό — ἀτμόσφαιρα. — ἄνθρωπος ἀγράμματος, — ξύλο ἀπελέκητο. — ἀστυνομία συνέλαβε — διαρρήκτη — ἀδαμαντοπωλείου. Δέν ἔχω δεῖ ποτέ — πλοῖο χωρίς — τιμόνι. — τιμή — τιμή δέν ἔχει.

78. Στίς παρακάτω περιόδους νά ἀναγνωριστοῦν τά ὀριστικά ἄρθρα, τά ἀοιθημιακά, καί οἱ ὀριστές ἀνωνομίες (προφορικά):

Περάσαμε μιά πολύ ευχάριστη βραδιά. 'Ο φάκελος χρειάζεται συμπληρωματικό γραμματόσημο τῆς μιάς δραχμῆς. 'Ελπίζω νά συναντηθούμε κάποια μέρα σύντομα. "Ένα χελιδόνι δέ φέρνει τήν άνοιξη. "Έχει κάποια ευαισθησία στους πνεύμονες. Χτές άκουσα μιά πολύ άστεία ιστορία. Πές μας καί κανένα ευχάριστο νέο. Όλο δυσάρεστα μάς λές. Μία είναι ή όδός Σπευσίππου στην 'Αθήνα· δέν υπάρχει καμιά άλλη μέ τό ίδιο όνομα. Μερικοί μαθητές δέν πρόφτασαν τό λεωφορεϊο. Στο τραϊνο ήταν κάτι ξένοι ντυμένοι περίεργα. Μιά φορά κι έναν καιρό ζούσε μιά καπέλα πού τήν έλεγαν Σταχτοπούτα. Πήρε μαζί του καμιά δεκαριά πουκάμισα. Δέν έχω καμιά άμφιβολία γιά τήν όρθότητα του έπιχειρηματός του. Ούτε ένας Ταρζάν δέ θά σακαρφάλωνε στα δέντρα μέ τέτοια σβελτάδα. Στο λόγχο άφησαν ένα μόνο όπλιτη. Καλύτερα μιās ώρας ελεύθερη ζωή παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά καί φυλακή. Δέν έχω τίποτε νά προσθέσω. Το μηχάνημα κάνει ένα περίεργο θόρυβο. "Έχεις καμιά προωνή έφημερίδα; Είναι καί αυτό κάποια παρηγοριά.

79. Στίς παρακάτω περιόδους νά αναγνωριστει ή συντακτική χρήση κάθε οδσιαστικού πού είναι τυπωμένο μέ πλάγια στοιχεία (προφορικά):

Αυτό τό δέντρο είναι λεμονιά. Κλεισε τήν πόρτα. Τραγουδούσαν τραγούδια τῆς πατρίδας τους. Τά μαγαζιά έκλεισαν. Μοιάζει τοῦ πατέρα του στο χαρακτήρα. Τά χελιδόνια μάς έρχονται τήν άνοιξη. "Έφυγε ο Γιώργος, ο καλύτερός μου φίλος. Το ταμείο τοῦ θεάτρον θά άνοιξει τό απόγευμα. Σπούδασε μηχανικός. 'Ο μακαρίτης ο πατέρας σου δίδαζε τόν αδερφό μου Ιταλικά. 'Ο πατέρας της είναι εργάτης. Τόν όνόμασαν άνθροπολογηγό. Οι όρειβάτες έφτασαν στο καταφύγιο τό μεσημέρι. Με τό καλό νά ξαναϊδωθούμε τοῦ χρόνου. Δέν έφτασαν ακόμα οι έφημερίδες τῆς Κυριακής. 'Ο Σολωμός, ο ποιητής τοῦ έθνικοῦ ύμνου, γεννήθηκε στή Ζάκυνθο. Τόν ψήφισαν δήμαρχο. Δέν έγραψα ακόμα τίς άσκήσεις μου. Το χωριό απέχει δύο χιλιόμετρα από τή λίμνη. Αύριο δέ θά βγάλουν ψωμί οι φουφοροι.

80. Στίς παρακάτω περιόδους νά αναγνωριστει ή συντακτική χρήση κάθε επιθέτου (προφορικά):

'Από τό παράθυρο έμπαινε δροσερό αέρακι. 'Ο κειρός σήμερα μοιάζει άνοιξιάντικος. Το Πανεπιστήμιο τόν εξέλεξε επίτιμο διδάκτορα. Καί οι τρεις κοπέλες είναι κόρες του. Γύρισε από τό άμπέλι μέ τό καλάθι γεμάτο. Τόν θεώρησαν υπεύθυνο γιά τό άτύχημα. "Έβλεπε πάντα τό μέλλον σκοτεινό. 'Η γιαιγιά, φιλόξενη καί πρόθυμη όπως πάντα, τούς περιποίηθηκε όσο μπορούσε. Γύρισε κατάκοπος από τό γραφεϊο σήμερα. Το παιδι στάθηκε άτυχο.

81. Σέ καθεμίά από τίς παρακάτω περιόδους νά συμπληρωθεῖ, ὅπου χροιάζεται, τό κενό (ἢ τά κενά) μέ κατάλληλη ἀντωνυμία (προφορικά):

‘Ο ἀδερφός — ξενιτεύτηκε πρὶν γεννηθῶ. — διασκεδάξεις καί — δουλεύω ἅλη τή μέρα. Πρέπει — νά μάθεις νά μιλάς πιό εὐγενικά. ‘Ο ἐπισκέπτης — περιμέναμε ἔφτασε ἐπιτέλους. Ζήτησε συνεργασία γιά τό περιοδικό —. Θεέ μου, βοήθα — σ’ αὐτή τή δύσκολη ὥρα. Παρακαλῶ νά — δώσετε μιὰ καλή θέση στήν πλατεία. Τόν ἔστειλα νά — ταχυδρομήσει ἕνα συστημένο γράμμα. — ἔκλεψαν τήν τσάντα. Προχτές τόν εἶδα στό δρόμο, ἀλλά — ἔκαμε πώς δέ — εἶδε. — θέλει τά πολλά χάνει καί τά λίγα. Τό βιβλίο — — δάνεισες θά — — ἐπιστρέψω αὔριο. Τό μαγαζί ἀπό — ψωνίζαμε ἔκλεισε. — δέν εἶναι ἀναντικατάστατος. Νά εἶσαι ἐπεικῆς στούς — καί αὐστηρός στόν —. Μέ — δάσκαλο καθίσεις — γράμματα θά μάθεις. Σέ ρωτῶ — τηλεφώνησε. — μῆνες κράτησε ἡ δεύτερη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου; Σᾶς χτυπήσαμε τήν πόρτα, μά δέ — ἀκούσατε. Διαλέξτε — θέλετε.

82. Στίς παρακάτω περιόδους νά ἀναλυθεῖ κάθε μετοχή, ὅπου εἶναι δυνατό, σέ δευτερεύουσα πρόταση (προφορικά):

Παραμελώντας τή δουλειά σου, μήν περιμένεις προκοπή. Οἱ καθυστερημένοι θά ταξιδέψουν μέ τό ἐπόμενο τραῖνο. Ταξινομώντας τά χαρτιά τοῦ παπποῦ του, βρῆκε ἕνα ἔγγραφο σχετικό μέ τήν καταστροφή τῶν Ψαρῶν. Στήν κατοχή πολλοί ἄνθρωποι, ἐξαντλημένοι ἀπό τήν πείνα, πέθαιναν στούς δρόμους. Οἱ ἀστυνομικοί βρῆκαν τό κλεμμένο αὐτοκίνητο ριγμένο σέ ἕνα χαντάκι. Οἱ πολιορκημένοι στό Μεσολόγγι ἀποφάσισαν τήν ἔξοδο ἀψηφώντας τόν κίνδυνο. Κλαίοντας ἀπό χαρά ὑποδέχτηκαν τοὺς ναυαγούς πού εἶχαν σωθεῖ. Μή θέλοντας νά ἐπιβαρύνει τοὺς συγγενεῖς του, ἔμεινε στό ξενοδοχεῖο. «Γυρεύοντας πράγματα αἰώνια, θ’ ἀφήσω νά φύγουν τά χρόνια.» Οἱ ὄρειβάτες ὑπολόγιζαν πῶς, ξενικώντας τά χαράματα, θά ἔφταναν στήν κορφή τό μεσημέρι.

83. Νά ἀναγνωριστοῦν οἱ συντακτικοὶ ὅροι (ὑποκείμενο, ἀντικείμενο, κατηγορούμενο, κ.τ.λ.) πού ἀναφέρονται στήν κάθε μετοχή(προφορικά):

Ζητώντας κανεῖς τά πολλά, χάνει πολλές φορές καί τά λίγα. Οἱ ἀγρότες, καλλιεργώντας τή γῆ μέ σύγχρονες μεθόδους, συντελοῦν στήν αὐξηση τῆς παραγωγῆς. Οἱ πυροσβέστες, ἀψηφώντας τόν κίνδυνο, ἔσβησαν ὕστερα ἀπό μεγάλες προσπάθειες τή φωτιά. Οἱ ξένοι ἔφυγαν κατενθουσιασμένοι ἀπό τήν περιποίηση. Πρέπει οἱ ἀρμόδιες ὑπηρεσίες νά φροντίζουν γιά τήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος παίρνοντας στήν ἀνάγκη καί

μέτρα σκληρά. Δουλεύοντας κανείς με σύστημα μπορεί πού εύκολα νά επιτύχει τό σκοπό του. Αὐτοί πού βάζουν φωτιά στά δάση ζημιώνουν τήν ἐθνική οἰκονομία βλάπτοντας ταυτόχρονα τήν υγεία τοῦ λαοῦ. "Ὄντας μοναχοπαίδι, κληρονόμησε ὅλη τήν περιουσία. Μή μπορώντας νά ἀνταποκριθεῖ στίς ἀπαιτήσεις τῆς υπηρεσίας του, ἀποφάσισε νά παραιτηθεῖ. "Ὅσοι ἐπιδιώκουν νά ἀναδειχθοῦν ἀδιαφορώντας γιά τά μέσα πού χρησιμοποιοῦν εἶναι ἄτομα ἀντικοινωνικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ

ΤΑ ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ

Β'. ΤΟ ΡΗΜΑ

Τό ρήμα καί στήν περίπτωση πού ταυτίζεται μέ τό κατηγορήμα καί στήν περίπτωση πού εἶναι μέρος τοῦ κατηγορήματος, ἀποτελεῖ, μαζί μέ τό ὑποκείμενο, ἀπαραίτητο στοιχεῖο γιά νά σχηματιστεῖ περίοδος ἢ πρόταση. Τό ρήμα μπορεῖ νά εἶναι ρήμα μέ πλήρη κατηγορήση, δηλαδή αὐτοδύναμο, ὅποτε δέ χρειάζεται συμπλήρωση· ἢ νά εἶναι ρήμα μέ ἔλλιπή κατηγορήση, δηλαδή νά εἶναι εἴτε συνδετικό εἴτε μεταβατικό, ὅποτε, γιά νά ὀλοκληρωθεῖ ἡ ἔννοιά του, χρειάζεται συμπλήρωμα (κατηγορούμενο ἢ ἀντικείμενο). Γιά ἅλα αὐτά ἐγίνε λόγος σέ προηγούμενα κεφάλαια.

Ἐπί τῶν παρεπόμενων τοῦ ρήματος ιδιαίτερη συντακτική σημασία ἔχουν ἡ διάθεση, ἡ ἐγκλιση, καί ὁ χρόνος.

Ἡ διάθεση φανερώνει ἐάν καί πῶς τό ὑποκείμενο ἐνεργεῖ ἢ δέχεται κάποια ἐνέργεια. Οἱ διαθέσεις τοῦ ρήματος εἶναι τέσσερις: ἐνεργητική, παθητική, μέση, καί οὐδέτερη. "Ὅταν τό ρήμα φανερώνει ὅτι ἀπό τό ὑποκείμενό του πηγάζει κάποια ἐνέργεια, τό ρήμα βρίσκεται σέ ἐνεργητική διάθεση. "Ὅταν φανερώνει ὅτι τό ὑποκείμενο δέχεται κάποια ἐνέργεια πού προέρχεται ἀπό ἄλλη πηγή ἢ αἰτία, τότε βρίσκεται σέ παθητική διάθεση. "Ὅταν φανερώνει ὅτι τό ὑποκείμενο ἐνεργεῖ, καί ἡ ἐνέργεια ἐπιστρέφει σ' αὐτό τό ἴδιο, βρίσκεται σέ μέση διάθεση. "Ὅταν φανερώνει ὅτι τό ὑποκείμενο οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε

δέχεται κάποια ενέργεια, τότε τό ρήμα βρίσκεται σέ οὐδέτερη διάθεση.

Τό Γενάρη, ὁ κηπουρός κλαδεύει τίς τριανταφυλλίες. (ἐνεργητική διάθεση)

Τό Γενάρη, οἱ τριανταφυλλίες κλαδεύονται ἀπό τόν κηπουρό. (παθητική διάθεση)

Πλένεται μέ κρύο νερό ἀκόμη καί τό χειμώνα. (μέση διάθεση)

Τό μωρό κοιμάται στήν κούνια του. (οὐδέτερη διάθεση)

Τά ἐνεργητικά ρήματα διακρίνονται σέ μεταβατικά καί ἀμετάβατα, ὅπως ἔχει ἤδη εἰπωθεῖ.

Ὁ ἀθλητής ρίχνει ἀκόντιο. (μεταβατικό)

Δέν παραδέχομαι τό ἐπιχείρημά σου. (μεταβατικό)

Τό καναρίνι μας δέν κεληδεῖ. (ἀμετάβατο)

Ἐργάζεται σκληρά. (ἀμετάβατο)

Τά μέσα ρήματα θά μπορούσαν νά διακριθοῦν σέ αὐτοπαθή, ἀλληλοπαθή, καί πλάγια.

Ξυρίζεται μέ ἠλεκτρική μηχανή. (αὐτοπαθές—ξυρίζεται μόνος του)

Θά ξαναϊδοθούμε μετὰ τίς γιορτές. (ἀλληλοπαθές—θά δεῖ ὁ ἕνας τόν ἄλλο)

Κουρεύομαι κάθε μήνα. (πλάγιο—μέ κουρεύει ὁ κουρέας)

Ἔχτισε πολυκατοικία. (πλάγιο—ἄλλοι τήν ἔχτισαν γι' αὐτόν)

Ἡ ἔγκλιση φανερώνει τή θέση πού παίρνει κανείς ἀπέναντι στό πραγματικό, τό ἐνδεχόμενο, ἢ τό ἐπιθυμητό.

Ἔκλεισα τό παράθυρο. (θέση ἀπέναντι στό πραγματικό)

Θά ἔκλεινα τό παράθυρο ἂν ἔβρεχε. (ἀλλά δέν ἔβρεξε, καί γι' αὐτό δέν ἔκλεισα τό παράθυρο—θέση ἀπέναντι στό πραγματικό)

Ἄν κλείσεις τό παράθυρο, θά χάσουμε τήν ὥραία θέα. (θέση ἀπέναντι στό ἐνδεχόμενο)

Κλείσε τό παράθυρο. (θέση ἀπέναντι στό ἐπιθυμητό)

Ἑπάρχουν τρεῖς βασικές ἐγκλίσεις: ἡ ὀριστική, ἡ ὑποτακτική, καί ἡ προστακτική.

Ἡ γεωργία ἀποτελεῖ βασικό παράγοντα τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. (ὀριστική)

Προστακτική είναι ἡ ἔγκλιση μέ τήν ὅποια ἐκφράζεται ἐπιθυμία (προσταγή, παράκληση, εὐχή) μέ τρόπο ἄμεσο καί ἐμφαντικό.

Κλείσε τά παράθυρα.	Ἄς λέει ὅ,τι θέλει
Διαλυθεῖτε.	Νά περάσει ὁ ἐπόμενος.
Ἀγαπάτε τό δάσος.	Μήν τοῦ δώσεις τή διεύθυνσή μας.
Παναγιᾶ, βοήθα.	Μή μιλάτε μέ γεμάτο τό στόμα.
Χαίρετε.	Νά μή μπεῖ κανένας στό σκοτεινό θάλαμο.

Δυνητική είναι ἡ ἔγκλιση μέ τήν ὅποια ἐκφράζεται ἔννοια ἀντίθετη τοῦ πραγματικοῦ ἢ ἔννοια ἀμφίβολης πραγματοποίησις στό μέλλον. Σχηματίζεται μέ τό μόριο θά καί παρατακτικό ἢ ὑπερσυντέλικο.

*Ἄν ἦταν πῶς προσεκτικός, θά ἀπέφυγε τή σύγκρουση.

*Ἄν μέ εἶχες εἰδοποιήσει ἐγκαίρως, θά σοῦ εἶχα κλείσει δωμάτιο.

*Ἄν ἔβρισκα τά χρήματα ὡς τήν ἐρχόμενη Κυριακή, θά ἀγόραζα ἀμέσως τό οἰκόπεδο.

Ἡ δυνητική χρησιμοποιεῖται ἐπίσης σέ διατυπώσεις πού ἐκφράζουν ἰδιαίτερη εὐγένεια.

Θά ἤθελα, ἂν δέ σᾶς ἐνοχλῶ, νά σᾶς ἀπασχολήσω γιά λίγα λεπτά.

Θά δεχόσαστε νά ἀναλάβετε τήν προεδρία;

Τέλος, ἡ δυνητική χρησιμοποιεῖται καί σέ δευτερεύουσες προτάσεις σύμφωνα μέ τόν κανόνα τῆς ἀκολουθίας τῶν χρόνων.

Δέ φανταζόμουν ὅτι θά τόν ξανάβλεπα τόσο σύντομα.

Πιθανολογική είναι ἡ ἔγκλιση μέ τήν ὅποια ἐκφράζεται τό πιθανό στό παρόν ἢ στό παρελθόν. Σχηματίζεται μέ τό μόριο θά καί ὅποιοδῆποτε χρόνο ὀριστικῆς ἐκτός ἀπό μέλλοντα.

Θά ἐτοιμάζεται γιά ὕπνο αὐτή τή στιγμή. (παρόν)

Τώρα θά ἔχουν ὠρμάσει τά σταφύλια στήν Κρήτη. (παρόν)

Δέ θά βρῆκε θέση στό ἀεροπλάνο· ἄλλωῶς θά εἶχε ἔρθει ἀπό χτές. (παρελθόν)

Γιά νά μήν ἔρθει στή χτεσινή δεξίωση, δέ θά εἶχε λάβει ἐγκαίρως τήν πρόσκληση. (παρελθόν)

Ἡ πιθανολογική ἔγκλιση δέν πρέπει νά συγγέεται μέ τήν ὀριστική τοῦ ἐξακολουθητικοῦ ἢ τοῦ συντελεσμένου μέλλοντα, μέ τούς ὁποίους συμβαίνει νά ἔχει τούς ἴδιους τύπους.

Τό ἀεροπλάνο γιά τή Σάμο θά φεύγει κάθε Τρίτη τήν ἴδια ὥρα. (ἐξακολουθητικός μέλλοντας)

Τό ἀεροπλάνο γιά τή Σάμο θά φεύγει αὐτή τή στιγμή. (πιθανολογική)

Εὐχετική εἶναι ἡ ἔγκλιση μέ τήν ὅποια ἐκφράζεται εὐχή πραγματοποίησιμη ἢ ἀπραγματοποίητη. Σχηματίζεται μέ τίς φράσεις ἢ τά μόρια εἶθε νά, μακάρι νά, ἄμποτε νά, νά, ἄς καί ὑποτακτική, ἢ ὀριστική παρελθοντικοῦ χρόνου.

Μακάρι νά μοιάσει τῆς μάνας της.

Νά ζήσεις.

* Ἄς εἶχα τήν υἰειά μου καί δέ θά ἴθελα τίποτε ἄλλο.

* Ἄμποτε νά μὴν τόν εἶχα γνωρίσει.

Ἡ ὀριστική, ἡ δυνητική, καί ἡ πιθανολογική εἶναι ἔγκλισεις τῶν ἀνεξάρτητων προτάσεων κρίσεως ἢ ὑποτακτική, ἢ προστακτική, καί ἡ εὐχετική εἶναι ἔγκλισεις τῶν ἀνεξάρτητων προτάσεων ἐπιθυμίας. Στίς ἀνεξάρτητες προτάσεις κρίσεως ἢ ἄρνηση ἐκφράζεται μέ τό δέν· στίς ἀνεξάρτητες προτάσεις ἐπιθυμίας ἢ ἄρνηση ἐκφράζεται μέ τό μή.

Δέν κράτησε τό λόγο του. (ὀριστική)

Δέ θά σοῦ τό ἔλεγα αὐτό ἂν δέ σοῦ εἶχα ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη. (δυνητική)

Δέ θά ἔχει πληρώσει τό λογαριασμό· ἄλλιως δέ θά τοῦ ἔκοβαν τό νερό. (πιθανολογική)

Νά μὴν ποῦμε καί κανένα ἄστεϊο; (ὑποτακτική)

Μή φονάζετε. (προστακτική)

Μακάρι νά μὴ γίνει σήμερα ἡ συνεδρίαση. (εὐχετική)

Στίς δευτερεύουσες προτάσεις ἡ ἄρνηση ἐκφράζεται μέ τό δέν ἐκτός ἐάν ἡ πρόταση εἰσάγεται μέ τό νά, γιά νά, ὥστε νά, ὅποτε ἡ ἄρνηση ἐκφράζεται μέ τό μή.

Πνίγηκε γιατί δέν ἤξερε νά κολυμπᾷ.

* Ἄν δέ σέ ἀκούσει, θά μετανιώσει.

Φοβᾶται μήπως δέ βρεῖ τὸ δρόμο νυχτιάτικα.

Παρακάλεισε νά μὴν τὸν ἐνοχλήσουν.

Θά σοῦ τηλεφωνῶ κάθε πρωί ὥστε νά μὴν ἔχεις πιά παράπονα.

Σοῦ στέλνω αὐτὸ τὸ δωράκι γιὰ νά μὴ λές πὼς δέ σέ σκέπτομαι.

Ὁ χρόνος φανερώνει τὴ χρονική βαθμίδα (δηλαδή τὸ παρόν, τὸ παρελθόν, ἢ τὸ μέλλον) στήν ὁποία συμβαίνει τὸ σημααινόμενο ἀπὸ τὸ ρῆμα. Ὁ χρόνος φανερώνει ἀκόμη ἂν τὸ σημααινόμενο ἀπὸ τὸ ρῆμα παρουσιάζεται εἴτε ἀπροσδιόριστα, παρμένο στό σύνολό του (συνοπτικό), εἴτε προσδιορισμένα, δηλαδή ὡς κάτι πού βρίσκεται σέ ἐξέλιξη (ἐξελισσόμενο), ἢ πού ἐπαναλαμβάνεται (ἐπαναλαμβανόμενο), ἢ ὡς κάτι πού ἐμφανίζεται ἀποτελειωμένο (συντελεσμένο).

Γράφω τὴν ἄσκηση πού ζήτησε ὁ καθηγητής. (παρόν)

Πέρι εἰς ἔργα πολλές χριστουγεννιάτικες κάρτες. (παρελθόν)

Αὔριο θά γράφω γράμμα στή μητέρα. (μέλλον)

Κυβέρνησε πέντε χρόνια. (συνοπτικό: ἢ διακυβέρνησή του, πού κράτησε χρόνια, παρουσιάζεται στό σύνολό της ὡς μιὰ πράξη)

*Ἐρχεται τὸ τραῖνο. (ἐξελισσόμενο: τὸ τραῖνο πλησιάζει, ἀλλά ἀκόμη δέν ἔχει φτάσει)

Τά μαθήματα ἀρχίζουν τὴν πρώτη Ὀκτωβρίου. (ἐπαναλαμβανόμενο: κάθε χρόνο τὴν πρώτη Ὀκτωβρίου)

*Ἐχω μελετήσει ὅλα τὰ μαθήματά μου γιὰ αὔριο. (συντελεσμένο: ἔχω ἀποτελειώσει τὴν ἐργασία μου καί τώρα εἶμαι μελετημένος)

Ὁκτώ εἶναι οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος στήν ὀριστική. Παροντικοὶ χρόνοι εἶναι ὁ ἐνεστώτας καί ὁ παρακείμενος· παρελθοντικοὶ χρόνοι εἶναι ὁ ἀόριστος, ὁ παρατατικός, καί ὁ ὑπερσυντέλικος· μελλοντικοὶ χρόνοι εἶναι ὁ συνοπτικός ἢ στιγμιαίος, ὁ ἐξακολουθητικός, καί ὁ συντελεσμένος μέλλοντας. Στίς ἄλλες βασικές ἐγκλίσεις, δηλαδή στήν ὑποτακτική καί τὴν προστακτική, τὸ ρῆμα ἀναφέρεται πάντα στό μέλλον.

Ὁ ἐνεστώτας φανερώνει ὅτι τὸ σημααινόμενο ἀπὸ τὸ ρῆμα συμβαίνει στό παρόν καί παρουσιάζεται εἴτε συνοπτικά, δη-

λαδὴ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τῆ μικρῆ ἢ μεγάλῃ διάρκειά του, εἴτε ὡς ἐξελισσόμενο ἢ ἐπαναλαμβανόμενο.

*Υπόσχομαι νά σοῦ γράψω τακτικά. (συνοπτικό)

Οἱ γονεῖς μου μένουν στήν Κηφισιά. (συνοπτικό)

*Ἡ ἀράχνη ἔχει ὀκτώ πόδια. (συνοπτικό)

*Ἡ γῆ κινεῖται γύρω ἀπό τόν ἥλιο. (συνοπτικό)

Ποῦ εἶναι ὁ Νίκος; Γράφει τό λόγο πού θά ἐκφωνήσῃ αὔριο. (ἐξελισσόμενο)

Αὐτή τῆ στιγμή μπλαίνει στή βουλή ὁ πρωθυπουργός. (ἐξελισσόμενο)

Τά καταστήματα ἀνοίγουν στίς ὀκτώ τό πρωί. (ἐπαναλαμβανόμενο)

Τά χελιδόνια μᾶς ἔρχονται κάθε ἀνοιξη. (ἐπαναλαμβανόμενο)

Συχνά ὁ ἐνεστώτας χρησιμοποιεῖται ἐπίσης: (α') ἀντί γιά μέλλοντα, (β') ἀντί γιά παρακείμενο, καί (γ') ἀντί γιά ἀόριστο γιά νά δοθεῖ ζωηρότητα στήν ἀφήγηση (ιστορικός ἢ δραματικός ἐνεστώτας).

Αὔριο παίξει ὁ Παναθηναϊκός. (ἀντί: θά παίξει)

*Ἀκούω ὅτι ἀρραβωνιάστηκα. (ἀντί: ἔχω ἀκούσει)

*Ἦταν περασμένα μεσάνυχτα· ἐτοιμαζόμουν γιά ὕπνο· ξαφνικά ἀκούω ἓνα παράξενο κρότο. (ἀντί: ἄκουσα)

*Ὁ παρακείμενος φανερώνει ὅτι τό σημαίνόμενο ἀπὸ τό ρῆμα ἔγινε στό παρελθόν καί τό ἀποτέλεσμα ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει συντελεσμένο στό παρόν.

*Ἐχω χάσει τό διαβατήριό μου. (καί τώρα εἶμαι χωρίς διαβατήριό)

Τό ἐπιχειρημά σου μέ ἔχει πείσει.

*Ἐχεις κλείσει θέση στό ἀεροπλάνο γιά τήν πρωινή πτήση;

Εἶμαι ἐξουσιοδοτημένος νά ὑπογράψω ἐγώ τό συμβόλαιο.

*Ὁ ἀόριστος φανερώνει ὅτι τό σημαίνόμενο ἀπὸ τό ρῆμα ἔγινε στό παρελθόν μιά φορά καί παρουσιάζεται συνοπτικά καί ἀνεξάρτητα ἀπὸ τῆ μικρῆ ἢ μεγάλῃ διάρκειά του.

Χτές ὁ ἥλιος ἔδωσε στίς 6.33 μ.μ.

Πέρασε τό καλοκαίρι του στήν Κέρκυρα.

Σπούδασε στό Παρίσι.

*Ἐζησε σχεδόν ὅλη του τῆ ζωή στήν Αὐστραλία.

Πολύ συχνά ο άόριστος χρησιμοποιείται ως παρακείμενος.

Μελέτησες κιόλας τά μαθήματά σου γιά αύριο; (έχεις μελετήσει;)

Οί πρωινές έφημερίδες δέν κυκλοφόρησαν ακόμη. (δέν έχουν κυκλοφορήσει)

Ταξίδεψε σέ όλες σχεδόν τίς χώρες τής Εύρώπης. (έχει ταξιδέψει)

‘Ο παρατατικός φανερώνει διάρκεια, συνήθεια, ή επανάληψη στό παρελθόν. ‘Επίσης φανερώνει κάτι πού εξέλισσόταν στό παρελθόν τή στιγμή πού έγινε ή ενῶ γινόταν κάτι άλλο.

“Όταν ήταν φοιτητής, έμενε στό Παγκράτι. (διάρκεια)

“Όλη τή νύχτα χιόνιζε. (διάρκεια)

‘Ο παππούς ακόμη μέχρι πέρσι γυμναζόταν κάθε πρωί. (συνήθεια)

“Όταν ήταν άρρωστη, τήν έβλεπε ο γιατρός κάθε μέρα. (επανάληψη)

Τρώγαμε τήν ὥρα πού έγινε ο σεισμός. (εξέλιξη)

‘Ενώ έπαιζαν τά παιδιά, ή γιαγιά έπλεκε. (εξέλιξη)

‘Ο υπερσυντέλικος δηλώνει κάτι πού είχε συντελεστεί πρίν από ένα όρισμένο χρονικό σημείο στό παρελθόν.

“Όταν φτάσαμε στό αεροδρόμιο, τό αεροπλάνο είχε κιόλας απογειωθεί.

Δέν είχε γεννηθεί όταν άρχισε ο πόλεμος.

‘Ο συνοπτικός ή στιγμιαίος μέλλοντας φανερώνει ότι τό σημεινόμενο από τό ρήμα θά γίνει στό μέλλον μιά φορά χωρίς νά προσδιορίζεται άν θά κρατήσει πολύ ή λίγο.

Τό τραίνο θά ξεκινησει στίς οκτώ ακριβώς.

Θά πάω γιά ψάρεμα όταν ευκαιρήσω.

Θά άφιερώσει τό υπόλοιπο τής ζωής του στή μελέτη τών κλασικών.

‘Ο έξακολουθητικός μέλλοντας φανερώνει διάρκεια ή επανάληψη στό μέλλον. ‘Επίσης φανερώνει κάτι πού θά εξελισσεται στό μέλλον τή στιγμή πού θά γίνει ή ενῶ θά γίνεται κάτι άλλο στό μέλλον.

Αύριο θά μελετώ ὅλη τή μέρα. (διάρκεια)

Στήν άπουσία μας θά ταΐζει τό σκύλο ο γείτονας. (επανάληψη)

Θά παραθεράξουμε στήν Αίγινα όταν φέρουν τό λογαριασμό. (εξέλιξη)

“Όταν ἐσὺ θά πετᾶς πάνω ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικό, ἐμεῖς ἐδῶ θά κοιμόμαστε. (ἐξέλιξη)

Ὁ συντελεσμένος μέλλοντας δείχνει κάτι πού θά ἔχει συντελεστεῖ πρὶν ἀπὸ ἕνα ὀρισμένο χρονικό σημεῖο στό μέλλον.

Θά ἔχουν ψηφίσει ὅλοι πρὶν ἀπὸ τή δύση τοῦ ἡλίου.

Τό ἀδίκημα θά ἔχει παρωγραφεῖ ὕστερα ἀπὸ μιὰ πενταετία.

Σημασία τῶν χρόνων στήν ὀριστική ἔγκλιση

χρονική βαθμίδα	Πῶς ἐμφανίζεται τό σημανιόμενο ἀπὸ τό ρῆμα		
	ἀπροσδιόριστα καί συνοπτικά	προσδιορισμένα	
		ὡς ἐξελισσόμενο ἢ ἐπαναλαμβανόμενο	ὡς συντελεσμένο
παρόν	ἐνεστώτας γράφω	ἐνεστώτας γράφω	παρακείμενος ἔχω γράφει
παρελθόν	ἀόριστος ἔγραφα	παρατατικός ἔγραφα	ὑπερσυντέλικος εἶχα γράφει
μέλλον	συνοπτικός (στιγμιαῖος) μέλλοντας θά γράφω	ἐξακολουθητικός μέλλοντας θά γράφω	συντελεσμένος μέλλοντας θά ἔχω γράφει

“Όπως ἔχει εἰπωθεῖ, στίς ἄλλες βασικές ἐγκλίσεις, δηλαδή στήν ὑποτακτική καί στήν προστακτική, οἱ χρόνοι ἀναφέρονται στό μέλλον τόσο στίς ἀνεξάρτητες ὅσο καί στίς ἐξαρτημένες προτάσεις. Σ’ αὐτές τίς ἐγκλίσεις ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ἐμφανίζεται τό σημανιόμενο ἀπὸ τό ρῆμα ἐκφράζεται μόνο μέ τόν ἐνεστώτα, τόν ἀόριστο, ἢ τόν παρακείμενο.

Νά γυμνάζεσαι κάθε πρωί. (ἐπανάληψη — ἐνεστώτας προστακτικῆς)

Νά τοῦς ἀφήσω νά περάσουν; (συνοπτικό — ἀόριστος ὑποτακτικῆς)

Ἐπιμένει νά προσφύγει στό δικαστήριο. (συνοπτικό — ἀόριστος ὑποτακτικῆς)

Ἡ προκαταβολή θά σοῦ ἐπιστραφεῖ μόνο ἂν ἔχεις παρωδώσει τό κλει-

δί πριν από τήν πρώτη Ἰουνίου. (συντελεσμένο — παρακείμενος ὑποτακτικῆς)

Σέ πρόταση ἐξαρτημένη ἀπό ρῆμα πού βρίσκεται σέ χρόνο παροντικό ἢ παρελθοντικό, ἡ ἐξαρτημένη πρόταση ἀναφέρεται καί πάλι στό μέλλον ἀπό τή σκοπιά τοῦ χρόνου πού ἔχει τό ρῆμα τῆς κύριας πρότασης.

Ὁ Νίκος παρακαλεῖ νά τοῦ δανεῖσεις τή γραφομηχανή σου.

Τό τάγμα διατάχθηκε τότε νά ἐπιτεθεῖ τήν αὐγή τῆς ἐπομένης.

Ἀνάλογα μέ τόν τύπο τῆς, ἡ **ΜΕΤΟΧΉ** μπορεῖ νά ἀναφέρεται καί στίς τρεῖς χρονικές βαθμίδες (δηλαδή στό παρόν, τό παρελθόν, ἢ τό μέλλον) καί νά φανερώνει εἴτε τό συνοπτικό, εἴτε τό διαρκές (ἢ ἐξελισσόμενο ἢ ἐπαναλαμβανόμενο), εἴτε τό συντελεσμένο.

Ἐργάζεται ἀκούοντας μουσική. (παρόν)

Ρίχτηκε στή θάλασσα νά τή σώσει ἀηρηγώντας τόν κίνδυνο. (παρελθόν)

Πηγαίνοντας αὔριο στό Σούνιο, θά τόν συναντήσω στό Λαγονήσι. (μέλλον)

Βρῆκε τό σπίτι του γκρεμισμένο ἀπό τό σεισμό. (παρελθόν)

Μεταφραζόμενο αὐτό τό ποίημα θά χάσει ὅλη του τήν ὁμορφιά. (μέλλον)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Τί φανερώνει ἡ διάθεση τοῦ ρήματος; Πόσες καί ποιές εἶναι οἱ διαθέσεις τοῦ ρήματος; Τί φανερώνει ἡ ἐνεργητική διάθεση τοῦ ρήματος; Τί ἡ παθητική; Τί ἡ μέση; Τί ἡ οὐδέτερη; Πῶς ὀνομάζονται τά δύο εἶδη τῶν ρημάτων τῆς ἐνεργητικῆς διάθεσης; Πῶς ὀνομάζονται τά τρία εἶδη τῶν ρημάτων τῆς μέσης διάθεσης; Τί φανερώνει ἡ ἐγκλίση; Ποιές εἶναι οἱ βασικές ἐγκλίσεις; Ποιές ἄλλες ἐγκλίσεις ὑπάρχουν; Πῶς παρουσιάζεται τό νόημα τοῦ ρήματος στήν ὀριστική; Πῶς στήν ὑποτακτική; Σέ τί εἶδος προτάσεις χρησιμοποιεῖται ἡ ὑποτακτική; Τί ἐκφράζεται μέ τήν προστακτική; Τί ἐκφράζεται μέ τή δυντική; Τί μέ τήν πιθανολογική; Τί μέ τήν εὐχετική; Σέ ποιές ἀρνητικές προτάσεις χρησιμοποιεῖται τό δέν καί σέ ποιές τό μή; Τί φανερώνει ὁ χρόνος τοῦ ρήματος; Στήν ὀριστική, ποιοί εἶναι οἱ παροντικοί χρόνοι; Ποιοί οἱ παρελθοντικοί; Ποιοί οἱ μελλοντικοί; Σέ ποιά χρονική βαθμίδα ἀναφέρεται τό ρῆμα στήν ὑποτακτική καί τήν προστακτική; Τί φανερώνει ὁ ἐνεστώτας; Ποιούς χρόνους ἀντικαθιστᾷ κάποτε ὁ ἐνεστώτας; Τί φανερώνει ὁ παρακείμενος; Τί ὁ ἀόριστος; Ποῖο χρόνο ἀντικαθιστᾷ συχνά ὁ ἀόριστος; Τί φανερώνει ὁ παρατατικός; Τί ὁ ὑπερσυντέλικος; Τί ὁ συνοπτικός ἢ στιγμιαῖος μέλλοντας; Τί ὁ ἐξακολουθητικός μέλλοντας; Τί ὁ συντελεσμένος μέλλοντας; Σέ ποιές χρονικές βαθμίδες μπορεῖ νά ἀναφέρεται μιᾷ μετοχῇ ἀνάλογα μέ τόν τύπο τῆς;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

84. Νά αναγνωριστῆ ἡ διάθεση κάθε ρήματος. Γιά τά ρήματα πού βρίσκονται στήν ἐνεργητική διάθεση, νά δηλωθεῖ ἐπίσης ἂν εἶναι μεταβατικά ἢ ἀμετάβata· γιά τά ρήματα πού βρίσκονται στή μέση διάθεση, νά δηλωθεῖ ἂν εἶναι αὐτοπαθή, ἀλληλοπαθή, ἢ πλάγια (προφορικά):

Μιά καλή μωδίστρα ἔραψε τό νυφικό τῆς ξαδέρφης μας. Τό μνημεῖο καταστράφηκε ἀπό τό σεισμό. Ἡ Μαρία ντύνεται στό δωμάτιό της. Τό καλοκαίρι κολυμπᾶμε πρωί ἀπόγεμα. Ὁ παππούς κοιμᾶται. Ὅλοι οἱ παλιοί συμμαθητές συναντιόμαστε μιά φορά τό χρόνο. Τό ὑπόγειο πλημμύρισε ἀπό τή βροχή. Ράβομαι στό ράφτι τῆς γειτονιάς μου. Ὁ τροχονόμος σταμάτησε τό αὐτοκίνητο. Τό ταξίδι ματακώθηκε ἐξαιτίας τῆς κακοκαιρίας.

85. Νά σχηματιστοῦν τρεῖς περίοδοι μέ ρήμα μεταβατικό, τρεῖς μέ ρήμα ἀμετάβato, δύο μέ ρήμα παθητικῆς διάθεσης, μία μέ ρήμα μέσης διάθεσης, καί μία μέ ρήμα οὐδέτερης διάθεσης.

86. Νά σχηματιστοῦν ἀπό δύο περίοδοι πού νά περιέχουν ρήματα σέ ἔγκλιση ὀριστική, ὑποτακτική, προστακτική, δυνητική. Ἐπίσης νά σχηματιστοῦν μία περίοδος πού νά περιέχει ρήμα σέ ἔγκλιση πιθανολογική καί μία σέ ἔγκλιση εὐχετική.

87. Γιά κάθε ρήμα πού εἶναι τεπωμένο μέ πλάγια στοιχεῖα νά ἀναφερθεῖ ἂν φανερώνει τό συνοπτικό, τό ἐξελισσόμενο, τό ἐπαναλαμβανόμενο, ἢ τό συντελεσμένο στό παρόν, τό παρελθόν, ἢ τό μέλλον (προφορικά):

Χτές, στήν ἐθνική ὁδό κοντά στήν Κόρινθο, ἕνα φορτηγό συγκρούστηκε μέ τό λεωφορεῖο τῆς γραμμῆς. Ὁ καθηγητής τῆς ἀρχαιολογίας θά διδάξει φέτος μινωική τέχνη. Ὁ ἐργονός σου ψηλώνει ἀπό μήνα ἀπό μήνα. Τό χτίσιμο τῆς διπλανῆς πολυκατοικίας θά ἔχει τελειώσει ὡς τίς ἀρχές τοῦ Ἰουνίου. Ἐχει συμπληρώσει τριάντα πέντε χρόνια στή δημοσία ὑπηρεσία. Τό φαρμακεῖο διανυκτερεῖει κάθε Τετάρτη. Ἡ θύελλα ξερῖωσε δύο λεῦκες. Ὅλο τό ἀπόγεμα τό ραδιόφωνο μετέδιδε νέα γιά τούς ὀλυμπιακούς ἀγῶνες. Τρέξε νά προλάβεις τό τραῖνο. Τό ἀκροατήριο διέκοπτε τόν ὁμιλητή μέ χειροκροτήματα. Ὁ γιός του σπουδάζει νευροχειρουργός. Δέν ἔχουμε κλείσει ἀκόμη θέση στό ἀεροπλάνο. Μή μιλάτε τήν ὥρα τοῦ μαθήματος. Τό καλοκαίρι πηγαίνο γιά ψάρεμα μιά δύο φορές τήν ἐβδομάδα. Ἀπό τήν πρώτη Ἀπριλίου τά γραφεῖα τῆς ἐταιρείας δέ θά ἐργάζονται τό Σάββατο. Πρωτοῦ μεταθεθεῖ στό Βελιγράδι, εἶχε ὑπη-

ρητήσει στις πρεσβεΐες τῆς Σόφιας καί τῆς Βουδαπέστης. Σᾶς ἀφήνω γιά μιὰ στιγμή γιατί κάποιος χτυπᾷ τήν πόρτα. Κοιμόταν ἔταν γύρισα στό σπίτι. Ὁ Καπετάν Μιχάλης ἔχει ταξιδέψει σέ ἔλους τούς ὠκεανούς. Ὅταν ἦμουν φοιτητής, πῆγαινα συχνά στό θέατρο.

88. *Νά σχηματιστοῦν ἀπό δύο περίοδοι μέ ῥῆμα σέ χρόνο ἀόριστο, παρακείμενο, ὑπεροσιντέλιζο, συνοπτικό μέλλοντα, καί συντελεσμένο μέλλοντα.*

89. *Νά σχηματιστοῦν ἀπό δύο περίοδοι μέ ῥῆμα πού νά σημαίνει τό συνοπτικό, τό ἐξελισσόμενο στό παρόν, τό ἐξελισσόμενο στό παρελθόν, τό ἐπαναλαμβανόμενο, καί τό συντελεσμένο.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΤΑ ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ

Στά προηγούμενα δύο κεφάλαια εξετάστηκαν τὰ κλιτά μέρη τοῦ λόγου, δηλαδή τὰ πτωτικά καὶ τὸ ρῆμα, μέσα στήν περίοδο. Παρακάτω εξετάζονται τὰ ἀκλιτα μέρη τοῦ λόγου μέσα στήν περίοδο, δηλαδή τὸ ἐπίρρημα, ἡ πρόθεση, ὁ σύνδεσμος, καὶ τὸ ἐπιφώνημα. Ἐπίσης εξετάζεται τὸ μέριο.

ΤΟ ΕΠΙΡΡΗΜΑ

Τὸ ἐπίρρημα, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐτυμολογία τοῦ ὄρου, κυρίως προσδιορίζει ρῆμα. Μπορεῖ ὅμως νὰ προσδιορίζει καὶ ἐπίθετο ἢ ἄλλο ἐπίρρημα.

Ἔλα ἐδῶ. (προσδιορισμός ρήματος)

Περάσαμε θαυμάσια. (προσδιορισμός ρήματος)

Περάσαμε μιά πραγματικά εὐχάριστη βραδιά. (προσδιορισμός ἐπιθέτου)

Εἶναι λίγο κουφός. (προσδιορισμός ἐπιθέτου)

Ἀποκρίθηκε πολύ θαρραλέα. (προσδιορισμός ἐπιρρήματος)

Κάποιον ἐδῶ μοῦ ἔπεσε τὸ δαχτυλίδι. (προσδιορισμός ἐπιρρήματος)

Μέ ἐπίρρημα ἐκφράζονται οἱ ἐπιρρηματικές σχέσεις τόπου, χρόνου, τρόπου, καὶ ποσοῦ.

Μεῖνε ἐδῶ. (τόπος)

Στρίψε ἀριστερά. (τόπος)

Θά τὰ ποῦμε αὔριο. (χρόνος)

Τοῦ εἶπα τότε τὸ εὐχάριστο νέο. (χρόνος)

Ἔτσι θέλει καὶ γνώμη δέν ἀλλάζει. (τρόπος)

Τοῦ μίλησε αὐστηρά. (τρόπος)
 Δέν εἶναι διόλου εὐγενικός. (ποσό)
 Ἦμουν πολὺ κουρασμένος. (ποσό)

Ἐπίρρημα πού εἰσάγει δευτερεύουσα πρόταση μπορεῖ νά δηλώνει καί ἀναφορά σέ τόπο ἢ τρόπο.

Τόν βρίσκεis ὅπου κι ἄν πᾶς. (ἀναφορά τόπου)
 Τά πράγματα ἐγιναν ὅπως τά εἶχε προβλέψει. (ἀναφορά τρόπου)

Ὅπως εἰπώθηκε στό ὕγδο κεφάλαιο, μερικά ἐπιρρήματα χρησιμοποιοῦνται κάποτε διπλασιασμένα (ἀναδιπλωμένο ἐπίρρημα), ἄλλα χρησιμοποιοῦνται ζευγαρωτά σέ ποικίλους συνδυασμούς (ἐπιρρηματική φράση), τέλος, ἄλλα χρησιμοποιοῦνται μέ πρόθεση πού προηγεῖται (ἐμπρόθετο ἐπίρρημα).

Τόν βλέπω πότε πότε. (ἀναδιπλωμένο ἐπίρρημα)
 Πῶς τά πᾶς; Ἔτσι κι ἔτσι. (ἐπιρρηματική φράση)
 Μοῦ κόστισε πάνω κάτω πεντακόσιες δραχμές. (ἐπιρρηματική φράση)

Τόν χιρέτησε ἀπό μακριά. (ἐμπρόθετο ἐπίρρημα)

Δέν πρέπει νά γίνεται σύγχυση ἀνάμεσα στά ἐπιρρήματα στά ὁποῖα ἡ πρόθεση προηγεῖται καί στά ἐπιρρήματα στά ὁποῖα ἡ πρόθεση ἀκολουθεῖ. Τά πρῶτα προσδιορίζουν ρῆμα (ἢ ἐπίθετο ἢ ἄλλο ἐπίρρημα)· τά δεύτερα προσδιορίζουν οὐσιαστικό (ἢ ἀντωνυμία) καί εἶναι προθέσεις σύνθετες (προθετικές φράσεις).

Νά μέ φωνάζεις ἀπό κάτω. (ἐμπρόθετο ἐπίρρημα)
 Τοῦ ἔπεσε τό κουμπί κάτω ἀπό τό τραπέζι. (προθετική φράση)

Ἀνάλογα μέ τή θέση του μέσα στήν περίοδο, τό ἐπίρρημα μπορεῖ νά ἰσοδυναμεῖ μέ ἄλλο μέρος τοῦ λόγου· ἔταν προσδιορίζει οὐσιαστικό, ἰσοδυναμεῖ μέ ἐπίθετο.

Ὁ θερμοσίφωνας βρίσκεται στό πάνω πάτωμα. (ἐπιθετικός προσδιορισμός)

Στήν τελετή ἦρθε καί ὁ πρώην δήμαρχος. (ἐπιθετικός προσδιορισμός)

Η ΠΡΟΘΕΣΗ

Ἡ πρόθεση μπαίνει μπροστά ἀπὸ οὐσιαστικό (ἢ ἀντωνυμία) καὶ ἀποτελεῖ μαζί του ἐμπρόθετο προσδιορισμό, ἐπιρρηματικό ἢ ἐπιθετικό. Ὁ ἐμπρόθετος ἐπιρρηματικός προσδιορισμός ἀναφέρεται σέ ρῆμα (ἢ ἐπίθετο, ἢ ἐπίρρημα)· ὁ ἐμπρόθετος ἐπιθετικός προσδιορισμός ἀναφέρεται σέ οὐσιαστικό (ἢ ἀντωνυμία).

Γύρισε ἀπὸ τὴν Λάρισα. (ἐπιρρηματικός προσδιορισμός)

Φέρε μου τὸ βιβλίό μὲ τὸ κίτρινο ἐξώφυλλο. (ἐπιθετικός προσδιορισμός)

Οἱ προθέσεις εἶναι: μέ, σέ (σ-), γιά, ὡς, πρὸς· κατά, μετὰ, παρὰ, ἀντί(ς), ἀπὸ, χωρὶς, δίχως· ἴσαμε.

Λούστηκα μὲ κρύο νερό.

Βρέθηκε σέ δύσκολη θέση.

Βραβεύτηκε γιά τὴν ἐπίδοσή του στό ἀκόντιο.

Θά σέ περιμένω ὡς τὰ μεσάνυχτα.

Τὸ κοπάδι τράβηξε πρὸς τὴ ρεματιά.

Θά ἐπιστρέψει κατά τὰ Χριστούγεννα.

Τὸν πῆρε ὁ ὕπνος μετὰ τὸ φαγητό.

Θά συναντηθοῦμε στίς τέσσερις παρὰ τέταρτο.

Ἄντὶ κέρδος εἶχαμε ζηνία.

Ἀρρώστησε ἀπὸ ὑπερέκπωση.

Ἐζῆσε χωρὶς βιάσανα.

Ἐμεινε δίχως φίλους.

Περπάτησε ἴσαμε τὴν κορφὴ τῆς Πεντέλης.

Ὅπως εἰπώθηκε παραπάνω σέ σχέση μὲ τὸ ἐπίρρημα, ὑπάρχουν καὶ σύνθετες προθέσεις. Αὐτές ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἐπίρρημα πού προηγεῖται καὶ μιά ἀπὸ τίς ἀπλές προθέσεις ἀπὸ, σέ, μέ, πού ἀκολουθεῖ. Ὑπάρχουν πολλές τέτοιες σύνθετες προθέσεις (προθετικές φράσεις), π.χ. ἐμπρὸς ἀπὸ, ὕστερα ἀπὸ, ἐκτός ἀπὸ· ἐπάνω σέ, ἀνάμεσα σέ, ἀντίκρου σέ· μαζί μέ, σύμφωνα μέ, ἀναφορικά μέ.

Κρύφτηκε πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα.

Μεγάλωσε ανάμεσα σέ δύο πολέμους.

Μᾶς ἤρθε μαζί μέ τήν παρέα του.

Οἱ προθέσεις, καί οἱ ἀπλές καί οἱ σύνθετες, συντάσσονται μέ αἰτιατική.

Τά σπαρτά καταστράφηκαν ἀπό τή βροχή.

Ἔλα σέ μένα.

Τοῦ εἶπε λόγια βγαλμένα μέσα ἀπό τήν καρδιά του.

Ἔφτασε πρῶν ἀπό αὐτούς.

Ἄπό τίς παραπάνω προθέσεις οἱ ἀπό, κατά, μετά, καί πρός, ὅταν βρίσκονται σέ ὀρισμένες στερεότυπες φράσεις, καθώς καί μερικές ἄλλες προθέσεις πού ἔχουν μείνει ἀπό παλαιότερες μορφές τῆς γλώσσας, συντάσσονται μέ πτώση γενική, π.χ. ἀπό Θεοῦ, κατά τῶν βαρβάρων, μετά βίας, πρός Θεοῦ, διά ξηρᾶς, ἐκ τοῦ προχείρου, ἔνεκα ἀσθενείας, ἐπί κατοχῆς, μέχρι τέλους, περί τίνος πρόκειται, πρό Χριστοῦ, ὑπέρ πατρίδος.

Ἄπό τή λόγια γλώσσα ἐπίσης ἔχουν μείνει καί μερικές στερεότυπες φράσεις μέ τίς προθέσεις ἐν καί σύν, πού συντάσσονται μέ μιὰ παλιά πτώση, τή δοτική, π.χ. ἐν ἀνάγκη, ἐν γνώσει, ἐν καιρῷ, σύν Θεῷ, σύν γυναιξί καί τέκνοις.

Τέλος, ἀπό τή λόγια γλώσσα ἔχουν μείνει καί μερικές φράσεις μέ τίς προθέσεις εἰς, ἐπί, ὑπέρ, ὑπό καί πτώση αἰτιατική, π.χ. εἰς υγείαν, ἐπί πολλά χρόνια, ὑπέρ τό δέον, ὑπό τήν προστασίαν.

Ὅπως φαίνεται ἀπό τά παραπάνω, ἡ πρόθεση συντάσσεται πάντα μέ πτώση πλάγια. Σέ προτάσεις ὅπως ξενιτεύτηκε ἀπό μικρός, ἀπό δήμαρχος κλητήρας, ἡ σύνταξη μέ ὀνομαστική ὀφείλεται σέ ἔλλειψη: ξενιτεύτηκε ἀπό τότε πού ἦταν μικρός· ἀπό δήμαρχος πού ἦταν, κατάντησε κλητήρας.

Οἱ προθέσεις ἀντί, δίχως, χωρίς συντάσσονται καί μέ πρόταση τοῦ νά.

Ἄντί νά φύγει προτίμησε νά μείνει.

Ἐφυγε δίχως νά πάρει ἀδιάβροχο.

Ἡ πρόθεσις σέ χάνει τό ε ἔμπρός ἀπό τό τ τοῦ ὀριστικοῦ ἄρθρου καί συγχωνεύεται μέ τό ἄρθρο σέ μιά λέξι: *στόν κῆπο, στή θάλασσα, στό λιοπύρι, στούς δρόμους, στίς ρεματιές, στά βουνά, στοῦ κουφοῦ τήν πόρτα.*

Ἄσπρισάμε τήν *τραπεζαρία*. (ἀντικείμενο)

Τρῶμε *στήν τραπεζαρία*. (ἐμπρόθετος ἐπιρρηματικός προσδιορισμός)

Τρῶμε *στήν τραπεζαρία, τή βεράντα, ἤ τόν κῆπο*. (ἐμπρόθετοι ἐπιρρηματικοί προσδιορισμοί)

Οἱ προθέσεις χρησιμεύουν γιά νά ἐκφραστοῦν διάφορες σχέσεις, ὅπως τόπου, χρόνου, τρόπου, ὄργάνου, συνοδείας, ἀναφορᾶς, αἰτίας, ὕλης, περιεχομένου.

Μόλις ἔφτασε ἀπό τή *Ρώμη*. (τόπος)

Δούλεψε ὡς τά *χαράματα*. (χρόνος)

Τόν ὑποδέχτηκαν μέ *μεγάλη χαρά*. (τρόπος)

Ἔβγαλε τό *καρφί* μέ τήν *τανάλια*. (ὄργανο)

Θά πάω στό *θέατρο* μέ τό *Νίκο*. (συνοδεία)

Ὅσο *γι' αὐτό*, θά φροντίσω ἐγώ. (ἀναφορά)

Πέθανε ἀπό *ἀσιτία*. (αἰτία)

Τά *κουφώματα* ἦταν ἔλα ἀπό *ἀλουμίνιο*. (ὕλη)

Ἡ *ἀποθήκη* εἶναι γεμάτη ἀπό *παλιά ἔπιπλα*. (περιεχόμενο)

Ο ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ

Ὁ σύνδεσμος χρησιμεύει γιά νά συνάπτει λέξεις ἢ νά συνδέει προτάσεις.

Ὁ *Παῦλος* καί ὁ *Πέτρος* μελετοῦν.

Νά *περιμένο* ἢ νά *φύγω*;

Ἄπουσασε *γιατί* ἦταν ἄρρωστος.

Ἵπάρχουν δύο κατηγορίες συνδέσμων: οἱ *παρατακτικοί* καί οἱ *ὑποτακτικοί*.

Ὁ *παρατακτικός* σύνδεσμος συνάπτει λέξεις πού εἶναι συντακτικῶς ὁμοειδεῖς ἢ συνδέει ὁμοειδεῖς προτάσεις μέ τρόπο *παρατακτικό*.

Ἡ ἐλιά καί ἡ δάφνη εἶναι δέντρα ἀειθαλή. (δύο ὑποκείμενα)

Εἶναι ἐξυπνος ἀλλά τεμπέλης. (δύο κατηγορηματικές ὀνομαστικές)

Στήν ἐπιστροφή σου ἀγόρασε μερικά κεράσια ἢ βερούκοκα. (δύο ἀντικείμενα)

Νά παραδώσεις τό κλειδί στόν ἰδιοκτήτη ἢ στό δικηγόρο του. (δύο ἐμπρόθετοι προσδιορισμοί)

Πούλησαν τό διαμέρισμά τους καί ἀγόρασαν ἓνα σπιτάκι παραθαλάσσιο. (δύο ἀνεξάρτητες προτάσεις)

Εἶναι βέβαια γέρος, ἀλλά τό λέει ἡ καρδιά του. (δύο ἀνεξάρτητες προτάσεις)

Πῆγε στό χωριό γιά νά δεῖ τοὺς δικούς του καί νά ξεκουραστεῖ λίγες μέρες. (δύο ὁμοειδεῖς ἐξαρτημένες προτάσεις)

Ἄν ἔρθεις καί δέ μέ βρεῖς, ἄφησε τό φάκελο στό θυρωρό. (δύο ὁμοειδεῖς ἐξαρτημένες προτάσεις).

Ὁ ὑποτακτικός σύνδεσμος συνδέει μέ τρόπο ὑποτακτικό μιὰ ἐξαρτημένη πρόταση μέ μιὰ ἄλλη πρόταση, πού μπορεῖ νά εἶναι ἀνεξάρτητη ἢ ἐξαρτημένη.

Θά ἔρθω ἂν εὐκαιήσω. (δευτερεύουσα πρόταση ὑποταγμένη σέ κύρια)

Τιμήθηκε ἀπό τοὺς πατριῶτες του γιατί ἄφησε ὅλη του τήν περιουσία γιά νά χτιστεῖ πρότυπο νοσοκομεῖο στήν ἐπαρχία του. (δευτερεύουσα ὑποταγμένη σέ ἄλλη δευτερεύουσα).

ΤΟ ΕΠΙΦΩΝΗΜΑ

Ἐπιφώνημα λέγεται κραυγή ἢ λέξη ἄκλιτη, πού ἐκφράζει δυνατό συναίσθημα, ὅπως ἐκπληξή, ὀργή, χαρά, λύπη, καί ἀποτελεῖ μέσα στό λόγο στοιχεῖο συντακτικῶς ἀνεξάρτητο.

Ὅχι, τί πάθαμε!

Μπράβο! Καλά τά κατάφερες.

Ρόλο ἐπιφωνημάτων ἐκτελοῦν καί ἄλλες λέξεις οἱ ὁποῖες χρησιμοποιοῦνται ὡς ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου.

Κοίμα! Χάσαμε μιὰ σπάνια εὐκαιρία.

Φοβερό! Πνίγηκαν καί τά δύο τῆς παιδιά.

Κάποτε από ἐπιφωνήματα ἢ ἀπό λέξεις πού χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐπιφωνήματα ἐξαρτῶνται συντακτικῶς ἄλλες λέξεις, πού ἀποτελοῦν μαζί τους ἐπιφωνηματικές φράσεις.

Εἶγε του! Τούς πέρασε ὅλους.

Ἄλλομορο στή μοῖρα μας, κρίμα στό ριζικό μας!

Ἐκτός ἀπό τά ἐπιφωνήματα καί τίς ἐπιφωνηματικές φράσεις, ἄλλα συντακτικῶς ἀνεξάρτητα στοιχεῖα στό λόγο εἶναι ἡ κλητική προσφώνηση καί ἡ παρενθετική λέξη, φράση, ἢ πρόταση.

Κορίτες καί κύριοι, σᾶς εὐχαριστῶ πού μέ τιμῆσατε.

Εἶμαι πολύ συγκινημένος, ἀγαπητοί μου συμπατριῶτες, πού βρίσκομαι πάλι κοντά σας.

Ἄς ὑπογράψουμε, λοιπόν, τό συμβόλαιο.

Σταματῆστε, τέλος πάντων, αὐτή τήν ἀνιερῆ συζήτηση.

Ἡ συμπεριφορά σου στή συνεδρίαση, πρέπει νά τό παραδεχτεῖς, ἦταν ἀδικαιολόγητη.

ΤΟ ΜΟΡΙΟ

Τό μόριο χρησιμοποιεῖται ὡς βοηθητικό στοιχεῖο γιά τό σχηματισμό χρόνου ἢ ἔγκλισης. Χρησιμοποιεῖται ἀκόμη καί ὡς στοιχεῖο προτρεπτικό, δεικτικό, ὀρκωτικό. Τά πιό συνηθισμένα μόρια εἶναι: *θά, νά, ἄς, γιά, δά, μά.*

Θά ἐπιστρέψω αὔριο. (χρόνος)

Θά σᾶς γράφω τακτικά. (χρόνος)

Θά ἔμεινα περισσότερο ἄν εἶχα καιρό. (ἔγκλιση)

Σίγουρα θά βλέπουν τηλεόραση τώρα. (ἔγκλιση)

Νά πάρουμε παγωτό ἢ λεμονάδα; (ἔγκλιση)

Θέλει νά γίνει γιατρός. (ἔγκλιση)

Ἄς περιμένουμε λίγο ἀκόμη. (ἔγκλιση)

Γιά κάνε ξανά τήν πρόθεση. (προτρεπτικό)

Νά τιν, ἔφτασε. (δεικτικό)

Φοροῦσε ἕνα ρολογάκι τόσο δά. (δεικτικό)

Μά τό ψωμί πού τρῶμε. (ὀρκωτικό)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Τί προσδιορίζει τό επίρρημα; Ποιές σχέσεις εκφράζονται μέ τό επίρρημα; Τί προσδιορίζει πρόθεση πού ακολουθείται από επίρρημα; Τί προσδιορίζει επίρρημα πού ακολουθείται από πρόθεση; Μέ τί μέρος του λόγου ισοδυναμεί επίρρημα πού προσδιορίζει ουσιαστικό; Τί προσδιορίζει ή πρόθεση; Τί προσδιορίζει ό εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός; Τί ό εμπρόθετος επιθετικός προσδιορισμός; 'Από τί αποτελείται μιá σύνθετη πρόθεση; Μέ ποιá πτώση συντάσσονται οι προθέσεις τής δημοτικής; Τί γίνεται ή πρόθεση sé όταν ακολουθεί άρθρο πού αρχίζει από τ; Ποιές επιρρηματικές σχέσεις εκφράζουν οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί; Σέ τί χρησιμεύει ό παρατακτικός σύνδεσμος; Σέ τί ό υποτακτικός; Τί λέγεται επιφώνημα; Ποιά στοιχεία μέσα στην περίοδο θεωρούνται συντακτικώς ανεξάρτητα; Σέ τί χρησιμεύει τό μόριο; Ποιά είναι τά πύ συνηθισμένα μόρια;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

90. *Νά αναγνωριστοῦν τά ἐπιρρήματα καί νά ἀναφερθεῖ ἡ λέξη πού τό καθένα τους προσδιορίζει (προφορικά):*

Τό αὐτοκίνητο πού μᾶς ἀκολουθοῦσε ἔστριψε ἀντικανονικά. Ἡ ὑπόθεση αὐτή μέ ἀφήνει ὀλωσδιόλου ἀδιάφορο. Τήν περασμένη Κυριακή ἀνεβήκαμε στήν Πάρνηθα καί περάσαμε πολύ ὥραϊα. Τόν βλέπαμε συχνά νά κάνει περίπατο κάτω ἀπό τή δενδροστοιχία. Ὁ ρήτορας μιλοῦσε πολύ γρήγορα. Ὅπουδῆποτε κι ἄν βρεθεῖ, νοσταλγεῖ τό χωριό του. Χτές συνάντησα τυχαῖα ἕνα παλιό καθηγητή μου. Θέλει νά ἀποκτήσει αὐτό τόν πίνακα, ὅσοδῆποτε ἀκριβᾶ κι ἄν τόν πληρώσει. Τά πρῶιμα κηπευτικά φυτεύονται πρῶιμα. Φέτος θά παραθερίσουμε sé ἕνα ὄρεινó χωριό μακριά ἀπό τοῦς θορύβους τῆς πόλης.

91. *Νά σχηματιστοῦν δέκα περίοδοι: δύο μέ ἀπλό ἐπίρρημα, δύο μέ ἀναδιπλωμένο ἐπίρρημα, τρεῖς μέ ἐπιρρηματική φράση, καί τρεῖς μέ ἐμπρόθετο ἐπίρρημα.*

92. *Γιά κάθε ἐμπρόθετο προσδιορισμό νά ἀναφερθεῖ ἄν εἶναι ἐπιθετικός ἢ ἐπιρρηματικός (προφορικά):*

Ὁ παππούς μιλοῦσε ὀλοένα γιά τά φοιτητικά του χρόνια. Γιά τό καινούριο μας σπίτι στό Χαλάντρι ἀγοράσαμε ἕνα τραπέζι ἀπό μαόνι. Πρός τά ξεμερώματα ἀκούστηκαν φωνές ἀπό τή διπλανή πολυκατοικία. Μονάχα μ' ἀγρύπνια καί μόγθο κρατιέται ή λευτεριά. Ἐπισκεφθήκαμε τήν ἐκκλησία μέ τό ξυλόγλυπτο τέμπλο. Ἐνα καράβι ἀπό τή Χιό μέ τίς βαρκοῦλες του τίς δυό στή Σάμο πῆγε κι ἄραξε. Τά παιδιά τοῦ σχολείου φώναξαν ἀπό χαρά ὅταν ἄκουσαν ἀπό τό δάσκαλό τους ὅτι θά πήγαιναν γιά κολύμπι στή θάλασσα. Χωρίς διαβατήριο δέν μπορεῖ κανεῖς νά ταξιδέψει

στό έξωτερικό. Νοίκιασαν σπίτι με μεγάλο κήπο. Τό σκάφος με τὰ κόκκινα πανιά ἤρθε δεύτερο στους ἰστιοπλοϊκούς ἀγῶνες.

93. *Νά μπεῖ στήν κατάλληλη πτώση κάθε λέξη πού βρίσκεται σέ παρένθεση (προφορικά):*

Τή νύχτα βγαίνουν ποντίκια ἀπό (ή ἀποθήκη). Φέτος λέμε νά φυτέψουμε περισσότερες μελιτζάνες σέ (ό λαχανόκηπος). Οἱ Σπαρτιάτες καλλωπίζονταν πρὶν ἀπό (ή μάχη). Ἦταν μόλις δεκάξι (ἔτη) ἔταν πῆρε ἀπολυτήριο. Αὐτός, παιδί μου, ζεῖ σέ (τά σύννεφα). Ὁ συνάδελφος του κατάγεται ἀπό (ή Κρήτη). Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν ἔγινε τό 480 πρὸ (Χριστός). Ἡ παράσταση θά δοθεῖ σέ (τό θέατρο) Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ ὑπό (ή αἰγίδα) τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ. Ἡ καθυπό κλασική ἐποχή ἀρχίζει ὕστερα ἀπό (οἱ νίκες) τῶν Ἑλλήνων κατὰ (οἱ Πέρσες). Ἡ ἀπόσταση ἀπό (ή Ἀθήνα) ἴσαμε (οἱ Δελοῖ) εἶναι τουλάχιστο ὀκτώ χιλιόμετρα μικρότερη ἀπό (ή ἀπόσταση) ὡς (ή Ἰτέα). Μετά (βία) κρατοῦσε τὰ δάκρυά της. Αναγκάστηκε νά συμφωνήσει παρά (ή θέλησή) του. Κατά (ό Ἡσίοδος), τόν οὐρανό σήκωνε σέ (οἱ ὄμοι) του ὁ Ἄτλας. Σέ (ή κιθάρα) ἦταν ἀσυναγώνιστος. Προτιμᾷ νά ταξιδεῖ διὰ (ξηρά). Ἡ ἀγοραπωλησία ἔγινε δίχως (ή μεσολάβηση) μεσίτη. Μᾶς ἤρθε μουσικέμενος ὡς (τό κόκαλο). Ὁ πόλεμος τοῦ σαράντα ἦταν ἀγῶνας ὑπέρ (βωμοί) καί (ἑστίες). Κατά (ό ποιητής) Κήτς, ἡ ὀμορφιά εἶναι ἓνα μέ (ή ἀλήθεια). Ἀγόρασα τρία εἰσιτήρια, ἓνα γιὰ (ἐγώ), ἓνα γιὰ (σύ), καί ἓνα γιὰ (ή θεία).

94. *Νά ἀναγνωριστοῦν (α') τὰ ἐμπρόθετα ἐπιρροήματα καί (β') οἱ προθετικές φράσεις καί νά γραφοῦν σέ δύο χωριστές στήλες.*

Μπῆκε πρὶν ἀπό μένα στήν οὐρά. Τόν πυροβόλησε ἀπό κοντά. Ἀπό τότε δέν τήν ξαναείδαμε. Σώθηκε χάρη στήν ἐγκαιρὴ ἐπέμβαση τοῦ γιαιτροῦ. Κατοικοῦν πολὺ κοντά στό σταθμό. Τοῦ εἶπε νά φύγει ἀπό ἐδῶ. Ὡς τότε, παλικάρια, θά ζοῦμε στή σιλαβιά; Κρούσαμε τό κλειδί πίσω ἀπό τό ρολόι. Τή χάσαμε γιὰ πάντα. Σάπλωσε πάνω στήν πυρωμένη ἄμμο. Στάσου πλάι στό Μιχάλη νά δῶ ποιός εἶναι πρὸ ψηλός. Πάνω ἀπό τό προσκέφαλό του κρέμεται ἓνα εἰκονισματάκι τοῦ Ἀι-Γιώργη. Σύμφωνα με τὰ λεγόμενά σου θά ἔπρεπε νά εἶχα παραιτηθεῖ. Τούς εἶδα ἀπό πάνω. Τόν περιμέναμε ὡς ἀργά τό βράδυ, ἀλλά δέ φάνηκε. Μαζί με τή βροχή ἔπεσε καί λίγο χαλάζι. Ἐκτός ἀπό μᾶς θά βρίσκονται ἐκεῖ καί τὰ ξαδέρφια μας. Κάθισε δίπλα στό δεσπότη. Καθίσαμε κάτω ἀπό τόν πλάτανο τῆς πλατείας καί τὰ λέγαμε. Δέ γνωρίζομαστε ἀπό κοντά.

τά γυαλιά του γιά νά δεῖ καλύτερα. Γιά ξαναπές το αὐτό. Εἶσαι στά καλά σου γιά τρελάθηκες;

Παρεξηγήθηκε πού δέν τόν περιμέναμε. Δέν μπορῶ νά θυμηθῶ πού ἄφησα τά κλειδιά μου. Ἡ ἱστορία πού σοῦ διηγήθηκε εἶναι δυστυχῶς ἀληθινή.

Ἔχει ἓνα μόνο παιδί. Ἦταν σκαρφαλωμένος πάνω σέ ἓνα δέντρο.

Τοῦ παραστάθηκε σάν ἀδερφός. Τρόμαξε σάν τόν εἶδε ματωμένο. Σάν νά σταμάτησε κάπως ἡ βροχή.

100. *Νά ἀναφερθεῖ τίος μέρους τοῦ λόγου συντακτική λειτουργία ἐκτελεῖ, ἀνάλογα μέ τή θέση της μέσα στήν πρόταση, κάθε λέξη πού εἶναι τυπωμένη μέ πλάγια στοιχεῖα στίς παρακάτω περιόδους (προφορικά):*

Ἦ ἄνθρωπος ἔχει κατακτήσει τή σελήνη, μά τά βλαβερά ἔντομα δέν μπόρουν ἀκόμα νά τά ἐξοντώσει. Εἶσαι πολύ ἀπαιτητικός μά τήν ἀλήθεια. Ὁ μέλλοντας σχηματίζεται μέ τό θά. Δέ θά περάσουν. Ὡς τήν Κυριακή πού φεύγει τό πλοῖο ἔχεις ἀρκετό καιρό νά ἐτοιμαστεῖς. Ὡς μητροπολίτης ἄφησε ἐποχή στήν Ἠπειρο. Σοῦ εὐχομαι ὅ,τι ποθεῖ ἡ καρδιά σου. Τό δελτίο τοῦ καιροῦ λέει ὅτι προμηνύεται καταιγίδα. Ἡ Λαμία ἀπέχε 215 χιλιόμετρα ἀπό τήν Ἀθήνα· ὁ Βόλος βρίσκεται ἀκόμη μακρότερα. Σέ σύγκριση μέ τούς λευκοῦς, οἱ μαῦροι ἔχουν μακρότερα πόδια. Δέν ξέρω πῶς νά τῆς τό πῶ. Ὁ ἱατροδικαστής γνωμάτευσε πῶς δέν πρόκειται γιά ἐγκλημα. Εἶναι μόλις πέντε λεπτά πού ἔφυγε. Πετάχτηκε ἀπό τό κρεβάτι μόλις χτύπησε τό ζυπητήρι. «Υστερα ἀπό μένα ὁ κατακλυσμός,» εἶπε ὁ Λουδοβίκος ΙΕ'. Προηγήθηκε ἀγριασμός· ὕστερα μίλησε ὁ νομάρχης. Θά τή δῶ στίς τρεῖς παρὰ τέταρτο. Δέ μελετᾷ παρὰ παίζει ὅλη τήν ὥρα. Σταμάτησε ἡ ἀναπνοή μου καθώς ἔβλεπα τόν ἀκροβάτη νά περπατᾷ πάνω στό τεντωμένο σκοινί. Καθώς φαίνεται, θά ἔχουμε πολύ ζεστό καλοκαίρι.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	<i>Σελίδα</i>
1. Ο ΛΟΓΟΣ	13
Λόγος 13. Σύνταξη 13. Συντακτικό 13. Περίοδος 13. Πρόταση 13. Φράση 14. <i>Ερωτήσεις</i> 14. <i>Ασκήσεις</i> 14.	
2. Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ	16
Περίοδος 16. <i>Απλή</i> 16. <i>Σύνθετη</i> 16. <i>Μεικτή</i> 16. <i>Σύνθετη μεικτή</i> 17. <i>Αποφαντική</i> 17. <i>Προστακτική</i> 17. <i>Ερωτηματική</i> 17. <i>Επιφωνηματική</i> 18. <i>Καταφατική</i> 18. <i>Αποφατική</i> 18. <i>Ημιπερίοδος (ή τό κῶλον)</i> 18. <i>Ερωτήσεις</i> 19. <i>Ασκήσεις</i> 19.	
3. Η ΠΡΟΤΑΣΗ	21
Πρόταση 21. <i>Κύρια ή ανεξάρτητη</i> 21. <i>Δευτερεύουσα ή εξαρτημένη</i> 21. <i>Στοιχειώδης</i> 21. <i>Επαυξημένη</i> 21. <i>Κρίσεως</i> 22. <i>Επιθυμίας</i> 22. <i>Έλλιπής</i> 22. <i>Καταφατική</i> 22. <i>Αποφατική</i> 22. <i>Ερωτήσεις</i> 22. <i>Ασκήσεις</i> 22.	
4. ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑ	25
<i>Υποκείμενο</i> 25. <i>Κατηγορήμα</i> 26. <i>Ρήμα με πλήρη κατηγορήση</i> 26. <i>Ρήμα με έλλιπη κατηγορήση</i> 26. <i>Συμπλήρωμα (κατηγορούμενο και αντικείμενο)</i> 27. <i>Ερωτήσεις</i> 27. <i>Ασκήσεις</i> 28.	
5. ΡΗΜΑ ΣΥΝΔΕΤΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟ	29
<i>Συνδετικό</i> 29. <i>Κατηγορούμενο</i> 30. <i>Κατηγορηματική όνομαστική</i> 31. <i>Επιρρηματικό κατηγορούμενο</i> 31. <i>Κατηγορηματική γενική</i> 31. <i>Κατηγορηματική αιτιατική</i> 32. <i>Εμπρόθετο κατηγορούμενο</i> 32. <i>Κατηγορηματική μετοχή</i> 33. <i>Κατηγορηματικός προσδιορισμός</i> 33. <i>Ερωτήσεις</i> 34. <i>Ασκήσεις</i> 34.	
6. ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑΤΟΣ ΜΕ ΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ	37
<i>Αριθμός και πρόσωπο ρήματος</i> 37. <i>Πτώση, γένος, και αριθμός κατηγορούμενου</i> 38. <i>Ερωτήσεις</i> 41. <i>Ασκήσεις</i> 41.	
7. ΡΗΜΑ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ	44
<i>Αντικείμενο</i> 44. <i>Σύστοιχο αντικείμενο</i> 44. <i>Μεταβατικά ρήματα</i> 45. <i>Αμετάβατα ρήματα</i> 46. <i>Πτώση αντικειμένου</i> 46. <i>Άμεσο αντικείμενο</i> 47. <i>Έμμεσο αντικείμενο</i> 47. <i>Μετατροπή ενεργητικής σύνταξης σε παθητική</i> 47. <i>Διατηρούμενο αντικείμενο</i> 48. <i>Ερωτήσεις</i> 49. <i>Ασκήσεις</i> 50.	
8. ΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ	52

	'Απλό ύποκειμενο 52. 'Απλό κατηγορήμα 52. 'Επαυξημένο ύποκειμενο 52. 'Επαυξημένο κατηγορήμα 52. 'Επαυξημένη περίοδος 52. 'Επαυξημένη πρόταση 52. 'Αντίστροφη σύνταξη 53. Προσδιορισμοί 53. 'Ονοματικοί προσδιορισμοί 54. 'Επιθετικός προσδιορισμός 54. Κατηγορηματικός προσδιορισμός 55. Παραθετικός προσδιορισμός 56. Παραθετική φράση 56. Παραθετική πρόταση 56. Προεξαγγελτική παράθεση 57. 'Ονοματική γενική (κτητική, ύποκειμενική, άντικειμενική, κ.τ.λ.) 57. 'Επιρρηματικοί προσδιορισμοί 59. Τόπου 60. Χρόνου 62. Τρόπου 62. Ποσού ή βαθμού 64. 'Αναφορές 64. Αιτίου (ποιητικού, άναγκαστικού, τελικού) 64. 'Ερωτήσεις 66. 'Ασκήσεις 66.	
9.	ΕΛΛΕΙΨΗ	71
	'Ελλειψη 71. 'Ερωτήσεις 72. 'Ασκήσεις 72.	
10.	ΠΑΡΑΤΑΞΗ ΚΑΙ ΥΠΟΤΑΞΗ	73
	Σύνταξη σε παράταξη 73. Παρατακτικοί σύνδεσμοι 73. Ειδικές σημασίες του καί 74. Σύνταξη σε ύπόταξη 75. Κατηγορίες έξαρτημένων προτάσεων: έπιρρηματικές, ουσιαστικές, έπιθετικές 75. 'Ερωτήσεις 76. 'Ασκήσεις 76.	
11.	ΣΥΝΤΑΞΗ ΣΕ ΥΠΟΤΑΞΗ: Α'. ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	78
	Είδη έπιρρηματικών προτάσεων 78. Αιτιολογικές 78. Τελικές 79. 'Αποτελεσματικές 79. 'Υποθετικές 80. 'Ενδοτικές 83. 'Ενδοτικές ύποθετικές 83. Χρονικές 84. 'Επιρρηματικές άναφορικές 85. 'Ερωτήσεις 85. 'Ασκήσεις 86.	
12.	ΣΥΝΤΑΞΗ ΣΕ ΥΠΟΤΑΞΗ: Β'. ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	88
	Είδη ουσιαστικών προτάσεων 88. Προτάσεις του ότι (ειδικές) 89. Προτάσεις του νά (βουλητικές) 90. Προτάσεις του μήπως (ένδοιαστικές) 93. Ουσιαστικές άναφορικές 94. Πλάγιες έρωτηματικές 94. 'Ερωτήσεις 95. 'Ασκήσεις 95.	
13.	ΣΥΝΤΑΞΗ ΣΕ ΥΠΟΤΑΞΗ: Γ'. ΕΠΙΘΕΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ . .	97
	'Επιθετικές άναφορικές προτάσεις 97. Περιοριστικές άναφορικές 99. Προσθετικές άναφορικές 100. Στίξη άναφορικών προτάσεων 100. Μεικτές άναφορικές προτάσεις 101. 'Ερωτήσεις 102. 'Ασκήσεις 102.	
14.	ΕΥΘΥΣ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΠΛΑΓΙΟΣ ΛΟΓΟΣ	105
	Ευθύς λόγος 105. Πλάγιος λόγος 106. Πλάγια έρώτηση 106. Μετατροπή ευθέος λόγου σε πλάγιο 106. 'Ακολουθία των χρόνων 108. 'Ερωτήσεις 112. 'Ασκήσεις 112.	
15.	ΤΑ ΚΑΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ: Α'. ΤΑ ΠΤΩΤΙΚΑ	114
	Τό άρθρο 115. Τό ουσιαστικό 116. Τό έπίθετο 119. 'Η άντωνυμία 121. 'Η μετοχή 122. 'Ερωτήσεις 126. 'Ασκήσεις 126.	

Σελίδα

16. ΤΑ ΚΑΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ: Β'. ΤΟ ΡΗΜΑ 130
 Διάθεση (ένεργητική, παθητική, μέση, οὐδέτερη) 130. Ρήματα μεταβατικά καὶ ἀμετάβατα 131. Ρήματα αὐτοπαθῆ, ἀλληλοπαθῆ, καὶ πλάγια 131. Ἐγκλίση 131. Ὀριστική 132. Ὑποτακτική 132. Προστακτική 133. Δουητική 133. Πιθανολογική 133. Εὐχετική 134. Χρήση τῶν ἀρνητικῶν ὄν καὶ μή 134. Χρόνος τοῦ ρήματος 135. Ἐνεστώτας 135. Παρακείμενος 136. Ἀόριστος 136. Παρατατικός 137. Ὑπερσυντέλικος 137. Συνοπτικός ἢ στιγμιαίος μέλλοντας 137. Ἐξαικολοθητικός μέλλοντας 137. Συντελεσμένος μέλλοντας 138. Οἱ χρόνοι στήν ὑποτακτική καὶ τήν προστακτική 138. Οἱ χρονικές βαθμίδες στή μετοχή 139. Ἐρωτήσεις 139. Ἀσκήσεις 140.
17. ΤΑ ΑΚΑΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ. . . 142
 Τό ἐπίρρημα 142. Ἡ πρόθεση 144. Ὁ σύνδεσμος 146. Τό ἐπιφώνημα 147. Τό μόριο 148. Ἐρωτήσεις 149. Ἀσκήσεις 149.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

- αδέσμευτη υπόθεση 81
 αιτιατική: αναδιπλωμένη 59· απρόθετη 59· εμπρόθετη 59· κατηγορηματική 32, 34
 αίτιο: αναγκαστικό 65· ποιητικό 48, 64 - 65· τελικό 65
 αιτιολογικές προτάσεις 78 - 79
 αίτιου επιρρηματικός προσδιορισμός 48, 60, 64 - 65
 άλιτα μέρη του λόγου μέσα στην περίοδο 142 - 148· επίρρημα 114, 142 - 143· επιφώνημα 114, 142, 147 - 148· πρόθεση 114, 142, 144 - 146· σύνδεσμος 114, 142, 146 - 147· μόριο 142, 148
 ακολουθία χρόνων 107, 108 - 112
 αλληλοπαθή ρήματα 131
 άμεσο αντικείμενο 46 - 47
 αμετάβατο ρήμα 46, 131
 αμφίβολης πραγματοποίησης υπόθεση 82
 αναγκαστικό αίτιο 65
 αναδιπλωμένη αιτιατική 59, 60
 αναδιπλωμένο επίρρημα 59, 143
 αναφορής επιρρηματικός προσδιορισμός 60, 64
 αναφορής όρος 98 - 99
 αναφορικές προτάσεις: επιθετικές 75, 85, 97 - 101· επιρρηματικές 78, 85· μεικτές 101· ουσιαστικές 88, 94, 97, 98, 100· περιοριστικές 99 - 100· προσθετικές 99, 100
 αναφορικής άνωνομίας συμφωνία με όρο αναφορής 98 - 99
 ανεξάρτητα στοιχεία στο λόγο 147, 148
 ανεξάρτητη πρόταση 13, 21
 αντίθετη του πραγματικού υπόθεση 81, 83
 αντιθετικοί σύνδεσμοι 73
 αντικειμενική γενική 58
 αντικείμενο 27, 32, 44 - 49· άμεσο 46 - 47· διακηρούμενο 48, 49· έμμεσο 46 - 47, 66· σύστοιχο 44
 αντικειμένου πτώση 46, 47
 αντίστροφη σύνταξη 53
 άνωνομία μέσα στην περίοδο 114, 121 - 122
 άνωνομίες που εισάγουν: επιθετικές άναφορικές προτάσεις 98· ουσιαστικές άναφορικές προτάσεις 98
 άνω τελεία 18, 19
 άοριστίες έκφραση 116
 άοριστο άρθρο 115 - 116
 άοριστος 135, 136 - 137, 138
 άπλή περίοδος 16
 άπλο κατηγορημα 52
 άπλο υποκειμένο 52
 άπόδοση 80
 άπόλυτη γενική 125
 άπόλυτη μετοχή 125
 άποτελεσματικές προτάσεις 78, 79 - 80
 άποφαντική περίοδος 17
 άποφατική περίοδος 18
 άποφατική πρόταση 22
 άπρόθετη αιτιατική 59
 άπρόθετο επίρρημα 59
 άρθρο μέσα στην περίοδο 114, 115 - 116
 αριθμός κατηγορουμένου σε σχέση με αριθμό υποκειμένου 39, 40
 αριθμός ρήματος σε σχέση με αριθμό υποκειμένου 37 - 38
 αυτόπαθή ρήματα 131
 βουλευτικές προτάσεις 88, 90 - 93
 γενική: αντικειμενική 58· άπόλυτη 125· διαιρετική 58· κατηγορηματική 31·

- κτητική 58· όνοματική 57 - 58· υποκειμενική 58
 γένος κατηγορούμενου σε σχέση με γένος υποκειμένου 39, 40, 41
- δέν 134
 δευτερεύουσα ή εξαρτημένη πρόταση 13, 21· είδη: επιθετικές προτάσεις 75, 85, 97 - 101· επιρρηματικές 60, 75, 78 - 85, 101· ουσιαστικές 75, 88-95, 101
 διαζευκτικοί ή διαχωριστικοί σύνδεσμοι 73
 διάθεση ρήματος 130· ενεργητική 130, 131· μέση 130, 131· οδύτερη 130, 131· παθητική 130
 διαιρετική γενική 58
 διαρκές στις χρονικές προτάσεις 84
 διατηρούμενο αντικείμενο 48, 49
 διαχωριστικοί σύνδεσμοι 73
 διέλευση (προσδιορισμός τύπου) 61
 διπλή τελεία 105, 107
 δραματικός ένεστώτας 136
 δυνατική 133, 134
- έγκλιση ρήματος 130, 131 - 135· δυνατική 133, 134· εύχρητική 134· όριστική 131, 132, 134· πιθανολογική 133 - 134· προστακτική 131, 133, 134· υποτακτική 131, 132, 134
 ειδικές προτάσεις 88, 89 - 90, 92
 είτε σε προτάσεις με δύο ή περισσότερα υποκειμένα 38, 39, 40, 41
 έλλειψη 71 - 72, 99
 έλλιπη κατηγορήση, ρήμα με 26
 έλλιπής περίοδος 71
 έλλιπής πρόταση 22, 71
 έμμεσο αντικείμενο 46 - 47, 66
 έμπρόθετη αίτιατική 59
 έμπρόθετο έπιρρημα 59, 143
 έμπρόθετο κατηγορούμενο 32
 έμπρόθετος προσδιορισμός: επιθετικός 55, 65, 144· επιρρηματικός 59, 65, 144
 ένδοιαστικές προτάσεις 88, 93 - 94
 ένδοτικές προτάσεις 78, 83
 ένδοτικές ύποθετικές προτάσεις 83
 ένεργητικά ρήματα 131
 ένεργητική διάθεση 130, 131
 ένεργητική σύνταξη 47· μετατροπή σε παθητική 47 - 49
 ένεστώτας 135, 136, 138
 έξακολουθητικός μέλλοντας 135, 137, 138
 έξαρτημένη πρόταση: βλ. δευτερεύουσα ή εξαρτημένη πρόταση
 έξελισσόμενο 135, 136, 137, 138, 139
 έπαναλαμβανόμενο 135, 136, 137, 138, 139· στις χρονικές προτάσεις 84
 έπαυξημένη περίοδος 52
 έπαυξημένη πρόταση 21, 52
 έπαυξημένο κατηγορήμα 52
 έπαυξημένο υποκειμένο 52
 έπιθετικές προτάσεις 75, 85, 97 - 101· περιοριστικές 99 - 100· προσθετικές 99, 100
 έπιθετικοί προσδιορισμοί 34, 54 - 55
 έπίθετο μέσα στην περίοδο 114, 119 - 121· περιοριστικό 120· προσθετικό 120· στίξη 120-121
 έπιθυμία πρόταση 21 - 22, 134
 έπιρρημα μέσα στην περίοδο 114, 142 - 143· αναδιπλωμένο 59, 143· άπρόθετο 59· έμπρόθετο 59, 143
 έπιρρηματικές προτάσεις 60, 75, 78 - 85, 101· αίτιολογικές 78 - 79· αποτελεσματικές 78, 79 - 80· ένδοτικές 78, 83· ένδοτικές ύποθετικές 83· έπιρρηματικές άναφορικές 78, 85· τελικές 78, 79, 92· ύποθετικές 78, 80 - 83· χρονικές 78, 84 - 85
 έπιρρηματική μετοχή 60
 έπιρρηματική φράση 59, 60, 143
 έπιρρηματικό κατηγορούμενο 31, 60
 έπιρρηματικοί προσδιορισμοί 54, 59 - 66· αίτιου 48, 60, 64 - 65· άναφορής 60, 64· ποσού ή βαθμού 60, 64· τύπου 60 - 62· τρόπου 60, 62 - 63· χρόνου 60, 62
 έπιφώνημα μέσα στην περίοδο 114, 142, 147 - 148

- επιφωνηματική περίοδος 17, 18
 ερωτηματική περίοδος 17
 ερωτηματικές προτάσεις, πλάγιες 88, 94 - 95, 106
 ερωτηματικό 107
 ερώτηση: μερικώς άγνωστές 17· ολικώς άγνωστές 17· πλάγια 88, 94 - 95, 106
 ετερογενή υποκείμενα 40, 41
 ετερόχρονο στις χρονικές προτάσεις 84
 εὐγένειας ἐκφράσεις 39, 82, 133
 εὐθύς λόγος 105· μετατροπή του σέ πλάγιο 106 - 112
 εὐχετική ἔγκλιση 134

 ἢ σέ προτάσεις μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα 38, 39, 40, 41
 ἡμιπερίοδος 18, 19

 ἰαμαστικό 18

 ἰστορικός ἐνεστώτας 136

 καί: παρατακτικός σύνδεσμος 73, 74· σέ προτάσεις μέ δύο ἢ περισσότερα ὑποκείμενα 37, 38, 39, 40· ὡς σύνδεσμος πού εἰσάγει δευτερεύουσα πρόταση 74
 καταφατική περίοδος 18
 καταφατική πρόταση 22
 κατεύθυνση (προσδιορισμός τύπου) 61
 κατηγορήμα 25 - 27· ἀπλό 52· ἐπαυξημένο 52· ρῆμα μέ ἑλλιπῆ κατηγορήση 26· ρῆμα μέ πλήρη κατηγορήση 26· συμφωνία μέ ὑποκείμενο 37 - 41· συνθετικό καί κατηγορούμενο 29 - 34
 κατηγορηματική αἰτιατική 32
 κατηγορηματική γενική 31
 κατηγορηματική μετοχή 33
 κατηγορηματική ὀνομαστική 31, 32, 38
 κατηγορηματικός προσδιορισμός 33, 34, 55
 κατηγορούμενο 27, 30 - 34· ἐμπρόθετο κατηγορούμενο 32· ἐπιρρηματικό κατηγορούμενο 31, 60· κατηγορηματική αἰτιατική 32, 34· κατηγορηματική γενική 31· κατηγορηματική μετοχή 33· κατηγορηματική ὀνομαστική 31· κατηγορηματικός προσδιορισμός 33, 34· μετοχή ὡς κατηγορούμενο 33· πτώση, γένος, καί ἀριθμός κατηγορούμενου 38 - 41
 κίνηση (ἐπιρρηματικός προσδιορισμός τύπου) 61
 κλητική προσφώνηση 148
 κλιτά μέρη τοῦ λόγου μέσα στήν περίοδο 114 - 139· ἀντωνυμικά 114, 121 - 122· ἄρθρο 114, 115 - 116· ἐπίθετο 114, 119 - 121· μετοχή 114, 122 - 125· οὐσιαστικό 114, 116 - 119· πτωτικά 114 - 125· ρῆμα 114, 130 - 139
 κόμμα: ἀναφορικές προτάσεις 99, 100· ἐπίθετα 120 - 121· ἐπιρρηματικές προτάσεις 78· εὐθύς λόγος 105· μετατροπή εὐθέως λόγου σέ πλάγιο 107· μετοχές 125· παραθετικοί προσδιορισμοί 57
 κρίσεως πρόταση 21 - 22, 134
 κτητική γενική 58
 κύρια πρόταση 21
 κύρια ὄροι πρὸς τοῦ ἢ πρότασης 25, 52
 κῶλον 18

 λόγος 13· εὐθύς 105· μετατροπή εὐθέως λόγου σέ πλάγιο 106 - 112· πλάγιος 106· ὑποθετικός 80
 λόγου μέρη μέσα στήν περίοδο 114 - 148· ἄκλιτα 142 - 148· κλιτά 114 - 139· πτωτικά 114 - 125· ρῆμα 114, 130 - 139

 μεικτές ἀναφορικές προτάσεις 101
 μεικτή περίοδος 16
 μέλλοντας: ἐξακολουθητικός 135, 137, 138· συνοπτικός ἢ στιγμιαίος 135, 137, 138· συντελεσμένος 135, 138
 μελλοντικοί χρόνοι 135
 μερικώς άγνωστές ἐρώτηση 17
 μέσα ρήματα 130, 131

- μέση διάθεση 130, 131
 μέσου επιρρηματικός προσδιορισμός 63
 μεταβατικό ρήμα 44 - 49, 131
 μετατροπή: ενεργητικής σύνταξης σε παθητική 47 - 49· εϋθέως λόγου σε πλάγιο 106 - 112
 μετοχή: ανάλυση σε δευτερεύουσα πρόταση 33, 124 - 125· άπόλυτη 125· επιρρηματική 60, 124· κατηγορηματική 33· κατηγορούμενο 33· μέσα στην περίοδο 114, 122 - 125, 139· τροπική 124 - 125· συνημμένη 125
 μή 134
 μήπως, προτάσεις του (ένδοιαστικές) 88, 93 - 94
 μόριο 142, 148
 νά, προτάσεις του (βουλητικές) 88, 90 - 93
 όλικής άγνοίας έρώτηση 17
 όμογενή ύποκειμένα 40, 41
 όνομαστική κατηγορηματική 31, 32, 38
 όνομαστική γενική 57 - 58
 όνομαστικοί προσδιορισμοί 54 - 58
 όποιος, ό (όποία, ή· όποιο, τό): συμφωνία με όρο άναφοράς 98 - 99
 όργανου επιρρηματικός προσδιορισμός 63
 όριστική 131, 132, 134· σημασία των χρόνων στην όριστική 135 - 138
 όριστικό όρθρο 115
 όρος άναφοράς 98 - 99
 ότι, προτάσεις του (ειδικές) 88, 89 - 90, 92
 ούδέτερη διάθεση 130, 131
 ούσιαστικές προτάσεις 75, 88 - 95, 97, 101· άναφορικές 88, 94, 97, 98, 100· πλάγιες έρωτηματικές 88, 94 - 95, 106· του μήπως (ένδοιαστικές) 88, 93 - 94· του νά (βουλητικές) 88, 90 - 93· του ότι (ειδικές) 88, 89 - 90, 92
 ούσιαστικό: με πρόταση ως άντικείμενο 45, 89, 90, 93· μέσα στην περίοδο 114, 116 - 119
 παθητική διάθεση 130
 παθητική σύνταξη 47· μετατροπή ενεργητικής σύνταξης σε παθητική 47 - 49
 παράθεση προεξαγγελτική 57
 παραθετική πρόταση 56
 παραθετική φράση 56
 παραθετικός προσδιορισμός 56 - 57
 παρακείμενος 135, 136, 137, 138
 παρατακτικοί σύνδεσμοι 73, 146 - 147
 παράταξη 73 - 75· μέσα σε ύπόταξη 74 - 75
 παρατακτικός 135, 137, 138
 παρελθοντικοί χρόνοι 135
 παρενθετική λέξη 148
 παρενθετική πρόταση 148
 παρενθετική φράση 148
 παροντικοί χρόνοι 135
 περίοδος 13, 14, 16 - 19· άπλή 16· άποφαντική 17· άποφατική (άρνητική) 18· έπαυξημένη 52· έπιφωνηματική 17, 18· έρωτηματική 17· ήμιπερίοδος (κώλον) 18, 19· καταφατική 18· μεικτή 16· προστακτική 17· σύνθετη 16· σύνθετη μεικτή 16, 17
 περιοριστική άναφορική πρόταση 99 - 100
 περιοριστικό έπιθετο 120
 πιθανολογική έγκλιση 133 - 134
 πλάγια έρώτηση 88, 94 - 95, 106
 πλάγια ρήματα 131
 πλάγιες έρωτηματικές προτάσεις 88, 94 - 95, 106
 πλάγιος λόγος 106· μετατροπή εϋθέως λόγου σε πλάγιο 106 - 112
 πληθυντικός εϋγένειας 39
 πλήρη κατηγορήση, ρήμα με 26
 ποιητικό αίτιο 48, 64 - 65
 ποσού ή βαθμού επιρρηματικός προσδιορισμός 60, 64
 ποίον (σύνταξη) 85
 προέλευση (προσδιορισμός τόπου) 61
 προεξαγγελτική παράθεση 57
 προθέσεις σύνθετες, 143, 144
 πρόθεση μέσα στην περίοδο 114, 142, 144 - 146
 προθετική φράση 143, 144

- προσδιορισμοί 52 - 66· εμπρόθετος επιθετικός 55, 65, 144· εμπρόθετος επιρρηματικός 59, 65, 144· επιθετικοί 34, 54 - 55· επιρρηματικοί 54, 59 - 66· κατηγορηματικός 33, 34, 55· ονομαστικοί 54 - 58· παραθετικός 56 - 57
- προσθετική άναφορική πρόταση 99, 100
- προσθετικό επίθετο 120 - 121
- προστακτική 131, 133, 134· σημασία των χρόνων στην προστακτική 135, 138
- προστακτική περίοδος 17
- προσφώνηση κλητική 148
- πρόσωπο ρήματος σε σχέση με τό πρόσωπο του υποκειμένου 37 - 38
- πρόταση 13, 14, 21 - 22· αιτιολογική 78 - 79· άναφορική 75, 78, 85, 88, 94, 97 - 101· άποτελεσματική 78, 79 - 80· άποφατική 22· δευτερεύουσα ή έξαρτημένη 13, 21, 78 - 85, 85-95, 97-101· έλληπής 22, 71· ένδοτική 78, 83· ένδοτική ύποθετική 83· έπαυξημένη 21, 52· επιθετική (άναφορική) 75, 85, 97 - 101· επιθυμίας 21 - 22, 134· επιρρηματική 60, 75, 78 - 85, 101· επιρρηματική άναφορική 78, 85· καταφατική 22· κρίσεως 21 - 22, 134· κύρια ή ανεξάρτητη 13, 21· μεικτή άναφορική 101· ούσιαστική 75, 88 - 95, 97, 101· ούσιαστική άναφορική 88, 94, 97, 98, 100· παραθετική 56, 148· περιοριστική άναφορική 99 - 100· πλάγια έρωτηματική 88, 94 - 95, 106· προσθετική άναφορική 99 - 100· πρόταση του μήπως (ένδοιαστική) 88, 93 - 94· πρόταση του νά (βουλητική) 88, 90 - 93· πρόταση του ότι (ειδική) 88, 89 - 90, 92· στοιχειώδης 21· τελική 78, 79, 92· ύποθετική 78, 80 - 83· χρονική 78, 84 - 85
- προτοῦ (σύνταξη) 85
- πτώση άντικειμένου 46, 47
- πτώση κατηγορουμένου σε σχέση με τήν πτώση του υποκειμένου 38
- πτώτικα μέσα στην περίοδο 114 - 125· άνωτοιμία 121 - 122· άρθρο 115-116· επίθετο 119 - 121· μετοχή 122 - 125, 139· ούσιαστικό 116-119
- ρήμα 13· άλληλοπαθές 131· άμετάβατο 46, 131· άυτοπαθές 131· ένεργητικό 131· με έλληπτή κατηγορηση 26· με πλήρη κατηγορηση 26· μέσα στην περίοδο 114, 130 - 139· μέσο 130, 131· μεταβατικό 44 - 49, 131· πλάγιο 131· συνθετικό 29 - 30
- ρήματος: διάθεση 130 - 131· έγκλιση 130, 131 - 135· χρόνος 130, 135 - 139
- στάση (έπιρρηματικός προσδιορισμός τύπου) 61
- στιγματιῶ στίς χρονικές προτάσεις 84
- στιγματιῶς μέλλοντας: βλ. συνοπτικός ή στιγματιῶς μέλλοντας
- στίξη: βλ. άνω τελεία· διπλή τελεία· έρωτηματικό· θαυμαστικό· κόμμα· τελεία
- στοιχειώδης πρόταση 21
- συμπλήρωμα 27, 44, 53
- συμπερασματικοί σύνδεσμοι 73
- συμπλεκτικοί σύνδεσμοι 73
- συμφωνία άναφορικής άνωτοιμίας με ὄρο άναφορᾶς 98 - 99
- συμφωνία κατηγορήματος με ὄποκειμενο 37 - 41· αριθμός καί πρόσωπο ρήματος 37 - 38· πτώση, γένος, καί αριθμός κατηγορουμένου 38 - 41
- σύνδεσμος μέσα στην περίοδο 114, 142, 146 - 147· σύνδεσμοι αιτιολογικοί 78· άντιθετικοί 73· άποτελεσματικοί 73· έναντιωματικοί 83· παρατακτικοί 73, 146 - 147· συμπερασματικοί 73· συμπλεκτικοί 73· τελικοί 79· ύποθετικοί 81· ύποτακτικοί 78, 79, 80, 81, 83, 84, 147· χρονικοί 84· καί 73, 74· πρίν 85· προτοῦ 85
- συνθετικό ρήμα 29 - 30
- συνημμένη μετοχή 125

- σύνθετη μεικτή περίοδος 16
 σύνθετη περίοδος 16, 17
 σύνθετη πρόθεση 143, 144
 συνοδείας έπιρρηματικός προσδιορισμός 63
 συνοπτικό στό χρόνο του ρήματος 135, 136, 137, 138, 139
 συνοπτικός ή στιγμιαίος μέλλοντας 135, 137, 138
 συντακτικό 13
 σύνταξη 13· αντίστροφη 53· ενεργητική 47· μετατροπή ενεργητικής σύνταξης σε παθητική 47 - 49· παθητική 47· σε παράταξη 16, 73 - 75· σε υπόταξη 16, 75 - 76, 78 - 85, 88 - 95, 97 - 101
 σύνταξη μερών του λόγου: βλ. άκλιτα μέρη του λόγου μέσα στην περίοδο· κλιτά μέρη του λόγου μέσα στην περίοδο
 συντελεσμένο στό χρόνο του ρήματος 135, 136, 137, 138, 139
 συντελεσμένος μέλλοντας 135, 138
 σύστημα άντικείμενο 44
 στοιχειώδης πρόταση 21
 συμπλήρωμα ρήματος με έλλιπτή κατηγορηση 27· είδη συμπληρωμάτων 27
 συνδετικό ρήμα 29 - 30

 ταυτόχρονο στις χρονικές προτάσεις 84
 τελεία 13· άνω 18, 19· διπλή 105, 107
 τελικές προτάσεις 78, 79, 92
 τελικό αίτιο 65
 τόπου έπιρρηματικός προσδιορισμός 60 - 62
 τροπική μετοχή 124 - 125
 τρόπου έπιρρηματικός προσδιορισμός 60, 62 - 63

 ύπερσυντέλικος 135, 137, 138

 ύπόθεση 80· άδέσμευτη 81· άμφίβολης πραγματοποίησης 82· άντίθετη του πραγματικού 81, 83
 ύποθετικές προτάσεις 78, 80 - 83
 ύποθετικός λόγος 80
 ύποκειμενική γενική 58
 ύποκείμενο 13, 25 - 27· άπλό 52· έπικυρωμένο 52· έτερογενή ύποκείμενα 40, 41· όμογενή ύποκείμενα 40, 41· συμφωνία κατηγορήματος με ύποκείμενο 37 - 41
 ύποτακτική 131, 132, 134· σημασία των χρόνων στην ύποτακτική 135, 138
 ύποτακτικοί σύνδεσμοι 78, 79, 80, 81, 83, 84, 147
 ύπόταξη: βλ. σύνταξη σε ύπόταξη

 φράση 14· έπιρρηματική 59, 60, 143· παραθετική 56· παρενθετική 148· προθετική 143, 147

 χρονικές προτάσεις 78, 84 - 85
 χρόνοι ρήματος 130, 135 - 139· άοριστος 135, 136 - 137, 138· ένεστώτας 135, 136, 138· μέλλοντας έξ ακολουθητικός 135, 137, 138· μέλλοντας συνοπτικός (στιγμιαίος) 135, 137, 138· μέλλοντας συντελεσμένος 135, 138· παρακείμενος 135, 136, 137, 138· παρατατικός 135, 137, 138· ύπερσυντέλικος 135, 137, 138· χρόνων άκολουθία 107, 108, 112· χρόνων σημασία στην όριστική 135 - 138· στην προστακτική 135, 138· στην ύποτακτική 135, 138
 χρόνου έπιρρηματικός προσδιορισμός 60, 62

 ώστε: άποτελεσματικός σύνδεσμος 79, 80· συμπερασματικός σύνδεσμος 73, 80

